

MOBILITEIT EN INCLUSIE IN EEN MEERTALIG EUROPA

HET VADEMECUM MIME

MIME
Mobiliteit en inclusie in
meertalig Europa
Mobiliteit en inclusie in
een meertalig Europa

MIME

Mobilité et inclusion dans
une Europe multilingue

Het daaruit voortvloeiende onderzoek werd gefinancierd uit het zevende kaderprogramma van de Europese Unie in het kader van subsidieovereenkomst nr. 613344 (MIME-project).

Origineel document in het Engels beschikbaar op <http://www.mime-project.org/vademecum/>:

WAT IS ER AAN DE HAND?

ISBN 978-2-8399-2402-3

MIME-project

Mobiliteit en inclusie in meertalig Europa

www.mime-project.org

Omslagafbeelding:

Ferdinand Hodler, 1917, „Die Dents-du-Midi von Caux aus”,

Wikimedia Commons.

Europo
Demokratio
Esperanto

Vertaling in het Frans door Pierre Dieumegard voor Europa-Democratie-Esperanto

Deze vertaling is niet gemaakt door vertalers die gekwalificeerd en gefinancierd zijn door de Europese Unie. Het kan (waarschijnlijk, zeker...) fouten bevatten, maar het heeft ook een aantal aanvullende verklaringen om het begrip door de Franse lezers te vergemakkelijken.

Zolang er geen betere vertaling door meer bekwame personen is gemaakt en gecontroleerd, is het verstandig dit document alleen te beschouwen als een voorlopige versie die bedoeld is om het begrip te vergemakkelijken, en om naar het oorspronkelijke document in het Engels te verwijzen.

Het doel van dit „voorlopige” document is om meermensen in de Europese Unie in staat te stellen inzicht te krijgen in documenten die voor de Europese Unie zijn geproduceerd (en door hun bijdragen worden gefinancierd).

Het is een illustratie van de behoefte aan meertaligheid in de Europese Unie: zonder vertalingen wordt een groot deel van de bevolking uitgesloten van het debat. **Het is wenselijk dat de administratie van de Europese Unie de vertaling van belangrijke documenten overneemt, zodat alle Europeanen kunnen begrijpen waar dit over gaat, en samen hun gemeenschappelijke toekomst kunnen bespreken.**

Voor betrouwbare vertalingen zou de Esperanto internationale taal zeer nuttig zijn vanwege de eenvoud, regelmaat en precisie.

Op het internet:

Europese Federatie-Demokratio-Esperanto: <http://e-d-e.org/> of <http://demokratio.eu>

Europa-Democratie-Esperanto (Frankrijk): <http://e-d-eeen/contact@e-d-e.org>

HET VADEMECUM MIME

Mobiliteiten inclusie in een meertalig Europa

François Grin

Hoofdredacteur

Manuel Célio Conceição

Peter A. Kraus

László Marác

Žaneta Ozolina

Nike K. Pokorn

Terug naar boven

Redacteuren

MIMEProject — Kwantitatieve beschrijving

- Ongeveer 1500 pagina's wetenschappelijke rapporten en activiteiten
- meer dan 260 presentaties op wetenschappelijke conferenties en openbare evenementen
- meer dan 40 speciale conferenties en thematische workshops
- meer dan 60 wetenschappelijke publicaties die specifiek gewijd zijn aan de resultaten van het project
- deelname van ongeveer 220 belanghebbenden, maatschappelijke organisaties en overheden aan projectactiviteiten
- 22 partnerinstellingen in 16 landen
- ongeveer 70 academici, van promovendi tot hoogleraren
- 11 deelnemende disciplines
- 4 jaar onderzoek

en een reeks deskundigen tot uw beschikking, die kunnen worden gecontacteerd voor gespecialiseerde evaluatie- en analysewerkzaamheden op www.mime-project.org/expertise

Dankuwel.

Via het MIME-project (2014-2018) hadden deelnemende onderzoeksteams het geluk een ervaren team te hebben, waaronder Joe LoBianco, Amin Maalouf, Tove Malloy, Tom Moring en Tom Ricento. Wij willen onze dank uitspreken voor hun steun.

Speciale dank aan professor Tom Moring, voorzitter van de adviesraad, wiens vaardigheden op het gebied van meertaligheid en communicatie van onschatbare waarde zijn geweest bij de productie van dit vademecum, en aan professor Wolfgang Mackiewicz, speciaal adviseur van het project, die met ons zijn diepe ervaring met de Europese instellingen en zijn langetermijnvisie van meertalig Europa heeft gedeeld. Hun commentaren en adviezen waren van groot belang voor de vorming van dit boek.

Thematische gebieden MIME-

- Analyse van het taalbeleid
- Minderheden, meerderheden en taalrechten
- Taalverscheidenheid, mobiliteit en integratie
- Taalonderwijs, -onderwijs en -onderwijs
- Vertaling, taaltechnologie en alternatieve strategieën
- Speciale onderwerpen

 Economie

Onderwijswetenschappen

Financiering

Rechts

Politieke filosofie

Politieke wetenschappen

Psychologie

Sociolinguïstisch

Sociologie

disciplines

6Mime Vademe Vertaling

Stedelijke geografie

Het MIME-consortium

Universiteit van Genève
GeslachtÈve, STwiss

Universiteit van Amsterdam
Amsterdam, Nederland

1 jaar geleden xHamster xHamster
Ljubljana, Slovenië

Universität Augsburg
Augsburg, Duitsland

Universidade do Algarve
Faro, Portugal

Universitat Rovira i Virgili
Barcelone, Spanje

Latvijas Universitate
Riga, Lettonia

**Sveučilište Josipa Jurja
Wat is er aan de hand?**
Osijek, Croatie

Wetenschap Po Parijs
Parijs, Frankrijk

**MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont**
Boedapest, Hongrie

Vrije Universiteit Brussel
BRUxelles, Belgidat

Università di Milano-Bicocca
Milaan, Italië

Universiteit Leipzig
Leipzig, Duitsland

**Universiteit van Reims Champagne-
Ardenne**
Reims, Frankrijk

Humboldt-Universität zu Berlin
Berlijn, Duitsland

Katholieke Universiteit Leuven
Lwave, België

**Universiteit van Limerick — Ollscoil
Luimnigh**
Limerick, Ierland

De Universiteit van Edinburgh
Edinburgh, Schotland

1 jaar geleden
Uppsala, Zweden

Universitatea din Oradea
Oradea, Roumanie

Waarnemingspost Financiën
GeNève, Zwitserland

SCIPROM Sàrl
St-Sulpice, Suisse

Inhoudsopgave

Inleiding 13

Analyse van het taalbeleid 28

- 1 Waarom kunnen taalkwesties niet aan zichzelf worden overgelaten? 30
- 2 Is een gemeenschappelijke taal nodig om een levensvatbare democratie te hebben? 32
- 3 Kan de „vrije markt” taalverscheidenheid beheren? 34
- 4 Waarom is een goede typologie nuttig voor de selectie en het ontwerp van taalbeleid? 36
- 5 Hoe het taalnadeel te identificeren en te meten? 38
- 6 Wat is een „complexe aanpak” voor de selectie en vormgeving van taalbeleid? 40
- 7 Waarom zouden demo-linguïstische projecties de taalbeleidskeuzes moeten onderbouwen? 42
- 8 Hoe beïnvloedt het leren van vreemde talen de kosten van migratie? 44
- 9 Welke sociaal-economische ongelijkheden tussen sprekers van verschillende talen moeten met overheidsbeleid worden aangepakt? 46
- 10 In welke talen moet gezondheidszorg worden verstrekt? 48
- 11 Zijn de kosten van het taalbeleid belangrijk? 50
- 12 Waarom zijn computersimulaties nuttig bij de selectie en het ontwerp van complex taalbeleid? 52
- 13 Wat zijn de algemene juridische implicaties van MIME-onderzoek? 54

Minderheden, meerderheden en taalrechten 56

- 14 Moet de regering de achteruitgang van minderheidsgemeenschappen vertragen? 58
- 15 Moeten minderheidstalen worden onderwezen aan sprekers van de meerderheidstaal? 60
- 16 Zijn „single” en „niet-unieke” minderheden in vergelijkbare situaties geconfronteerd met nationale taaloverheersing? 62
- 17 Wat is het belang van demolinguïstische concentratie voor het overleven van minderheidstalen in een wereld van toenemende mobiliteit? 64
- 18 Welke principes helpen anticiperen op het conflictpotentieel van etnische en taalkundige verschillen? 66
- 19 Waarom volstaat het niet om slechts één van de officiële talen in een meertalige context te leren? 68
- 20 Hoe combineer je de principes van territorialiteit en persoonlijkheid? 70
- 21 Hoe beïnvloedt de hegemonie van een „externe” taal de binnenlandse politiek? 72
- 22 Hoe moeten buurlanden samenwerken om diversiteit te beheren? 74
- 23 Waarom is de zichtbare herkenning (bv. op verkeersborden enz.) van een minderheidstaal belangrijk? 76
- 24 Moet subsidiariteit een meer omvattend taalbeleid mogelijk maken? 78
- 25 Hoe kunnen we mobiele gepensioneerden in staat stellen hun verplichtingen na te komen en hun rechten uit te oefenen? 80

Taalverscheidenheid, mobiliteit en integratie 82

- 26 Kunnen de lidstaten taalvereisten opleggen voor de binnenkomst of naturalisatie van migranten? 84
- 27 Beschouwen mobiele Europese burgers zichzelf als „Europeanen”? 86
- 28 Welke principes moeten we gebruiken om het taalbeleid aan te passen? 88
- 29 Moeten staten migranten onderwijs geven in moedertaal? 90
- 30 Is Engels voldoende om nieuwkomers te bereiken voordat ze de lokale taal/talen leren? 92
- 31 Moeten staten migranten in hun eigen taal diensten verlenen? 94
- 32 Kan het taalbeleid de werkgelegenheidsresultaten voor migrantenvrouwen verbeteren? 96
- 33 Hoe kan het taalbeleid de „motiliteit” van migranten verbeteren? 98
- 34 Hoe moet het taalbeleid van de lidstaten worden aangepast aan de context van specifieke steden? 100
- 35 Waarom zouden we verschillende communicatiestrategieën moeten combineren? 102

- 36 Hoe moeten gemeenten gegevens verzamelen en delen over taalprofielen van hun bewonersgemeenschappen? 104
- 37 Moet mobiliteit leiden tot een toenemend gebruik van Engels ten koste van lokale talen? 106
- 38 Kan het Europees beleid de sociale inclusie in de lokale stedelijke context verbeteren? 108
- 39 Hoe weerspiegelt het beleid inzake de integratie van vreemde talen de voorkeuren en houdingen van de meerderheid? 110
- 40 Moeten gemeenten het taalgebruik in de openbare ruimte reguleren? 112

Taalonderwijs, -onderwijs en -onderwijs 114

- 41 Hoe kunnen inclusieve schoolsystemen het beste omgaan met taalverscheidenheid? 116
- 42 Hoe kunnen niet-formele en informele leernetwerken worden gebruikt om meertaligheid te ondersteunen? 118
- 43 Hoe mobiliteit en inclusie te bevorderen door meertaligheid in het hoger onderwijs? (ES)? 120
- 44 Hoe kunnen we studenten helpen de taal van hun gastland te leren? 122
- 45 Hoe kunnen de onderwijsstelsels reageren op de dynamiek van taalkundig complexe regio's? 124
- 46 Wat zijn de vaardigheden van leerkrachten die het meest nodig zijn om taalverschillen in inclusieve scholen aan te pakken? 126
- 47 Hoe kan ik informele taalvaardigheden het best beoordelen? 128
- 48 Waarom is het raadzaam om „internationale oriëntatie” en „regionale locatie” te combineren in de taalstrategie van universiteiten? 130
- 49 Hoe kan taalvalidatie mobiliteit en inclusie bevorderen? 132
- 50 Hoe kunnen de autoriteiten het behoud van vaardigheden op het gebied van vreemde talen voor volwassenen ondersteunen? 134
- 51 Hoe kunnen de bestaande taalvaardigheden van migranten worden gebruikt om hen te helpen de taal van het gastland te leren? 136
- 52 Wie kan profiteren van een ontvankelijke taalvaardigheidstraining? 138
- 53 Wat is de rol van Engels in meertalige en multiculturele leerruimtes? 140

Vertaling, taaltechnologieën en alternatieve strategieën 142

- 54 Zal machinevertaling menselijke vertalers vervangen? 144
- 55 Wat is het gebrek aan begrip en waar is het voor? 146
- 56 Vertalings- en tolkdiensten verminderen de prikkels om de gasttalen te leren? 148
- 57 Moeten we een geplande taal als Esperanto promoten als een internationale lingua franca? 150
- 58 Moet machinevertaling worden gebruikt in overheidsdiensten? 152
- 59 Moet Engels, als lingua franca, verkrijgbaar zijn in verschillende variëteiten? 154
- 60 Wat zijn de juiste taalbenaderingen om tegemoet te komen aan de taalbehoeften van mobiele gepensioneerden? 156
- 61 Hoe kan interbegrip worden gebruikt in professionele contexten? 158
- 62 Wat zijn de beste manieren om met machinevertaling te werken? 160
- 63 Wie moet als tolk of vertaler werken? 162
- 64 Hoe en wanneer moeten vertaal- en tolkdiensten worden verleend aan pas aangekomen migranten? 164

Speciale onderwerpen 166

- 65 Hoe kan ik het concept van inclusie toepassen op mobiele gepensioneerden? 168
- 66 Zijn meertalige mensen creatiever? 170
- 67 Hoe werkt de bescherming van meertaligheid in de EU-wetgeving inzake consumentenbescherming? 172
- 68 Hoe kunnen we de manipulatie van etnische verdeeldheid voor geopolitieke doeleinden voorkomen? 174
- 69 Heeft monolingualisme in de wereldhandel invloed op het onderwijs en de financiële praktijk? 176
- 70 Bevat de Roma-aanpak van het leren van talen nuttige lessen voor het taalonderwijsbeleid? 178

- 71 Wat kan worden gedaan om mobiele gepensioneerden te helpen die institutionele zorg nodig hebben?
180
- 72 Hoe meertaligheid in de Europese consumentenwetgeving te bevorderen? 182

Hoe dit boek te gebruiken?

1. Lees de inleiding,

om een eerste zicht op het MIME project te krijgen

2. Ga naar „Belangrijksteresultaten”

om onze belangrijkste conclusies te krijgen en ontdekt

3. Wandel tussen de 72 hoofdstukken

volgens uw behoeften en belangen.

Tekst van de vierde omslag van de papieren uitgave:

Dit vademecum is een praktisch instrument van het MIME-project Mobiliteit en Inclusie in een meertalig Europa, gefinancierd door de Europese Commissie. Met behulp van een innovatieve aanpak die elf verschillende disciplines combineert, biedt dit vademecum een innovatief en geïntegreerd antwoord op de uitdagingen van het taalbeleid die gewoonlijk afzonderlijk worden genomen. Het is bedoeld voor degenen wier beroeps- of politieke activiteiten hen ertoe brengen te werken aan meertaligheidsproblemen, een standpunt in te nemen over deze kwesties en, direct of indirect, te handelen over taalbeleidsbesluiten op lokaal, nationaal of supranationaal niveau.

Inleiding

Het vademecum MIME: inleiding

François Grin, coördinator van het MIME-project

MIME betekent „Mobiliteiten inclusie in een meertalig Europa”. Het is een onderzoeksproject op het gebied van meertaligheid dat wordt gefinancierd door het directoraat-generaal Onderzoek en Innovatie van de Europese Commissie. Tijdens de vier jaar waarin het project actief is (2014-2018), heeft het een groot aantal publicaties opgeleverd, zoals wetenschappelijke artikelen, boekhoofdstukken en speciale edities van tijdschriften, alsook regelmatige activiteitenverslagen.

Dit *Vademecum MIME* is een van de belangrijkste producten van het project. Het verschilt echter van de rest van de resultaten van MIME, zoals normale wetenschappelijke publicaties zoals artikelen in wetenschappelijke tijdschriften, boeken of boekhoofdstukken. Het *Vademecum MIME* is verschillend qua doelstellingen, structuur en formaat.

MIME is een onderzoeksproject op het gebied van meertaligheid (2014-2018), gefinancierd door de Europese Commissie in het kader van KP7

Dit vademecum biedt een set van tools en zoekresultaten.

Dit vademecum is in de eerste plaats een instrument voor mensen die gewoonlijk niet betrokken zijn bij universitair onderzoek, maar wier beroeps- of politieke activiteiten hen ertoe brengen om rekening te houden met de problemen van meertaligheid, om een standpunt in te nemen over deze problemen en, direct of indirect, om taalbeleidsbesluiten op lokaal, nationaal of supranationaal niveau te sturen. Daarom moeten zij bij deze taken vaak de voor- en nadelen van de door de verschillende sociale en politieke actoren voorgestelde beleidsmaatregelen op het gebied van meertaligheid afwegen. Het *Vademecum MIME* is ontworpen om hen te helpen met dit soort situaties.

Deze inleiding heeft drie doelstellingen:

- 1 de essentiële kenmerken van het MIME-project worden beoordeeld. Dit helpt de rest van het vademecum aan te pakken met een beter begrip van de uitdagingen van de taalkundige verscheidenheid;
- 2 de structuur van het vademecum, waarin wordt uitgelegd wat dit document voorstelt (maar ook, zonder minder belang te hebben, wat het niet beoogt te verschaffen);
- 3 het bevat praktische instructies over het gebruik van dit *Vademecum*.

Het MIME-project is gericht op de *meertalige uitdaging voor de Europese burger*. In antwoord op het verzoek van de Europese Commissie onderzoekt zij een zeer breed scala aan aspecten van meertaligheid, waarbij een ongewoon groot project wordt ingetrokken. MIME beantwoordt de volgende vragen:

- ▶ Hoe kunnen Europeanen de mobiliteitsbehoeften in een geïntegreerde, technologisch geavanceerde moderne samenleving in evenwicht brengen met de noodzaak om de taalkundige en culturele verscheidenheid van Europa in stand te houden en ervan te profiteren?
- ▶ Wat houdt deze uitdaging in op het gebied van communicatie, het gebruik van taal- en taalrechten, het onderwijzen van talen en het leren van talen?
- ▶ Hoe wordt dit vertaald in beleid inzake nationale talen, minderheidstalen en de talen van immigranten of traditionele talen?

MIME biedt een innovatieve aanpak met (i) een invalshoek van beleidsanalyse (ii) een interdisciplinair perspectief waarin elf verschillende disciplines worden gecombineerd, (iii) een diversiteitsmanagementkader dat gebruikelijke taalkwesties afzonderlijk integreert.

Deze kwesties gaan veel verder dan wat de meeste benaderingen van het taalbeleid normaal gesproken behandelen. Het MIME-project is daarom ook bedoeld om innovatie in het taalbeleid op drie belangrijke niveaus aan te moedigen.

Ten eerste is haar aanpak geworteld in de analyse van het overheidsbeleid. Dit onderscheidt zich van ander onderzoek op het gebied van taal en meertaligheid, dat vooral gericht is op het observeren van de taalpraktijken van actoren in bepaalde omgevingen. In plaats daarvan biedt het MIME-project een geïntegreerd kader waarin een breed scala aan percepties, van recente sociolinguïstische werkzaamheden op microniveau tot overwegingen op macroniveau over taalkundige rechtvaardigheid vanuit de politieke theorie, vanuit een beleidsgeoriënteerd perspectief kan worden overeengekomen.

Ten tweede is het MIME-project zeer interdisciplinair. De projectpartners vertegenwoordigen elf verschillende disciplines, waaronder politieke wetenschappen, filosofie, sociolinguïstiek, vertaling, sociologie, onderwijswetenschappen, geschiedenis, economie, aardrijkskunde, recht en psychologie. Teamleiders hebben echter alle ervaring met hun specifieke discipline op het gebied van taalkundige en/of culturele diversiteit. In principe worden deze disciplinele richtsnoeren op grote schaal verspreid in het project, waardoor een evenwichtige en alomvattende aanpak van het beheer van de taaldiversiteit mogelijk is.

Ten derde wordt in het MIME-project gezamenlijk een breed scala aan taalproblemen behandeld die gewoonlijk afzonderlijk worden bestudeerd, waardoor een alomvattende aanpak van het beheer van de taalkundige verscheidenheid mogelijk is. Het houdt tegelijkertijd rekening met problemen zoals:

- ▶ de bescherming en bevordering van regionale en

minderheidstalen in Europa;

- ▶ de aanwezigheid en zichtbaarheid in één EU- lidstaat van officiële talen van andere lidstaten (als gevolg van intra-Europese mobiliteit);
- ▶ de uitdagingen van het leren van tweede of vreemde talen in het onderwijsstelsel, hetgeen met name het probleem van de bijzondere rol van grote talen, waaronder een of meer linguafranca, doet rijzen;
- ▶ taalproblemen rond de presentatie van andere (vaak niet-Europese) talen die de migratiestromen begeleiden;
- ▶ het probleem van doeltreffende en eerlijke communicatie in meertalige organisaties - niet alleen de Europese instellingen zelf;
- ▶ een aantal specifieke kwesties in verband met het beheer van meertaligheid, zoals de taaldimensies van consumentenbescherming of de specifieke taalbehoeften van gepensioneerden die in een andere EU- lidstaat zijn gevestigd.

We moeten de taalplanning herzien in reactie op ingrijpende veranderingen als gevolg van globalisering en technologische ontwikkeling.

Tot op heden zijn deze verschillende uitdagingen van oudsher afzonderlijk van anderen bestudeerd, waarbij gebruik wordt gemaakt van benaderingen die prioriteit geven aan een bepaalde invalshoek (vooral toegepaste taal- of onderwijswetenschappen, vaak politieke wetenschappen, soms internationaal recht, minder vaak andere disciplines). De aandacht voor een bepaald probleem, vanuit het oogpunt van een bepaalde discipline, kan echter even belangrijke kwesties en vooruitzichten in dit opzicht niet minder significant laten.

Een versnipperde aanpak van het beheer van de taaldiversiteit wordt steeds teleurstellender als gevolg van twee belangrijke trends. De eerste is globalisering, die de frequentie van interlinguïstisch contact verhoogt. Taalverscheidenheid is een verplicht kenmerk geworden van moderne samenlevingen, zowel op het werk, op school als tijdens vakanties, en verspreidt zich in het economische leven (productie, consumptie, handel). De tweede belangrijke trend is de technologische ontwikkeling, met name op het gebied van informatie en communicatie, die beide nauw samenhangen met de taalvaardigheden en het taalgebruik.

Al met al onderstrepen deze trends het feit dat samenlevingen een snelle en fundamentele verandering ondergaan. Deze verandering beïnvloedt taal en meertaligheid op verschillende manieren, vaak door grenzen tussen soorten taaluitdagingen te vervagen. Hoewel de analyse nuttig blijft voor de systematische analyse van hedendaagse taalproblemen, moet deze analyse ook worden beschouwd als verschillende facetten van een mondiale vraag: welke rol willen we meertaligheid geven in de hedendaagse Europese samenleving?

Er moet rekening worden gehouden met de onderlinge verbindingen tussen het microniveau (individuele personen), het mesoniveau (organisaties) en het macroniveau (staat of samenleving).

Deuitdaging van deze gecombineerde trends is de toenemende koppeling van niveaus in taalproblemen, waar microniveau (individuele personen en huishoudens), mesoniveau (al dan niet met winstoogmerk, publiek of particulier, zoals universiteiten en ondernemingen uit de particuliere sector) en macroniveau (samenleving als geheel, lokaal, nationaal of wereldwijd) elkaar beïnvloeden. Deze tendens is niet specifiek voor de taal, maar roept in zijn geval vragen van bijzondere complexiteit op. Zo kan de bescherming van een minderheidstaal niet langer strikt worden overwogen binnen de grenzen van een bepaalde regio: het lot van de taal hangt ook af van de zichtbaarheid ervan op het internet en de beschikbaarheid elders, bijvoorbeeld in steden waar jonge leden van de gemeenschap naar het hoger onderwijs gaan. Het is waarschijnlijk dat de taalkundige integratie van migranten een complexer en meertalig proces kan zijn dan voorheen.

In het verleden was „integratie” vaak het equivalent van het verwerven van lokale taal. Als gevolg van technologische en culturele veranderingen zal het leerproces vandaag echter eerder worden geassocieerd met verschillende vormen van onderhoud van „erfelijke taal”: de lagere kosten van internationaal reizen en telecommunicatie maken de taal van het land van herkomst gemakkelijk beschikbaar in het dagelijks leven van de mensen. Geopolitieke trends beïnvloeden binnenlandse activiteiten, evenals persoonlijke meningen kunnen een wereldwijde weerklank hebben via sociale netwerken. De kracht en modaliteiten van deze interacties tussen niveaus kunnen van geval tot geval verschillen, waarbij beleidsmakers worden vergeleken met een grote verscheidenheid aan lokale omstandigheden.

Kortom, om de taaluitdaging te heroverwegen, moeten we de controle over een aanzienlijke mate van complexiteit overnemen en deze vanuit een systemisch perspectief manipuleren. Aanvaarde ideeën over taalbeleid zijn niet altijd geschikt voor deze taak. De fundamentele opdracht van het MIME-project is om een analytisch kader te bieden om deze complexiteit aan te pakken. De algemene doelstelling van het project is nu niet het verstrekken van een gedetailleerde taalkundige analyse van communicatieprocessen in specifieke contexten (zoals in eerdere onderzoeksprojecten is gebeurd), maar het ontwikkelen van een aanpak die, op een meer algemeen niveau, coherente beleidsreacties op de uitdagingen van de taalkundige verscheidenheid genereert, en deze reacties illustreert met toepassingen op specifieke situaties. Tot slot wil het MIME-project het volgende voorstellen:

Europa als sociaal en politiek project vereist zowel mobiliteit als inclusie, maar het hebben van meer dan één betekent vaak minder dan het andere, en omgekeerd.

► een reeks onderling verbonden en onderling verenigbare analyses van taalproblemen die bijdragen tot het navigeren van een breed scala aan onderwerpen (politiek, sociaal, onderwijs, communicatie, enz.), maar ook bijdragen tot een doeltreffende overgang tussen de micro-, meso- en macroniveaus waarop taalprocessen plaatsvinden;

► een reeks beleidsgerichte instrumenten die analisten, beleidsmakers en burgers als geheel kunnen aanpassen en toepassen op specifieke concepten, waarbij ook rekening wordt gehouden met de snelle veranderingen die deze contexten beïnvloeden.

De analytische referentie van de kern van het MIME-project is het compromismodel, dat een verenigend kader biedt. Het project gaat uit van het idee dat taalproblemen waarmee de Europese burgers en hun autoriteiten worden geconfronteerd, kunnen worden aangepakt door het prisma van eengemeenschappelijk probleem. Dit gemeenschappelijke probleem is een probleem van spanning tussen twee doelstellingen, namelijk mobiliteit en inclusie.

Het compromismodel is een klassiek instrument voorbeleidsanalyse. Het kan worden toegepast op elk probleem waarbij de samenleving beslissingen moet nemen, en in het bijzonder een evenwicht moet vinden tussen wenselijke maar niet-convergerende doelstellingen. Meertaligheid is een uitdaging juist omdat het verband houdt met twee verschillende doelstellingen die niet gemakkelijk met elkaar in overeenstemming zijn:

► Aan de ene kant betekent Europa een sterk geïntegreerde unie worden waarvan de burgers zich vrij tussen de lidstaten kunnen verplaatsen voor werk, studie, vrije tijd of pensioen. Dit wordt mobiliteit genoemd, een concept dat een breder scala aan processen aanduidt dan fysieke migratie en het groeiende aantal motivaties en modaliteiten met betrekking tot de geografische of soms virtuele beweging van mensen omvat. Mobiliteit vereist gemakkelijke communicatie tussen mensen met verschillende taalachtergronden. Dit kan worden bereikt door middel van een passende combinatie van strategieën voor het leren van talen en verschillende manieren om talen te gebruiken. Mobiliteit vormt echter een uitdaging voor de traditionele associatie tussen een bepaalde taal en een bepaald geografisch gebied;

► Aan de andere kant roept de „multilinguïstische uitdaging” vragen op over inclusie, waarin talen een fundamentele rol spelen. Het aantal talen dat in Europa wordt gesproken, is van cruciaal belang voor het definiëren van de verscheidenheid ervan, die als een centrale waarde van de Unie wordt erkend. Deze verscheidenheid komt tot uiting in de taalkundige specificiteit van de verschillende delen van de EU, waar de lidstaten verschillende officiële talen hebben (soms meer dan één, met verschillende bepalingen, op nationaal en/of subnationaal niveau, om deze diversiteit aan te pakken). Integratie verwijst dan naar een gevoel van verbondenheid en verbondenheid met een woonplaats — misschien omdat we hier geboren zijn, of zijn verhuisd en uitgekozen om daar te wonen. Dit gevoel van verbondenheid kan met name tot uitdrukking worden gebracht door deelname aan het sociale, politieke, economische en culturele leven van het land, de

regio of het lokale woongebied. Dit impliceert vertrouwdheid met de lokale taal. De noodzakelijke voorwaarden voor het behoud en/of het ontstaan van een gevoel van verbondenheid en verbondenheid vereisen dat de vele talen en culturen die de Europese diversiteit vormen, worden erkend en geconsolideerd. Het cultiveren van historisch ingewortelde diversiteit, evenals de erkenning van het unieke karakter van de elementen, klein of groot, die deze diversiteit vormen, leiden niet tot afwijzing of uitsluiting van de ander. Integendeel, het is het behoud van de taalomgeving die oudere bewoners in staat stelt vertrouwen te hebben in hun vermogen om de inclusie uit te breiden tot nieuwkomers. Dit is belangrijk, gezien het belang dat mensen hechten aan taal en cultuur in identiteitsopbouwprocessen. Hoewel de integratie van nieuwkomers in de lokale omstandigheden gepaard gaat met integratie van nieuwkomers, is het niet nodig dat nieuwkomers de taalkundige en culturele kenmerken die zij met zich meebrengen, opgeven en rekening houden met de opkomst van meerlagige identiteiten.

De spanning tussen mobiliteit en inclusie is bijzonder acuut op het gebied van taal.

Het MIME-project consolideert vervolgens het idee dat er een compromisprobleem ontstaat tussen „mobiliteit” en „integratie”. Aan de ene kant zou dit kunnen leiden tot materiële of symbolische belemmeringen voor de mobiliteit van burgers, als de samenleving ervoor kiest om uitsluitend te aandringen op de noodzaak om op een bepaalde plaats in de EU te worden opgenomen. Door het anders te presenteren, zou een exclusieve nadruk op „inclusie” mobiliteit duurder maken voor mensen, in materiële of symbolische termen. Meer inclusie leidt meestal tot minder mobiliteit. Omgekeerd kan een exclusieve focus op mobiliteit een negatief effect hebben op inclusie, omdat het, door de uniforme krachten die het stimuleert, het gevoel van verbondenheid, specificiteit en wortels in verband met verschillende plaatsen in de EU kan uithollen. In het slechtste geval kan deze nadruk op mobiliteit worden gezien als een ondermijning van de lokale talen en culturen, dan kan dit negatieve gevolgen hebben voor sommige burgers die zich mogelijk onteigend voelen van hun gevoel van verbondenheid (in de woonplaats). Onbewerkte mobiliteit kan ontwrichtend zijn voor integratieprocessen.

De kerntaak van MIME is het identificeren van taalbeleid dat de compatibiliteit tussen mobiliteit en inclusie op gebieden alstaalrechten, het gebruik van een taal in de publieke ruimte, taalonderwijs en communicatie in specifieke regelingen kan verbeteren.

Kortom, om te hebben de typische ingrediënten van een compromis, waarin twee doelstellingen, beide rechtsgeldig gericht, vaak betrekking hebben op richtlijnen die tegen elkaar kunnen zijn. Om het compromis op te lossen, heeft het MIME-project twee doelstellingen:

Sociale cohesie op Europees niveau vereist een evenwichtige combinatie van mobiliteit en inclusie, ook wat betreft het gebruik van talen, taalrechten en taalvaardigheden. Meertaligheid is van cruciaal belang in een tijd waarin de EU als sociaal en politiek project de voorwaarden voor haar aantrekkelijkheid voor de burgers moet heroverwegen

► Identificeren, onder de bestaande beperkingen (om de hierboven uiteengezette redenen, de omvang van de mobiliteit te beperken met behoud van een bepaald niveau van inclusie, en vice versa), het beste evenwicht tussen mobiliteit en inclusie;

► Beleidsoriëntaties identificeren die deze beperking kunnen helpen verlichten — met name om maatregelen (of nieuwe combinaties van maatregelen) te formuleren die de mobiliteit kunnen vergroten zonder inclusie te voorkomen, en de inclusie te verbeteren zonder de mobiliteit te beperken. Het leidende beginsel is het vergroten van de compatibiliteit tussen mobiliteit en inclusie.

De heerIME herziet de traditionele taalproblemen volgens dit compromismodel, om de aandacht te vestigen op aanpassingen aan bestaande bepalingen die de compatibiliteit tussen mobiliteit en inclusie op verschillende gebieden (grondwettelijke bepalingen, dagelijks leven in verschillende wijken, onderwijsstelsels, enz.) kunnen vergroten, en stelt soms radicaal nieuwe bepalingen voor. Mobiliteit en inclusie zijn beide van cruciaal belang voor het succes van Europa als sociaal, economisch en cultureel project. Ze zijn belangrijk voor zichzelf, maar ook als twee zijden van dezelfde medaille, omdat ze samen de basis leggen voor een hechte Europese samenleving: cohesie op Europees niveau hangt af van de evenwichtige combinatie van mobiliteit en inclusie. Dit evenwicht is natuurlijk iets dynamischs dat in de loop der tijd verandert, maar het algemene perspectief op de cohesie op lange termijn kan als volgt worden samengevat: Europa zal samenhangend zijn:

► Als de burgers zich gemakkelijk tussen de lidstaten kunnen verplaatsen en zich niet beperken tot één staat waar zij geboren zijn of zouden hebben gestudeerd. Dit vraagt om ondersteuning van voorzieningen en instellingen die de mobiliteit van werk, studie, vrije tijd en pensionering vergemakkelijken. Deze steun kan betrekking hebben op de wettelijke bepaling van taalrechten, de opzet van schoolprogramma's, de regulering van meertaligheid in de verpakking van consumptiegoederen, de voorwaarden waaronder de toegang tot openbare diensten wordt gewaarborgd, enz.;

► en als burgers, met volledige benutting van de onderwijs-, beroeps- en andere mogelijkheden die de mobiliteit biedt, gedurende een korte of langere periode deel uitmaken van de lokale gemeenschap waarin zij zijn gevestigd. Dit vereist steun voor de vitaliteit van de verschillende gemeenschappen, groot of klein, die verschillen van anderen en hun uniciteit aantonen, met name door hun specifieke taalkenmerken. Cohesie houdt daarom ook in dat aandacht wordt besteed aan de zorgen van degenen die ervoor gekozen hebben om niet te verhuizen, of daar geen bijzondere reden voor hebben, maar die de rol van de gastmaatschappij vervullen. Hun gevoel van verbondenheid mag niet worden bedreigd, maar verrijkt door de komst van mobiele Europese burgers, taalkundig en cultureel verschillend.

MIME behandelt kwesties die van cruciaal belang zijn voor Europa als een politiek, sociaal, economisch en cultureel project, omdat het beheer van meertaligheid een belangrijke bijdrage kan leveren aan de cohesie (of, indien het verkeerd wordt beheerd, het ernstig kan belemmeren). De manier waarop de Europese Unie zich met betrekking tot de diversiteit van haar talen plaatst, heeft ook gevolgen voor de manier waarop burgers betrekkingen met dit bedrijf kunnen onderhouden. In een tijd van snelle verandering, waarin sterke signalen uit de verkiezingsronde in verschillende lidstaten laten zien dat de Europese Unie als instelling opnieuw moet samenwerken met de betekenis van Europa als collectief project, kan het belang van een competent beheer van meertaligheid niet worden overschat.

MIME heeft geen betrekking op een specifiek aspect van meertaligheid, maar op een geïntegreerd beheer van meertaligheid, als een kenmerk dat door verschillende situaties heen gaat. Dit volume bevat concepten, modellen, principes, referenties en voorbeelden van succesvolle praktijken.

Gezien de thematische reikwijdte van het MIME-project gaat het niet om een specifiek aspect van meertaligheid — zoals het beter voorbereiden van leerkrachten op taalkundig uiteenlopende klassen, het ontwerpen van systemen voor de bescherming van de taalrechten van nationale minderheden of vloeiende vertaaldiensten voor de EU, of het waarborgen van de taalkundige integratie van volwassen migranten. Het is voor alle vragen vanaf het begin, maar in de eerste plaats is het om een integratieve aanpak te ontwikkelen die expliciet de koppelingen tussen deze kwesties identificeert en ons in staat stelt er gezamenlijk over na te denken. MIME maakt zich zorgen over de manier waarop al deze kwesties samengaan tot een horizontale uitdaging en dat we deze uitdaging van een geïntegreerd taalbeleid kunnen aangaan. Deze prioriteiten komen tot uiting in dit vademecum.

Dit vademecum is bedoeld als een instrument om meertaligheid als een breed probleem te beschouwen en om lezers te voorzien van concepten, referenties en uiteindelijk inspiratie om hun eigen beleidsreacties te ontwerpen op de praktische problemen die meertaligheid in specifieke contexten met zich meebrengt. Sommige gebruikers, hetzij in hun nationale of supranationale taken, hetzij in hun politieke betrokkenheid (lokaal, nationaal of supranationaal), moeten nadenken over een verbazingwekkende verscheidenheid aan taalkwesties. Zij kunnen het passende bedrag aan financiële steun omvatten dat moet worden verleend aan culturele centra die een traditionele taal minderheid vormen. Andere gebruikers moeten de voor- en nadelen van alternatieve benaderingen voor de taalkundige integratie van volwassen migranten kennen. De vele vragen in verband met dergelijke onderwerpen, die op het eerste gezicht duidelijk omschreven lijken te zijn, hebben niet noodzakelijkerwijs een duidelijk en ondubbelzinnig antwoord: zo zal de keuze van strategieën ter ondersteuning van het leren van de gasttaal onder meer afhangen van de persoonlijke profielen van de betrokken immigranten, de tradities van de gastamenleving ten opzichte van de taalverscheidenheid, de mate van gepercipieerde interlinguïstische afstand tussen de officiële taal(en) van het gastland en de taal(en) die door de betrokken immigrantengroep wordt/worden gebruikt, enz. Met andere woorden, er zijn geen uniforme oplossingen.

Om al deze redenen heeft dit Vademecum een duidelijke oriëntatie gebaseerd op het (bestreden) concept van „beste praktijken”. Wat het beste is, is altijd specifiek, en wat ergens werkt is niet noodzakelijk elders relevant. Bovendien kan in een periode van versnelde verandering wat op een bepaald moment het beste is, een paar jaar later niet langer gepast zijn. Aan de andere kant geeft dit Vademecum prioriteit aan de tools die lezers kunnen aannemen en aanpassen aan hun eigen doelen. Bij het presenteren van deze instrumenten is onze prioriteit samenhang: wij zorgen ervoor dat zij beantwoorden aan een integratief perspectief van het beheer van de taalverscheidenheid als een horizontale sociale kwestie, wat een voorwaarde is voor een goed overheidsbeleid. Maar we illustreren ze ook met voorbeelden van succesvolle praktijken - een idee dat we veel vruchtbaarder vinden dan „beste praktijken”. Laten zien hoe een probleem ergens is aangepakt, betekent niet dat dezelfde strategie elders moet worden gekopieerd; niettemin kan een gedegen analyse van een taalkundig probleem en gerichte informatie over hoe het in een bepaalde context met succes is opgelost, de lezer nuttige hulpmiddelen bieden en een stimulerende inspiratie bieden.

Kortom, in plaats van aanbevelingen te publiceren of all-made recepten te geven, is dit Vademecum bedoeld om gebruikers te helpen de uitdagingen van taaldiversiteit als een grootschalig sociaal probleem aan te gaan en hen uit te rusten met instrumenten waarmee ze de hoekstenen van een beleidsplan voor hun eigen taalbeleid kunnen identificeren, in hun eigen context, in hun eigen behoeften.

Er bestaat geen universele oplossing. We geven geen recepten of aanbevelingen voor een probleem.

Wanneer in het werk van een ambtenaar in een nationale of supranationale overheid, in de politieke activiteit van een gekozen lid van een lokale, nationale of internationale wetgever, of in openbare debatten waarbij de media, personen of burgers als geheel betrokken zijn, er allerlei situaties zijn waarin begeleiding nodig is.

Dit vademecum zal gebruikers helpen hun autonomie te ontwikkelen bij discussies over diversiteitsbeheer, waarbij de voor- en nadelen van verschillende voorstellen van andere actoren of belangengroepen worden afgewogen. Onze focus op het concept van tools die onze lezers kunnen gebruiken, weerspiegelt ook ons bewustzijn van snelle en alomtegenwoordige veranderingen. Oplossingen die nu verstandig kunnen zijn, kunnen later misschien niet meer volstaan — de groeiende zichtbaarheid van het probleem van de migratiestromen in de afgelopen jaren is waarschijnlijk het meest voor de hand liggende voorbeeld hiervan. Specifieke oplossingen zijn van voorbijgaande aard, maar de gereedschappen hebben een veel langere levensduur. Door gebruikers te helpen controle te krijgen over de belangrijkste elementen van een taalbeleid, hopen we lezers een dienst te bieden die op lange termijn nuttig zal blijken.

Dit vademecum is een hulpmiddel voor gebruikers om prioriteiten te bepalen voor hun eigen beleidsprojecten, in hun eigen context.

Dit vademecum, dat niet bedoeld is om automatisch beleidsplannen te genereren, moedigt lezers aan om actief deel te nemen aan de selectie, het ontwerp en de evaluatie van taalbeleid. De details van de beleidsanalyses kunnen dan worden toevertrouwd aan een werkgroep die gespecialiseerd is in taalbeleid, maar de volgende pagina's zullen verkozen ambtenaren of politici met verantwoordelijkheden op dit gebied helpen een veel duidelijker beeld te krijgen van wat ze willen krijgen en waarom. Ongetwijfeld is de selectie en de voorafgaande opzet van een taalbeleid, en de daaropvolgende evaluatie ervan, een zeer complexe onderneming die gespecialiseerd werk vereist, en dat is de reden waarom taalbeleidsprofessionals ook nodig zijn. Maar zoals dit Vademecum laat zien, moeten deze professionals een echt interdisciplinaire werkgroep zijn, met specialisten uit een groot aantal sociale wetenschappen en geesteswetenschappen. De reden is eenvoudig dat taaldiversiteit een realiteit is die verschillende dimensies van het dagelijks leven van mensen, organisaties en de samenleving als geheel omvat.

Taalproblemen zijn gerelateerd en vormen een systeem. Taalbeleid bestaat om dit systeem te beïnvloeden, dat we ook kunnen beschouwen als onze „linguïstische omgeving”, zoals andere overheidsbelevingsvormen zijn ontwikkeld om onze natuurlijke omgeving te beheren. De taalomgeving is enorm gevarieerd. Dit wordt voortgezet op specifieke gebieden zoals „intercultureel bewustzijn in meertalige scholen”, „de openbare tolkdienst in rechtbanken”, taallessen voor volwassenen in sociale centra, enz., en wij zien ze als facetten van een mondiale taalomgeving. Dit laatste omvat dus alle taalkenmerken die de omgeving van ons dagelijks leven kenmerken. Het omvat taalrechten, taalvaardigheden, taalgebruik en taalkundige representaties in verschillende „gebieden” (zoals scholen, werk, administratie, enz.) waarin mensen via taal interageren.

Hoewel het MIME-project meertaligheid als geïntegreerd systeem behandelt, heeft het ook gekeken naar een zeer breed scala aan specifieke taalproblemen als specifieke facetten van onze taalomgeving. De problemen in MIME variëren van grondwettelijk gedefinieerde taalrechten van nationale minderheden tot vooruitgang op het gebied van machinevertaling, van de rol van informeel onderwijs in de taalopleiding tot wiskundige modellering van de taaldynamiek, of van de taalkundige dimensies van consumentenbescherming tot de taalkundige behoeften van internationaal mobiele gepensioneerden, om maar een paar van de problemen te noemen die in dit project aan de orde zijn gesteld. Het onderzoek van elk van hen in detail zou een veel grotere onderneming hebben vereist — in feite een uitgebreid onderzoeksprogramma, resulterend in een soort encyclopedie van meertaligheid. Een dergelijk bedrijf zou veel meer dan een vierjarig project nodig hebben.

Dit boek is noch een encyclopedie, noch een handleiding, maar het biedt een brede en praktische dekking van de taalomgeving die taalbeleid probeert te beïnvloeden

De algemene beginselen en conclusies zijn ook van toepassing op taalbeleidskwesties die niet in dit vademecum worden behandeld.

Als gevolg hiervan is dit vademecum geen encyclopedie. Ondanks de nadruk op hulpmiddelen is het ook geen gespecialiseerde handleiding. Onze aanpak hier is anders, en deze Vademecum is eerder een inleidende boek, omdat het zich richt op het bieden van lezers van snelle toegang tot doelgerichte instrumenten die ze voor zichzelf kunnen gebruiken. Zo hebben we een selectie gemaakt van 72 onderwerpen die we van bijzonder belang achten en die in zes groepen worden ingedeeld:

- ▶ Taalbeleidsanalyse (vragen 1 t/m 13)
- ▶ Minderheden, meerderheden en taalrechten (vragen 14-25)
- ▶ Linguïstische diversiteit, mobiliteit en integratie (vragen 26-40)
- ▶ Taalonderwijs, lesgeven en leren (vragen 41 t/m 53)
- ▶ Vertaling, taaltechnologieën en alternatieve strategieën (vragen 54-64)
- ▶ Bijzondere onderwerpen (vragen 65 t/m 72).

Binnen elke groep zijn Vademecum-inzendingen geselecteerd om een uitgebreid overzicht van praktische vragen te bieden, en de inzendingen in dit vademecum kunnen worden gebruikt als stappen om andere kwesties aan te pakken.

De lezers merken wellicht op dat, hoewel wij grotendeels ontbreken, sommige aspecten van het beheer van de taalverscheidenheid hier niet worden besproken. We hebben bijvoorbeeld het taalcorpus niet bestudeerd (zoals spellinghervorming, terminologie-innovatie of de keuze van een alfabet); we hebben het niet over de culturele manifestaties van taal in de literatuur en de kunsten; ook gaan we niet (of slechts marginaal) in op onderwerpen in de taaleconomie, zoals het rendement op taalvaardigheden op de arbeidsmarkt. Deze kwesties werden niet aan de orde gesteld in de oproep tot het indienen van voorstellen van de Europese Commissie en werden daarom buiten beschouwing gelaten door MIME, waarvan de reikwijdte al groter is dan die van de meeste meertaligheidsprojecten, zowel wat betreft analytische uitdagingen als wat de politieke uitvoering betreft. Niettemin vormt deze verankering van het Vademecum in de beleidsanalyse, waarin de voor- en nadelen van verschillende taalbeleidsscenario's worden geëvalueerd, een natuurlijke brug naar enkele van de economische dimensies van meertaligheid, en de literatuur die in verschillende inzendingen wordt aangehaald, biedt indicatoren in deze specifieke richting.

Elk item opent met een titelvraag, waarop een antwoord wordt gegeven. Onze prioriteit overal is efficiëntie: elk item komt overeen met een dubbele pagina. De behandeling van de 72 kwesties die in dit vademecum aan de orde komen, is geworteld in ons analytische kader en verwijst altijd, direct of indirect, naar het compromis tussen mobiliteit en inclusie.

Niet alle lezers zullen ook geïnteresseerd zijn in elk van de vragen die we stellen. De behoeften van onze lezers zijn waarschijnlijk verschillend, al was het maar vanwege de aard van hun activiteiten (als ambtenaren, politici, mediamensen of geïnteresseerde burgers), en niet iedereen zal naar hetzelfde soort informatie zoeken. Sommige stations zullen direct naar een paar geselecteerde items willen gaan. Toch kan het navigeren door de andere secties, met name het gedeelte dat gewijd is aan algemene taalbeleidskwesties, worden gebruikt om specifieke problemen te plaatsen in een bredere context van diversiteitsbeheer als geheel, en om lezers te helpen meer profijt te trekken van dit vademecum.

De 72 inzendingen maken snelle, effectieve en doelgerichte toegang tot belangrijke taalbeleidskwesties mogelijk

Alle inzendingen zijn op dezelfde manier georganiseerd: na een korte opmerking over de openingsvraag, uit te leggen waarom deze vraag belangrijk is, bekijken we de belangrijke resultaten van het onderzoek ("Wat vertelt het onderzoek ons? het omvat eerdere werkzaamheden en verbindt hen met de vooruitgang die uit het MIME-project naar voren komt. Dit wordt gevolgd door een sectie („Illustratie en Bewijs”) gericht op feiten en cijfers, en een slotsectie gewijd aan „politieke implicaties”. Tot slot geven we in elk geval een aantal referenties die niet alleen kunnen worden gebruikt om een probleem in detail te bestuderen, maar ook om toegang te krijgen tot onderwerpen die verband houden met het taalbeleid.

Belangrijkste resultaten

François Grin, Manuel Célio Conceição,
Peter A. Kraus, László Marác, Žaneta Ozolina,
Nike K. Pokorn, Anthony Pym

Het MIME-project genereert een breed scala aan onderzoeksresultaten en biedt richtsnoeren voor de selectie en het ontwerp van taalbeleid in Europa. Laten we beginnen met de nadruk te leggen op vier belangrijke conclusies, waaruit algemene beleidsrichtsnoeren kunnen worden getrokken.

1

Meertaligheid kan niet aan zichzelf worden overgelaten en laat -hoe is dat geen optie. Taalbeleid is een onvermijdelijk aspect van de overheid; zij zijn noodzakelijk en gerechtvaardigd. Taal is nauw verweven met de politieke, sociale, economische en culturele processen die individuen en groepen treffen. De verschillende reacties op diversiteit zijn niet alleen het gevolg van hogere of lagere niveaus van welzijn in de samenleving, maar ook een min of meer eerlijke verdeling van middelen. Bovendien blijkt uit gegevens dat beleidsmaatregelen die individuele meertaligheid bevorderen en de samenleving omvatten, materiële en symbolische voordelen opleveren die hun kosten te boven gaan, en een grotere gelijkheid in de samenleving bevorderen. Informatie over de positieve effecten voor de samenleving als geheel van beleidsmaatregelen die de diversiteit aanpassen en ondersteunen, moet op grotere schaal en systematischer worden verspreid.

2

Mobiliteit en inclusie zijn voor iedereen; het beleid moet dus gebaseerd zijn op een alomvattende visie op mobiliteit en inclusie. Een dergelijke allesomvattende visie is noodzakelijk om ervoor te zorgen dat de taalverscheidenheid ook positief wordt gevoeld door burgers die er niet in geïnteresseerd zijn of er geen belang bij hebben. Daarom moet het ondersteunen van de mobiliteit van mensen in de hele Europese Unie gepaard gaan met bepalingen die de integratie van mobiele personen en groepen in de lokale taal of culturen vergemakkelijken. Integratie in lokale omstandigheden draagt bij tot de mobiliteit van andere niet-bedreigende personen; het genereert het gevoel van veiligheid dat bewoners in staat stelt ruimte te maken voor nieuwkomers, inclusief de diversiteit die deze nieuwkomers kunnen brengen in de lokale samenleving.

3

Goed ontworpen beleidsmaatregelen die mobiliteit en inclusie combineren, zijn vaak complex, maar ze zijn noodzakelijk en mogelijk. Het combineren van mobiliteit en inclusie is niet eenvoudig en er is zelfs spanning tussen hen, omdat het vergemakkelijken van mobiliteit alleen de inclusie in de lokale samenleving, met zijn specifieke taal- en culturele kenmerken, dreigt te ondermijnen; omgekeerd gaat de nadruk op integratie alleen voorbij aan de uitdagingen op het gebied van mobiliteit, waarvan het belang door de globalisering toeneemt. Door maatregelen te kiezen die inclusie bevorderen, moet voorrang worden gegeven aan degenen die het vermogen van mensen om zich in heel Europa te verplaatsen — een Unie voor werk, onderwijs, vrije tijd of pensionering — niet belemmeren. Symmetrisch moet, door te kiezen voor maatregelen die mobiliteit bevorderen, voorrang worden gegeven aan maatregelen die de noodzakelijke voorwaarden waarborgen voor de taalkundige en culturele kenmerken van elke plaats om tot bloei te komen, met hun specifieke dynamiek en uniciteit (vaak meertalig).

4

Sociale cohesie vloeit voort uit de evenwichtige combinatie van mobiliteit en inclusie. Mobiliteit vergroot het scala aan mogelijkheden voor burgers; inclusie versterkt het gevoel van verbondenheid en behoudt de specificiteit van de verschillende plaatsen in Europa. Het bereiken van dit evenwicht en het uitstippelen van een intelligent taalbeleid is wellicht een van de voorwaarden waaraan moet worden voldaan om het Europese integratieproject in tijden van globalisering en verandering nieuw leven in te blazen.

Deze vier conclusies zijn gebaseerd op de onderzoeksresultaten die de lezer kan vinden in de volgende 72 inzendingen. Deze resultaten zijn onderverdeeld in zes thematische categorieën.

1

Taalbeleid als overheidsbeleid, gericht op het bevorderen van de kennis van de beginselen die als leidraad dienen voor de keuze, het ontwerp en de evaluatie van het taalbeleid om deze doeltreffend, kosteneffectief en eerlijk te maken, aangezien het gaat om de „meertalige uitdaging van de Europese burger” (bijlagen 1-13).

2

Taalbeleid, waarbij we met name onderzoeken hoe de bestaande grondwettelijke, wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen kunnen worden verbeterd om te zorgen voor een betere samenhang door een goed gereguleerd evenwicht tussen rechten en praktijken tussen verschillende talen (bijlagen 14-25).

3

De behandeling van **taalverscheidenheid als een sociaal probleem**, dat van cruciaal belang is voor het bepalen van de positie van mensen die verschillende talen spreken. Het project laat zien hoe hedendaagse veranderingen van invloed zijn op de keuzes van mensen met betrekking tot taalgebruik, hoe taalkenmerken zich harmoniseren met de vorming van groepsidentiteit, en hoe dit wordt weerspiegeld in de zichtbare kenmerken van de ruimte waarin we leven (ziet 26-40).

4

De beginselen die van toepassing zijn op de **sturing en taalpraktijken van de onderwijsstelsels**, ook op het hogere niveau, om tegemoet te komen aan de taalkundige behoeften van de Europeanen en deze te voorzien van de nodige instrumenten voor mobiliteit, maar ook om ervoor te zorgen dat mobiliteit niet storend is en, in combinatie met maatregelen ter bevordering van de integratie in lokale samenlevingen, de cohesie van Europa ten gevolge daarvan verbeteren (zielen 41 t/m 53).

5

Optimaal gebruik van elkaar aanvullende communicatiestrategieën in meertalige situaties, waaronder klassiekers zoals vertaling en vertolking, maar ook machinevertaling, het gebruik van verschillende voertuigtalen, en de ontwikkeling van opvangvaardigheden in talen die nauw samenhangen met de eerste taal (bijlagen 54-64).

6

Een verkenning van **de grenzen van meertaligheid** door middel van een reeks pilotstudies over speciale onderwerpen die niet zijn onderzocht. Deze onderwerpen omvatten de veiligheids- (geopolitieke) implicaties van diversiteit, de taalkundige vereisten van consumentenbescherming, het potentieel van de historische ervaring van de Roma met taaldiversiteit om onverwachte benaderingen van de uitdagingen van meertaligheid voor te stellen, de bijzondere taalkundige behoeften van internationaal mobiele gepensioneerden, de verbanden tussen individuele meertaligheid en creativiteit, en de implicaties van taalverscheidenheid bij het reageren op financiële crisissen (bijlagen 65-72).

Analyse van het taalbeleid

- 1 Waarom kunnen taalkwesties niet aan zichzelf worden overgelaten? 30
- 2 Is een gemeenschappelijke taal nodig om een levensvatbare democratie te hebben? 32
- 3 Kan de „vrije markt” taalverscheidenheid beheren? 34
- 4 Waarom is een goede typologie nuttig voor de selectie en het ontwerp van taalbeleid? 36
- 5 Hoe het taalnadeel te identificeren en te meten? 38
- 6 Wat is een „complexe aanpak” voor de selectie en vormgeving van taalbeleid? 40
- 7 Waarom zouden demo-linguïstische projecties de taalbeleidskeuzes moeten onderbouwen? 42
- 8 Hoe beïnvloedt het leren van vreemde talen de kosten van migratie? 44
- 9 Welke sociaal-economische ongelijkheden tussen sprekers van verschillende talen moeten met overheidsbeleid worden aangepakt? 46
- 10 In welke talen moet gezondheidszorg worden verstrekt? 48
- 11 Zijn de kosten van het taalbeleid belangrijk? 50
- 12 Waarom zijn computersimulaties nuttig bij de selectie en het ontwerp van complex taalbeleid? 52
- 13 Wat zijn de algemene juridische implicaties van MIME-onderzoek? 54

1 Waaron kunnen taalkwesties niet aan zichzelf worden overgelaten?

François Grin, Marco Civico Universiteit van Genève

Gezien de complexiteit van taalkwesties is het verleidelijk voor regeringen om te zeggen dat taalproblemen op zichzelf zullen worden opgelost endat taalbeslissingen worden vermeden. Het is echter niet echt een optie, om de eenvoudige reden dat staten niet *zonder* taal kunnen functioneren. Bij de uitoefening van justitie, het heffen van belastingen of het vrijstellen van onderwijs, gebruiken de staten een of meer talen, maar niet de andere; per definitie nemen ze beslissingen over taal. Er is nooit een gebrek aan taalbeleid, en zelfs deze onvermijdelijke beslissingen moeten gebaseerd zijn op een billijke afweging van de voor- en nadelen van concurrerende opties. Echter, twee extra redenen komen vaak in het spel. Het eerste is dat veel staten het als hun plicht beschouwen kleine talen te beschermen. het tweede is dat wanneer verschillende talen in dezelfde ruimte naast elkaar bestaan, de staten vaak een scheidsrechter moeten vormen tussen hun vorderingen op materiële symbolische middelen. Om al deze redenen moeten de staten een taalbeleid voeren.

Watzegthet onderzoek?

Om volledig inzicht te krijgen in de noodzaak voor staten om een taalbeleid te voeren, moeten we beginnen met twee schijnbare paradoxen over taalverscheidenheid. De eerste is dat diversiteit tegelijkertijd afneemt en groeit. Het vermindert objectief omdat de kleine talen uitbroeden of zelfs verdwijnen, als gevolg van de complexe interactie van verschillende sociale, politieke en economische processen, wat leidt tot een zekere mate van homogenisering. Tegelijkertijd neemt desubjectieve perceptie van miljoenen mensen, vooral die in grote steden met een aanzienlijke immigratie, steeds meer uiteen.

De tweede paradox, die de eerste herhaalt, is dat diversiteit zowel als bedreigd kan worden beschouwd. Zoals we zojuist hebben gezien, worden sommige talen met uitsterven bedreigd of zijn ze al verdwenen, en veel staten beschouwen terecht als een van hun taken om die talen te beschermen. Tegelijkertijd is de aanwezigheid van verschillende talen in dezelfde ruimte niet noodzakelijkerwijs een vreedzame realiteit. Er kan concurrentie zijn om materiële en symbolische middelen, en landen worden vaak opgeroepen tot arbitrage tussen verschillende talen. Of het nu gaat om *bescherming en promotie* (omdat sommige componenten van diversiteit *bedreigd* worden) of voor

arbitrage en afbakening (omdat sommige componenten van diversiteit verkeerd of terecht worden gezien als *bedreigend* voor andere), moeten de staten zich inzetten voor taalbeleid.

Illustraties en bewijs

Bijna alle gevallen van taalbeleid kunnen worden gekenmerkt als voornamelijk „bescherming en promotie” of „arbitrage”, hoewel de twee functies vaak samenvallen.

Voornamelijk bescherming en promotie:

- * verlening van Ierstalige diensten in het kader van het taalprogramma van de Ierse *regering*¹;
- * erkenning, in de Finse taalwet, van het recht vansprekersom het tegebruikenbij de autoriteiten².

Voornamelijk arbitrage en afbakening:

- * regeling van het gebruik van Frans en Nederlands voor de rechtbanken van het Brussels Gewest³;
- * het aanbieden van facultatieve moedertaalcurssussen oopenbare scholen in Hamburg⁴;
- * oprichting van het Castiliaans als officiële taal van de Spaanse Staat⁵;
- * constitutionele erkenning van de stabiele taalgrenzen van de taalregio's in Zwitserland⁶.

Zowel bescherming als arbitrage:

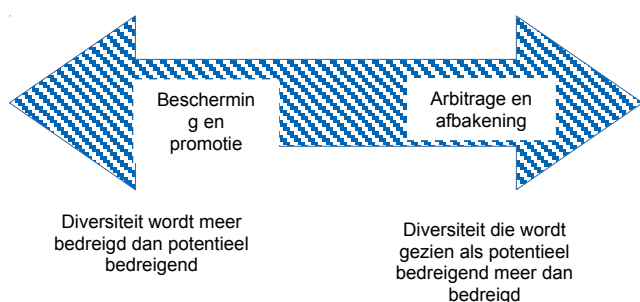
- * grondwettelijke bescherming van de educatieve en culturele rechten van Hongaarse sprekers in Roemenie⁷;
- * vrijstelling van de Deense minderheid van de drempel

- 1 www.taoiseach.gov.ie/eng/Irish_Language_Policy/Official_Languages_Scheme_2016-2019.pdf
- 2 www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20031086.pdf
- 3 www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1935/06/15/1935061501/justel
- 4 www.diver.uni-hamburg.de/-images/08122016-bericht-hube-ev.pdf
- 5 www.congreso.es/consti/constitucion/indice/titulos/articulos.jsp?ini=1&fin=9&tipo=2
- 6 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf
- 7 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf

van vijf procent vertegenwoordiging in de Landtag van de Duitse deelstaat Sleeswijk-Holstein¹.

Ipolitieke implicaties

Het is onmogelijk voor een land om geen taalbeleid te hebben. Dit geldt voor supranationale entiteiten zoals de Europese Unie, en strekt zich uit tot elke structuur die op bepaalde gebieden competent is voor mensen en die intern of extern moet communiceren. Zodra de behoefte aan eentaalbeleid is vastgesteld, moet het worden geselecteerd, ontworpen en geëvalueerd op basis van deugdelijke beginselen die op het algemene gebied van de beleidsanalyse zijn ontwikkeld en naar behoren zijn aangepast aan het taalbeleid. De belangrijkste beginselen zijn *efficiëntie en billijkheid*, die in andere rubrieken van dit vademecum aan bod komen.

Referenties en verdieping

Arzoz, X. (Ed.) (2008). *Eerbiediging van de taaldiversiteit in de Europese Unie*. Amsterdam: Ikon Ben John Benjamins.

Bayley, R., Cameron, R., & Lucas, C. (Eds.) (2013). *The Oxford Handbook of Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press.

Grijns, F. (2003). Diversiteit als paradigma, analytisch apparaat en beleidsdoel. In W. Kymlicka & A. Patten (Eds.), *Taalrechten en Politieke Theorie* (blz. 169-188). Oxford: Oxford University Press.

¹ www.verfassungen.de/de/sh/verfassung08-i.htm

2 Is een gemeenschappelijke taal nodig om een levensvatbare democratie te hebben?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

De meeste deskundigen op het gebied van verdeelde samenlevingen en institutionele opvattingen zijn het er algemeen over eens dat het moeilijker is om een stabiele en functionele democratie tot stand te brengen en in stand te houden in een land met meerdere talen en taalkundig gefragmenteerde openbare ruimten dan in meer homogene landen. De 19e-eeuwse Britse filosoof, John Stuart Mill, schreef dat „ondereen volk zonder sympathie, vooral als ze verschillende talen lezen en spreken, de verenigde publieke opinie, die nodig is voor het functioneren van een representatieve regering, niet kan bestaan.” In de afgelopen jaren hebben onderzoekers dit proefschrift bevestigd. Een hedendaagse politieke filosoof Philippe Van Parijs stelt bijvoorbeeld dat het ontstaan van een gemeenschappelijke demo, gezien als een noodzakelijke voorwaarde voor de democratie, mogelijk wordt gemaakt door de beschikbaarheid van een gemeenschappelijke taal. Hij stelt dat er „een levensvatbare democratie kan zijn zonder een linguïstisch verenigde demo” (Van Parijs, 2000, 236).

Wat zegt het onderzoek ons?

We moeten erkennen dat een diepe taalkundige verscheidenheid een uitdaging is voor de democratie. Maar het is niet onoverkomelijk. Zwitserland is een voorbeeld. Het is een meertalig land zonder lingua franca, gefragmenteerd in 26 kantons waarvan alle op vier na officieel eentalig zijn. Het land heeft vier nationale talen (Duits, Frans, Italiaans en Romaans) en vier taalkundig verschillende openbare ruimten. Toch wordt het algemeen beschouwd als een van de meest stabiele en succesvolle democratieën in de hedendaagse wereld. Academici beschouwen het succes van het Zwitserse democratiemodel als vanzelfsprekend. Over het algemeen zijn ze veel minder geïnteresseerd in successen en richten ze zich liever op moeilijke gevallen. Dat gezegd hebbende, is het één ding om een democratie te hebben die met slechts twee of drie officiële talen werkt. Het bereiken van hetzelfde doel in de aanwezigheid van veel meer talen is problematischer.

Wil de EU een levensvatbare democratie worden, dan moet zij zich met name bezighouden met meertaligheid, aangezien zij 24 officiële talen heeft en geen officiële lingua franca heeft.

Illustraties en bewijs

Diep meertalige landen zoals Canada en België hebben de afgelopen decennia aanzienlijke moeilijkheden ondervonden (zie het referendum van 1995 over soevereiniteit in Quebec, de institutionele impasse en de opkomst van het Vlaamse nationalisme in België sinds de jaren zeventig). Het argument zou kunnen worden uitgebreid tot landen als het Verenigd Koninkrijk (met Schotland), Spanje (met Catalonië en Baskenland) of India, maar in deze samenlevingen is er ten minste één lingua franca — Engels, Spaans, Hindi — die de meeste mensen spreken of tenminste begrijpen, wat niet het geval is in België en Canada. Onderzoekers die het geval van Zwitserland met betrekking tot het beheer van de etnolinguïstische diversiteit hebben onderzocht, wijzen het succes ervan in het algemeen toe aan federalisme en/of het zogenaamde „sociatieve” karakter van zijn instellingen op basis van machtsdeling, groepsautonomie, evenredige toewijzing van parlementaire zetels en openbare banen, en het veto van minderheden (Lijphart, 1977). Hoewel we het erover eens zijn dat federalisme een belangrijke instelling is, kan het op zich de stabiliteit van de Zwitserse democratie niet verklaren. Federale landen hebben passende instellingen nodig om centrifugale trends in evenwicht te brengen. Dit evenwicht wordt niet aangeboden, zoals wij beweren, door de *consociatieve instellingen*, maar door *centripetale* instellingen (zie Horowitz 1985; Stojanović 2009).

Tot slot zijn wij van mening dat samenlevingen die geen gemeenschappelijke lingua franca delen andere instellingen — niet alleen federalisme en consociationalisme — nodig hebben om levensvatbare democratieën te worden en/of te blijven. Zij hebben met name *centripetale instellingen* nodig op basis van de meerderheidsregel. (Natuurlijk moeten ze worden aangevuld met een systeem van controlemechanismen, met name de rechtbanken, om een „meerderheidsstransny” te vermijden en de rechten van minderheden te beschermen.)

Ipolitieke implicaties

Onder de centripetale instellingen en mechanismen denken we aan de rechtstreekse en volksverkiezing van de president en het veelvuldig gebruik van bottom-up directe democratische instrumenten zoals volksinitiatieven en referenda, en ze kunnen bijdragen tot een harmonieus beheer van de taalkundige verscheidenheid in de lidstaten en, impliciet, in de Europese Unie als geheel. Dergelijke instellingen zouden het ontstaan van een uniform democratisch systeem op basis van meertalige partijen in plaats van eentalige partijen kunnen bevorderen. De recente hervormingen die door het Verdrag van Lissabon in 2009 in de EU zijn doorgevoerd — indirecte verkiezingen voor de voorzitter van de Europese Raad en invoering van Europese burgerinitiatieven — zijn juist in deze richting gericht. Maar ze zijn waarschijnlijk ontoereikend (de president wordt niet rechtstreeks gekozen door EU-burgers; succesvolle Europese burgerinitiatieven zijn niet bindend en leiden niet tot volksstemmingen) om een echt meertalig systeem van Europese partijen en een centripetale democratie te bevorderen. Een ander veelbelovend idee, onlangs (april 2017) dat door de Italiaanse regering is herlanceerd en gesteund door de Franse president Emmanuel Macron en de Duitse sociaaldemocratische leider Martin Schultz, is om de 73 Britse zetels in het Europees Parlement, die na de brexit vacant zullen blijven, toe te wijzen aan een enkel EU-breed

kiesdistrict. De hoop is dat dit de partijen voldoende prikkels kan geven om supranationale meertalige lijsten voor te stellen bij verkiezingen voor het Europees Parlement of zelfs om echt Europese en meertalige partijen te worden.

Referenties en verdieping

- Lijphart, A. (1977). *Democratie in de Plurale Samenlevingen*. New Haven: Yale University Press.
- Reilly, B. (2012). Institutionele vormgeving voor diverse democratieën: Consociationalisme, Centripetalisme en Communalisme Vergeleken. *Europese Politieke Wetenschappen*, 11, 259-270.
- Stojanović, N. (2009). Is democratie mogelijk in een meertalig land? De Zwitserse Ervaring en de Paradox van Directe Democratie. In D. Sinardet & M. Hooge (Eds.) *Is democratie levensvatbaar zonder een verenigde publieke opinie?* Brussel: Re-Bel e-book 3.
- Van Parijs, P. (2000). Moet Europa Belgisch zijn? Over democratisch burgerschap in meertalige politiediensten. In I. Hampsher-Monk & C. McKinnon (Eds.) *Vraag naar burgerschap* (blz. 135-153). Londen: Het continuüm.

3 Kan de „vrije markt” taalverscheidenheid beheeren?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Universität zu Berlin

In het algemeen zijn er geen goede redenen om te interfereren met spontane interacties tussen individuen wanneer de resultaten van deze interacties alleen de betrokken personen beïnvloeden. Dit is met name het geval wanneer goederen en diensten op de markten worden verhandeld. Voor veel goederen en diensten is dit echter niet het geval. Voor bepaalde producten, zoals vliegereizen of nationale defensie, is er over het algemeen geen markt. Zelfs als er markten zijn, kan het verbruik van een individu of de productie van bepaalde goederen door de ene onderneming het welzijn van anderen of de winst van andere ondernemingen beïnvloeden. In dergelijke gevallen zijn ongecoördineerde individuele beslissingen zelden optimaal voor de samenleving en is er enige coördinatie nodig. Deze ongelijkheid tussen de resultaten van individueel gedrag en collectief optimisme rechtvaardigt collectieve actie.

Watzegt het onderzoek ons ?

In dergelijke gevallen spreken economen van „marktfalen”. Marktfalen neemt verschillende vormen aan, waaronder de neveneffecten van markttransacties, asymmetrische marktdeelnemers en ontbrekende of onvolledige markten voor bepaalde goederen. Dit fenomeen heeft gemeen dat deberekening van een persoon diene voordelen en kosten afzonderlijk afweegt, het effect van zijn handelingen op anderen verwaarloost. Daardoor worden de cumulatieve voordelen voor zichzelf en alle andere van haar acties onderschat („positieve externaliteit”) of overschat („negatieve externaliteit”). In het eerste geval neemt zij niet bepaalde maatregelen die meer voordelen opleveren dan kosten voor de samenleving als geheel; in het tweede geval neemt zij maatregelen waarvan de kosten hoger zijn dan de daaruit voortvloeiende voordelen voor de onderneming. Indien de beslissing betrekking heeft op de levering van goederen of diensten, resulteert dit in een onderaanbod in het eerste geval en een overaanbod in het laatste geval. In het algemeen leidt individueel gedrag niet tot een collectief optimaal gedrag.

Illustraties en bewijs

Waar we het hier over hebben is een specifiek type „externiteit” (positief) dat zich voordoet in het geval van zogenaamde collectieve — of collectieve — goederen. Een collectief goed is een goed dat door ieder individu kan worden geconsumeerd of gewaardeerd zonder de mogelijkheden van een ander individu om

hetzelfde goed te consumeren te verminderen. Klassieke voorbeelden zijn televisieprogramma’s of esthetisch plezier als gevolg van de bewondering van een kunstwerk. Evenzo omvatten openbare goederen die verband houden met taal de beschikbaarheid van openbare documenten of straatborden in een minderheidstaal. De bijdrage van een persoon aan de verstrekking van tweetalige straatborden zou ten goede komen aan alle personen die de borden zouden helpen, maar de persoon zou alleen zijn eigen voordeel in aanmerking nemen bij de beslissing over hun bijdrage en dus zou het bedrag van hun bijdrage lager zijn dan het totale gegenereerde voordeel. Als elke persoon zelf beslist, zou dit leiden tot lage vrijwillige bijdragen (indien van toepassing). Door collectief te handelen, aan de andere kant, zouden mensen het gemakkelijk eens kunnen worden over een ander beter resultaat. Aangezien de noodzakelijke onderhandelingen vrij duur kunnen zijn, kan het zijn dat een besluitvormer als coördinator moet optreden.

Laten we een simpel voorbeeld nemen: Apollon („A”) exploiteert een Grieks restaurant en Daphne („D”) een nachtbar in dezelfde Griekse wijk. Om klanten aan te trekken, zetten ze posters op die toeristen naar hun buurt leiden. Hoe hoger het geld dat wordt uitgegeven aan borden, hoe meer mensen geïnformeerd worden. Door 5000 EUR uit te geven trekken zij mensen uit het stadscentrum aan; met 10000 EUR, wonen mensen in de middelste stadskring; met 15000 EUR, iedereen van buitenaf; en voor 20.000 EUR, mensen uit de hele stad.

Apollon en Daphne kunnen ervoor kiezen om niets bij te dragen of met elk 5000 EUR of 10 000 EUR; in totaal zou dan 0, 5000, 10.000, 15 000 of 20.000 EUR beschikbaar zijn. Zij wijzen beide bepaalde waarden toe aan de tekens. Daphne waardeert de borden in het centrum op 4000 EUR, in de gemiddelde ring op 8 000 EUR enz. en Apollo is van mening dat de borden in het centrum 3 000 EUR bedragen, binnen de gemiddelde ring van 6 000 EUR, enz. De brutovoordelen (in duizenden euro’s) die voor elk van hen worden gegenereerd, worden in het linkerdeel van het bovenstaande cijfer vermeld voor de verschillende niveaus van hun respectieve bijdragen.

Bijdragen moeten in mindering worden gebracht op de bruto-uitkeringen om netto-uitkeringen te verkrijgen, zoals aangegeven aan de rechterkant van het cijfer. Als

Apollo 5000 EUR betaalt, is het duidelijk dat Daphne zijn hoogste nettovoordelen (het equivalent van 4000 EUR) bereikt door niets mee te nemen. Dit geldt voor elke bijdrage van Apollo. Apollo's gedrag is symmetrisch. In dit geval zal er geen teken worden geïnstalleerd.

Een gecoördineerde actie zou de bijdrage van elk 5000 EUR of 10,000 EUR, Daphne 10 000 EUR en Apollo 5 000 EUR kunnen verbeteren. De hoogste totale nettowaarde wordt bereikt als elk 10,000 EUR bijdraagt door overal panelen te installeren.

Openbare documenten zijn een ander voorbeeld van taalgerelateerde goederen waarvan het gebruik in wezen symbolische waarde genereert. Voor veel mensen zijn echter de regels inzake symbolische aspecten, zoals de officiële naam van het land of belangrijke instellingen in verschillende talen, zeer belangrijk.

Politieke implicaties

Gezien de externe effecten die voortvloeien uit individuele besluiten over de levering van veel taalgerelateerde goederen, mag het taalbeleid niet worden overgelaten aan spontane interactie tussen individuen. Er is gecoördineerde actie nodig en de overheidssector heeft een belangrijke rol te spelen.

		A		
		0	5	10
D	0	0	3	6
	5	4	8	12
	10	8	12	16
	10	8	12	16

		A		
		0	5	10
D	0	0	-2	-4
	5	-1	3	7
	10	-2	2	6
	10	-2	2	6

Bruto individuele winst (links) en netto individuele winst (recht)

Referenties en aanvullende lezingen

Grijns, F. (2003). Economie en taalplanning. *Actuele vraagstukken in taalplanning*, 4, 1-66. [Herdruckt in Ricento, T. (Ed.) (2015). *Taalbeleid en -planning: Kritische concepten in de taalkunde*. New York: Routledge.]

Hindriks, J. & Myles, G. D. (2006). *Intermediaire overheidseconomie*. Cambridge: MIT Press.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (aanstaande). Een economische benadering van taalbeleid en taalrechtvaardigheid. In M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *Taalbeleid en taalrecht: Economische, filosofische en sociolinguïstische benaderingen*. Heidelberg: Ik ben Springer.

4 Waarom is een goede typologie nuttig voor de selectie en het ontwerp van taalbeleid?

François Grin, Marco Civico, Universiteit van Genève

Net als elk ander beleid, komen taalbeleid in veel verschillende vormen, afhankelijk van hun context, doelstellingen en werkwijze. Dit roept de vraag op hoe we ze beschrijven en classificeren. Eenvoudige typologieën zijn echter niet altijd voldoende. Bij het opstellen van een geïntegreerd taalbeleidsplan kan een meer gedetailleerde classificatie nuttig zijn, omdat het ons verplicht om veel aspecten van het beleid te specificeren die anders verwaarloosd zouden zijn. In plaats van zich op één enkele dimensie te richten, moet een echt nuttige typologie verschillende dimensies combineren en moet elke beleidsmaatregel per dimensie worden beschreven.

Watzegt het onderzoek ons?

Er is geen lijst van dimensies gesloten of a priori in het taalbeleid. Welke dimensies er toe doen, en hoede sociolinguïstische realiteit binnen elke dimensie fijn kan worden geworteld, hangt af van de lokale omstandigheden. Acht dimensies (sommige klassiekers, andere nieuwer) zijn echter over het algemeen relevant in specifieke situaties voor het ontwerp van een geïntegreerd taalbeleidsplan:

1. Het domein is een conventionele categorisering van menselijke activiteit waarin talen specifiek worden gebruikt. Domeinen kunnen min of meer nauwkeurig worden geïdentificeerd. Als uitgangspunt kunnen we beginnen met belangrijke gebieden zoals „onderwijs”, „justitie”, „administratie en overheidsdiensten”, „media”, „cultuur”, „economische activiteit” en „sociaal leven”.
2. Gebied, dat onderscheid maakt tussen beleid dat in de eerste plaats gericht is op het gebruik van talen in de privé-, openbare of staatsfeer.
3. Effecten op het welzijn, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen maatregelen die in de eerste plaats gericht zijn op de efficiënte toewijzing van middelen of de billijke verdeling van middelen.
4. De variable targets, d.w.z. de variabelen waarmee het beleid moet functioneren: de meeste taalbeleidsmaatregelen zijn gericht op het vermogen van mensen om de taal te gebruiken (d.w.z. hun vaardigheden), de mogelijkheden die zij hebben om het te gebruiken (bijvoorbeeld hoeveel gebieden kunt u dat doen?), en een indicator van de werkelijke wens van mensen om de minderheidstaal te gebruiken.
5. De economische neure van de objecten van de

politiek. Deze economische aard kan worden opgesplitst in subdimensies zoals „goederen” v. „diensten”, „voordelen” v. „kosten”, of „inputs” v. „outputs” v. uiteindelijke „resultaten” van een beleidsmaatregel). Economische aard is een breed begrip dat niet alleen materiële of financiële waarden omvat, maar ook symbolische waarden.

6. Het instrument, dat een onderscheid maakt tussen „order en controle”, dat kenmerkend is voor verplichtbeleid (bv. wanneer vertalingen van gerechtelijke procedures moeten worden verstrekt) en „prikkels”, waarin actoren worden aangemoedigd om bepaalde talen te gebruiken (bijvoorbeeld als ambtenaren een bonus ontvangen als ze tweetalig worden).

7. Type, die onderscheid maakt tussen corpus planning en status planning (verordeningen over de positie van de verschillende talen ten opzichte van elkaar, bijvoorbeeld op het gebied van officiële erkenning, gebruik in het onderwijssysteem, op de arbeidsmarkt, enz.).

8. Deintralinguïstische oriëntatie van de interventie (bv. mondeling gebruik v. geschreven; keuze van schrijfsysteem, spellinghervorming, lexicografische of terminologische ontwikkeling, enz.).

Illustraties en bewijs

Door de aanwezigheid van een grote in het buitenland geboren en sociaal-economisch diverse bevolking, de stad Genève is zeer meertalig, hoewel de enige officiële taal is Frans. Het beleid van de stad is om kinderen bewust te maken van voorschools onderwijs (dat wordt gesubsidieerd door de stad). Het beleid wordt ten uitvoer gelegd in het kader van het *Language Awakening Project*, dat posters, verhalen, zang en andere activiteiten omvat die kinderen in staat stellen de talen te ontdekken die in het klaslokaal worden verteld (Candelier, 2003).

Als taalbeleidsmaatregel kan het *Language Awakening-project* als volgt worden gekarakteriseerd:

1. Veld: onderwijs (voorschools)
2. Bol: voornamelijk staat („taalontwaken” wordt verstrekt in door de gemeentegesteunde instellingen)
3. Wel — zijn effecten: voornamelijk verspreiding (erkenning van gelijke waardigheid van talen)
4. Doelvariabele: vooral gericht op de houding van

kinderen ten opzichte van taalverscheidenheid

5. Economische aard: verlening van een niet-marktdienst

6. Instrument: voornamelijk „order en controle” (personeel wordt sterk aangemoedigd om Language Awakening te gebruiken; kinderen of ouders kunnen zich niet terugtrekken)

7. Type: taalstatus

8. Intralinguïstische oriëntatie: voornamelijk mondeling, als alternatief geschreven-receptief

Politieke implicaties

Het is nuttig beleidsmaatregelen te beschrijven aan de hand van een reeks dimensies die groot genoeg zijn om:

- ▶ de gevolgen van een voorgestelde maatregel in kaart te brengen en inconsistenties binnen de voorgestelde maatregel te vermijden;
- ▶ zorgen voor samenhang tussen de verschillende maatregelen en dus samenhang van het taalbeleid in zijn geheel;
- ▶ de manifestaties van complexiteit waarmee rekening moet worden gehouden correct te identificeren;
- ▶ het gemakkelijker maken om vergelijkbare eerdere

maatregelen vast te stellen om de effecten van het nieuwe beleid beter te kunnen monitoren;

▶ De rol van de verschillende actoren, binnen het bestuur en het maatschappelijk middenveld, erkennen en hun deelname aan het uitstippelen en uitvoeren van beleid vergemakkelijken.

Er moet een interdisciplinair team worden opgericht om elke beleidsmaatregel in het bredere actieplan te karakteriseren.

Referenties en verdieping:

Candelier, M. (2003) (Ed.). *Taalontwaken op de lagere school. Evlang: herziening van de Europese innovatie*. Brussel: Uit Boeck.

Cassels Johnson, D. (2013). *Taalbeleid*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Gazzola, M. & Grin, F. (2017). Vergelijkend taalbeleid en -evaluatie. In G. González Núñez & R. Meylaerts (Eds.), *Vertaling en Openbaar Beleid* (blz. 83-112). Londen: Ik ben Routledge.

Hult, F. & Cassels Johnson, D. (2015). *Onderzoeksmethoden in taalbeleid en -planning: Een praktische gids*. Chichester, Verenigd Koninkrijk: Wiley-Blackwell.

Talen worden zichtbaar gemaakt door meertalige welkomstborden te plaatsen, meertalige informatiefolders voor ouders te schrijven en kinderen aan te moedigen bepaalde woorden in hun moedertaal te delen.

Talen worden gehoord door middel van liedjes en rijmen (die het personeel wordt aangemoedigd om te verzamelen van ouders)

De talen worden gezongen: horen en zingen van liedjes in verschillende talen, kinderen leren ze geleidelijk te identificeren

Talen worden „s” genoemd, met behulp van tweetalige geschiedenisboeken die het gebruik van woorden uit verschillende talen toestaan

De talen zijn geschreven en de aandacht van kinderen, zowel in de klas als tijdens de uitstapjes, wordt gevestigd op tekstelementen die in verschillende talen zijn geschreven, eventueel met behulp van verschillende alfabetten.

Talen circuleren tussen school en ouders, en tussen kinderen, door het uitlenen van boeken en cd's in verschillende talen.

VOORBEELDEN VAN TAALBEWUSTZIJNSSTRATEGIEËN IN DE KLEUTERSCHOLEN VAN GENÈVE.

Bron: ville-geneve.ch/themes/petite-enfance-jeunesse-loisirs/petite-enfance/eveil-langues

5 Hoe het taalnadeel te identificeren en te meten?

Brian Carey, Andrew Shorten, Universiteit van Limerick

Een belangrijke uitdaging voor overheidsbeleid ter bevordering van mobiliteit en inclusie is het vinden van manieren om sociale nadelen als gevolg van de taalvaardigheden van de burgers aan te pakken. Het is soms gemakkelijk te herkennen wanneer mensen om taalredenen worden benadeeld, bijvoorbeeld wanneer immigranten die de dominante taal niet spreken, niet aan het openbare leven kunnen deelnemen. Aangezien sommige taalnadelen echter niet onmiddellijk zichtbaar zijn, is er behoefte aan brede overeenstemming over de wijze waarop deze kunnen worden geïdentificeerd en gemeten.

Watzegt het onderzoek ons?

Uit de theoretische werkzaamheden in het kader van het MIME-project blijkt dat er verschillende manieren zijn om taalachterstanden vast te stellen en te meten (Carey, binnenkort; Verkorting, 2017). Een intuïtieve aanpak is het onderzoeken van het aantal mensen waarmee iemand effectief kan communiceren. Wij noemen dit het communicatiekansmodel en het kan een nuttige indicator zijn voor besluitvormers, aangezien sociale nadelen en potentiële communicatiemogelijkheden vaak negatief gecorreleerd zijn. Dit model kan echter ook misleidend zijn, omdat iemand zich tevreden kan stellen met zijn situatie, zelfs als hij met relatief weinig mensen kan communiceren. Om dit probleem op te lossen, zouden we in plaats daarvan een voorkeurstevredenheidsmodel kunnen gebruiken, waarin staat dat een persoon in een taalnadeel verkeert als hij niet in staat is om te doen wat hij wil om taalredenen, zoals wanneer een persoon niet in staat is om voldoende werk te vinden in zijn favoriete werkgebied omdat hij niet over vreemde talenkennis beschikt. Deze benadering zou echter ook misleidend kunnen zijn, aangezien zij erop wijst dat degenen die tevreden zijn met de beperkte opties niet worden benadeeld.

Op zijn beurt kan dit probleem worden opgelost door mensen te vergelijken op basis van hun vermogen om toegang te krijgen tot een lijst van sociaal aanvaardbare middelen of resultaten. Zo is in het systeem voor toegang tot hulpbronnen het hebben van beperkte arbeidskansen om taalredenen een vorm van taalnadeel, ongeacht voorkeuren of communicatiemogelijkheden, aangezien men in een nadeel verkeert ten opzichte van het verkrijgen van een over het algemeen gewaardeerde hulpbron — inkomen. Tegelijkertijd vindt

het vermogensbenaderingsmodel op dezelfde manier plaats, maar in plaats van te vragen wat een persoon heeft of kan krijgen, vraagt het wat hij in staat is te zijn en te doen. De lijst bestaat dus uit resultaten zoals een goede gezondheids- of milieucontrole en geeft aan dat het taalkundige nadeel ontstaat omdat een persoon om taalkundige redenen niet de daadwerkelijke vrijheid heeft om deze dingen te doen.

Illustraties en bewijs

De tabel geeft een overzicht van de attracties en tekortkomingen van elk model. De verschillen tussen hen kunnen worden geïllustreerd door te denken aan een immigrant die niet de dominante lokale taal spreekt, maar toch tevreden is met haar leven en werk. Hoewel de eerste twee modellen verschillen over de vraag of zij taalkundig benadeeld zijn, zullen de laatste twee tot verschillende conclusies komen, afhankelijk van de middelen en de resultaten die worden gebruikt om mensen te vergelijken. Als bijvoorbeeld middelen zoals de politieke stem of uitkomsten, zoals de mogelijkheid om deel te nemen aan het openbare leven, worden meegeteld, kunnen we concluderen dat ze benadeeld zijn, ondanks het gebrek aan ontevredenheid.

Impoliteke implicaties

Verschiede modellen kunnen geschikt zijn voor verschillende doeleinden. Zo maakt het communicatiekansmodel gebruik van gemakkelijk toegankelijke informatie en kan het daarom passend zijn om te beslissen waar de programma's voor het leren van talen met een meerderheid worden nagestreefd. Aan de andere kant vereist de op capaciteit gebaseerde aanpak meer informatie, maar kan zij bijdragen tot een beter inzicht in de behoeften van kwetsbare groepen, zoals oudere immigranten die de lokale taal niet spreken. Tegelijkertijd is een van de attracties van het model „Preference Satisfaction” dat het de uitvoering van beleidsmaatregelen waarvan de doelstellingen niet breed worden ondersteund, kan ontmoedigen, maar dat kan alleen als besluitvormers toegang hebben tot betrouwbare en uitgebreide informatie over de werkelijke voorkeuren van de burgers. Ten slotte zijn modellen voor de aanpak van de toewijzing van middelen en capaciteit het nuttigst bij de beoordeling van de algehele billijkheid van de taalregelingen van een samenleving.

Hoewel het moeilijk kan zijn om een brede sociale

consensus te bereiken over de middelen of resultaten die moeten worden opgenomen en hoe ze te classificeren, kan het niettemin mogelijk zijn een sociaal minimum vast te stellen door een consensus over sommige daarvan te bereiken.

voorkeurstevredenheidsmodel van taalvoordeel. *Kritisch overzicht van de internationale sociale en politieke filosofie*. doi.org/10.1080/13698230.2016.1270905

Inkorten, A. (2017). Vier concepten van linguïstisch Nadeel. *Tijdschrift voor meertalige en multiculturele ontwikkeling*, 38, 607-621.

Referenties en verdieping:

Carey, B. (aanstaande). Het

Model	Definitie	Voordelen	Nadelen
Communicatiemogelijkheden	A heeft een taalvoordeel ten opzichte van B wanneer A in staat is om met meer mensen te communiceren.	Intuïtief en daarom algemeen aanvaard. Eenvoudig aan te brengen.	Soms contra-intuïtief.
Tevredenheid van de voorkeuren	A geniet een taalvoordeel ten opzichte van B wanneer om taalkundige redenen meer aan de voorkeuren van A wordt voldaan.	Intuïtief en daarom algemeen aanvaard. Krachtige morele rechtvaardiging.	Soms contra-intuïtief. Moeilijk toe te passen.
Toegang tot middelen	A heeft een taalvoordeel ten opzichte van B wanneer A's taalrepertoire hem betere toegang biedt tot belangrijke bronnen.	Mensen worden vergeleken volgens dezelfde criteria, moreel belangrijk en toegankelijk voor het publiek.	Sociale onenigheid over het relatieve belang van middelen. Het kan moeilijk zijn om toe te passen.
Capaciteitsaanpak	A heeft een taalvoordeel ten opzichte van B, waarbij het taalregister van A de uitvoering van waardevolle menselijke functies vergemakkelijkt.	Mensen worden vergeleken op basis van identieke, moreel significante, publiek toegankelijke en algemeen aanvaarde criteria.	Sociale onenigheid over het relatieve belang van operaties. Kan moeilijk toe te passen zijn

6 Wat is een „complexe aanpak” voor de selectie en vormgeving van taalbeleid?

Marco Civico, François Grin, Universiteit van Genève

Een complexe aanpak is een verbreding van de traditionele benadering van het verband tussen „upstream”beleidsbeslissingen en hun „downstream”-resultaten. Hoewel de eerste zijn bedoeld om de laatstgenoemde te beïnvloeden (beleidslijnen streven nog steeds bepaalde doelstellingen na), is het verband tussen deze doelstellingen over het algemeen complexer dan conventionele theorieën veronderstellen. Tegelijkertijd kunnen de realiteiten van het veld heel anders zijn. Om deze twee redenen is er geen enkel beleid en complexe benaderingen zijn een antwoord op deze uitdaging. Dit geldt voor alle soorten beleid. De „Richtsnoeren vooreffectbeoordeling” die de Europese Commissie in 2009 heeft gepubliceerd, zijn in feite al heel expliciet en stellen dat bij de uitvoering en evaluatie van het beleid altijd rekening moet worden gehouden met milieu-, economische en sociale effecten, alsook met externe factoren die positieve of negatieve effecten op het beleid kunnen hebben. Hoewel de complexiteit vaak door beleidsmakers wordt erkend, krijgt het zelden een formele definitie, laat staan een analytisch kader.

Wat zegt het onderzoek ons?

Uit onderzoek naar de complexiteitstheorie blijkt dat taalvragen aan een aantal specifieke criteria voldoen en daarom als complexe vragen worden beschouwd. Taalproblemen hebben onder meer een niet-lineaire dynamiek (bv. processen zoals taalverwerving, taaldaling en taalretentie kunnen versnellen of vertragen, en soms omgekeerd). Ze worden gekenmerkt door feedbackloops (denk aan het gebruik van zelfdragende taal) en hebben verschillende kenmerken op verschillende niveaus van aggregatie (bijvoorbeeld, de communicatiebehoeften van een persoon en die van een bedrijf zijn verschillend).

De definitie van een complex interventieplan houdt onder andere in dat taalkwesties altijd vragen doen rijzen die verband houden met andere gebieden zoals het onderwijsstelsel, wettelijke bepalingen, demografische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Het taalbeleid heeft altijd neveneffecten buiten de taalsfeer. De theorie van complexiteit vertelt ons dat een doelgericht en doeltreffend beleid de complexe netwerken moet erkennen die taalkwesties koppelen aan niet-taalgerelateerde oorzaken en gevolgen.

Illustraties en bewijs

Het taalbeleid zijn soms niet in staat om hun doelstelling(en) te bereiken vanwege hun gebrek aan complexiteit; complexe geïntegreerde beleidsmaatregelen doen over het algemeen beter. Zo wordt het beleid inzake de post-onafhankelijkheid van het Iers over het algemeen als teleurstellend beschouwd omdat het te gericht was op de schoolcontext en vooral verwaarloosde niet-onderwijsvariabelen (zoals de houding ten opzichte van de Ierse taal). Anderzijds is de bevordering van Euskera in Baskenland succesvoller gebleken omdat het taalbeleidsplan niet alleen schoolgerelateerde maatregelen omvatte, maar ook volwassenencursussen, de oprichting van ad-hocinstellingen en bewustmakingscampagnes.

Politieke implicaties

Het algemene principe is dat we beleid moeten ontwikkelen „zo complex als de kwesties die zij aanpakken”. Dit vertaalt zich in enkele praktische richtsnoeren voor taalbeleid.

Tijdens de selectie- en ontwerpfasen:

- ▶ Taalproblemen zijn nooit „alleen” taalproblemen. Alvorens een interventiestrategie te ontwikkelen, moet een interdisciplinaire groep worden opgericht om na te gaan in hoeverre de kwestie betrekking heeft op verschillende gebieden, om de vereiste mate van samenwerking te beoordelen en om een reeks complexe indicatoren vast te stellen die nodig zijn voor monitoring en evaluatie.

- ▶ Het actieplan mag niet uitsluitend gebaseerd zijn op taaldisciplines. Het team dat verantwoordelijk is voor de ontwikkeling ervan moet interdisciplinair zijn, met deskundigen die vanuit verschillende invalshoeken aan de taalkwestie werken.

Tijdens en na de uitvoeringsfase:

- ▶ het beleid moet worden gemonitord om na te gaan of het programma correct wordt uitgevoerd en om na te gaan of er een adequate informatiestroom tussen de verschillende diensten is om een constante aanpassing te garanderen. Uit onderzoek naar complexiteit blijkt dat verandering niet regelmatig gebeurt. Lange perioden zonder verandering kunnen afwisselen met plotselinge

en dramatische veranderingen (bij „tipping points”).

► een evaluatie achteraf moet deel uitmaken van het algemene ontwerp. Het moet de directe impact van het beleid en de effecten ervan op niet-taalvariabelen beoordelen, zodat onverwachte of onbedoelde effecten (of het ontbreken daarvan) systematischer kunnen worden geïdentificeerd.

Het proces wordt samengevat in het onderstaande diagram.

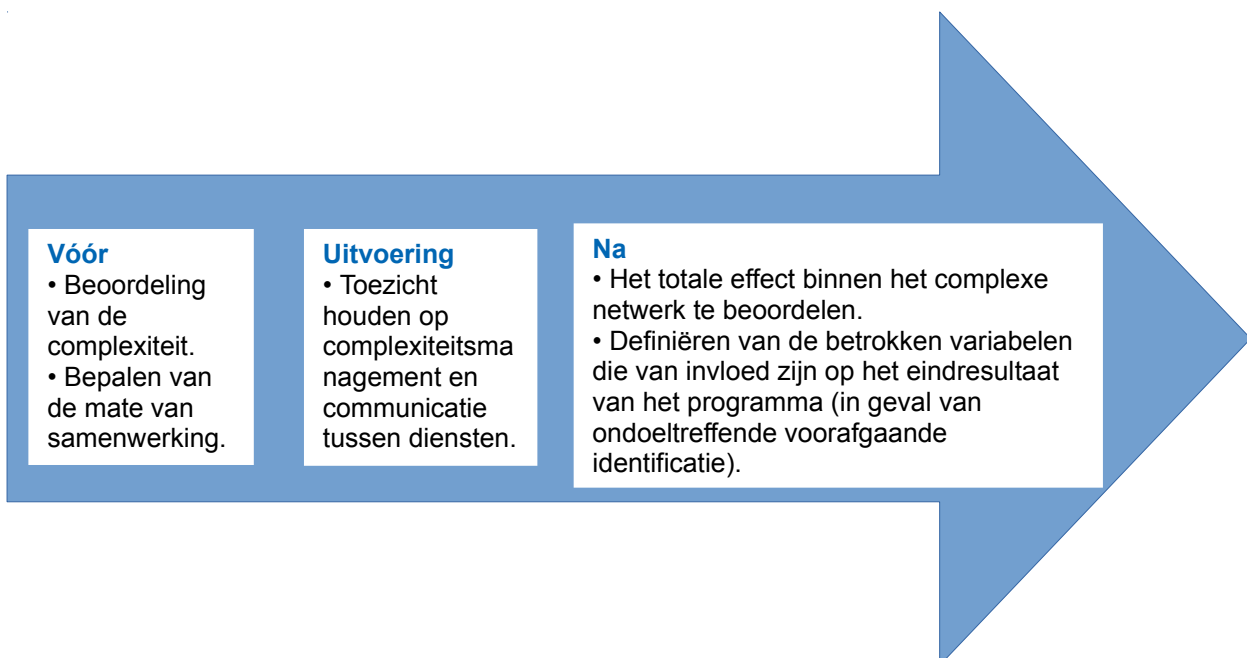
Referenties en verdieping:

Europese Commissie (2009). *Richtsnoeren voor effectbeoordeling*. SEC(2009) 92.

Geyer, R. & Cairney, P. (Eds.) (2015). *Handboek over complexiteit en openbaar beleid*. Cheltenham: Ik ben Edward Elgar.

Gazzola, M. & Grin, F. (2017). Vergelijkend taalbeleid en -evaluatie. In G. González Núñez & R. Meylaerts (Eds.). *Vertaling en openbaar beleid* (blz. 83-112). Londen: Ik ben Routledge.

Kamer, G. (2011). *Complexiteit, instellingen en*

overheidsbeleid. Wendbaar besluit-maken in een turbulente wereld. Cheltenham: Ik ben Edward Elgar.

7 Waarom zouden demo-linguïstische projecties taalbeleidskeuzes moeten onderbouwen?

László Marác, Universiteit van Amsterdam

In een groot deel van het Europese academische en publieke discours lijkt het duidelijk dat een lingua franca moet domineren en dat het Engels zal zijn. Naast de problematische kenmerken van elke vorm van taalkundige hegemonie (ongeacht de dominante taal), geven machtsveranderende geopolitieke constellaties niet noodzakelijkerwijs de voorkeur aan dit scenario — met inbegrip van de voortdurende uitbreiding van het wereldwijde Engels. De hegemonische positie van de Engelse taal komt voort uit de groeiende invloed van Engelstalige landen in de 20e eeuw (Phillipson, 2009). In de 21e eeuw wordt echter verwacht dat deze politieke en economische dominantie zal afnemen, en het is niet duidelijk dat de rol van het Engels onbetwist zal blijven.

Wat zegt het onderzoek ons?

De 20e eeuw heeft de politieke en commerciële expansie van Engelstalige landen bevorderd. Commentatoren voerden aan dat de positie van het Engels in twijfel zal worden getrokken vanwege het feit dat de wereldheerschappij van de Verenigde Staten zijn hoogtepunt in het begin van de 21e eeuw overtroffen (Moul en Morris, 2003 Ostler, 2006). Ostler (2010) suggereert ook dat de ontwikkeling van taaltechnologieën, met name machinevertaling, de relevantie van een wereldwijde lingua franca zal verzwakken. Dit zal andere bredere communicatietalen de mogelijkheid bieden om een globale status van lingua franca te verkrijgen of, ten minste, hun positie te behouden als een belangrijke factor in de communicatie door lingua franca op regionaal niveau, met inbegrip van het grondgebied van de Europese Unie (EU). De geleidelijke ontwikkeling van het evenwicht tussen de geopolitieke macht zal waarschijnlijk leiden tot een toename van de invloed op de werelddangelegenheden van bepaalde staten of consortia van staten.

Het democratische gewicht van de EU neemt af, maar blijft een belangrijke economische speler. Andere groepen staten, zoals de Shanghai Samenwerkingsorganisatie of de Euraziatische Unie, zullen waarschijnlijk meer invloed krijgen. De toenemende invloed van deze organisaties op werelddangelegenheden impliceert ook dat hun taal- en taalbeleidsconcepten op lange termijn waarschijnlijk belangrijker zullen worden.

Illustraties en bewijs

Een aantal bredere communicatietalen concurreren al met het wereldwijde Engels om de status van lingua franca (regionaal). In de voormalige regio's van de Sovjet-Unie wordt het Russisch nog steeds gebruikt als een regionale lingua franca. Een land als Kazachstan in de huidige voormalige Sovjet- en Russische baan heeft een officieel drietalig taalbeleid aangenomen dat een even belangrijke status voor Kazachstan, Engels en Russisch bevordert. De twee officiële talen van de Shanghai Militaire Samenwerking die het grondgebied van het oostelijke deel van het Euraziatische continent bestrijken zijn Russisch en Mandarijn Chinees. Met bijna 900 miljoen is Mandarijn Chinees veruit de meest moedertaalspreker (ongeveer drie keer meer dan Engels op dit moment). Frans blijft de belangrijkste lingua franca in de meeste voormalige Franse koloniale staten op het Afrikaanse continent, met demografische prognoses die het aantal Franse sprekers tussen 370 en 770 miljoen tegen 2060 plaatsen; en Spaans als lingua franca speelt een vitale communicatierol op het Amerikaanse continent, inclusief, na migratie en demolinguïstische evolutie, in de Verenigde Staten. Andere belangrijke talen van bredere communicatie, zoals Hindi, Maleis en Portugees, kunnen ook worden toegevoegd aan de lijst van regionale concurrenten in het Engels wereldwijd.

Politieke implicaties

Kortom, wereldwijde geopolitieke ontwikkelingen zouden ons ertoe moeten aanzetten te anticiperen op het gebruik van verschillende regionale of mondiale lingua franca, waaronder Engels, maar ook een aantal andere talen, waaronder Mandarijns, Chinees, Spaans, Arabisch, Hindi, Russisch, Bengaals, Maleis, Portugees, Urdu, Japans, Frans, Duits, Perzisch en Javaans. In de bovenstaande tabel worden deze talen ingedeeld naar het totale aantal sprekers, het is duidelijk dat het aantal „sprekers van lingua franca”, en dus van „totale sprekers”, zeer bij benadering is.

Naast het aantal verschillende categorieën sprekers telt ook de geografische spreiding en concentratie van concurrerende talen, evenals hun prestige en status. De complexe wisselwerking tussen politieke, economische en demografische factoren die de taaldynamiek vormgeven, suggereert dat in een toekomstgericht taalbeleid voor Europa rekening moet worden gehouden

met een breed scala aan talen.

De EU-lidstaten zouden meer ruimte kunnen geven aan de bovengenoemde talen in de schoolprogramma's, met name door hun taalonderwijsbeleid niet te beperken tot het onderwijzen van een moedertaal en Engels. Deze opener aanpak is in overeenstemming met de aanbeveling in COM (2008/566: 7) dat het onderwijzen van de bredere communicatietalen van belang is om het concurrentievermogen te vergroten en de kansen in de mondiale handelwereld te verbeteren.

Referenties en verdieping

Commissie van de Europese Gemeenschappen (2003). Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, 2003 - *Bevordering van het leren van talen en taalverscheidenheid: Een actieplan 2004-2006*. COM(2003) 449 def.

Commissie van de Europese Gemeenschappen (2008). Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's: Meertaligheid: een troef voor Europa en een gezamenlijk engagement. Com(2008) 566 definitief. Brussel: 18.9.2008.

Europese Commissie (februari 2006). Europeanen en hun talen, speciale Eurobarometer 243 <https://webgate.ec.europa.eu/ebsm/api/public/deliverable/download?doc=true&deliverableId=37732>

Europese Commissie (juni 2012). Europeanen en hun talen, speciale Eurobarometer 386 <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Moul, J. & Morris, M. A. (2003). *Talen in een globaliserende wereld*. Cambridge: De pers van de

Universiteit van Cambridge.

Ostler, N. (2006). *Rijken van het Woord: Een taalgeschiedenis van de wereld*. Londen: Harper Perennial.

Ostler, N. (2010). *De laatste Lingua Franca: Tot de terugkeer van Babel*. New York: Ik ben Walker.

Phillipson, R. (2009). *Linguïstisch imperialisme voortgezet*. New York: Ik ben Routledge.

Taal	Totaal sprekers (M)	Moedertaalsprekers (M)	Sprekers lingua franca (M)
1 In het Engels	1143	331	812
2 Chinees Mandarijn	1051	873	178
3 Spaans	389	329	60
4 Arabisch	346	206	140
5 Hindi's	302	182	120
6 Russisch	254	144	110
7 Bengaals	250	181	69
8 Maleisië/ Indonesië	202	55	147
9 Portugees	193	178	15
10 Urdu	154	61	93
11 Japans	126	125	1
12 Frans	118	68	50
13 Duits	118	90	28
14 Perzisch	109	36	73
15 Javaans	85	85	0

Classificatie van talen naar totaal aantal sprekers (aangepast uit Ostler, 2017:227)

8 Hoe beïnvloedt het leren van vreemde talen de kosten van migratie?

Michele Gazzola, Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Humboldt-Universität zu Berlin

De economie suggereert dat de mobiliteit van kapitaal en arbeid bijdraagt tot een betere verdeling van de middelen en dus tot economische efficiëntie. Met name de arbeidsmobiliteit draagt bij tot het verkleinen van de verschillen in structurele werkloosheidspercentages tussen regio's. In taalkundig uiteenlopende contexten zoals de EU kan het gebrek aan adequate kennis van vreemde talen de arbeidsmobiliteit echter belemmeren. Het leren van een nieuwe taal is duur en kan van invloed zijn op mobiliteitskeuzes. Taalbeleid kan individuen helpen deze kosten te verlagen en inclusie te bevorderen.

Wat zegt het onderzoek ons?

Economische theorie modelleerde over het algemeen de keuze van een persoon om te migreren na een vergelijking van baten en kosten. Deze baten en kosten zijn niet noodzakelijk financieel en kunnen niet-financiële aspecten omvatten, zoals de nabijheid van familieleden of vrienden of een veiligere omgeving voor kinderen, maar laten we met het oog op deze discussie ons concentreren op het financiële deel van de vergelijking (we hebben het niet over extreme gevallen van vluchtelingen en asielzoekers, noch over kortetermijnmobiliteit). Mensen worden aangemoedigd om naar een ander land te verhuizen als het *verschil* tussen het verwachte inkomen, exclusief belasting- en sociale uitkeringen (en gecorrigeerd voor verschillen in de kosten van levensonderhoud) in het land van bestemming en in het land van herkomst groter is dan de som van de verschillende migratiekosten. De uitkeringen kunnen bestaan uit een gratis ziektekostenverzekering of de opvoeding van kinderen. Deze kosten kunnen bestaan uit expliciete reis- of toegangskosten die worden bepaald door het migratiebeleid van het land van bestemming, alsook impliciete kosten zoals afstand tot familieleden en vrienden, een voorkeur voor thuis, psychologische kosten en kosten voor het leren van talen.

Illustraties en bewijs

Uit empirische gegevens uit verschillende OESO-landen blijkt dat taalvaardigheden een statistisch significante determinant van migratiepatronen zijn en dat de taalkundige herkomst van migranten belangrijk is bij de keuze van het land van bestemming (Chiswick en Miller, 2015). In het algemeen is kennis van de officiële

taal van het gastland (als eerste taal of als tweede taal) een belangrijke factor die de samenstelling en omvang van de migratiestromen verklaart. In Europa bijvoorbeeld verhoogt het spreken van de hoofdtal van een land met bijna vijf de kans om naar dat land te emigreren. Taalbeleid kan van invloed zijn op de taalkosten. Het taalbeleid in het land van oorsprong kan de blootstelling aan de officiële taal (of een van de officiële talen) van het land van bestemming vergroten. Het onderwijzen van vreemde talen in het onderwijssysteem vermindert de gemiddelde kosten van migratie naar landen waar deze talen officieel of wijdverbreid worden gesproken, ongeacht of burgers echt geïnteresseerd zijn in emigratie in hun volwassen leven. Het taalbeleid in het land van bestemming beïnvloedt de migratiekosten op twee verschillende manieren. Het kan de blootstelling aan talen na migratie verbeteren door migranten te voorzien van toegankelijke taal- en integratiecursussen. Bovendien kunnen bepaalde uitzonderingen op het gebruik van de plaatselijke officiële taal in bepaalde administratieve vormen, in bepaalde overheidsdiensten en in bepaalde sectoren van de arbeidsmarkt worden toegestaan. Overheidsinstanties kunnen bijvoorbeeld gebruik maken van vertaal- en tolkdiensten om administratieve formulieren in verschillende talen aan het belastingkantoor te verstrekken en tolken in ziekenhuizen in dienst te nemen. Overheidsinstanties kunnen aanvaarden dat bepaalde groepen migranten (bv. hooggekwalficeerde personen) het recht hebben om gedurende een bepaalde periode in een taal te werken die niet de officiële taal van het gastland is. Buitenlandse leraren kunnen bijvoorbeeld worden aangesteld onder voorbehoud van de ontwikkeling van adequate talenkennis in de lokale taal gedurende een bepaalde periode.

Niet alle taalbeleidsmaatregelen zijn gelijk of bereiken dezelfde resultaten op het gebied van mobiliteit en inclusie. In de overgrote meerderheid van de EU-landen bijvoorbeeld is Engels de eerste vreemde taal die op scholen wordt onderwezen. Daarom is het voor EU-burgers goedkoper om naar Europese landen te reizen waar Engels op grote schaal wordt gesproken, met name in Ierland en het VK. Dit kan leiden tot onverwachte verstoringen in de stromen van buitenlandse werknemers op de Europese arbeidsmarkt. Landen waarvan de officiële taal in het buitenland niet

op grote schaal wordt onderwezen, moedigen vaak het nationale gebruik van Engels als tweede taal aan voor bepaalde beroepsfuncties, bijvoorbeeld in het hoger onderwijs en in grote ondernemingen. Deze keuze kan echter andere problemen opleveren met betrekking tot de inclusie van buitenlanders op lokaal niveau, omdat daardoor de prikkel om de dominante taal van het land of de regio van bestemming te leren, wordt verminderd.

Politieke implicaties

Op Europees en nationaal niveau zijn verdere maatregelen nodig om de spanning tussen mobiliteit en inclusie te verminderen. Het leren van een taal alvorens naar het buitenland te verhuizen en/of onmiddellijk na aankomst in het gastland moet toegankelijker en goedkoper worden. De kosten kunnen over de lidstaten worden verdeeld, bijvoorbeeld door meer gebruik te maken van de structuurfondsen van de EU. Het verstrekken van formulieren door de openbare dienst in meer talen en het gebruik van meertalige telefoongidsen op de werkplek kunnen ook worden ondersteund.

Het diversifiëren van de verscheidenheid aan talen die in het onderwijsstelsel worden onderwezen in plaats van zich te richten op één taal, zou de mobiliteit verder vergroten. Empirisch onderzoek toont aan dat niet alleen de beheersing van de dominante taal van het land van bestemming telt, maar ook de taalkundige afstand

tussen die taal en de talen die al bij migranten bekend zijn. De ontwikkeling van taalgidsen met talen die tot verschillende taalfamilies behoren (bijv. Germaans, Romaans en Slavisch) in plaats van talen die tot hetzelfde gezin behoren, zou mobiliteit en inclusie kunnen bevorderen.

Referenties en verdieping

- Aparicio Fenoll, A. & Kuehn, Z. (2016). Bevordert de beheersing van vreemde talen de migratie van jonge personen binnen de Europese Unie? In Gazzola, M. & Wickström B.-A. (Eds.) *The Economics of Language Policy* (blz. 331-356). Cambridge: MIT Press.
- Burckhardt, T. (in de pers). Taalontneming en arbeidsmobiliteit in Europa. In Gazzola, M., Templin, T., & Wickström, B.A. (Eds.). *Taalbeleid en taalrechtvaardigheid: Economische, filosofische en sociolinguïstische benaderingen*. Berlijn: Ik ben Springer.
- Chiswick, B. R. & Miller P. W. (2015). Internationale migratie en de economie van taal. In B. R. Chiswick & P. W. Miller (Eds.) *Handbook of the Economics of International Migration* (blz. 211-269). Amsterdam: Noord-Holland.

9 Welke sociaal-economische ongelijkheden tussen sprekers van verschillende talen moeten met overheidsbeleid worden aangepakt?

Brian Carey, Andrew Shorten, Universiteit van Limerick

Inclusie en mobiliteit kunnen in het gedrang komen door de sociale en economische ongelijkheden die ontstaan doordat mensen over verschillende taalvaardigheden beschikken. Als werkgevers bijvoorbeeld vertrouwde met lokale dominante talen of mondiale talen zoals Engels belonen, zullen hun zeer bekwaame sprekers vaak betere kansen hebben op werkgelegenheid en promotie. Aangezien niet alle taalongelijkheden sociale onrechtvaardigheid vormen, hebben we echter sociale rechtvaardigheidsbeginselen nodig om uit te leggen welke ongelijkheden belangrijk zijn, waarom ze zijn en welke ongelijkheden het belangrijkste zijn.

Wat zegt het onderzoek ons?

Empirische onderzoekers hebben veel ongerechtigheden geïdentificeerd als gevolg van taal. Taalvaardigheid in sommige talen kan bijvoorbeeld een loonpremie aantrekken, moedertaalsprekers kunnen betere promotiekansen hebben als ze minder aarzelend of sympathiek lijken op hun werkplek, en het spreken van een veelgebruikte taal kan de deur openen naar instellingen die voordelen bieden, zoals universiteiten en carriëernetwerken (voor een samenvatting, zie Shorten, 2017). Daarnaast kunnen taalvaardigheden ook van invloed zijn op het vermogen van een persoon om complexe sociale, commerciële en openbare instellingen te navigeren, relaties op te bouwen, medische zorg te krijgen of burger- en politieke rechten effectief uit te oefenen (De Schutter en Ypi, 2012).

Hoewel ongelijkheid als zodanig soms als verwerpelijk wordt beschouwd, zijn veel mensen van mening dat ten minste een deel van de ongelijkheid als gevolg van taal moreel vrij is, zoals de professionele voordelen die een persoon ontleent aan de keuze om te investeren in het leren van talen, of de beperkte mogelijkheden om deel te nemen aan het openbare leven van een werknemer die tijdelijk in een ander land is gevestigd.

Tegelijkertijd is bijna iedereen het erover eens dat ten minste bepaalde ongelijkheden met een taaldimensie in het openbaar beleid moeten worden aangepakt. Daarom hebben we principiële redenen nodig om ons te helpen begrijpen welke ongelijkheden corrigerende maatregelen vereisen, en het onderzoek van politieke filosofen kan ons helpen ze te formuleren.

Een beginsel dat we hiervoor kunnen gebruiken is het

beginsel van toereikendheid, waarin wordt gesteld dat het overheidsbeleid ervoor moet zorgen dat zo weinig mogelijk mensen onder een bepaalde drempel vallen (Francfort, 1987). Dit sociale minimum kan worden gedefinieerd aan de hand van het welzijn, het inkomen, de mate waarin zijn of haar mensenrechten worden geëerbiedigd of iets anders. In ieder geval is het belangrijk ervoor te zorgen dat iedereen „genoeg” dingen heeft die voor ons belangrijk zijn. Een ander potentieel principe is het prioriteitsbeginsel, waarin wordt aanbevolen dat het overheidsbeleid voorrang geeft aan de behoeften van de minst begunstigde landen (Parfit, 1998). Dit principe is niet gebaseerd op het idee van een sociaal minimum, maar bevestigt eerder dat hulp aan mensen des te belangrijker is, moreel gezien, omdat ze slecht ontwikkeld zijn. Daarom wordt gesuggereerd dat bescheiden verbeteringen in de situatie van een klein aantal kansarmen moreel belangrijker zijn dan significante verbeteringen in de situatie van een groot aantal bevoordeelden.

Illustraties en bewijs

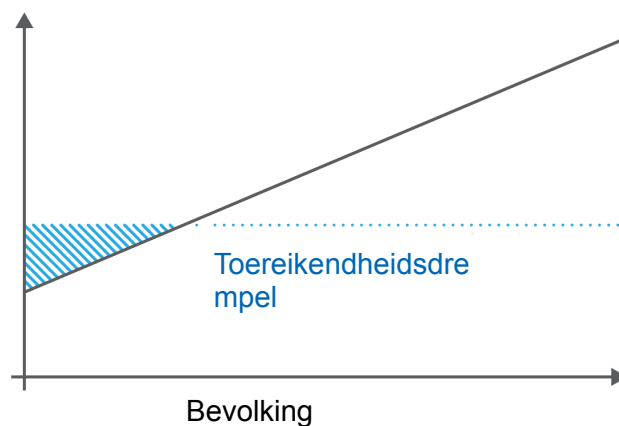
Wat taalongelijkheid betreft, dwingt het toereikendheidsbeginsel ons ertoe ongelijkheden aan te pakken die ertoe kunnen leiden dat sommige mensen onder de drempel blijven.

Dit kan bijvoorbeeld het aanbieden van vertaaldiensten omvatten, zodat immigranten toegang hebben tot openbare diensten of taalopleidingsprogramma's om hen in staat te stellen toegang te krijgen tot nuttig werk. Om het ten uitvoer te leggen, zullen burgers moeten beslissen over een drempel voor hun samenleving. Zij zouden de voorkeur kunnen geven aan een zuiver economische definitie, bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat niemand om taalkundige redenen niet in staat is voldoende inkomsten te verwerven. Om dit te bereiken zou het nodig zijn om programma's voor het leren van talen voor immigranten aan te bieden. Of ze geven de voorkeur aan een bredere definitie, bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat iedereen een effectieve kans heeft om zijn gedachten en verbeelding uit te oefenen in een taal die hen bekend is. Dit zou waarschijnlijk het subsidiëren van cultuurproducten in minderheidstalen en het bieden van werkgelegenheidskansen voor sprekers in minderheidstalen.

Tegelijkertijd vereist het prioriteitsbeginsel dat we ons richten op het verbeteren van de situatie van degenen die momenteel arm zijn, waarbij hun behoeften boven die van andere, meer bevoordeelde groepen moeten liggen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen betekenen dat er taalopleidingsprogramma's worden ingevoerd voor recente immigranten met slechte vooruitzichten op een baan als gevolg van taal. Misschien controversieel benadrukt deze opvatting dat we principieel moeten afzien van de uitvoering van beleid ten behoeve van de meest begunstigde groepen, zoals sprekers van bepaalde inheemse talen, als we de situatie van de minst bevoorrechten kunnen verbeteren.

Politieke implicaties

Elk beginsel zou in verschillende beleidsscenario's relevant kunnen zijn. Het toereikendheidsbeginsel zou bijvoorbeeld bijzonder relevant kunnen zijn om te bepalen welke soorten vertaaldiensten moeten worden geleverd en aan wie. Tegelijkertijd zou het prioriteitsbeginsel ons beter kunnen helpen om beperkte middelen toe te wijzen aan verschillende groepen met concurrerende claims, zoals migranten en sprekers in minderheidstalen. Het is van essentieel belang dat de twee beginselen in de praktijk vaak samenvallen met soortgelijke aanbevelingen, omdat ervoor moet worden gezorgd dat zoveel mogelijk mensen boven de toereikendheidsdrempel liggen, waarbij vaak voorrang moet worden gegeven aan de behoeften van de meest kansarmen.

Referenties en verdieping

- De Schutter, H. & Ypi, L. (2012). Taal en Geluk. *Politiek, Filosofie & Economie*, 11, 357-381.
- Frankfurt, H. (1987). Gelijkheid als een moreel ideaal. *Ethiek*, 98, 21-42.
- Parfit, D. (1998). Gelijkheid en prioriteit. In A. Mason (Ed.), *Ideals of Equality* (blz. 1-20), Oxford: Blackwell Publishing.
- Inkorten, A. (2017). *Vier concepten van linguïstisch Nadeel*. Tijdschrift voor meertalige en multiculturele ontwikkeling, 38, 607-621.

10 In welke talen moet gezondheidszorg worden verstrekt?

Brian Carey, Andrew Shorten, Universiteit van Limerick

Mensen die geen dominante lokale taal kennen, kunnen moeilijk toegang hebben tot gezondheidszorg als het voor hen moeilijk is om de betrokken medische diensten te identificeren en te communiceren. Tegelijkertijd kunnen sprekers van minderheidstalen het moeilijk vinden om relevante medische diensten in hun voorkeurstaal te identificeren en te gebruiken. Wanneer heeft een persoon op het gebied van justitie recht op openbare verstrekking van gezondheidsdiensten in een bepaalde taal?

Wat zegt het onderzoek ons?

De kwaliteit van de gezondheid van een persoon kan in het gedrang komen als hij of zij moeite heeft om toegang te krijgen tot gezondheidszorg in een taal die hij of zij begrijpt. Zo heeft het ontbreken van professionele tolken in spoedeisende zorg een aanzienlijke invloed op het inzicht van patiënten in hun toestand (Baker et al., 1996). Bovendien is de communicatie met gezondheidswerkers, zelfs voor mensen die een dominante taal kennen, moeilijk als ze de medische termen niet begrijpen (Schyve, 2007) en als gevolg daarvan kunnen mensen meer kans hebben op gezondheidsproblemen als ze geen vertrouwen hebben in de dominante taal. Zo bleek uit een Australische studie dat postnatale depressie vaker voorkwam bij Chinese moeders dan bij de algemene bevolking om deze reden, hoewel deze aandoening vrijwel onbekend is in China (Chu, 2005), en communicatieproblemen deel kunnen uitmaken van de verklaring. Daarom kunnen verschillende taalbeleidsmaatregelen nodig zijn om tegemoet te komen aan de gezondheidsbehoeften van personen, zoals vertaal- en tolkdiensten, minderheidsvriendelijke sociale en gezondheidszorgdiensten en ondersteuning bij het leren van talen.

Naast toegang tot adequate gezondheidszorg is het ook belangrijk dat veel mensen toegang hebben tot medische diensten in hun voorkeurstaal, zelfs als zij bekwame sprekers van een dominante taal zijn. Denk bijvoorbeeld aan een inwoner van Kerry Gaeltacht, een Ierstalige regio in het zuidwesten van Ierland, die vindt dat ze Engels moet gebruiken om met haar lokale arts te communiceren. Haar belangen worden ondermijnd omdat zij geen toegang heeft tot een belangrijke openbare dienst in haar voorkeurstaal, in een regio waar de staat zich ertoe heeft verbonden die dienst te bevorderen. Het lijkt erop dat dit laatste belang minder moreel belangrijk is dan het hierboven genoemde,

aangezien het minder schadelijk is om de toegang tot zorg in een voorkeurstaal te ontzeggen dan de volledige toegang tot zorg niet volledig te hebben. Bij de besluitvorming over de toewijzing van beperkte overheidsmiddelen hoeven de twee belangen echter niet noodzakelijkerwijs met elkaar in evenwicht te worden gebracht. In plaats daarvan is een betere aanpak om te proberen overeenstemming te bereiken over de normen en beginselen die voor elk type belang geschikt zijn.

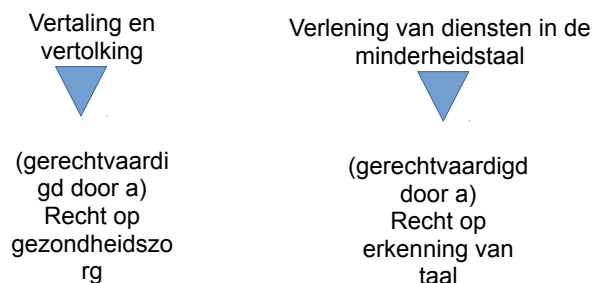
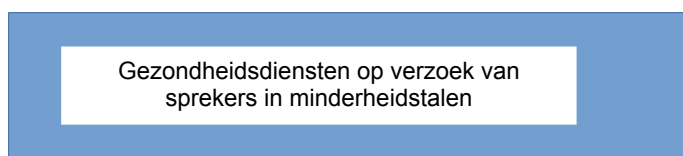
Illustraties en bewijs

Aan de ene kant heeft elke persoon een aanzienlijk moreel belang in zijn of haar eigen gezondheid, en dat belang is voldoende belangrijk om een recht op gezondheid te rechtvaardigen. Aangezien de uitoefening van dit recht door de burgers in het gedrang komt als zij geen toegang hebben tot gezondheidszorg in een taal die zij begrijpen, zijn er krachtige gronden voor gerechtigheid om sprekers van minderheidstalen te voorzien door vertaal- en tolkdiensten aan te bieden. anderzijds is het aanbieden van vertaal- en tolkdiensten niet voldoende om te voldoen aan wat sommige sprekers van minderheidstalen vereisen, namelijk het verlenen van gezondheidsdiensten zonder tussenpersonen in hun eigen taal.

Als het niet mogelijk is om gezondheidszorg te bieden in elk van de talen die in een samenleving worden gesproken, dan moeten de burgers beslissen welke talen hiervoor moeten worden gebruikt. Deze besluiten moeten de sprekers van verschillende talen als gelijken respecteren en mogen de sprekers van minderheidstalen niet alleen om economische redenen de toegang tot gezondheidsdiensten in hun eigen taal ontnemen. Een manier om sprekers van verschillende talen gelijk te behandelen is om voor de verschillende in de samenleving gesproken talen hetzelfde aanpassingsniveau per hoofd van de bevolking aan te bieden (Grin & Vaillancourt, 2015), bijvoorbeeld door gezondheidszorg in minderheidstalen te verlenen volgens het beginsel van „wanneer-het-nummer-gerechtigdigen” (Patten, 2014). Dit kan op regionale basis gebeuren, bijvoorbeeld als een minderheid geografisch geconcentreerd is of op generieke basis, zodat sprekers toegang hebben tot gezondheidszorg in hun eigen taal, waar ze ook in het land wonen.

Politieke implicaties

Er is in beginsel geen reden waarom de twee hierboven beschreven belangen niet gelijktijdig kunnen worden vervuld. Wanneer de middelenechter schaars zijn, zullen de burgers moeten beslissen welke belangen zij bevoornden. Aangezien minder machtige groepen gemakkelijk worden verwaarloosd in het beleidsvormingsproces, is het belangrijk te onthouden dat kwetsbare migrantenpopulaties vaak complexe taalgerelateerde gezondheidsbehoeften hebben. Tegelijkertijd is het van belang eraan te herinneren dat taalminoriteiten een legitiem recht hebben op een billijk deel van de openbare gezondheidszorg, waaronder de verstrekking van gezondheidsdiensten in de taal van hun keuze. Daarom moeten besluitvormers duidelijk aangeven waarom zij over bepaalde prioriteiten beslissen, zodat de burgers de mogelijkheid hebben om overheidsbeslissingen te begrijpen en aan te vechten.

Referenties en verdieping

- Baker, D. W., Parker, R. M., Williams, M. V., Coates, W.C., & Pitkin, K. (1996). Gebruik en effectiviteit van tolken in een spoeddienst. *Tijdschrift van de American Medical Association*, 275, 783-8.
- CHU, C. (2005). Postnatale ervaring en de gezondheidsbehoeften van Chinese migrantenvrouwen in Brisbane, Australië. *Etniciteit en gezondheid*, 10, 33-56.
- Grijns, F. & Vaillancourt, F. (2015). De economie van het taalbeleid: Een inleiding tot evaluatiewerkzaamheden. In F.M. Hult & D. Cassels Johnson (Eds.), *Onderzoeksmethoden in taalbeleid en -planning: Een praktische gids* (p. 118-129), Boston: Wiley-Blackwell.
- Patten, A. (2014) *Gelijke erkenning: De morele stichtingen van rechten van minderheden*. Oxford: Princeton University Press.
- Schuyve, P.M. (2007). Taalverschillen als belemmering voor kwaliteit en veiligheid in de gezondheidszorg: Het Gezamenlijk Commissieperspectief. *Dagboek van algemene interne geneeskunde*, 22, 360-361.

11 Zijn de kosten aanzienlijk in termen van taalbeleid?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Universität zu Berlin

Om het taalbeleid verstandig te kunnen bespreken, moeten specifieke planningsmaatregelen in verschillende categorieën worden geanalyseerd. Verschillende kostenstructuren voor taalbeleidsmaatregelen vereisen verschillende besluitvormingsregels voor verschillende categorieën. Hier richten we ons op de uitvoeringskosten, waarbij we de (wat aanzienlijke) beslissingskosten kan zijn die tot de maatregel in kwestie kunnen leiden. Aangezien de begunstigden over een bepaald areaal zijn verdeeld, kunnen de kosten variëren naar gelang van het aantal begunstigden en de omvang van het areaal. In een democratische context wordt het overheidsbeleid beoordeeld in termen van voor- en nadelen. Het taalbeleid kan worden gezien als een overheidsbeleid dat is opgezet om rekening te houden met de taalvoorkeuren van alle personen in de samenleving, waarbij de waargenomen voordelen worden afgewogen tegen de daarmee gepaard gaande kosten. Economen behandelen het enge probleem van het vergelijken van baten en totale kosten met het begrip „efficiëntie”, dat wordt gebruikt voor een methode die bekend staat als „kosten-batenanalyse”. Tegelijkertijd moet het beleid individuen eerlijk behandelen. Dit tweede criterium, niet minder belangrijk, brengt vaak hogere kosten met zich mee en er moet een compromis worden gevonden. Economen benaderen deze kwestie met verschillende concepten van „justitie”. De kosten spelen in beide opzichten een sleutelrol.

Wat zegt het onderzoek ons?

Verschillende taalbeleidsmaatregelen leiden tot verschillende kostenstructuren. De kosten kunnen min of meer variëren naargelang van het aantal begunstigden en de omvang van het betrokken gebied. Voor de duidelijkheid bespreken we vier archetypische gevallen, gepresenteerd in de tabel op de tegenovergestelde pagina, hoewel alle tussenstappen mogelijk zijn.

Illustraties en bewijs

Zaak I Dit is in het algemeen het geval bij de invoering van een officiële taal zoals die in de EU wordt gebruikt. Dit omvat de productie van officiële documenten en hoofdzakelijk symbolische (maar vaak zeer belangrijke) toepassingen zoals de afkorting van de Europese Centrale Bank in verschillende talen op bankbiljetten. Hier zijn alle kosten vaste kosten.

Betrokkenheid Aangezien de kosten constant zijn en de totale baten afhankelijk zijn van het aantal begunstigden, mag het rationele beslissingscriterium alleen worden gebaseerd op het aantal begunstigden, dat gekoppeld is aan het aantal sprekers van een taal. Vanuit het oogpunt van efficiëntie en rechtvaardigheid is het daarom moeilijk te rechtvaardigen dat geen officiële status wordt verleend aan Catalaans of Russisch in de EU, wanneer talen met veel minder sprekers, zoals Lets of Maltees, officieel zijn.

Zaak II Een goed voorbeeld is om straatborden in verschillende talen te hebben. De kosten zijn niet afhankelijk van het aantal personen dat de tekens leest, maar van het aantal tekens — en dus van de kosten — met de omvang van het gebied in kwestie. Aangenomen kan worden dat de uitkeringen evenredig zijn aan het aantal begunstigden.

Betrokkenheid Het rationele besluitcriterium vereist hier een aantal begunstigden per areaal. Beslissingscriteria op basis van efficiëntie en rechtvaardigheid impliceren dat de ruimtelijke dichtheid van een taalgroep de taalrechten in deze categorie moet regelen. Een gevolg hiervan is dat de rechten van deze minderheden niet mogen worden verminderd als de minderheid een afnemende fractie van de bevolking is als gevolg van de migratie van de meerderheidsbevolking naar de regio. Het recente beleid in sommige Midden-Europese landen is hier duidelijk tegen in tegenspraak.

Zaak III Callcenters in verschillende talen, die burgers informeren over kwesties die verband houden met hun fiscale verplichtingen, illustreren deze zaak. De kosten zijn onafhankelijk van de omvang van het gebied, maar staan in verhouding tot het aantal mensen dat informatie in een bepaalde taal zoekt. (De besparingen in het callcenter in de meeste talen moeten worden afgetrokken als gevolg van gesprekken die naar het parallelle centrum worden verplaatst.)

Betrokkenheid Nogmaals, aangezien de kosten onafhankelijk zijn van de omvang van het vestigingsgebied, hebben we voldoende individuen nodig om de uitvoeringskosten te rechtvaardigen. De beslissingsregel mag alleen afhangen van het aantal begunstigden.

Zaak IV Een bij benadering voorbeeld van het vierde geval is het verlenen van sociale diensten thuis aan ouderen in hun moedertaal. De kosten zijn afhankelijk

van zowel de omvang van het grondgebied als het aantal begunstigden. Ook hier moet rekening worden gehouden met de besparingen in het parallelle systeem in de meerderheidstaal.

Betrokkenheid Volgens hetzelfde argument als in zaak II moet een verstandige beslissingsregel worden gebaseerd op de dichtheid van de minderheidsbevolking.

Politieke implicaties

De hier besproken gevallen zijn archetypische gevallen. Er zijn veel tussenpersonen, waar de besluitvormingsregel een combinatie van regels zou kunnen zijn op basis van het totale aantal personen in een taalgroep en hun levensdichtheid op het betrokken grondgebied. De algemene conclusie is dat er als gevolg van de kostenstructuren geen enkele beslissingsregel kan bestaan en dus geen uniform taalbeleid. Men kan niet in termen van één enkele dimensie redeneren, zoals „officiële” v „niet officieel”. In plaats daarvan is een gedifferentieerd beleid nodig. Sommige taalrechten moeten in de ene categorie worden ingedeeld en andere in een andere categorie. Voor elke categorie is een ander beslissingscriterium vereist. Een verstandig taalbeleid is

noodzakelijkerwijs veelzijdig.

Een classificatie van taalbeleidsmaatregelen op basis van de eigenschappen van het goed of de daaruit voortvloeiende dienst

Referenties en verdieping

Wickström, B.A. (2016). *Taalrechten: Een welzijns-economische benadering*. In V. Ginsburgh & S. Weber (Eds.), *Het Palgrave handboek van economie en taal* (blz. 659-688). Houndmills: Palgrave Macmillan.

Wickström, B.A. (2017). *Een kostentheorie van taalplanning en -beleid*. Onderzoeksverslag 17-2. Berlijn: Onderzoeksgroep „Economische en taalkunde”.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (volgende). Een economische benadering van het langlopende beleid en taalkundige rechtvaardigheid. In M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *Taalbeleid en taalrecht: Economische, filosofische en sociolinguïstische benaderingen*. Heidelberg: Ik ben Springer.

CLASSIFICATIE VAN TAALBELEIDSMAATREGELEN OP BASIS VAN DE EIGENSCHAPPEN VAN HET GOED OF DE DAARUIT VOORTVLOEIENDE DIENST

De kosten van de uitvoering van een maatregel...	niet afhankelijk zijn van de omvang van het grondgebied	toename in verhouding tot de omvang van het grondgebied
niet afhankelijk zijn van het aantal personen	Zaak I	Zaak II
toename in verhouding tot het aantal personen	Zaak III	Zaak IV

12 Waarom zijn computersimulaties nuttig bij de selectie en het ontwerp van complex taalbeleid?

Marco Civico, Universiteit van Genève

Aangezien het vaak onpraktisch, zo niet onmogelijk, is om gegevens te verzamelen over enkele duizenden waarnemingen, laat staan het uitvoeren (en opnieuw uitvoeren van) grootschalige sociale experimenten om uit de eerste hand gegevens te verkrijgen, zijn agent-based models (ABM's) bijzonder nuttig als het gaat om de ontwikkeling van top-down-beleid waarvan de effecten onvermijdelijk worden bepaald door bottom-upprocessen. Het taalbeleid kan profiteren van het gebruik van ABM's, omdat het gemakkelijk complexe processen kan simuleren, zoals de dynamiek van taaldaling en -overleving, of communicatiemodellen die voortvloeien uit individuele taalkeuzes. Bovendien kunnen ABM's complexe adaptieve systemen effectief repliceren, omdat de keuzes van agenten kunnen worden gemodelleerd om hun gedrag aan te passen aan de informatie die in de loop van de tijd is verkregen.

Wat zegt het onderzoek ons?

ABM is een van de belangrijkste hulpmiddelen voor het analyseren van complexiteitstheorie en maakt deel uit van de algemene filosofie van modellering in de sociale wetenschappen: de modellen zijn niet bedoeld om op de realiteit te lijken; integendeel, het gebruik van gestileerde feiten zijn instrumenten om ons te helpen nadenken over complexe processen. Computersimulatie helpt onder meer om de impact van verschillende beleidsmaatregelen te schatten. ABM's kan ook verschillende klassen van variabelen omvatten: die welke kunnen worden beïnvloed door de beleidsvariabelen en contextuele variabelen die niet (of slechts gedeeltelijk) door het beleid worden beïnvloed. Daarom kunnen ABM's ook de besluitvormers helpen bij het simuleren van de resultaten van verschillende beleidsmaatregelen onder zeer verschillende omstandigheden, of het nu gaat om natuurlijke, sociale, politieke, economische, enz. ABM's hebben verschillende verschijnselen in de natuurwetenschappen (bijv. de verspreiding van tumoren in het lichaam), sociale wetenschappen (bijv. dynamiek van segregatie) en geesteswetenschappen (bv. veranderingen in woordenschat en spraakpatronen) kunnen verklaren en voorspellen.

Bovendien kunnen ABM's zeer intuïtieve visualisaties van de betrokken dynamiek genereren, zonder de technische aspecten van de code te moeten begrijpen die eraan ten grondslag liggen.

Illustratie en bewijs

Beleidsmaatregelen die worden voorgesteld in het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden in overweging te nemen*. Het model simuleert communicatie binnen een bevolking waar een meerderheid Y-taal en een minderheidstaal X worden gesproken. Individuen ontmoeten en communiceren met andere personen die tot de meerderheidspopulatie behoren (alleen de meerderheidstaal Y beheersen) of tot de minderheidspopulatie (het beheersen van de meerderheidstaal Y en met verschillende vaardigheden in minderheidstaal X). Wanneer ze elkaar ontmoeten, bepalen ze of de taal van communicatie Y of X is. Deze gestileerde keten van vergaderingen weerspiegelt het echte probleem van de mogelijkheden van een taalspreker van X om de minderheidstaal te gebruiken en zijn of haar vaardigheden in die taal te verbeteren, gezien de context waarin hij of zij woont. Laten we nu een beleid overwegen om ervoor te zorgen dat minderheidskinderen tussen 6 en 15 jaar onderwijs krijgen in taal X, waardoor hun vaardigheden in die taal worden verbeterd. Simulaties tonen aan dat vóór de uitvoering van het beleid de minderheidstaal X uiteindelijk in de meeste gevallen verdwijnt, bijna onafhankelijk van het aanvankelijke aantal minderheidssprekers. De gemiddelde X-vaardigheden nemen ook snel af. Als het beleid echter wordt uitgevoerd, blijft het absolute aantal mensen dat in staat is X te spreken, in de loop van de tijd constant. Het is bijzonder interessant op te merken dat het in veel gevallen niet te laat is om de situatie te corrigeren door het beleid in een later stadium toe te passen.

De resultaten zijn weergegeven in bovenstaande cijfers. Het is duidelijk dat het model kan worden verfijnd tot andere contextuele variabelen, zoals de perceptie dat minderheidssprekers hun eigen taal hebben in termen van status of het vermogen van de meerderheidstaalsprekers om zich in de minderheidstaal uit te drukken. Bovendien kan de code worden herschreven zodat het beleid automatisch ten uitvoer wordt gelegd wanneer het percentage minderheidssprekers onder een bepaalde drempel valt. Het is echter over het algemeen aan te raden om te voorkomen dat er te veel complicaties aan het model worden toegevoegd, omdat dit uiteindelijk de interessante variabelen kan maskeren.

Politieke implicaties

Voor beleidsdoeleinden kunnen ABM's worden gebruikt om te simuleren:

1. bestaande fenomenen om hun kenmerken af te leiden (bv. hoe verschillende communicatiestrategieën zich binnen verschillende gemeenschappen ontwikkelen);
2. het potentiële effect van verschillende interventies, waarbij de variabelen in het model worden aangepast (bv. hoe een exogene verandering in taalvaardigheidsniveaus het aantal sprekers in de loop van de tijd beïnvloedt);
3. veranderingen binnen een bepaald sociaal systeem als reactie op externe schokken (bv. immigratiegolven).

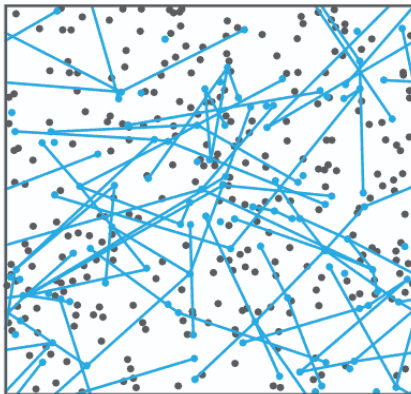
Voor de specifieke doeleinden van taalbeleid en -planning kunnen computersimulaties helpen de taalbehoeften te voorspellen en de levering van taaldiensten dienovereenkomstig te ontwerpen. Zij bieden langetermijnprognoses en vergemakkelijken

vergelijkingen tussen verschillende scenario's waarin verschillende maatregelen (of niet) worden uitgevoerd. Deze toepassingen kunnen beleidsmakers en wetgevers helpen die weloverwogen keuzes moeten maken. De ABM-site vereist een goede voorafgaande kennis van de kwesties die beleidsmakers willen aanpakken, maar niet coderen.

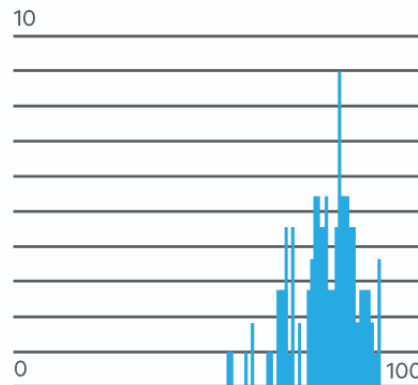
Referenties en verdieping

Hadžikadić, M., O'Brien, S., & Khouja, M. (Eds.) (2013). *Beheer van complexiteit: Praktische overwegingen in de ontwikkeling en toepassing van ABM's op hedendaagse beleidsuitdagingen (Studies in Computational Intelligence)*. Berlijn, Heidelberg: Springer-Verlag.

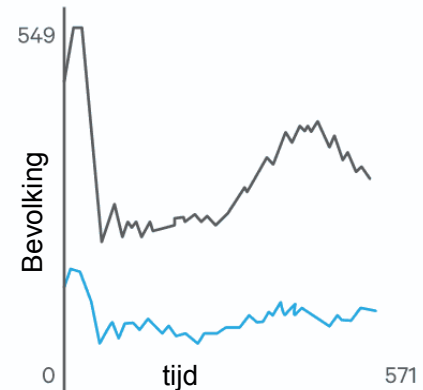
Wilensky, U. & Rand, W. (2015). *Een introductie tot agent-based modeling: Modelleren van natuurlijke, sociale en ontwikkelde complexe systemen met NetLogo*. Cambridge: MIT Press.

Animatie VAN DE SIMULATIE
(minderheidsprekers in blauw, meerderheidsprekers in het grijs)

VERSPREIDING VAN SPREKERS IN MINDERHEIDSTALEN
minderheid (Yi-as) volgens het niveau van vloeibaarheid op een schaal van 0 tot 100 (x-as) na 500 iteraties

TRENDS IN HET ABSOLUTE AANTAL SPREKERS. Percentage minderheidssprekers na 500 iteraties = 0,12
minderheid \meerderheid

13 Wat zijn de algemene juridische implicaties van MIME-onderzoek?

Robert Dunbar, Universiteit van Edinburgh

Veel van de politieke richtsnoeren van dit vademecum kunnen worden uitgevoerd door middel van beleidswijzigingen op subnationaal, nationaal of Europees niveau en vereisen niet noodzakelijkerwijs wijzigingen in het formele juridische regime van de Europese Unie. Andere kunnen echter beter worden bereikt door dergelijke veranderingen.

Wat zegt het onderzoek ons?

Een belangrijk nieuw thema van MIME-onderzoek is het fundamentele belang van meertalige competentie voor het bevorderen van mobiliteit en inclusie. Onvoldoende onderwijs in vreemde talen kan de arbeidsmobiliteit belemmeren en vormt ook een belemmering voor inclusie wanneer EU-burgers naar een andere lidstaat zijn verhuisd. Een deel van het onderzoek van MIME illustreert ook het belang van meertaligheid voor de bevordering van een Europese identiteit en voor de ontwikkeling van een gedeelde democratische politieke ruimte.

Een ander belangrijk thema is de mate waarin het gebrek aan taalvaardigheden in de officiële taal of talen van het gastland een belemmering vormt voor migranten uit de EU (en andere) bij de toegang tot openbare diensten, en met name openbare diensten zoals gezondheidszorg, hulpdiensten en sommige belangrijke sociale diensten. Naast het ontmoedigen van mobiliteit, roept het gebrek aan toegang tot hoogwaardige diensten die vergelijkbaar zijn met die welke beschikbaar zijn voor burgers met de vereiste talenkennis ook belangrijke kwesties op van gelijkheid en vormt het ook een belemmering voor volledige sociale inclusie.

Illustratie en bewijs

Artikel 3, lid 3, van het *Verdragbetreffende de Europese Unie* (VEU) bepaalt dat de EU „de rijkdom van haar culturele en taalkundige verscheidenheid eerbiedigt en zorgt voor het behoud en de versterking van haar cultureel erfgoed”.

Artikel 22 van het *Handvest van de grondrechten van de Europese Unie* (het „Handvest van de rechten”) bepaalt dat de EU de culturele, religieuze en taalkundige verscheidenheid eerbiedigt.

Onderwijs is essentieel voor het versterken van meertalige vaardigheden en metalinguïstisch bewustzijn. In artikel 165, lid 1, van het *Verdragbetreffende de werking van de Europese Unie* (VWEU) is bepaald dat de EU bijdraagt tot de ontwikkeling van onderwijs van hoog niveau door samenwerking tussen de lidstaten aan te moedigen en, indien nodig, door hun optreden te ondersteunen en aan te vullen, met volledige inachtneming van de verantwoordelijkheid van de lidstaten voor de inhoud van het onderwijs en de organisatie van het onderwijsstelsel en hun culturele en taalkundige verscheidenheid. Lid 2 bepaalt vervolgens dat het optreden van de EU op het gebied van onderwijs gericht is op de ontwikkeling van de Europese dimensie van het onderwijs, met name door het onderwijzen en verspreiden van de talen van de lidstaten. De taalverscheidenheid van de EU is veel belangrijker dan de 24 officiële talen van de EU-lidstaten, en het onderzoek van MIME heeft aangetoond dat deze diversiteit aanzienlijke gevolgen heeft voor zowel mobiliteit als inclusie, en dat beleidsreacties vereist zijn.

Het belang van taalonderwijs is reeds erkend in de EU-wetgeving, met name in Richtlijn 77/486/EEG van de Raad, waarin werd opgemerkt dat het onderwijzen van talen aan kinderen van EU-migranten belangrijk is om de mobiliteit van mensen binnen de EU te bevorderen. Het bepaalt derhalve dat de lidstaten passende maatregelen moeten nemen om ervoor te zorgen dat de officiële taal of een van de officiële talen van het gastland wordt onderwezen, dat de moedertaal van het kind en de cultuur van het land van herkomst worden onderwezen.

Deze richtlijn, die zelf te kampen heeft gehad met een over het algemeen slechte tenuitvoerlegging, zou kunnen worden geactualiseerd en uitgebreid.

De beperkte taalvaardigheden van migranten uit de EU en elders in de taal van het gastland vormen belemmeringen voor het genot van bepaalde openbare diensten. De Europese wetgeving is slechts zeer beperkt als antwoord op dit probleem. Wat de gezondheidszorg betreft, bepaalt Richtlijn 2011/24/EU betreffende de toepassing van de rechten van patiënten bij grensoverschrijdende gezondheidszorg dat de EU-

lidstaten ervoor kunnen kiezen informatie (maar geen diensten) te verstrekken in andere officiële EU-talen dan de officiële taal van de staat. Vertaling en vertolking moeten echter worden verstrekt in asielprocedures (Richtlijn 2013/32/EU) en in strafprocedures (Richtlijn 2010/64/EU).

Politieke implicaties

Op elk van de vier gebieden die zojuist zijn onderzocht, kunnen wijzigingen van bestaande wetteksten worden overwogen. De wijziging van artikel 3, lid 3, VEU om te verwijzen naar de versterking en versterking van de meertalige bevoegdheden van alle EU-burgers is een juridische wijziging waarmee rekening moet worden gehouden; het is belangrijk dat elke erkenning van meertaligheid en meertaligheid in de rechtsorde van de EU een actief element bevat dat erop gericht is deze te verbeteren.

Wijzigingen in lid 2 van het VWEU kunnen worden overwogen om te erkennen dat de talen van de lidstaten niet alleen officiële talen, maar ook inheemse talen omvatten, alsook, voor bepaalde educatieve doeleinden, de talen die door recentere immigratiegolven naar de EU-lidstaten worden gebracht. De richtlijn van de Raad die staten verplicht de taal van het gastland te onderwijzen, zou kunnen worden uitgebreid van kinderen van migranten tot migranten zelf en tot begeleiders ten laste.

Meer fundamenteel zou het streven naar een wettelijke verplichting de reeds lang bestaande politieke doelstelling van de EU, die teruggaat tot de conclusies van het voorzitterschap van de Europese Raad van Barcelona van 2002, om vanaf jonge leeftijd twee talen te onderwijzen naast de hoofdtaal van het onderwijs,

kunnen vertalen. Dit doet natuurlijk subsidiariteitskwesities rijzen, maar er kan worden gesteld dat de doelstellingen van de voorgestelde actie op het gebied van taalonderwijs niet voldoende door de lidstaten kunnen worden verwezenlijkt en beter door de EU kunnen worden verwezenlijkt.

Gezien het fundamentele belang van bepaalde openbare diensten, met inbegrip van gezondheidszorg en spoedeisende zorg — de belangen die op het spel staan, zijn waarschijnlijk minstens even belangrijk als die welke in de asiel- of strafprocedures in het geding zijn — en gezien het belang van communicatiecapaciteit om toegang te krijgen tot een passende kwaliteit van deze diensten, zou de Europese wetgeving zo kunnen worden ontwikkeld dat het aanbieden van vertaal- en tolkdiensten ten minste vereist is om toegang te krijgen tot deze diensten. Gelijkheidsoverwegingen ondersteunen de wetgeving van de EU op deze gebieden verder.

Referenties en verdieping

- Creech, R. L. (2005). *Recht en taal in de Europese Unie: De Paradox van een Babel „Verenigd in Diversiteit”*. Groningen: Europa Law Publishing.
- Dunbar, R. (2006). Is er een plicht om wetgeving vast te stellen voor taalminderheden? *Journal of Law and Society*, 33, 181-198.
- Foster, N. (2016). *De EU-Verdragen en -wetgeving van Blackstone 2016-2017*. Oxford: Oxford University Press.
- van der Jeught, S. (2015). *EU-taalrecht*. Groningen: Europa Law Publishing.

Minderheden, meerderheden en taalrechten

- 14 Moet de regering de achteruitgang van minderheidsgemeenschappen vertragen? 58
- 15 Moeten minderheidstalen worden onderwezen aan sprekers van de meerderheidstaal? 60
- 16 Zijn „single” en „niet-unieke” minderheden in vergelijkbare situaties geconfronteerd met nationale taaloverheersing? 62
- 17 Wat is het belang van demolinguïstische concentratie voor het overleven van minderheidstalen in een wereld van toenemende mobiliteit? 64
- 18 Welke principes helpen anticiperen op het conflictpotentieel van etnische en taalkundige verschillen 66
- 19 Waarom volstaat het niet om slechts één van de officiële talen in een meertalige context te leren? 68
- 20 Hoe combineer je de principes van territorialiteit en persoonlijkheid? 70
- 21 Hoe beïnvloedt de hegemonie van een „externe” taal de binnenlandse politiek? 72
- 22 Hoe moeten buurlanden samenwerken om diversiteit te beheren? 74
- 23 Waarom is de zichtbare herkenning (bv. op verkeersborden enz.) van een minderheidstaal belangrijk? 76
- 24 Moet subsidiariteit een meer omvattend taalbeleid mogelijk maken? 78
- 25 Hoe kunnen we mobiele gepensioneerden in staat stellen hun verplichtingen na te komen en hun rechten uit te oefenen? 80

14 Moet de regering de achteruitgang van minderheidsgemeenschappen vertragen?

Bengt-Arne Wickström, Torsten Templin, Michele Gazzola, Humboldt-Universität zu Berlin

Als algemene regel moeten individuele keuzes die niet rechtstreeks van invloed zijn op het welzijn van anderen aan individuen zelf worden overgelaten; economen praten over een „let-how” situatie. In veel gevallen beïnvloeden de handelingen van een individu echter rechtstreeks het welzijn van anderen. In dit geval zijn optimale beslissingen voor het individu zelden ook voor de samenleving optimaal. Deze divergentie tussen individueel rationeel gedrag en collectief optimisme is een belangrijke rechtvaardiging voor collectieve actie. Een voorbeeld hiervan is dat van sprekers van een minderheidstaal die vrijwillig stoppen met het gebruik van die taal. Er zijn natuurlijk communicatievoordelen van het hebben van een gemeenschappelijke taal in de samenleving, maar er zijn ook kosten voor sprekers van minderheidstalen, als ze uiteindelijk gedwongen worden om te stoppen met het gebruik van hun voorouderlijke taal. In dit geval zijn er goede argumenten om tweetalige minderheidsgemeenschappen te steunen.

Wat zegt het onderzoek ons?

In het algemeen weegt een persoon bij het overwegen van verschillende gedraglijnen zijn individuele voordelen in verhouding tot zijn individuele kosten en verwaarloost hij het effect van zijn handelingen op anderen. Deze „externe” effecten, die anderen beïnvloeden, worden „externiteiten” genoemd. In het algemeen zal een individu neigen om de gunstige (positieve externaliteit) of schadelijke (negatieve externaliteit) effecten van zijn acties op de rest van de samenleving (sociaal welzijn) te negeren. Een belangrijke externaliteit in verband met het gebruik van talen is „netwerkexterniteit”. Wanneer Jane besluit om een taal te leren, creëert ze voordelen voor zichzelf als ze kan communiceren met andere sprekers van die taal. In haar rationele leerbeslissing zal Jane deze voordelen vergelijken met de verschillende leerkosten en haar beslissing baseren op deze vergelijking.

Wat ze niet vindt is dat ze ook voordelen creëert voor andere sprekers die met haar willen communiceren in die taal. Deze „beste”winst van taalsprekers is de externaliteit van het netwerk. (Andere sprekers zouden ook waarde kunnen hechten aan de loutere kennis die andere mensen hun taal leren en gebruiken; dit is echter een „normale” externaliteit die geen verband houdt met het netwerkeffect.) Laten we nu aannemen dat Jane besloot de taal in kwestie niet te leren. In dit geval zou er een kans kunnen zijn om beter te doen voor haar en

alle anderen: sprekers van de taal die hem in die taal willen spreken, kunnen besluiten het materieel of symbolisch te belonen voor zijn leerproces. Als het voordeel dat elk van hen eruit zou halen hoger is dan de kosten voor hen als gevolg van de beloning, en als de beloning Jane overtuigt om de taal te leren, dan zal iedereen beter worden. Economisch gezien maakt dit de samenleving efficiënter. Het is echter onwaarschijnlijk dat dergelijke prijzen zullen worden georganiseerd door spontane acties van minderheidssprekers en daarom, als er sprake is van een netwerk externaliteit, betekent een laissez-faireaanpak dat te weinig mensen zullen investeren in het leren van een bepaalde taal. Ondoeltreffende individuele besluiten kunnen worden „gecorrigeerd” door overheidsoptreden. Dit is bijvoorbeeld een argument voor verplicht taalonderwijs op school.

Illustratie en bewijs

Hetzelfde argument geldt wanneer een persoon besluit een minderheidstaalgemeenschap te verlaten, en echte geschiedenissen van achteruitgang en taalkundige verandering kunnen vanuit dit perspectief worden geïnterpreteerd.

Wanneer een of meer sprekers stoppen met het gebruik van de minderheidstaal, hebben de overige sprekers dan minder mensen met wie zij in de minderheidstaal kunnen communiceren. Als ze een dergelijke communicatie waarderen, is er sprake van een verlies van welzijn voor de groep en dit verlies maakt geen deel uit van de beoordeling van de situatie door de persoon die de gemeenschap verlaat. Het argument dat het individu dat de minderheidsgemeenschap verlaat, een positieve netwerkexterniteit in de meerderheidsgemeenschap zou creëren, zou alleen eerlijk zijn als hij overstapt van eentaligheid in de ene taal naar eentaligheid in de andere. Echter, als minderheidstaalsprekers tweetalig zijn, zoals in het algemeen het geval is bij Baskisch of Welshe sprekers, is dit argument niet aanwezig: de sprekers van de meerderheidstaal hebben geen extra gesprekspartner, aangezien zij reeds met de uitgaande taal in de meerderheidstaal konden communiceren. Het netto-effect is een verlies voor minderheidstaalsprekers.

De persoon die de gemeenschap verlaat zal waarschijnlijk winst ontvangen, anders zou hij de beslissing niet hebben genomen. Zoals hierboven

vermeld, zouden de overige sprekers in minderheidstalen bereid zijn de uitgaande tot op zekere hoogte te belonen en zouden zij beter af zijn als hij uiteindelijk zou besluiten om te blijven. Voor sommige potentiële uitvallers zou de beloning hen verbeteren als zij hun besluit zouden wijzigen en zouden besluiten de minderheidstaal te blijven gebruiken. De beloning zou dan iedereen verbeteren.

Wanneer eenpersoon de minderheidsgemeenschap verlaat, wordt het daaropvolgende gebruik van de taal minder aantrekkelijk voor degenen die blijven. Bij de individuele berekening zou een beslissing om de gemeenschap te verlaten waarschijnlijker worden. Een taalveranderingsproces zou kunnen beginnen — of versnellen. In de loop der tijd vermindert dit het gebruik van minderheidstaal op veel gebieden en kan het leiden tot een volledige taalkundige verandering. Het externe karakter van het negatieve netwerk versnelt dus de taalverandering in een context van laissez-faire.

Politieke implicaties

Externaliteit kan worden tegengegaan door een taalbeleid dat de minderheidstaal bevoordeelt, waardoor mensen worden gestimuleerd om het meer te gebruiken. Dit zal op zijn beurt de prikkels voor individuen om de gemeenschap te verlaten verzwakken en individuele besluiten veranderen om te vertrekken ten gunste van een verblijf. Het overheidsbeleid speelt de rol van beloningen in de ervaring van het bovenstaande en, onder de prikkels die de politiek creëert, zullen individuele rationele beslissingen veranderen en vanaf nu leiden tot een collectief optimaal.

Een rechtstreeks gevolg van deze bevinding is dat overheidssteun voor een minderheidstaal een sociaal doeltreffend beleid is, zolang de sprekers van minderheidstalen het gebruik ervan waarderen¹.

Referenties en verdieping

Kerk, J. & Koning, I. (1993). Tweektaligheid en netwerkkexterniteiten. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économie*, 26, 337-345.

Wickström, B.A. (2016). Taalbeleid alleen Engels: De weg naar het Provincialisme? *ACTAuniversitatis sapientiae, Europese en regionale studies*, 9, 71-76.

1 Het feit dat de waarde die sprekers aan taalgebruik toeschrijven, kan toenemen als gevolg van het ondersteuningsbeleid, is een ander soort argument, dat het in deze bijdrage ontwikkelde argument inzake externaliteit van het netwerk verder versterkt.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (aanstaande). Een economische benadering van het langlopende beleid en taalkundige rechtvaardigheid. In M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *Taalbeleid en taalrecht: Economische, filosofische en sociolinguïstische benaderingen*. Heidelberg: Ik ben Springer.

15 Moeten minderheidstalen worden onderwezen aan sprekers van de meerderheidstaal?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Devraag heeft betrekking op het probleem van de taaloverheersing en het risico van taalkundige assimilatie van de minderheid door de meerderheidstaal in taalkundig gemengde samenlevingen. De hier besproken situatie is die van politieke entiteiten waarin verschillende linguïstische groepen „lang bestaande” of „inheemse” samenwonen, steden en wijken delen. Voorbeelden hiervan zijn Catalonië, Galicië en Baskenland in Spanje; Brussel in België; Wales en delen van Schotland in het Verenigd Koninkrijk; Corsica, Bretagne en het Franse Baskenland in Frankrijk; delen van Transsylvanië met Hongaarstalige gemeenschappen; of Noord-Scandinavië met de Sami minderheden.

Wat zegt het onderzoek ons?

Deze samenlevingen hebben een duidelijk dominante taal, vaak zowel qua macht als qua demografie, waarbij bijna iedereen zich comfortabel voelt of in de praktijk gedwongen is competent te zijn. Minderheidstalen worden in verschillende mate officieel erkend (door de nationale staat, een subeenheid van de overheid of beide). Deze erkenning is echter vooral gericht op sprekers in minderheidstalen en heeft geen gevolgen voor de meerderheid. Minderheidssprekers zijn degenen die bepaalde taalrechten genieten, zoals het lesgeven in de minderheidstaal. Dergelijke rechten kunnen echter niet volstaan om taaloverheersing te vermijden, die als een vorm van taalrechtvaardigheid kan worden beschouwd.

Het begrip overheersing komt uit de politieke filosofie. Het is geworteld in de traditie van de republikeinse gedachte, die probeert het onrecht als gevolg van overheersing tot een minimum te beperken. Individuen of groepen worden gedomineerd wanneer zij afhankelijk zijn van een relatie waarbij een derde of groep willekeurig kan ingrijpen (of willekeurige macht kan uitoefenen) over hen zonder hun toestemming of zonder rekening te houden met hun legitieme voorkeuren (Pettit, 1997).

Deze kwetsbaarheid of afhankelijkheid van de willekeurige macht van iemand anders moet worden weggenomen om een samenleving van vrije burgers op te bouwen. Taaloverheersing vindt plaats wanneer de

sprekers van taalgroep X worden geleid tot „taalkundig inbegrepen” tot de Y-taal. Ze worden bijna altijd verondersteld om over te schakelen naar de dominante taal in het openbaar en soms zelfs in de privésfeer, maar niet door voorkeur om dat te doen. Een dergelijke aanpassing wordt bijna nooit in de andere richting gedaan en in het algemeen zijn minderheidsleden tweetalig, maar de meerderheidsleden zijn dat niet. De grote kans op communicatie met sprekers van de meerderheidstaal (of erger, een gevoel van minderwaardigheid) dwingt minderheidssprekers om op de meeste gebieden de meerderheidstaal te gebruiken. Dit resulteert in vormen van „diglossy”, een regeling waarin talen worden toegewezen aan verschillende functies, en de minderheidstaal is grotendeels uitgesloten van bepaalde activiteiten. Diglossie is over het algemeen asymmetrisch, omdat de dominante taal op alle gebieden wordt gebruikt, terwijl de minderheidstaal beperkt is tot beperkte functies.

Vanuit het oogpunt van de politieke filosofie kan gezegd worden dat „linguïstische overheersing” drie voorwaarden vereist: (1) het feit dat een van de groepen zich taalkundig aan de andere moet aanpassen, maar niet het tegenovergestelde (dit is meer zichtbaar in het asymmetrisch leren van talen); (2) frequente herhaling van dit model op dagelijkse basis; en 3) het feit dat de leden van de gedomineerde groep niet echt een alternatief hebben, afgezien van het volledig vermijden van interactie met de meerderheidssprekers.

De fundamentele beginselen van de normatieve politieke theorie suggereren dat taalkundige overheersing een vorm van onrechtvaardigheid is en dat daarom rechtvaardigheidsoverwegingen compenserende maatregelen vereisen.

Deze beginselen rechtvaardigen derhalve de volgende aanbeveling: het onderwijssysteem moet het leren van alle erkende talen verplicht stellen, zodat sprekers van de meerderheidstaal een zekere mate van bekwaamheid in de minderheidstaal verwerven. De tweede taalvaardigheid moet ten minste alle burgers, ongeacht hun moedertaal, in staat stellen de andere taal te begrijpen. Dit vereiste kan leiden tot respectvolle beleidsmaatregelen die de ontwikkeling van complexe en hybride identiteiten mogelijk maken, en aldus bijdragen tot het scheppen van een gemeenschappelijke basis voor een democratische dialoog. Tegelijkertijd kan

het helpen bij het oplossen van het compromis tussen inclusie (alle inheemse taalgroepen voelen zich beter gerespecteerd en dus opgenomen in de gemeenschap) en mobiliteit (elk zou ten minste één van de andere talen op het grondgebied leren)).

Illustratie en bewijs

Empirisch onderzoek bevestigt de relevantie van de aanbeveling. Onderdompelingsprogramma's kunnen worden bepleit in termen van zowel onderwijssucces op lange termijn als het bereiken van tweetaligheid en bi-Lettrism „waarL1 taalstudenten voornamelijk worden onderwezen via een L2, meestal een minderheidstaal, om tweetalig en tweeletterig te worden in die taal en in de meerderheidstaal”. Dit kan nog nuttiger zijn als het wordt georganiseerd als een tweerichtingsprogramma waarbij sprekers van beide talen hetzelfde klaslokaal delen, in plaats van een eenrichtingsdopmodel (mei 2010, 296). Een studie uitgevoerd door Thomas en Collier (2002) van meer dan 210.000 taal minderheidsstudenten in Amerikaanse openbare scholen bevestigt dat onderdompelingsprogramma's in het algemeen beter werken voor studenten, met name bij het vergelijken van het academisch succes van studenten die deelnemen aan onderdompelings scholen en studenten die deelnemen aan overgangsprogramma's die voornamelijk in het Engels worden uitgevoerd.

Politieke implicaties

Hoewel de belangrijkste aanbeveling erin bestaat om, om fundamentele redenen van taalkundige rechtvaardigheid, het leren van de minderheidstaal door leden van de meerderheid aan te moedigen, zijn *oefenredigheidsoverwegingen* van toepassing. Stel je een samenleving van 1000 leden voor, met 10 sprekers van X, een „lang gevestigde” Aboriginal minderheidstaal, en 990 sprekers van Y. Deze situatie kan aanleiding geven tot taalkundige overheersing als aan onze drie voorwaarden is voldaan. Het zou echter een onevenredige maatregel zijn om alle Y-sprekers te verplichten X te leren, tenzij er aanvullende overwegingen aan de orde komen (bijvoorbeeld als X

elders in de wereld op grote schaal wordt gesproken). Een daarmee verband houdende overweging is de doeltreffendheid. Een gezond overheidsbeleid vereist een doeltreffend gebruik van de schaarse middelen. In dit voorbeeld kan het moeilijk zijn om een aanzienlijke investering in tijd, inspanning en geld te rechtvaardigen om 99 % van de bevolking te dwingen een taal van 1 % te leren. Beide voorwaarden kunnen worden beschouwd als een criterium „wanneer de cijfers dit rechtvaardigen” (mei 2014: 386-388).. Wanneer echter aan deze voorwaarde is voldaan, kan het opleggen van meertaligheid aan de meerderheid gerechtvaardigd zijn om redenen van taalkundige rechtvaardigheid. Tot slot speelt ook het aantal betrokken talen een rol. Hoe groter het aantal talen, des te moeilijker zal het zijn om een dergelijk beleid uit te voeren. In vergelijking met andere continenten beschikt Europa niet over een bijzonder groot aantal inheemse talen. *Dedecentralisatie* van het taalbeleid naar meertalige subeenheden (zoals, in Roemenië, de Județe [landen] waar het Hongaars wordt gesproken) vermindert dus het haalbaarheidsprobleem aanzienlijk.

Referenties en verdieping

- Mei, S. (2010). Curriculum en onderwijs aan culturele en taalkundige minderheden. In B. McGraw, E. Baker, & P. Peterson (Eds.), *Internationale Encyclopedie van Onderwijs (3e editie)*, deel 1. (blz. 293-298). Oxford: Ik ben Elsevier.
- May, S. (2014) Contesting Public Monolingualism and Diglossia: Heroverweging van het politieke theorie- en taalbeleid voor een meertalige wereld. *Taalbeleid*, 13, 371-93.
- Pettit, P. (1997). *Republicanisme: Een theorie van vrijheid en bestuur*. Oxford: Oxford University Press.
- Thomas, W. & Collier, V. (2002). *Een nationale studie naar de effectiviteit van de school voor de academische prestaties van taal minderheidsstudenten op lange termijn*. Santa Cruz: Centrum voor Onderzoek op het gebied van onderwijs, diversiteit en excellentie (CREDE).

16 Zijn „single” en „niet-unieke” minderheden in vergelijkbare situaties geconfronteerd met nationale taaloverheersing?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, Sciences Po Paris

Binnenlandse taaloverheersing kan worden gedefinieerd als een situatie waarin een groep haar demografisch voordeel gebruikt als een politieke hefboom om bepaalde institutionele praktijken na te bootsen. Deze praktijken kunnen de ongelijkheden die voortvloeien uit het eenvoudige aantal mensen bestendigen en een onrechtvaardige machtsverdeling tussen de meerderheid en de minderheid verankeren. Politieke constellaties die erop gericht zijn de taalkundige verscheidenheid te beschermen en een billijk niveau van politieke gelijkheid tussen hun leden te handhaven, moeten de nationale taalkundige overheersing serieus nemen en deze aspecten dienovereenkomstig in overweging nemen.

Wat zegt het onderzoek ons?

De gevolgen van de nationale taaloverheersing in multinationale staten lopen uiteen naargelang zij een of meer minderheden treffen. Algemeen wordt echter opgemerkt dat taalkwesties complexer worden in het geval van multilevel governance of federalisme. De taalsituatie en de rechten van Franstaligen, verspreid over het Engels Canada, verschillen bijvoorbeeld sterk van hun situatie in Quebec, evenals van de situatie van Aboriginal volkeren en talen. Op dezelfde manier worden Catalaanse sprekers verdeeld door regionale grenzen binnen Spanje, en mensen die in Valencia wonen, worden geconfronteerd met andere omstandigheden dan die van degenen die in Catalonië wonen. In het kader van multilevel governance of federalisme moedigt taalkundige overheersing minderheidsjurisdicties aan om hun eigen taalbeleid te ontwikkelen. Aangezien taal een belangrijk identiteitsmiddel is, vaak met emotionele inhoud, gaat de bescherming en bevordering van minderheidstalen vaak gepaard met een algemeen gevoel van vervreemding van de bredere (nationale) entiteit; dit is het geval in Canada en Spanje.

Taaloverheersing leidt dus tot reacties in de vorm van een zeer interventionistisch beleid inzake minderheidstaal, dat de weg effent voor andererebuustevormen van nationale constructie. Deze trend is meer uitgesproken in gevallen van taalkundige overheersing van een „enkele” minderheid door een grote meerderheid van de sprekers, wat waarschijnlijker zal leiden tot de opkomst van afscheidingsbewegingen.

Dit bemoeilijkt op zijn beurt de sociale cohesie en het federale of supranationale bestuur.

Illustratie en bewijs

Beschouwen contexten als in wezen één taalminoriteit. Wat we in dergelijke gevallen zien is dat de manier waarop rechtbanken het compromis tussen mobiliteit (tussen verschillende delen van het land) en inclusie (in lokale gemeenschappen) beheren, de onevenwichtigheid van de macht tussen taalgroepen weerspiegelt. De dominante groep zal veel succesvoller zijn bij het afdwingen van de taalrechten van haar leden in de minderheidsjurisdictie dan andersom. Vergelijk bijvoorbeeld de provincies Alberta en Quebec¹. De gegevens wijzen op een algemene trend in Canada, waar Engelstaligen langzaam Franstaligen assimileren en gelijkstellen aan „allophone”immigranten (die met een andere moedertaal dan Engels of Frans) in een veel hoger tempo. Aangezien deze cijfers het gevolg zijn van de wisselwerking tussen beleid en praktijken, kan worden geconcludeerd dat het federale beleid de aantrekkelijkheid van de meerderheidstaal onvoldoende vermindert en dat het onwaarschijnlijk is dat het federale taalbeleid een stabiel evenwicht tussen mobiliteit en inclusie in het hele land zal waarborgen.

Op plaatsen met meerdere linguïstische minderheden, zoals India, vinden de politieke effecten anders plaats. Waar mensen gewend zijn in een meertalige omgeving te leven, zijn de prikkels voor op taal gebaseerde initiatieven op het gebied van natievorming veel zwakker. Tegelijkertijd zijn dergelijke contexten niet immuun voor het risico dat een groep naar de overheersing van hun taal duwt (bijvoorbeeld proberen om hun taal de lingua franca binnen de politieke constellatie te maken, zoals Gandhi deed bij het argument dat Hindide officiëletaal van India uitnodigt). In dergelijke gevallen doen zich andere politieke gevolgen voor: I) een groot aantal lokale of regionale initiatieven op het gebied van taalbeleid, die moeilijk te beheersen kunnen zijn en de culturele verdeeldheid kunnen verergeren; (II) een vrijwel onmogelijkheid,

1 Alberta werd gekozen als provincie met de hoogste positieve interprovinciale migratiebalans, en ook bij provincie met de grootste kloof tussen de thuis gesproken taalvariabelen en de moedertaal.

gezien het grote aantal minderheidssituaties, om op uniforme wijze een officieel (nationaal) taalbeleid toe te passen tegen uitingen van lokaal verzet; (III) ernstige belemmeringen voor de goede werking van een democratisch beleid op verschillende zeer moeilijke niveaus, met name door het creëren van sterke en duurzame afscheidingsbewegingen. Kortom, taalkundige overheersing in politieke constellaties met meerdere taalminderheden zal waarschijnlijk onvoorspelbare patronen en verdeeldheid genereren die het democratisch beheer van diversiteit zeer moeilijk maken.

Verslag VAN DE PERSONEN MET ANGLAIS of FRENCH om door het verslag aan PERSONS MET ANGLAIS of FRENCH als MATERNAL LANGUAGE (bron: Canadese volkstelling 2011)

	In het Engels	Frans
Alberta	1,13	0,36
Quebec	1,28	1,02
Canada (totaal)	1,38	0,97

Politieke implicaties

In de meeste gevallen is het beheer van de taalverscheidenheid, in combinatie met de arbitrage van de verhoudingen met een meerderheidsminderheid, intens politiek. Om gunstige voorwaarden voor

binnenlandse mobiliteit en integratie te scheppen, is het raadzaam:

► *minderheidstalen erkennen* en een streng taalbeleid voeren om het gebruik ervan in lokale instellingen, zoals regionale parlementen en scholen, en in federale instellingen te bevorderen, teneinde het gevoel van verbondenheid bij de leden van taalminderheden te bevorderen.

► De centrale entiteit moet regels toepassen die leden van minderheidsgroepen dezelfde mogelijkheden bieden voor mobiliteit en inclusie als de meerderheidsleden vanwege hun invloed op de politiek.

► De algemene beginselen die van toepassing zijn op meertalige landen komen *mutatis mutandis* tot uiting in het taalbeleid van supranationale organisaties.

Referenties en verdieping:

Dubreuil, B. & Marois, G. (2011). De denkbeeldige remedie: Waarom immigratie Quebec niet zal redden. Montreal: Ik ben Boreal.

Magneet, J.E. (1998). Taalrechten theorie in het Canadese Perspective. In T. Ricento & B. Burnaby (Eds.), Taal en Politiek in de Verenigde Staten en Canada: Mythen en realiteiten (blz. 185-206), Routledge: In New York.

17 Wat is het belang van demolinguïstische concentratie voor het overleven van minderheidstalen in een wereld van toenemende mobiliteit?

Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Humboldt-Universität zu Berlin

In verschillende landen stoppen mensen met het spreken van minderheidstalen en wenden ze zich tot bredere communicatietalen. Verschillende EU-lidstaten hebben een of meer „regionale of minderheidstalen”¹ en veel lidstaten verliezen sprekers. Intra-Europese mobiliteit en migratie van buiten de EU zetten de minderheidstalen nog onder druk en maken het behoud ervan nog moeilijker. Dit roept de vraag op hoe, op algemeen niveau, rekening kan worden gehouden met de interactie van de factoren die bepalend zijn voor de vitaliteit en het voortbestaan van minderheidstalen in een veranderende wereld — of, om het anders te zeggen, welke benaderingen we kunnen gebruiken om taalbeleid te identificeren dat kan bijdragen aan de bescherming van regionale en minderheidstalen, zodat ze overleven zonder de mobiliteit in gevaar te brengen.

Wat zegt het onderzoek ons?

Territoriale minderheidstalen worden voornamelijk gebruikt in bepaalde geografische gebieden van de EU-lidstaten. In deze gebieden is een bepaald deel van de lokale bevolking tweetalig en spreekt de dominante taal van de staat en de minderheidstaal. Geografische concentratie is een factor die de vitaliteit van een minderheidstaal op lange termijn ondersteunt: een groot aantal sprekers in een rechtsgebied maakt het gemakkelijker om taalbeleid ten gunste van de taal te rechtvaardigen, en de taalsamenstelling van een gebied beïnvloedt de dynamiek van de overdracht, het leren en het gebruik van talen. Gezinnen met beide ouders die de minderheidstaal spreken, geven het eerder aan hun kinderen door. Tegelijkertijd, hoe groter het aandeel van de minderheidstaalsprekers in een regio, hoe groter het aantal van deze gezinnen en hoe groter de prikkel om deze taal door te geven vanwege het relatief brede scala aan communicatie.

Bovendien zorgt een groot aantal sprekers in een gebied ervoor dat mensen het in hun dagelijks leven daadwerkelijk kunnen horen en gebruiken. Met andere woorden, een groot deel van de sprekers van een minderheidstaal in een territorium betekent het nut van

en de blootstelling aan die taal. Maar hoe belangrijk is het en hoe werkt het inwisselwerking met verhoogde mobiliteit?

Illustratie en bewijs

Drie soorten territoriale minderheidstalen in overweging nemen: 1) die in één enkele lidstaat worden gesproken, zoals Sorbisch in Duitsland; 2) die in meer dan één lidstaat worden gesproken, zoals Baskisch in Spanje en Frankrijk; en 3) minderheidstaal in een lidstaat, maar de dominante en officiële taal in een buurstaat, zoals het Sloveens in Oostenrijk en Italië. Inkomende mobiliteit kan op verschillende manieren onder druk komen te staan op allerlei soorten territoriale minderheidstalen. Als nieuwkomers al de lokale minderheidstaal als eerste taal hebben, bijvoorbeeld voor Hongaren die zich in het district Székely in Roemenië vestigen, kan mobiliteit de minderheidstaal in het betrokken gebied zelfs versterken. Nieuwkomers spreken echter vaak niet de taal van de lokale minderheid en kennen misschien niet eens de meerderheidstaal van het gastland. Afhankelijk van de kracht en de aanwezigheid van de minderheidstaal in het publiek, in het onderwijs en in de economie, kunnen nieuwkomers de meerderheidstaal van de staat in plaats van de minderheidstaal leren. Als het aantal nieuwkomers hoog is, vermindert dit proces het aantal sprekers in minderheidstalen en kan de taal in de loop van de tijd verzwakken. Modellen van taaldynamiek (bv. Templin et al. 2016) kunnen helpen om het effect van migratiebewegingen op het behoud van de minderheidstaal op een strikte en logische manier te analyseren.

Zij maken het mogelijk de waargenomen tendensen in de toekomst te verlengen en de effecten van taalbeleidsmaatregelen, althans tot op zekere hoogte, te simuleren. Aangezien zij het mogelijk maken aanvullende variabelen op te nemen die van invloed zijn op de relevante kwesties, kunnen zij ook worden toegepast op de behandeling van gerelateerde kwesties, zoals veranderingen in de kosten en baten van concurrerende beleidsopties.

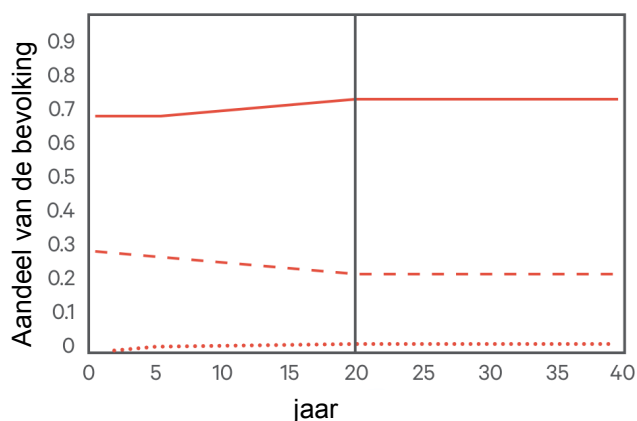
Een belangrijk resultaat van dergelijke simulaties is dat, gezien een minimumaantal sprekers, de bereidheid van gezinnen om de minderheidstaal over te brengen en het

1 In overeenstemming met het *Europees Handvest voor regionale talen en talen van minderheden*, bedoelen we talen die „traditioneel worden gebruikt in een bepaald grondgebied van een staat door onderdanen van die staat die een groep vormen die numeriek kleiner is dan de rest van de bevolking van de staat”.

gebruik van de minderheidstaal in het onderwijs, de minderheidstaal op lange termijn kan overleven, ondanks een voortdurende toestroom van migranten. Uit de simulaties blijkt ook dat het onderwijzen van de minderheidstaal aan nieuwkomers en hun kinderen bijzonder belangrijk is en de potentiële bedreiging voor de minderheidstaal kan tegengaan.

Taaldynamiek wordt gesimuleerd (zie figuur) voor een context met een relatief grote minderheidstaal X, een meerderheidstaal Y en een toestroom van sprekers van verschillende talen. Tijdens het jaar van vertrek is 30 % van de bevolking tweetalig in Y en X, en 70 % is eentalig in Y. Vanwege de voorkeur van nieuwkomers om Y in plaats van X te leren, neemt het percentage X-sprekers af.

- Spreek Y maar niet X
- - - Spreek X en Y
- ... Spreek geen X of Y

PERCENTAGE SPREKERS VAN DE MEERDERHEIDSTAAL (Y) EN MINDERHEID (X)

Stel dat na 20 jaar beleidsmaatregelen worden ingevoerd om het onderwijs van X aan nieuwkomers en hun kinderen te versterken. Als gevolg hiervan kan de daling van het percentage X-luidsprekers worden beperkt.

Politieke implicaties

Hoewel mobiliteit de minderheidstalen extra onder druk zet, blijven de meeste taalbeleidsmaatregelen die reeds zijn genomen om minderheidstalen te beschermen van cruciaal belang. Indien inkomende mobiliteit gewenst is, is het belangrijk om kansen en stimulansen te creëren voor nieuwkomers om de minderheidstaal te leren, en om contra-incentives zoals hoge directe of indirecte leerkosten uit te bannen.

Referenties en verdieping

Fishman, J.A. (1991). *Omkeren van taalverschuiving: Theoretische en empirische grondslagen voor hulp aan bedreigde talen*. Clevedon: Meertalige aangelegenheden.

Grijns, F. (2016). Uitdagingen van minderheidstalen. In V. Ginsburgh en S. Weber (Eds.), *The Palgrave Handbook of Economics and Language* (p. 616-658). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Templin, T., Seidl, A., Wickström, B.A., & Feichtinger, G. (2016). Optimaal taalbeleid voor het behoud van een minderheidstaal. *Wiskunde Sociale Wetenschappen* 81, 8-21.

18 Quel-principes helpen anticiperen op het conflictpotentieel van etnische en taalkundige verschillen?

Edgár Dobos, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Boedapest

Etnische, taalkundige of religieuze verschillen kunnen leiden tot conflicten wanneer individuen en groepen strijden om macht, materiële en symbolische middelen. De taal (of een onderdeel van de cultuur) zelf veroorzaakt echter geen conflicten. Het is veel eerder een „foutlijn” waarlangs conflicten kunnen uitkristalliseren wanneer taalkundige of culturele verschillen leiden tot onverenigbare politieke eisen of ongelijke toegang tot sociaal-economische kansen binnen staten. Deze vermelding richt zich op de causale factoren die leiden tot de ontwikkeling van conflicten op etnolinguïstische lijnen.

Wat zegt het onderzoek ons?

De regels en praktijken inzake taal op het gebied van bestuur, recht, onderwijs, media, openbare bewegwijzering en communicatie met autoriteiten en aanbieders van openbare diensten zijn van invloed op de belangen en identiteit van individuen. Taal wordt daarom onvermijdelijk gepolitiseerd in meertalige samenlevingen.

Conflicten tussen meerderheden en taalminderheden worden aangewakkerd door de logica van de territoriale natiestaat en de asymmetrieën van de macht die daar zijn gecodeerd. Moderne natiestaten, vooral sinds de 19e eeuw, hebben bijna systematisch de voorkeur gegeven aan etnische meerderheden („owner’s” naties). Meerderheids- en minderheidsstandpunten zijn vaak in tegenspraak met de interpretatie van realiteiten en/of het gewenste model van de verhouding tussen de staat en de minderheid.

Conflictdynamiek varieert als gevolg van verschillen in historisch gevormde bestuurlijke structuren, machtsconstellaties en de relationele positie van minderheden en meerderheden op verschillende niveaus. De zelfperceptie van veel Europese samenlevingen en natiestaten blijft vorm geven aan politieke keuzes, en zelfs officiële meertaligheid elimineert niet noodzakelijkerwijs conflicten tussen taalgemeenschappen.

Demacro-omgeving is niet altijd nuttig: internationale normen inzake rechten van minderheden worden vaak uitgedaagd en ondergeschikt gemaakt aan geopolitieke belangen; zonder een sterke en gemeenschappelijke Europese regeling inzake rechten van minderheden zijn de EU-lidstaten niet verplicht verslag uit te brengen over de niet-uitvoering van verbintenissen inzake de bescherming van minderheden; en het primaat van de

nationale partijpolitiek is vaak zwaarder dan de invloed van de conditionaliteit van de EU.

Illustratie en bewijs

Conflictpatronen variëren zowel tussen als binnen staten. Uit veldonderzoek in de Servische regio Vojvodina blijkt dat sommige plaatsen een harmonieuze coëxistentie van etnische en taalkundige gemeenschappen hebben en dat meertaligheid zich in de praktijk vertaalt in bijna onmerkbare passages van de ene taal naar de andere (bv. Belo Blato/Nagyzerzébetlak/Biele Blato). Anderzijds zijn er conflicten ontstaan in andere regio’s, na de toestroom van grote aantallen Servische vluchtelingen uit Kroatië en Bosnië en Herzegovina na de oorlogen van het begin van de jaren negentig. Uitingen van conflicten omvatten een toename van etnisch gemotiveerde incidenten (graffiti, schade aan privé-eigendom, religieuze en herdenkingsobjecten, evenals verbale en fysieke aanvallen) tegen minderheden. Door deze resultaten te generaliseren en rekening te houden met de spanningen die in andere contexten worden waargenomen, kunnen we verschillende conflicterende processen identificeren. Deze zijn samengevat in de bijgevoegde tabel.

Politieke implicaties

De multi-etnische en meertalige historische samenstelling van de Europese staten moet naar behoren in de wetgeving worden weerspiegeld. Ethnoculturele gelijkheid en loyaliteit aan de gemeenschappelijke staat vereisen een combinatie van neutrale en groepsgevoelige regelgeving en beleid, de opname van de identiteit van nationale minderheden in gemeenschappelijke concepten (bv. de opname van hun taal in openbare instellingen) en institutionele garanties voor hun culturele reproductie. Niet-secessionistische minderheidsaanspraken moeten worden beschouwd als een legitiem element om de voorwaarden voor politieke integratie in een multi-etnische democratie aan te vechten.

Etnisch en taalpluriformiteit moet tot uiting komen in politieke oplossingen waarbij verschillende bestuursniveaus (nationaal, regionaal en lokaal) worden benut, de bevoegdheidsverdeling tussen deze autoriteiten wordt verfijnd en asymmetrieën worden gecreëerd ten gunste van de talen die het meest bescherming behoeven. Beleidsoplossingen in verband met meertaligheid moeten ook een complementaire

(„additieve”) benadering weerspiegelen, in plaats van een „subtractieve” aanpak, die het mogelijk maakt de officiële taal van de staat te leren als tweede taal die essentieel is voor werkgelegenheid en sociale mobiliteit, en tegelijkertijd de moedertaal te versterken als eerste taal die essentieel is voor identiteit, psychologische en veiligheidsbehoeften.

Referenties en verdieping:

Csergő, Z. (2007). *Over de natie gesproken: Taal en conflict in Roemenië en Slowakije*. Ithaca, NY & Londen: Cornell University Press.

Grijns, F. (2005). Taalkundige mensenrechten als bron van beleidsrichtsnoeren: Een kritische beoordeling.

Journal of Sociolinguistics, 9 (3), 448-460.

Kontra, M., Phillipson, R., Skutnabb-Kangas, T., & Várady, T. (Eds.). (1999). *Taal: Een rechts en een hulpbron. Het naderen van linguïstische mensenrechten*. Boedapest: Pers van de centrale Europese universiteit.

Varenes, F., (2011). Taal, etnische conflicten en internationaal recht. *Tijdschrift voor etnische studies*, 65, 8-35.

Vizi, B., Tóth, N., & Dobos, E. (Eds.) (2017). *Voorbij internationale condities. Lokale vertegenwoordiging van minderheden in Midden- en Zuidoost-Europa*. Baden-Baden: Ik ben Nomos.

CONFLICTVERWEKKEND PROCES IN HET GEVAL VAN ETNISCHE EN TAALKUNDIGE „FLAW LINES”

1. Ongerechtvaardigde veiligheid van etnische en taalkundige kwesties: interpretatie door de meerderheid van de elites van de cultureel ingelijste eisen van minderheden als een bedreiging voor de integriteit van de staat; wantrouwen ten aanzien van instellingen die gescheiden zijn van minderheden als plaatsen van contrastnationalisme; vanuit het oogpunt van minderheden worden het begrip gedeelde identiteit dat door de nationaliserende staat is bedacht en het opleggen van etnoculturele neutraliteit en neutrale regulering aan de groep verdacht als assimilatiecodes. Andere voorbeelden zijn Estland, Frankrijk, Griekenland, Roemenië en Slowakije.
2. Schending, beperking van het gebruik of beperking van de reikwijdte van verworven (taalkundige) rechten van minderheden: onvermoeide devaluatie van de status van de minderheidstaal in administratie, onderwijs, enz. Voorbeeld: Oekraïne.
3. Etnisch mandaat: herverdeling van de grenzen van bestuurlijke of kiesdistricten om de op het grondgebied geconcentreerde minderheidsbevolking te verdelen, de status van meerderheidsminderheid om te keren en/of de stemrechten van minderheidsgemeenschappen en/of hun kansen om hun rechten te genieten tot een minimum te beperken. In Slowakije bijvoorbeeld (administratieve reorganisatie, 1996).
4. Betwiste identiteitsmarkeringen tussen de meerderheid en minderheidsvolken die samen in een gedeeld grondgebied aanwezig zijn: concurrerende inspanningen om een gebied met een taal te associëren en kunstmatige territoriale continuïteit op te leggen bij het markeren van fysieke ruimte en het functioneren van openbare instellingen (met mogelijk overdreven belang van taal als kenmerk van de nationale identiteit ten opzichte van taal als communicatiemiddel). Bijvoorbeeld in Bosnië en Herzegovina, Kosovo en Macedonië.
5. Eenzijdig activisme van de moederstaat en extra-Territoriale Nation Building Practices: inspanningen om de banden met de ouderstaat te versterken op een manier die het gevoel van het behoren van minderheden tot hun land van verblijf tot een minimum beperkt. Bijvoorbeeld in Bulgarije, Hongarije, Roemenië en Servië (in relatie tot buurlanden).
6. Concurrerende inspanningen op het gebied van natievorming waardoor zogenaamde co-etnische/co-nationals of „tussenpersonen” minderheden blootstellen aan onvereenigbare loyaliteitsdruk. Bijvoorbeeld Bunjevci, Çams, Csángós, Goranci, Pomaks, Torbeši, Valaques (Zuidoost-Europa).

19 Waarom is het niet voldoende om slechts één van de officiële talen in een meertalige context te leren?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universität Augsburg

Algemeen wordt erkend dat het leren van de officiële of nationale taal van het gastland een centraal element is bij de integratie van immigranten in de samenleving van het gastland. *In het actieplan 2016 inzake de integratie van onderdanen van derde landen vande Europese Commissie* staat dat „het leren van de taal van het land van bestemming essentieel is om onderdanen van derde landen te laten slagen in hun integratieproces” (Europese Commissie, 2016: 7). Een groeiend aantal Europese landen past taalvereisten toe aan migranten die een verblijfsstatus of burgerschap wensen te verkrijgen.

Interessant is dat het land van bestemming impliciet wordt beschouwd als een eentalig kader, hoewel een aantal EU-lidstaten meer dan één officiële taal heeft of verschillende regionale en/of minderheidstalen erkent. Waarom kunnen migranten in sommige gevallen meer dan een van de talen leren die in deze meertalige context worden gesproken?

Que vertelt ons onderzoek ?

Het toepassingsgebied van de taalvereisten in meertalige contexten roept in de eerste plaats de spanning op tussen het bevorderen van de mobiliteit van migranten en hun integratie in de samenleving van het gastland. Voorrang geven aan mobiliteit in plaats van inclusie zou betekenen dat migranten minimumtaalvereisten moeten stellen en dat zij in voorkomend geval slechts één van de officiële talen van het gastland moeten leren. Aan de andere kant zou een voorkeur voor inclusie betekenen dat migranten meer taaleisen worden gesteld en dat migranten in een meertalig land twee of meer officiële talen leren, zodat zij volledig kunnen deelnemen aan het sociale, culturele en politieke leven.

Het aantal talen dat migranten in een officieel meertalig kader moeten leren, hangt ook af van de machtsverhoudingen in de taalconstellatie van de gastsamenleving. Veel meertalige staten of regio's worden gekenmerkt door een asymmetrie tussen een meerderheidstaal en een minderheidstaal. Aangezien minderheidstalen door minder sprekers worden gebruikt en vaak slechts in een deel van het grondgebied worden gebruikt, kunnen hun economische nut en aantrekkelijkheid ervan minder groot zijn en migranten de voorkeur geven de meerderheidstaal te leren. Voor onderzoekers van multiculturalisme (zoals Will Kymlicka, een beroemde Canadese politieke filosoof

die zich heeft gespecialiseerd in rechten en plichten in etnisch diverse samenlevingen), zullen nationale minderheden hun culturele en taalkundige identiteit moeten beschermen en migranten moeten verwelkomen, wat een legitieme reden kan zijn om taalvereisten in de minderheidstaal op te leggen naast taalvereisten in de officiële taal van de staat (Kymlicka, 2011). In meertalige landen waar de linguïstische constellatie minder asymmetrisch is en waar concurrentie of taalconflicten geen belangrijk kenmerk zijn van de sociale en politieke situatie, kunnen taalvereisten in een van de officiële talen daarentegen als voldoende worden beschouwd voor de integratie van migranten in de samenleving van het gastland.

Illustraties en bewijs

Verschillende regionale overheden die met een asymmetrisch taalconstellatie worden geconfronteerd, achten het in dit verband noodzakelijk om specifieke taalvereisten voor migranten toe te passen om de status van de minderheidstaal op hun grondgebied te beschermen. In Catalonië bijvoorbeeld hebben de regionale autoriteiten in 2010 in het kader van hun integratieproces Catalaanse taaltests ingevoerd voor migranten die in Catalonië wonen.

In Luxemburg daarentegen, wanneer de taalconstellatie minder asymmetrisch is, bepaalt de „overeenkomst voor ontvangst en integratie” van het opvang- en integratiebureau van de Luxemburgse regering dat migranten een taalcursus kunnen kiezen „in een of meer van de drie administratieve talen van Luxemburg, te weten Luxemburgs, Frans of Duits”¹. Evenzo wordt in Zwitserland een „goede kennis van een van de nationale²talen” voldoende geacht om een permanente verblijfsvergunning te verkrijgen.

Politieke implicaties

Kortom, in een asymmetrische meertalige context kan van migranten worden verwacht dat zij niet alleen de meerderheidstaal leren, maar ook — of liever gezegd — een tweede officiële of regionale taal om nationale

1 www.olai.public.lu/en/accueil-integration/mesures/contrat-accueil

2 Federale vreemdelingenwet van 16 december 2005 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/20020232; dit kenmerk weerspiegelt echter ook de strikt territoriale spreiding van de officiële talen in het land.

minderheden in staat te stellen hun taalidentiteit te beschermen en de overgang van taal naar dominante taal te voorkomen. Het compromis tussen mobiliteit en inclusie en de spanning tussen de bescherming van de culturele en taalkundige rechten van minderheden en de individuele vrijheid van migranten kunnen via politieke regelingen worden bemiddeld.

Gunstige bepalingen kunnen afhangen van het creëren van stimulansen voor migranten om de taal of talen van de gastmaatschappij te leren door de toegang tot taallessen in de taal of talen van het gastland te verbeteren tegen lage kosten, in plaats van sancties op te leggen. Ten slotte moeten de taalvereisten gericht zijn op taallessen in plaats van een bepaald competentieniveau vast te stellen: van migranten kan worden verwacht dat zij een of meer talen van de gastmaatschappij leren, maar daaruit volgt niet dat zij dit allemaal met hetzelfde succes zullen kunnen doen.

Referenties en verdieping:

Europese Commissie (2016). *Actieplan voor de integratie van onderdanen van derde landen*. Com(2016) 377 final.

Grijns, F. (1996). Etnisch en politiek linguïstisch

conflict, *internationale betrekkingen*, 88, 381-396.

Kymlicka, W. (2011). Multicultureel burgerschap in multinationale staten, *etniciteiten* 11, 281-302.

Woehrling, J. (2008). Taalvereisten voor immigranten, met name met betrekking tot talen die een officiële status genieten in een deel van het grondgebied. In *Mundialització, binder circulació i Immigració, i ligència d'una llengua com verzocht* (blz. 133-172). Barcelona, Institut d'Estudis Autònoms.

OFFICIEEL MEERTALIG KADER

Asymmetrische linguïstische constellatie		Symmetrische linguïstische constellatie	
Taalvereisten in zowel minderheids- als meerderheidstalen	Voorbeeld: migranten moeten Catalaans en Spaans leren in Catalonië.	Taalvereisten in één officiële taal	Voorbeeld: migranten kunnen Frans of Duits of Luxemburgs leren in Luxemburg.

20 Hoe combineer je de principes van territorialiteit en persoonlijkheid?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Vaak worden twee belangrijke modellen gebruikt om taalrechten toe te kennen in taalverscheidene samenlevingen: territorialiteit en persoonlijkheid (De Schutter, 2007). Volgens het beginsel van taalkundige territorialiteit (LTP) moeten talen territoriaal worden gehandhaafd. Een staat is verdeeld in verschillende territoriale zones en binnen elke zone is de taal van de meerderheid officieel. Er zijn drie versies van het LTP voorgesteld¹.

► In de strikte en meest populaire versie komt in een bepaald gebied slechts één taal in aanmerking voor onder meer het openbaar bestuur, het politieke leven, de gerechtelijke procedures en het verplichte onderwijs dat door de staat wordt gefinancierd. Een goed voorbeeld is Vlaanderen (België).

► In de zwakkere versie kan een territoriale eenheid de erkenning uitbreiden tot meer dan één taal, maar met een duidelijke prioriteit aan de ene taal boven de andere (Grin, 2006), zoals in het onderwijssysteem Quebec op grond van zijn beroemde Wet 101, waar taalrechten worden verleend aan Engelstaligen in de vorm van afzonderlijke, door de staat gefinancierde Engelse scholen, maar waar immigranten en Franstaligen naar verwachting naar Franse openbare scholen zullen gaan, waarbij Engelse scholen alleen Engels worden beperkt tot Engels.

► In de dynamische versie suggereert het territorialiteitsbeginsel dat, hoewel de criteria voor het verlenen van rechten stabiel zijn, de toepassing ervan een afspiegeling is van de ontwikkeling van de delinguïstische cijfers (bv. Finland) (Stojanović, 2010).

Volgens het beginsel van taalpersoonlijkheid (LPP) kunnen taalrechten worden uitgeoefend door personen, ongeacht waar zij in de staat of substaat wonen. Het is een model van vrije keuze.

Een goed voorbeeld is Brussel: burgers kunnen documenten, gezondheidsdiensten of onderwijsinstellingen in het Nederlands of Frans verkrijgen. Een ander voorbeeld is Hongarije, dat in het hele land culturele en taalkundige autonomie verleent aan bepaalde minderheden, ongeacht hun territoriale

situatie in Hongarije.

Kunnen de beginselen van territorialiteit en persoonlijkheid worden gecombineerd om de mobiliteit en inclusie te verbeteren? Het persoonlijkheidsbeginsel kan de mobiliteit binnen een staat vergemakkelijken, maar zou de inclusie niet a priori versterken. Het territorialiteitsbeginsel, met name de sterke versie ervan, zou a priori de inclusie bevorderen, maar de mobiliteit belemmeren.

Wat zegt het onderzoek ons?

De twee beginselen hebben echter nadelen. Het territorialiteitsbeginsel kan de mobiliteit beperken, terwijl het persoonlijkheidsbeginsel de inclusie kan ondermijnen. Het is echter mogelijk om mogelijke uitbreidingen en combinaties van deze twee beginselen te identificeren die kunnen worden gebruikt om de compatibiliteit tussen mobiliteit en inclusie te verbeteren (Morales-Gálvez, 2017).

► Gelijke erkenning van Aboriginal talen: in plaats van één enkele taal als de „reine” van een gebied in te voeren, hetgeen kan leiden tot de overheersing van de grootste taalgroepen, moet meer steun worden verleend aan de zwakkere inheemse talen (zelfs wanneer zij een lokale meerderheid vormen) door middel van een beginsel van de omgekeerde verdeling per hoofd van de bevolking van de middelen die beschikbaar zijn voor het taalbeleid. Hoe minder een taal een totaal aantal sprekers heeft, hoe meer middelen het moet krijgen. Het doel is om vergelijkbare diensten aan te bieden aan alle taalgroepen, ongeacht hun omvang (De Schutter 2017; Patten 2014; Grijns en Vaillancourt 2015). Dit beginsel volgt de zwakke versie van het territorialiteitsbeginsel (omdat het meer steun geeft aan een taal) en introduceert een persoonlijkheidselement.

► Beleid van niet-segregatie om taalkundige redenen binnen de territoria om mensen samen te brengen in plaats van ze te scheiden: uniforme openbare diensten (gezondheid, onderwijs) worden aangeboden in alle erkende talen, in plaats van ze fysiek te scheiden. Dit principe, dat grotendeels wordt verwoord met de persoonlijkheid, bevordert het leren van de talen van de andere of andere groepen. Dit bevordert een gedeeld gevoel van verbondenheid en meer sociale solidariteit en rechtvaardigheid (Miller, 1995). De tenuitvoerlegging van dit beleid in verplichte scholen

¹ Sommige landen, zoals Zwitserland, gebruiken vooral de strikte versie, maar sommige specifieke delen van het land gebruiken zwakkere of dynamische versies.

zou twee/meertaligheid in lokale talen bevorderen.

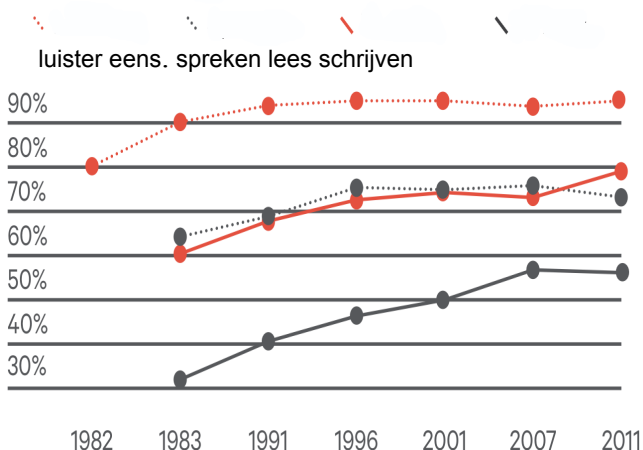
Illustratie en bewijs

Catalonië is een bekend geval van gelijke erkenning van alle inheemse talen, terwijl prioriteit wordt gegeven aan de minderheidstaal en zonder scheiding van burgers op basis van de taal. In dit geval is Spaans (castillaan) niet alleen de L1 van de meerderheid van de Catalaanse inwoners (55 %), maar ook algemeen bekend onder Catalaanse sprekers als L1 (31,3 %). De kennis van het Catalaans is echter verbeterd over een periode van 30 jaar. Het huidige taalbeleid is in 1983 van start gegaan. Het was gebaseerd op de gelijke erkenning van beide talen in het openbaar bestuur, terwijl Catalaanse territoriale prioriteit werd gegeven om het te verspreiden (bijvoorbeeld Catalaans is de belangrijkste taal van het onderwijs).

Politieke implicaties

Een wereldwijde normatieve implicatie van het bovenstaande is dat mobiliteit en inclusie beter kunnen worden gecombineerd in samenlevingen waar iedereen het recht heeft zijn eigen taal te spreken en de plicht heeft de andere talen van het grondgebied te begrijpen. De zojuist geschetste beginselen kunnen bijdragen tot de bevordering van respectvolle beleidsmaatregelen die hybride identiteiten mogelijk maken en een gemeenschappelijke basis leggen voor democratische dialoog en sociale rechtvaardigheid. Zij zijn bevorderlijk voor inclusie (omdat alle inheemse taalgroepen zich coherent in de gemeenschap kunnen voelen) en mobiliteit (omdat iedereen ten minste ontvankelijke vaardigheden zou ontwikkelen in de relevante talen van het grondgebied, waardoor het reizen binnen en tussen subeenheden binnen het nationale grondgebied zou worden vergemakkelijkt)

KENNIS VAN HET CATALAANS 1981-2011

Referenties en verdieping:

- De Schutter, H. (2007). Taalbeleid en politieke filosofie. Over het opkomende linguïstische justitiedebat. *Taalproblemen & Taalplanning*, 31, 1-23.
- De Schutter, H. (2014). Testen op linguïstisch onrecht: Territorialiteit en pluralisme. *Nationaliteitsdocumenten: Het Journal of Nationalism and Ethnicity*, 42, 1034-1052.
- De Schutter, H. (2017). Twee beginselen van gelijke taalherkenning. *Kritisch overzicht van de internationale sociale en politieke filosofie*, 20, 75-87.
- Grijns, F. (1996). Etnische conflicten en taalpolitiek. *Internationale betrekkingen*, 88, 381-396.
- Miller, D. (1995). *We zijn Nationaliteit*. Oxford: Oxford University Press.
- Moraal-Gálvez, S. (2017). Samen leven als gelijken: Taalrechtvaardigheid en het delen van de publieke sfeer in meertalige instellingen. *Etniciteiten*, 17, 646-666.
- Stojanović, N. (2010). Een dynamische opvatting van het beginsel van taalkundige territorialiteit. De Wet op de talen van het kanton Grizonen. *Politiek en samenlevingen*, 29, 231-259.

21 Hoe beïnvloedt de hegemonie van een „externe” taal de binnenlandse politiek?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, Sciences Po Paris

De dominantie (soms zelfs hegemonie) van de Engelse taal strekt zich uit tot veel meer landen dan die waarin het als eerste taal wordt gesproken door een groot deel van de bevolking. Het kan ook voorkomen in landen die van oudsher geen Engelstalige gemeenschap hebben. Het Britse kolonialisme, dat nu is vervangen door de neokoloniale kenmerken van de hedendaagse commerciële activiteiten, heeft nog steeds blijvende politieke effecten, die hier met betrekking tot India worden besproken.

Wat zegt het onderzoek ons?

Het verlenen van de status van Engels op hetzelfde niveau als lokale talen brengt twee belangrijke politieke risico's met zich mee:

a) Conflicten tussen taalgroepen in grote landen met een hoge mate van pluralisme maken Engels een handige en soms zogenaamd neutrale oplossing om taaloverheersing te voorkomen. Men zou echter kunnen stellen dat dit eenvoudigweg de ene vorm van overheersing (de meerderheid over minderheden) vervangt door een andere, vooral in een land waar Engels de taal is van de voormalige koloniale macht.

... *Op 2 februari 1835 werd Thomas Babington Macaulay's minuut over het Indiasetaalbeleid gepresenteerd. Ze zegt: "We moeten nu ons best doen om een klasse te vormen die kan dienen als tolk tussen ons en de miljoenen mensen die we regeren... een klasse van Indiase mensen van bloed en kleur, maar Engels in smaken, meningen, moraal en intellect". Deze minuut impliceert dat Engels werd geïntroduceerd in het Indiase onderwijssysteem om bedienden te verkrijgen met kennis van de Engelse taal." (Sarah Jayasundara 2014).*

Beleidsmaatregelen die het probleem van de taaloverheersing niet aanpakken omdat zij een officiële status verlenen aan een externe taal (of niets doen om de invloed ervan te beperken) verminderen de sociaal-economische en politieke waarde van lokale talendirectof indirect ten voordele van de sprekers van die externe taal. In het geval van India komt dit ten goede aan Anglofoons van binnen of buiten die

„legitiem” kunnen laten zien wat de Belgische filosoof Philippe Van Parijs een „koloniale houding” noemt (2011:139-141). Daarom moeten wetgevers, wanneer er sprake is van een hoge mate van pluralisme, voorzichtigheid betrachten bij het zoeken naar een evenwicht tussen de noodzaak van efficiëntie en de noodzaak om de taaldiversiteit te behouden.

B) Gekozen leden van democratische parlementen zijn normaliter verantwoordelijk voor het spreken namens hun kiezers, en een effectieve manier om dat te doen is om in hun taal of talen te spreken. In dit verband hebben India en de EU er goed aan gedaan een officiële status te verlenen aan een breed scala aan talen, zodat vertegenwoordigers dit kunnen doen. In de praktijk levert de overheersing van het Engels echter een ernstig probleem op van politieke legitimiteit, dat wil zeggen in naam van degenen die gekozen politici spreken.

Illustratie en bewijs

In het geval van India wordt het tonen van neokoloniale houding politiek gelegitimeerd door het feit dat er veel andere talen (22 in totaal) zijn die een officiële status hebben in de Indiase grondwet. De daaruit voortvloeiende politieke dynamiek verschilt van geval tot geval, afhankelijk van het aantal van deze „andere” talen die daardoor gemarginaliseerd zijn en hun demolinguïstische gewicht; in India is Engels de moedertaal van ongeveer 0,2 % van de bevolking.

De anglicisering van elites, zoals in India, ontzorgt lokale gemeenschappen aan externe actoren, historisch buitenlandse machten en tegenwoordig (multinationale) bedrijven. Men zou kunnen stellen dat wanneer parlementariërs een dominante externe taal spreken (misschien Engels of een hybride van Engels en een lokale taal, wat in India vaak Hindi betekent), zij het risico lopen de belangen van een minderheid van de Engelsen meer te vertegenwoordigen dan die van kiezers wier moedertaal niet Engels is. Meer in het algemeen kan het toegenomen gebruik van een overheersende externe taal dus een taalkundige kloof tussen de politieke klasse en haar kiezers creëren. Het weerstaan van taaloverheersing door middel van beleid dat de waarde en het publieke gebruik van lokale talen bevordert, kan bijdragen tot het gevoel van empowerment van mensen.

Politieke implicaties

Deervaring van India wijst erop dat het verlenen van een officiële status aan een externe taal problematisch is en de fundamentele waarden kan ondermijnen die normaal gesproken ten grondslag liggen aan het democratische politieke leven. Dit punt verdient bijzondere aandacht wanneer (i) de dominante of hegemonische externe taal is ingevoerd door koloniale ondernemingen en (ii) waar sprake is van een hoge mate van pluralisme, zoals in de EU. Hieruit volgt dat het gebruik van een dominante externe taal in de sociale en politieke arena's waar burgers bij betrokken zijn, niet als een optimale strategie kan worden beschouwd. In plaats van aangemoedigd te worden, moethet gebruik van dedominante taalexterne alleen worden overwogen voor functies die beperkt zijn tot duidelijk omschreven contexten.

Referenties en diepten:

- Jayasundara, S.N. (2014). De ontwikkeling van het taalonderwijsbeleid: Een Indisch Perspectief; a View from Tamil Nadu, *International Journal of Scientific and Research Publications*, 4: 11, 1-3.
- Ramachandran, V. (2011). Indiase federalisme in een overgangsfase: Van asymmetrie tot multiculturalisme. In Gopa Kumar (Ed.), *buitenlands beleid, federalisme en internationale verdragen* (blz. 68-77). New Delhi: Publicaties van de nieuwe eeuw.
- Van Parijs, P. (2011). *Taalrechtvaardigheid voor Europa en voor de wereld*. Oxford: Oxford University Press.

22 Hoe moeten buurlanden samenwerken bij het beheer van diversiteit?

Edgár Dobos, Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Boedapest

De traditionele opvatting van natiestaten als taal homogene samenlevingen is nog nooit zo realistisch geweest en steeds minder geworden in een tijd van mobiliteit waarin mensen vaak nationale grenzen overschrijden. Een nieuwe aanpak van diversiteitsbeheer omvat niet alleen de internationale bescherming van de rechten van minderheden, maar ook bilaterale samenwerking tussen staten.

Dan rijst de vraag hoe buurlanden op dit gebied kunnen samenwerken en in het bijzonder hoe de kenmerken van „wederkerigheid” in bilaterale samenwerking kunnen worden geïntegreerd om de taalrechten van etnolinguïstische minderheidsgemeenschappen te verbreden.

Wat zegt het onderzoek ons?

De vorming van homogeniserende staten, grensbewegingen, vrijwillige of verplichte uitwisselingen van bevolkingen, die het overheidsbeleid en de asymmetrieën tussen en binnen de staten gelijkstellen, hebben een context gecreëerd waarin minderheden vaak in een benadeelde positie verkeren. Naast de internationale regeling inzake rechten van minderheden vormt de driehoeksverhouding tussen „moederstaten”, „gaststaten” en nationale minderheden een goed uitgangspunt voor het begrijpen van de nabuurschapsbetrekkingen in dit opzicht. Ten eerste moet het begrip „ouderstaat” met voorzichtigheid worden toegepast, waarbij een „essentialistische” lezing van taal en identiteit moet worden vermeden. Dit is bijvoorbeeld zinvol voor Hongaarse sprekers die in Transsylvanië wonen, Duitse en Deense sprekers die in het noorden en ten zuiden van Sleeswijk wonen. Aan de andere kant heeft dit geen zin voor Franstaligen, Italianen of Duitsers die in Zwitserland wonen, die zich niet beschouwen als Frans, Italiaans of Duits, of die Frankrijk, Italië of Duitsland niet als hun „ouderstaten” beschouwen (een gemeenschappelijke taal betekent niet noodzakelijkerwijs een gemeenschappelijke geschiedenis en dezelfde identiteit).

Kortom, de notie van etnolinguïstische verwantschap is politiek belast en moeilijk te hanteren, maar het komt vaak terug en vereist bekwaame behandeling. De buurlanden werken over het algemeen samen op basis van wederkerigheid op politiek gebied. Wanneer identiteitskwesies en rechten van minderheden op de agenda staan tussen een „moederstaat” en een „gaststaat”, kunnen bilaterale samenwerking en wederkerigheid bijzonder problematisch zijn.

In bilaterale betrekkingen kan wederkerigheid in dit geval worden opgevat als een reeks wederzijdse maar unilaterale maatregelen ter ondersteuning van de respectieve „ouderminderheden” of als een wettelijke wederkerigheid die in bilaterale overeenkomsten is vastgelegd. Volgens het internationaal recht kan de eenzijdige steun van een ouderland aan zijn minderheden -ouders die in het buitenland wonen, alleen in uitzonderlijke gevallen worden aanvaard (op het gebied van cultuur, onderwijs of taaldiensten — zie de Commissie van Venetië 2001). Specifieke bilaterale verdragen over minderheden zijn zeldzaam, maar verdragen van goed nabuurschap bevatten vaak bepalingen over de rechten van minderheden — in de meeste gevallen op gelijke voet.

Illustratie en bewijs

Sommige gevallen zijn symmetrisch (bijvoorbeeld in het geval van de Deense minderheid in Noord-Duitsland en de Duitse minderheid in Zuid-Denemarken), waardoor wederkerigheid een natuurlijke strategie is voor de betrokken nationale regeringen, zoals blijkt uit de gezamenlijke overeenkomst van Bonn en Kopenhagen van 1955. In het midden van de nationale staatsoorlogen in het voormalige Joegoslavië en de toenemende etnische spanningen in Oost- en Midden-Europa gaf het Sloveens-Hongaarse Verdrag inzake minderheden van 1992 ook een goed voorbeeld van dezelfde wederzijdse aanpak.

Maar zoals beide gevallen laten zien, werkt wederkerigheid alleen in gevallen waarin de gemeenschappelijke „ouderminderheid” die aan weerszijden van de grens wonen, een vergelijkbare demografische omvang hebben. In veel situaties is wederkerigheid echter moeilijker uit te voeren vanwege de delinguïstische asymmetrie. Er is bijvoorbeeld een kleine Kroatische minderheid, grotendeels gelijkgesteld, die in Italië woont, terwijl een belangrijke Italiaanse minderheid in Kroatië woont. Na de ineenstorting van Joegoslavië kon Italië met Kroatië een verdrag sluiten over de rechten van minderheden (1996), waar deze asymmetrie duidelijk is (de meeste bepalingen hebben betrekking op de verplichtingen van Kroatië ten aanzien van zijn Italiaanse minderheid). In een andere soortgelijke context zijn de bepalingen van de bilaterale verdragen van 1995 betreffende minderheden in respectievelijk Slowakije en Hongarije geformuleerd in een volledig wederzijdse taal, hoewel de Hongaarse

minderheid in Slowakije ongeveer 20 keer zo groot is als de Slowaakse minderheid in Hongarije. Zoals in alle betrekkingen tussen de staten kan het machtsevenwicht, de aanpak van de bredere internationale gemeenschap en andere niet-juridische elementen van cruciaal belang zijn voor de bilaterale samenwerking op het gebied van de rechten van minderheden. Zoals blijkt uit Vojvodina (de Servische regio grenst aan Hongarije waar verschillende minderheidsgemeenschappen wonen), kan de taal in dit verband bijzonder belangrijk zijn. De meeste dagelijkse strijd houdt verband met het gebruik van taal in het openbaar. In feite is er een sterke correlatie tussen het publieke gebruik van Hongaars en de demografische verhouding van Hongaren — de wens om de minderheidstaal te kiezen is negatief gecorreleerd met de symbolische overheersing van de taalkundige meerderheid. Anderzijds kunnen nauwe banden met Hongarije, migratietrends en toegang tot Hongaars burgerschap het sociale prestige van de minderheidstaal in specifieke situaties vergroten.

Politieke implicaties

Desamenwerking op het gebied van nabuurschap tussen staten valt slechts gedeeltelijk onder internationale overeenkomsten. De unilaterale maatregelen die door de moederstaten zijn genomen om hun „ouderminderheden” te ondersteunen, zoals financiële steun of extraterritoriale burgerschap, zijn ook relevant. De staten moeten beter rekening houden met de specifieke behoeften en situaties van verschillende minderheidsgemeenschappen, waarbij automatische wederkerigheid wordt afgewezen. Tegelijkertijd moet

het eenzijdige beleid van de moederstaat beter worden gecoördineerd met de „gaststaten”, zodat minderheden op zinvolle wijze kunnen worden ondersteund. In dit verband kan extraterritoriale burgerschap leden van ouderminderheden helpen contexten te creëren die voornamelijk verband houden met migratie en internationale mobiliteit, waarin zij zich kunnen manifesteren (identificeren en worden gecategoriseerd) als leden van een grensoverschrijdend land.

Referenties en verdieping:

- ARP, B. (2008). *Internationale normen en normen voor de bescherming van nationale minderheden*. Den Haag: Ik ben Brill.
- Brubaker, R. (1996). *Nationalisme Reframed*. Cambridge: De pers van de Universiteit van Cambridge.
- Halász, I. (2006). Modellen van Kin-Minority Protection in Midden- en Oost-Europa. In O. Ieda (Ed.) *Beyond Soevereiniteit: Van statusrecht naar grensoverschrijdend burgerschap?* (blz. 255-280). Sapporo: Universiteit van Hokkaido.
- Commissie van Venetië (2001). *Verslag over de voorkeursbehandeling van nationale minderheden door hun Kin-Staat*, goedgekeurd door de Commissie van Venetië tijdens haar 48e plenaire vergadering (Venetië, 19-20 oktober 2001) CDL-INF(2001)019-e.

23 **Waarom is zichtbare herkenning (bv. op verkeersborden enz.) van een minderheidstaal belangrijk?**

Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Boedapest

Visuele weergave van een taal maakt deel uit van het taallandschap. In de meeste gevallen weerspiegelt het de relatieve macht en status van de verschillende talen. Het taallandschap van een gebied kan een informatiefunctie en een symbolische functie hebben. De aanwezigheid van een minderheidstaal en de manier waarop de taal zichtbaar is in de openbare ruimte zijn belangrijk voor sprekers van minderheidstaal: Het gebruik van taal in officiële en private signage beïnvloedt de perceptie door mensen van de status van verschillende talen en beïnvloedt het taalgedrag van sprekers.

Wat zegt het onderzoek ons?

Het huidige onderzoek naar het taallandschap bestudeert een grote verscheidenheid en gebruikswijzen van de visuele taal. De term werd voor het eerst ontwikkeld om de etnolinguïstische vitaliteit van het Frans in Quebec te bestuderen. Later stelden Scollon en Scollon de basismethode vast voor kwalitatief en geosemiotisch onderzoek naar inscripties en tekens. Zijn fundamentele bijdrage aan de sociaal-linguïstische beschrijving van een bepaalde gemeenschap, regio of stad was het beoordelen van de weergave en interpretatie van verschillende minderheidstalen in het taallandschap. Vandaag de dag kan de focus op onderzoek worden uitgebreid tot digitale platforms die door overheidsinstanties worden beheerd: het kan ook waardevolle informatie verschaffen over de visuele weergave van talen.

Er zijn twee belangrijke en onderling afhankelijke benaderingen. Voor sociolinguïsten geeft het inzicht in de mogelijke verschillen tussen het beleid inzake officiële talen (zoals blijkt uit straatnamen, namen van officiële gebouwen en administratieve kantoren, enz. — d.w.z. de „top-down”-dimensie van het beleid) en de daadwerkelijke impact van het beleid op het gebruik van talen door individuen, met name in privé-taaltekens, die al dan niet kunnen worden gereguleerd, afhankelijk van het geval in kwestie.

Als dit niet het geval is, geeft het gebruik van verschillende talen in commerciële bewegwijzering, zichtbaar in de openbare ruimte, aanwijzingen over een meer „bottom-up” dimensie, d.w.z. wat bewoners zelf aan deze talen toeschrijven. Vanuit juridisch oogpunt kan het „officiële” taallandschap (officiële toponymie, straatnamen, namen van openbare gebouwen, enz.) informatie verschaffen over de normen voor officiële

bewegwijzering en de toepassing van deze normen.

Deze twee standpunten zijn nuttig om licht te werpen op de daadwerkelijke integratie van minderheden in de samenleving. In het algemeen (met uitzondering van territoriale taalregelingen met sterk afgebakende taalregio's, zoals in Zwitserland), zal de meeste nationale taal waarschijnlijk vaker worden gebruikt in de publieke sfeer, zelfs in gebieden waar minderheden in grote aantallen wonen, aangezien de meerderheidstaal in de meeste gevallen een bevoorrechte status geniet en zelfs de enige is die als officieel wordt erkend. De juridische status van een taal is in dit verband van cruciaal belang: officiële talen zullen naar verwachting in openbare instellingen worden gebruikt en op openbare borden (namen van instellingen, bureaus, enz.) worden weergegeven. In sommige regio's kunnen minderheidstalen op gelijke voet staan met de meerderheidstaal (bv. in de regio Zuid-Tirol in Italië).

De lidstaten beschikken over een ruime beoordelingsmarge bij de vaststelling van de regels voor het gebruik van de taal van het publiek. Internationale mensenrechtennormen erkennen het recht op vrijelijk gebruik van de taal in schriftelijke en mondelinge communicatie in de privésfeer (artikelen 26-27 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten). In de Europese context erkennen verdragen die onder auspiciën van de Raad van Europa zijn opgesteld, zoals het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden (FCNM) en het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (ECRML), het recht van sprekers van minderheidstalen om hun taal te gebruiken in voor het publiek toegankelijke privétekens (artikel 11, lid 2, en artikel 7, lid 1, onder d), ECRMM).

In bepaalde omstandigheden strekt dit recht zich uit tot het gebruik van minderheidstaal op officiële tekens (respectievelijk artikel 11, lid 3, en artikel 10, lid 2, onder g), van de ECRML). Een correcte toepassing van internationale normen voor het gebruik van minderheidstalen is in dit verband van essentieel belang, aangezien ondertekening en ratificatie niet altijd worden gevolgd door overeenkomstige maatregelen van de regering.

Illustratie en bewijs

In regio's waar een minderheidstaal officieel wordt

gebruikt, zal de tenuitvoerlegging van bestaande wetten vrijwel zeker gevolgen hebben voor het officiële landschap. Een andere situatie doet zich voor op gebieden waar sprekers van minderheidstalen wonen, maar waar hun taal niet officieel wordt gebruikt — in dergelijke gevallen zal de zichtbaarheid ervan veel meer afhangen van sociolinguïstische factoren (zie illustraties).

Naast juridische erkenning kan ook de sociaal-historische hiërarchie van talen een rol spelen: een minderheidstaal die in een andere staat een officiële nationale taal is, kan beter worden vertegenwoordigd, met name in grensgebieden. Sprekers van regionale minderheidstalen kunnen problemen ondervinden bij het zoeken naar visuele erkenning van hun „unieke” taal. Bovendien kan de tenuitvoerlegging van de relevante wettelijke voorschriften inzake het gebruik van talen in de openbare ruimte verschillen afhankelijk van de sociaaleconomische status van de sprekers van deze verschillende talen. Niet alleen wat we zien, maar ook wat we niet zien kan informatief zijn, bijvoorbeeld, de Roma-taal kan minder zichtbaar zijn dan andere minderheidstalen, zelfs in gebieden waar alle minderheidstalen dezelfde officiële erkenning genieten (zie Bartha- Laihonen-Szabó 2013: 14).

Politieke implicaties

Het taallandschap wordt beïnvloed door een complexe wisselwerking tussen sociale en juridische factoren en in de meeste gevallen zijn specifieke beleidsmaatregelen nodig om de volledige tenuitvoerlegging van wettelijke bepalingen te waarborgen en het gebruik van minderheidstalen in de openbare ruimte te vergemakkelijken. Bij dergelijke politieke maatregelen moet rekening worden gehouden met de sociale context waarin minderheidstaalsprekers leven. Het is ook belangrijk dat het politieke optreden coherent is. Dit betekent soms dat beleidsmaatregelen van lokale politieke overwegingen moeten worden geïsoleerd en dat budgettaire beperkingen over het algemeen geen overtuigende argumenten zijn tegen deze maatregelen (de extra kosten voor het overschakelen van eentalige naar tweetalige borden zijn over het algemeen minimaal). Nieuwe ontwikkelingen, met name digitale overheidsdiensten, zullen door

beleidsmakers in aanmerking worden genomen als nieuwe gebieden waar gelijke vertegenwoordiging van verschillende talen zonder territoriale beperkingen gemakkelijk kan worden bereikt. De bescherming van een minderheidstaal door de invoering van openbare borden die deze zichtbaar maken, wordt bevorderd door internationale normen en kan ook leiden tot een betere integratie van minderheids- en meerderheidsgemeenschappen op lokaal niveau.

Referenties en verdieping

- Bartha, C., Laihonen, P., & Szabó, T. P. (2013). Nyelvi Tájkép kisebbségben es többségben. *Pro minoritate*, 9, 13-28.
- Cenoz, J. & Gorter, D. (2006). Taalkundig landschap en minderheidstalen, *International Journal of Multilingualism*, 3, 68-80.
- Landry, R. & Bourhis, R.Y. (1997). Taallandschap en etnolinguïstische vitaliteit: een empirische studie, *Journal of Language and Social Psychology*, 16, 23-49.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2003) *Discourses in Place: Taal in de materiële wereld*. Londen: Routledge
- Shohamy, E. & Durk, G. (Eds.) (2009). *Taalkundig landschap: Het uitbreiden van de Scenery*. Londen: Ik ben Routledge.

Aan de linkerkant: meertalige panelen zonder correcte vertaling in Vojvodina, Servië: inscripties in het Servisch, Slowaaks en Hongaars Cyrillisch bij Belo Blato/Nagyzerzébetlak/Biele Blato Primary School, maar zonder vertaling van de naam van de school en de naam van het dorp. In het centrum: volledig tweetalig bord op het station Bolzano/Bozen in Italië. Rechts: Tweetalige tekens in Dunajská Streda/Dunaszerdahely in Slowakije (verschillende grootte en kleuren, die de hiërarchie van officiële talen weerspiegelen).

24 Maakt subsidiariteit een meer omvattend taalbeleid mogelijk?

Edgár Dobos, Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Boedapest

Subsidiariteit kan worden gebruikt als algemeen beginsel ter verbetering van de coördinatie tussen bestuursniveaus (lokaal, regionaal, nationaal, supranationaal [EU]). Het kan ook als leidraad dienen voor samenwerking op het gebied van taalbeleid op verschillende niveaus.

De politieke structuren van de EU-lidstaten verschillen wat betreft de mate van decentralisatie naar gelang van hun nationale tradities en taalregimes die worden gevormd door historische ontwikkelingen en institutionele regelingen, d.w.z. de historische en institutionele grondslagen van hun governance van diversiteit. Over het algemeen hebben de meeste structuren drie niveaus (nationaal; regionaal/Provinciaal; lokaal/gemeentelijk). Het echte probleem is de verdeling van competenties tussen deze niveaus en de manier waarop deze verdeling van bevoegdheden inspeelt op de huidige uitdagingen (waaronder asymmetrie van macht, inclusie en dynamiek) en bijdraagt tot cohesie door (lokale) inclusie en mobiliteit samen te stellen. De vraag is of de ervaring met casestudies erop wijst dat een bepaalde vorm van distributie beter werkt dan andere voor een doeltreffend taalbeleid en, zo ja, onder welke voorwaarden. Er zij aan herinnerd dat de onderhavige vragen, en dus de antwoorden, kunnen verschillen naargelang van het soort taalbeleid waar we het over hebben (bescherming van een „unieke regionale of minderheidstaal”, het toekennen van taalrechten aan een nationale minderheid, integratie van migranten, enz.

Wat zegt het onderzoek ons ?

De fundamentele kwestie van subsidiariteit, wil het in een Europese context worden geïntegreerd, is de verdeling van bevoegdheden tussen de lidstaten (die ze vervolgens kunnen overdragen aan regio's en gemeenten) en de EU-instellingen als onderdeel van het algemene Europese integratieproject.

Deze fundamentele vraag heeft een specifieke betekenis wanneer het wordt toegepast op taalkwesties.

Een begrip van taalrechten en meertaligheid op basis van subsidiariteit moet in de eerste plaats gebaseerd zijn op de meest lokale instantie die in staat is taalrechten te doen gelden en bevoegdheden en verantwoordelijkheid

te geven aan grotere en meer omvattende organisaties om te helpen bij de verwezenlijking van taalrechten. Subsidiariteit is een enigszins paradoxaal beginsel, omdat het verder gaat dan het rigide dualisme van de staten en de internationale gemeenschap, en de interventie beperkt en eist. Deze dualiteit is nog steeds duidelijk in een opmerkelijke dubbelzinnigheid rond het inroepen van het principe en een groot deel van de meningsverschillen over de juiste toepassing en vertaling ervan in de praktijk van taalrechten.

Illustraties en bewijs

Taalbeleidskeuzes en het beheer van taalverscheidenheid verschillen van geval tot geval, afhankelijk van het historische traject, dat wordt gevormd door verschillende combinaties van etnische demografie, territoriale concentratie, administratieve structuur, lokale praktijken en de toepassing van internationale normen, beperkt en geleid door impliciete of expliciete staatstradities in politieke instellingen, de toewijzing van macht en overheidsinterventies in diverse taalkundige samenlevingen. De federalistische en unitaire staten belichamen verschillende taalkundige ideologieën en linguïstische hiërarchieën die verschillende machtsverhoudingen en opvattingen over de relatie tussen natie, staat en diversiteit weerspiegelen.

Versillen tussen officieel eentalige staten (bv. Frankrijk, Griekenland, Roemenië, Slowakije) tot meertalige federale staten (bv. België, Canada, Zwitserland) illustreren de diversiteit van de staatstradities en de inconsistenties en verschillen tussen taalbeleid en sociolinguïstische realiteiten.

Wat het probleem van de asymmetrie van de macht betreft, lijkt het onderscheid tussen minderheidstalen en bedreigde talen in een flexibele territoriale benadering die meertaligheid bevordert en de toepassing van „additieve” meertaligheid een geschikte oplossing. De additieve aanpak is een complementaire (en enigszins positieve) benadering die het behoud van diversiteit bevordert, in tegenstelling tot de „subtractieve” meertaligheid die uitsluit. Het maakt het leren van de officiële taal van de staat als tweede taal (essentieel voor werkgelegenheid en sociale mobiliteit) mogelijk en versterkt de moedertaal als eerste taal (essentieel

voor identiteits-, psychologische en veiligheidsbehoefte). Het hanteert een asymmetrische behandeling van ongelijke gevallen, waardoor sprekers van minderheids- en bedreigde talen meer macht en invloed krijgen dan hun aantal. Dit maakt deel uit van een relatieve visie op gelijkheid, volgens welke mensen die in verschillende omstandigheden en omstandigheden leven, niet vergelijkbaar zijn en in sommige opzichten een andere politieke, juridische en sociale behandeling vereisen. Additieve meertaligheid is dus in staat om verschillen in de status van talen te verzoenen met gelijkheid in een wereld waar de rechten van de meerderheid impliciet zijn en waar minderheidsrechten als „speciaal” worden beschouwd en moeten worden gerechtvaardigd. Wat het integratieprobleem betreft, kan een grotere decentralisatie van territorialisme een adequaat antwoord zijn op de situatie van minderheden binnen minderheden. Wat het probleem van de dynamiek betreft, kunnen veranderingen in de etnodemografische samenstelling en constante migratiestromen de legitimiteit van het taalregime in twijfel trekken.

Politieke betrokkenheid

Door af te wijken van de rigide interpretatie van het territorialiteitsbeginsel en asymmetrieën in te voeren die verscheidenheid en tolerantie bevorderen, kunnen we flexibele vormen van territorialiteit toepassen die niets te maken hebben met taal segregatie en die in feite kunnen worden verzoend met taalverscheidenheid door gebruik te maken van de verschillende bestuursniveaus, door de bevoegdheidsverdeling tussen deze autoriteiten te verfijnen, door asymmetrieën te creëren ten gunste van talen die als zwaker worden beschouwd en die

bescherming behoeven, en door decentralisatie te gebruiken als een van de beste garanties voor democratie. Het op territorialiteit gebaseerde taalbeleid houdt ook verband met het begrip inclusie. In Wales bijvoorbeeld zou de opname van nieuwkomers (of ze nu Engels of Pools spreken) in de Welsh samenleving (bijv. in regio's als Ceredigion of Dyfed) sterk gebaat zijn bij een robuuste territorialiteit die Welsh beschermt en bevordert.

Referenties en verdieping:

- Burckhardt, T. (2016). Het verleggen van territorialiteit. Meertalige wetgeving en de conceptualisering van de Zwitserse taalregeling. Document uitgebracht tijdens de Algemene Conferentie van het ECPR 2016 (Praag, 8-10 september).
- Kardinaal, L. & Sonntag, S. K. (Eds.) (2015). *Staatstradities en taalregimes*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Grijns, F. (1995). Het combineren van immigranten- en autochtone taalrechten: Een territoriale benadering van meertaligheid. In T. Skutnabb-Kangas & R. Phillipson (Eds.), *Linguïstische mensenrechten: Bestrijding van taaldiscriminatie* (blz. 31-48). Berlijn: Gruyter's schapen.
- Wouters, J., Van Kerckhoven, S., & Vidal, M. (2014). De dynamiek van het federalisme: België en Zwitserland Vergeleken. Werkdocument nr. 138 (Leuven Centre for Global Governance Studies, april 2014)

25 Hoe kunnen we mobiele gepensioneerden in staat stellen hun verplichtingen na te komen en hun rechten uit te oefenen?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo, Uppsalauniversitet

Een belangrijke factor voor het vergemakkelijken van zowel mobiliteit als inclusie is dat mobiele mensen hun wettelijke rechten kunnen uitoefenen en hun wettelijke verplichtingen kunnen nakomen. In geval van intra-Europese pensioenmigratie worden veel mobiele gepensioneerden onvoldoende geïnformeerd over hun rechten en plichten als gevolg van de achterkant van de taal. Zij kunnen ook specifieke informatie nodig hebben over hun rechten en plichten als intra-Europese migranten en Europese burgers. Wat moeten beleidsmakers doen om hen van dergelijke informatie te voorzien, en welke taalinitiatieven zijn in dit verband nodig?

Wat zegt het onderzoek ons?

Zowel in de wetenschappelijke literatuur als in het publieke debat zijn er verschillende concepten van inclusie met betrekking tot migranten. Bepaalde concepten zijn gericht op cultuur en vereisen dat immigranten worden gelijkgesteld met de cultuur van het gastland of dat de gastsamenleving een multicultureel beleid voert dat minderheidsculturen erkent en ondersteunt. Anderen richten zich op gelijke rechten en burgerverplichtingen voor inheemse en immigranten in termen van culturele gewoonten als een kwestie van persoonlijke keuze. Deze benadering wordt vaak aangeduid als inburgering.

Vanuit het oogpunt van inburgering is het van essentieel belang dat migranten over voldoende informatie beschikken over hun rechten en plichten in hun nieuwe land van herkomst. In het geval van internationale migratie van gepensioneerden zijn onder meer legale verblijfsvoorwaarden, belastingen en vergoedingen, gezondheidszorg en sociale zekerheidsrechten, politieke rechten en lokale huisvestingskwesties. Uit onderzoek blijkt echter dat veel ouderen die op zoek zijn naar een betere levenskwaliteit, belangrijke informatie over lokale wet- en regelgeving ontberen.

Een van de redenen is dat gepensioneerde migranten vaak een beperkte kennis van de lokale taal hebben. Een andere reden is dat de autoriteiten van het gastland vaak de internationale migratie van gepensioneerden als onderdeel van de toeristische sector beschouwen en migranten eerder als bezoekers dan als immigranten en nieuwe burgers beschouwen. Daarom is de juridische en maatschappelijke informatie van deze groep geen prioriteit.

Illustratie en bewijs

Uit onderzoek van het MIME-project blijkt dat inburgering de meest realistische benadering van inclusie is in de context van internationale migratie van gepensioneerden. Een meer cultureel gerichte aanpak van inclusie zou onrealistische eisen stellen aan migranten of gastgemeenschappen en zou in feite een vorm van mobiliteit kunnen beperken die een groot aantal oudere Europeanen een betere levenskwaliteit biedt.

Het MIME-onderzoek wijst op verschillende manieren om de inburgering van mobiele gepensioneerden te bevorderen. Expatorganisaties zijn een nuttig kanaal voor de verspreiding van maatschappelijke informatie onder gepensioneerde migranten. Grote pensioenbestemmingen hebben vaak goed ontwikkelde infrastructuur in etnische clubs, verenigingen en kerken waar gepensioneerde bewoners elkaar ontmoeten en hun landgenoten ontmoeten. Deze organisaties verstrekken vaak informatie over lokale kwesties in de moedertaal van gepensioneerden. Lokale overheden kunnen proberen met deze organisaties samen te werken om relevante informatie te verspreiden. Etnische organisaties bereiken echter niet alle buitenlandse gepensioneerden. Officiële informatie (gedrukt of online) vertaald in de moedertaal of het Engels van migranten is een nuttige toevoeging.

Sommige gemeenten met een groot aantal gepensioneerde migranten hebben kantoren van buitenlandse ingezetenen met meertalig personeel geopend om in de praktijk te helpen en contacten met andere lokale ambtenaren te vergemakkelijken.

Ter plaatse kunnen meer specifieke oplossingen worden gezocht. Zo zou bijvoorbeeld informatie over lokale registratieregels — een belangrijk punt in de Spaanse zaak die in het MIME-onderzoek is onderzocht — kunnen worden verstrekt wanneer buitenlanders de aankoop van een huis of appartement bij de notaris registreren.

Uit de MIME-studie blijkt dat de rechten van de consument van bijzonder belang zijn voor buitenlandse gepensioneerden die de lokale taal niet kennen. Er zijn bijvoorbeeld meldingen van onverantwoordelijke telefoonverkoop aan buitenlanders met een gebrekkige taalkennis. Telefonische hulplijnen, met name interactieve spraakresponsystemen, kunnen ook moeilijk te gebruiken zijn voor ouderen als gevolg van

taalproblemen.

De kwestie van rechten en plichten heeft ook een Europese en dus transnationale dimensie. Intra-Europese migratie van gepensioneerden vindt plaats in het kader van het vrije verkeer en het „Europees burgerschap”. Zij wordt ook beïnvloed door verschillende nationale wettelijke en institutionele kaders, en soms door bilaterale overeenkomsten.

Met name het vermogen om te navigeren binnen en tussen verschillende belasting- en socialezekerheidsstelsels heeft aanzienlijke praktische en economische gevolgen voor mobiele gepensioneerden. Deze navigatie kan moeilijk zijn en hangt tot op zekere hoogte af van de taalvaardigheden van gepensioneerden.

Politieke implicaties

De autoriteiten van het gastland beschouwen gepensioneerde migranten als ingezetenen met wettelijke rechten en plichten, niet als toeristen of tijdelijke bezoekers. Als ingezetenen hebben migrerende gepensioneerden zeker de verantwoordelijkheid om de informatie te verzamelen die zij nodig hebben over hun rechten en plichten, maar de autoriteiten van het gastland hebben goede redenen om dit proces te vergemakkelijken. Nuttige initiatieven zijn onder

meer het vertalen van relevante informatie in migrantentalen, kantoren van buitenlandse ingezetenen met meertalig personeel en samenwerking met lokale buitenlandse organisaties. Nationale en lokale instanties voor consumentenbescherming moeten bijzondere aandacht besteden aan de situatie van gepensioneerde immigranten. Er is ook een specifieke behoefte aan informatie en advies waarin rekening wordt gehouden met de transnationale situatie van intra-Europese migranten. Bilaterale overeenkomsten over belastingen en rechten op gezondheidszorg kunnen het leven van mobiele gepensioneerden verder verbeteren.

Referenties en verdieping

- Ackers, L., & Dwyer, P. (2004). Vaste wetten, vloeibare levens: De burgerschapsstatus van migranten na pensionering in de Europese Unie. *Leeftijd en Maatschappij*, 24, 451-475.
- Coldron, K., & Ackers, L. (2009). Europees burgerschap, individueel agentschap en de uitdaging voor de socialezekerheidsstelsels: Een casestudy over pensioenmigratie in de Europese Unie. *Politiek en politiek*, 37, 573-589.
- Gustafson, P. & Laksfoss Cardozo, A.E. (2017). Taalgebruik en sociale inclusie in internationale pensioenmigratie. *Sociale integratie*, 5, 69-77.

BENADERINGEN VAN INCLUSIE EN HUN INCLUSIE EN TOEPASBAARHEID OP PENSIOENMIGRATIE

Assimilatie	Volledige culturele en taalkundige assimilatie in de gatsamenleving Onrealistische vereisten voor migranten
Multiculturalisme	Uitgebreide culturele en taalkundige rechten voor immigrantengroepen Onrealistische vereisten voor gastverenigingen
Inburgering	Gelijke rechten en maatschappelijke verplichtingen voor inboorlingen en immigranten Meer realistische aanpak

Taalverscheidenheid, mobiliteit en integratie

- 26 Kunnen de lidstaten taalvereisten opleggen voor de binnenkomst of naturalisatie van migranten? 84
- 27 Beschouwen mobiele Europese burgers zichzelf als „Europeanen“? 86
- 28 Welke principes moeten we gebruiken om het taalbeleid aan te passen? 88
- 29 Moeten staten migranten onderwijs geven in moedertaal? 90
- 30 Is Engels voldoende om nieuwkomers te bereiken voordat ze de lokale taal/talen leren? 92
- 31 Moeten staten migranten in hun eigen taal diensten verlenen 94
- 32 Kan het taalbeleid de werkgelegenheidsresultaten voor migrantenvrouwen verbeteren? 96
- 33 Hoe kan het taalbeleid de „motiliteit” van migranten verbeteren? 98
- 34 Hoe moet het taalbeleid van de lidstaten worden aangepast aan de context van specifieke steden? 100
- 35 Waarom zouden we verschillende communicatiestrategieën moeten combineren? 102
- 36 Hoe moeten gemeenten gegevens verzamelen en delen over taalprofielen van hun bewonersgemeenschappen? 104
- 37 Moet mobiliteit leiden tot een toenemend gebruik van Engels ten koste van lokale talen? 106
- 38 Kan het Europees beleid de sociale inclusie in de lokale stedelijke context verbeteren? 108
- 39 Hoe weerspiegelt het beleid inzake de integratie van vreemde talen de voorkeuren en houdingen van de meerderheid? 110
- 40 Moeten gemeenten het taalgebruik in de openbare ruimte reguleren? 112

26 Kunnen de lidstaten taalvereisten opleggen voor de binnenkomst of naturalisatie van migranten?

Robert Dunbar, Róisín McKelvey, Universiteit van Edinburgh

Door de toename van de bevolkingsbewegingen in Europa wordt taal steeds meer gebruikt, symbolisch en letterlijk, om de toegang tot verblijf en burgerschap te beheren en te beperken, waarbij taal als „geinstitutionaliseerdevoogd” wordt gebruikt, waardoor demobiliteit effectief wordt beperkt. In dezelfde geest wordt aangetoond dat de beheersing van de officiële taal van de nieuwe staat de economische en sociale kansen vergroot en dat het opleggen van taalvaardigheidseisen de inclusie kan bevorderen. Grenscontrole en toegang tot burgerschap worden beschouwd als cruciale aspecten van soevereiniteit, en het internationaal recht heeft over het algemeen relatief weinig verplichtingen opgelegd aan staten, hoewel het recht op vrij verkeer in de EU-context de situatie aanzienlijk heeft veranderd, althans voor EU-burgers wat betreft binnenkomst en verblijf in andere EU-lidstaten.

Wat zegt het onderzoek ?

De invoering van taalvereisten in verschillende stadia van het verkeer binnen een staat (toetreding in de staat, verkrijging van een werkvergunning, het verkrijgen van burgerschap) is in Europa steeds vaker voorgekomen, wat erop wijst dat veel EU-lidstaten geleidelijk aan prescriptiever worden op het gebied van immigratie. In 1998 hebben slechts zes Europese staten taalvereisten en/of burgerschapstoetsen opgelegd; dit aantal was gestegen tot 18 staten in 2010, en tot 23 staten in 2013. In 2014 hebben 23 Europese staten een taalvaardigheidsvereiste opgelegd om een verblijfsvergunning te verkrijgen, en 9 staten eisten dat migranten aan een taalvaardigheidsvoorwaarde voldoen voordat zij hun grondgebied betreden (Bauböck en Wallace Goodman, 2012; Wodak en Boukala, 2015).

De taalvereisten die zijn ingevoerd om de toegang te regelen of als voorwaarden voor het verkrijgen van het burgerschap van een Europese staat, worden door de lidstaten zelf vaak voorgesteld als een eenvoudige poging om migranten te helpen door integratie te bevorderen. Er is nu een groot aantal aanwijzingen dat het verwerven van de officiële taal (of een van de officiële of voertuigtalen) van de staat van cruciaal belang is voor een succesvolle integratie, en uit gegevens uit veel immigratielanden blijkt duidelijk dat beheersing van de nationale taal(en) essentieel is voor economisch succes (Hansen, 2003: 34-35). Migrant zelf zijn zich hiervan bewust en hebben over het

algemeen de wens om voldoende beheersing van de staatstaal te verwerven om ten volle gebruik te maken van de kansen die migratie en succesvolle integratie bieden.

Voor migranten die onderdaan zijn van een EU-lidstaat, verbiedt het recht op vrij verkeer het opleggen van taalvereisten voor binnenkomst of verblijf (hoewel de lidstaten hen nog steeds kunnen opleggen als een burger van een andere EU-lidstaat het staatsburgerschap in het gastland aanvraagt). Onderdanen van derde landen („onderdanen van derde landen”) die zich als langdurig ingezetene in een EU-lidstaat hebben gevestigd, kunnen worden onderworpen aan taalvaardigheidsvereisten wanneer zij naar een andere EU-lidstaat verhuizen — artikel 5, lid 2, van Richtlijn 2003/109/EG van de Raad betreffende de status van onderdanen van derde landen — bepaalt dat de EU-lidstaten van onderdanen van derde landen kunnen verlangen dat zij voldoen aan de integratievoorwaarden, overeenkomstig het nationale recht van de lidstaat, maar deze voorwaarden moeten evenredig zijn, en er is gesuggereerd dat taaltests die worden opgelegd aan bepaalde categorieën migranten, zoals ouderen of personen met een beperkt formeel onderwijs, niet aan de evenredigheidstoets kunnen voldoen (Böcker en Strik, 178-9).

Illustratie en bewijs

Een belangrijke vraag is in hoeverre de eisen evenredig zijn; in het algemeen vereist dit beginsel dat een maatregel die de belangen van een individu verstoort, dit zo veel mogelijk doet om de legitieme politieke doelstelling van de maatregel te verwezenlijken. Er kunnen bijvoorbeeld minder overtuigende argumenten zijn om taalvereisten op te leggen in het stadium waarin een migrant de staat van een migrant in de staat binnenkomt dan in het stadium van het burgerschap. Het is ook waarschijnlijk dat de gelijkheidsbepalingen van de belangrijkste mensenrechtenverdragen kunnen worden betrokken. Hebben taalvereisten bijvoorbeeld een verschillend effect op de verschillende categorieën migranten, zodat bepaalde categorieën vaker aan de vereisten voldoen (of mislukken)? Taalvaardigheden vereisen over het algemeen dat de migrant een formele taal leert, wat over het algemeen gemakkelijker is voor jonge migranten,

meer welvarende migranten en migranten met meer formeel onderwijs. Worden deze vereisten vanuit procedureel oogpunt eerlijk toegepast — bijvoorbeeld, test de test daadwerkelijk taalvaardigheden, of zijn er geen taalredenen waarom sommige kandidaten meer moeite hebben om aan de eisen te voldoen dan andere?

Politieke implicaties

Wanneer staten taalvaardigheidseisen stellen, moeten zij in het algemeen minder streng zijn in het stadium van binnenkomst dan in het stadium waarin de migrant de status van permanente of langdurig ingezetene aanvraagt, of wanneer hij het burgerschap aanvraagt. De vereisten voor bepaalde categorieën migranten moeten worden versoepeld, met name bij binnenkomst en eventueel bij de aanvraag voor langdurig verblijf, zoals ouderen en mensen met een laag formeel onderwijs. Er moet steun, met inbegrip van financiële steun, beschikbaar worden gesteld om migranten te helpen een officiële taal te leren, en er moeten passende cursussen voor migranten worden ontwikkeld en op grote schaal en gemakkelijk beschikbaar worden gesteld.

Referenties en verdieping:

- Bauböck, R. & Wallace Goodman, C. (2012). *EUDO - burgerschapsbeleid Brief 2: Naturalisatie*. Florence: Europees Universitair Instituut.
- Böcker, A. & Strik, T. (2011). Taal- en kennistests voor permanente verblijfsrechten: Hulp of belemmering voor integratie? *Europees Tijdschrift voor Migratie en Recht*, 13, 157-184.
- Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014). *Het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, zesde editie*. Oxford: Oxford University Press.
- van der Jeught, S. (2015). *EU-taalrecht*. Groningen: Europa Law Publishing.
- Wodak, R. & Boukala, S. (2015). (Supra)Nationale identiteit en taal: Heroverweging van het nationale en Europese migratiebeleid en de taalkundige integratie van migranten. *Jaarlijks overzicht van toegepaste taalkunde*, 35, 253-273.

27 Beschouwen mobiele Europese burgers zichzelf als „Europeanen”?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit, Brussel

In tijden van politiek wantrouwen, wanneer wederzijdse solidariteit en verdeeldheid tussen verschillende groepen van de samenleving in twijfel worden getrokken, is het belangrijk een gevoel van verbondenheid tussen de burgers te creëren. In de context van de natiestaat wordt dit gedaan door de nadruk te leggen op een gemeenschappelijk cultureel erfgoed, een gemeenschappelijke taal en een gemeenschappelijke bestemming in het kader van de nationale identiteit. In de Europese context proberen beleidsmakers een soortgelijke betekenis van „Europese niteit” te bereiken door bijvoorbeeld uitwisselingen op het gebied van onderwijs en cultuur te stimuleren en de taalverscheidenheid in stand te houden. Sommigen zullen dit als een „Europese identiteit” omschrijven. Een van de fundamentele rechten om burger te zijn van een van de lidstaten is het vrije verkeer om in een ander EU-land te werken en te verblijven. Een vraag die rijst is of het gebruik van dit recht ook de identificatie van de burgers ten opzichte van „Europa” versterkt. Ontwikkelt zij een lokale identiteit of houden deze mobiele werknemers zich aan de identiteit van het land van herkomst vast? En welke rol speelt kennis van lokale taal(en) in dit identificatieproces?

Wat zegt het onderzoek ons?

Identiteit is een algemene term die wordt gebruikt en misbruikt in het politieke discours. Onderzoek is het eens over de complexiteit van deze term, met zowel een individuele component (een keuze) als een collectieve component (groepsoriëntatie). Mensen identificeren zich niet in de eerste plaats met „Europa”, maar kunnen wel een rol spelen in een bepaalde context (voor een overzicht zie Europese Commissie, 2012). Recchi (2012) biedt twee modellen voor het classificeren van huidig onderzoek naar de analyse van „Europese identiteit”.

Het culturele model hanteert een top-downbenadering waarbij socialisatie sinds de jeugd een cruciale rol speelt bij de internalisering van fundamentele Europese waarden. Een minder dominant perspectief wordt geboden door het structuralistische model, dat gebruik maakt van een bottom-upbenadering waarbij de Europese identiteit voortvloeit uit interactie en associatie met anderen.

In het laatste kader richt het onderzoek zich voornamelijk op het effect van Erasmus-

studentenmobiliteit. De resultaten zijn niet overtuigend. Afhankelijk van de ervaring van studenten kan mobiliteit de identificatie met Europa versterken of verzwakken. Regelmatige sociale contacten met andere Europeanen hebben echter een bescheiden impact op de identificatie van studenten in Europa (Sigalas, 2010). Recent onderzoek onder jongeren (Mazzoni, 2017) bevestigt het indirecte positieve effect van deelname aan EU-initiatieven op de identificatie van jongeren in de EU als politieke en culturele entiteit.

Er is weinig onderzoek gedaan naar de mobiliteit van volwassenen in de EU. Uit onderzoek in Brussel (Janssens, 2008, 2013) blijkt dat identificatie met Europa voornamelijk verband houdt met de onderwijsachtergrond en de positie van mensen op de arbeidsmarkt: hoe lager hun opleidingsniveau en hun positie op de arbeidsmarkt, hoe minder ze zich identificeren met „Europa”. Gezien de bijzondere situatie in Brussel zijn de meeste EU-burgers die zich met Europa identificeren, professioneel verbonden met de EU-instellingen of haar satellietorganisaties. Voor 70 % van hen betekent „Europees zijn” het delen van dezelfde culturele waarden; slechts 8 % erkent meertaligheid als een essentieel kenmerk.

Illustraties en bewijs

Bovenstaande tabel is gebaseerd op een analyse van secundaire enquêtegegevens in Brussel. De diversiteit van de Brusselse bevolking maakt het mogelijk om een groep EU-burgers en onderdanen van derde landen ($n > 800$) die in de stad wonen, te selecteren. De respondenten werd gevraagd de concepten te beoordelen waarmee zij het meest konden identificeren. De antwoorden werden vervolgens gehercodeerd in vier categorieën van identificatie: lokaal, verwijzend naar het land van herkomst, Europa en internationaal. Identificatie met Europa hangt positief samen met het opleidingsniveau en de economische situatie. De taal speelt geen rol, hoewel zij dat doet op het gebied van lokale identificatie (Nederlandspreken, een minderheidstaal in Brussel, lijkt de sterkste discriminerende variabele te zijn) en identificatie met het land van herkomst (wat overeenkomt met een geringe beheersing van de lokale officiële talen). Over het geheel genomen neemt het gevoel van Europa echter af.

Gevolgen voor het beleid

De resultaten in Brussel zijn in overeenstemming met eerder onderzoek onder jongeren: zij ontwikkelen een soort Europese identiteit op basis van de voordelen die zij genieten. De identificatie met Europa is echter beperkt tot EU-burgers met een hoog opleidingsprofiel en een internationaal netwerk. Zo dreigt de Europese identiteit een elitair concept te worden.

Kennis van de lokale officiële taal of talen maakt een belangrijk verschil in de betekenis van deel uitmaken van de lokale gemeenschap, wat essentieel is voor het vergroten van de sociale integratie. Het is geen toeval dat studenten en mobiele werknemers die meer geneigd zijn een Europese identiteit te belijden, weinig contact hebben met de lokale bevolking. Laaggeschoolde EU-burgers zijn beter bekend met de lokale taal of talen en hebben meer lokale contacten, maar voelen zich minder „Europees”. In het kader van een geïntegreerde aanpak van mobiliteit en inclusie in heel Europa moet daarom meer aandacht worden besteed aan i) investeringen in vreemde talen bij Europeanen met relatief lage kwalificaties (bv. jongeren in een beroepsopleiding in plaats van universitair onderwijs), door de prikkels voor het leren van talen via individuele mobiliteitsprojecten te versterken; (II) investeringen in lokale (gast)taalvaardigheden van zeer mobiele mensen (bv. „expats”), versterking van de prikkels om deze talen te leren en integratie in hun persoonlijke loopbaanplannen.

Identificatie van Brussel-ingezetenen van niet-Belgische nationaliteit (bron: Janssens 2013)

Identificatie	2007		2013	
	EU	Niet-EU	EU	Niet-EU
Lokaal	67,50 %	80,50 %	72,20 %	84,10 %
Land	55,60 %	59,80 %	37,70 %	44,60 %
Europa	60,90 %	23,20 %	53,80 %	6,00 %
Internationaal	4,60 %	4,90 %	10,80 %	10,70 %

Referenties en verdieping:

Europese Commissie (2012). De ontwikkeling van Europese identiteit/identiteiten: Onafgewerkte zaken. Een beleidsevaluatie, directoraat-generaal Onderzoek & Innovatie, Brussel.

Mazzoni, D., Albanesi, C., Ferreira, P.D., Opermann, S., Pavlopoulos, V., & Cicognani, E. (2017). Grensoverschrijdende mobiliteit, Europese identiteit en participatie van Europese adolescenten en jongvolwassenen, *European Journal of Developmental Psychology*, doi.org/10.1080/17405629.2017.1378089

Sigalas, E. (2010) Grensoverschrijdende mobiliteit en Europese identiteit: De effectiviteit van interfractiewerkcontacten tijdens het ERASMUS-jaar in het buitenland. *Politiek van de Europese Unie*, 11, 241-265.

28 Welke beginselen moeten we gebruiken om het taalbeleid aan te passen?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universität Augsburg

De inzet van de EU voor meertaligheid verwijst naar het belang van taalvaardigheden voor zowel mobiliteit — waarbij de nadruk wordt gelegd op de noodzaak van een mobiele meertalige beroepsbevolking in Europa — als integratie — met bijzondere aandacht voor sociale integratie, cohesie en interculturele dialoog (zie Europese Commissie, 2008).

Wat de beleidsaanbevelingen betreft, heeft de EU de moedertaalformule plus twee (model 1+2) ontwikkeld. Volgens dit model moet elke burger naast zijn eerste taal twee (vreemde) talen leren. Dit model veronderstelt impliciet dat individuen een moedertaal hebben en opgroeien in een eentalige omgeving. In Europa leeft echter steeds meer mensen in een zeer meertalige omgeving, waar historisch ingewortelde vormen van taalverscheidenheid in wisselwerking staan met de nieuwe talen die door migratie- en globaliseringsprocessen worden geïntroduceerd. In hoeverre kunnen de EU-aanbevelingen worden aangepast aan dergelijke contexten van complexe taalverscheidenheid?

Watzegt het onderzoek ons?

In de afgelopen decennia hebben verschillende migratiegolven en het toenemende belang van Engels als communicatietaal in de interculturele en internationale handels- en samenwerkingssfeer geleid tot het ontstaan van nieuwe vormen van taalverscheidenheid. Op het gebied van de sociale wetenschappen belicht het begrip „complexe diversiteit” structurele veranderingen in stedelijke samenlevingen die door migratie en mobiliteit worden getroffen (Kraus, 2012). Complexe diversiteit impliceert een verband tussen historisch verankerde „endogene” meertaligheid en meer recente lagen van een nieuwe „exogene” taalverscheidenheid.

Deze complexe taalverscheidenheid is met name van belang in de traditioneel meertalige landen, regio's of steden van Europa, die nu gastgemeenschappen worden voor migranten, vluchtelingen en verschillende soorten mobiele bevolkingsgroepen. In een dergelijke context houdt de aanpak van het compromis tussen mobiliteit en inclusie ook in dat verschillende soorten segregatie (economisch, ruimtelijk, sociaal, politiek, enz.) die deel uitmaken van een taallogica, worden overwonnen of voorkomen. Uit vergelijkend onderzoek in het kader van het MIME-project blijkt dat individuele

taalonderwijskeuzes het onzekere evenwicht tussen historisch aanwezige talen kunnen verstoren. De specifieke kenmerken van de taalconstellatie, met inbegrip van de asymmetrische relatie tussen een historische minderheid en de meerderheidstaal of -talen en/of een lingua franca, worden onvoldoende in aanmerking genomen in bestaande EU-aanbevelingen, zoals model 1+2, dat voornamelijk gericht is op individuele taalleerders.

Illustraties en bewijs

De zaken Barcelona en Riga laten zien hoe het compromis tussen mobiliteit en inclusie wordt gevormd door specifieke politieke, culturele en sociale factoren. In beide steden zien we een interactie tussen inheemse talen, Catalaans en Lets, die na een periode van onderdrukking nieuw leven ingeblazen zijn, en talen opgelegd door autoritaire regimes of hegemonische machten in het verleden, Spaans en Russisch. In het geval van Luxemburg moest Luxemburg, zelfs bij gebrek aan vergelijkbare langdurige onderdrukking, de Duitse en Franse overheersing overwinnen. Deze historisch verankerde meertaligheid is de afgelopen decennia complexer geworden: de toegenomen aanwezigheid van migranten- en Engelse talen zoals lingua franca in verschillende gebieden heeft een laag van exogene taalkundige verscheidenheid toegevoegd.

Als gevolg daarvan zijn de taalrepertoires die burgers in hun dagelijks leven gebruiken, heterogener en complexer geworden.

Tegelijkertijd vormen de specifieke sociolinguïstische context en mobiliteitspatronen in elke stad verschillende soorten uitdagingen voor sociale, culturele, politieke en economische inclusie in de samenleving. Over het algemeen hebben Barcelona en Luxemburg te maken met een grote toestroom van bevolking, terwijl in Riga emigratie de belangrijkste dimensie van mobiliteit is. Bij het aanpakken van de spanning tussen mobiliteit en inclusie moet rekening worden gehouden met deze en andere kenmerken van de interactie tussen endogene meertaligheid en exogene meertaligheid in elke stad.

Gevolgen voor het beleid

Om rekening te houden met complexe taalverscheidenheid moeten de EU-aanbevelingen maatschappelijke meertaligheid op een meer

contextgevoelige manier ontwerpen. In plaats van unieke oplossingen te formuleren, moeten deze aanbevelingen rekening houden met historische minderheidstalen en met de dynamiek van sociale en geografische mobiliteit die aanleiding geeft tot specifieke taalconstellaties die kenmerkend zijn voor een gebied of een stedelijke omgeving. Aangezien individuele meertaligheid nauw verbonden is met de taalconstellatie op maatschappelijk niveau, introduceren we het beginsel van „zelfgerichte meertaligheid”¹ om te erkennen dat individuele en maatschappelijke dimensies samen moeten worden aangepakt. Het beleid op basis van dit beginsel streeft naar een evenwicht tussen de bevordering van inheemse talen, waarvan de beheersing een essentiële voorwaarde blijft voor sociale integratie op lokaal, regionaal en nationaal niveau, de erkenning van de talen van migranten en de verspreiding van een lingua franca.

Kraus, P.A. (2012). De politiek van complexe diversiteit: Een Europees perspectief. *Etniciteiten*, 12, 3-25.

Lauze, L. & K▼ava, G. (2016). *Valodas situācija Latvijā: 2010-2015*. Rīga: Latviešu valodas adentūra.

Referenties en verdieping:

Europese Commissie. (2008). *Meertaligheid: een troef voor Europa en een gemeenschappelijk engagement*. Com 2008 (566) definitief.

Fehlen, F. & Heinz, A. (2016). *Die Luxemburger Mehrsprachigkeit. Ergebnisse einer Volkszählung. Bielefeld: transcript Verlag*.

Janssens R. (2013). *Meertaligheid in steden. Het geval van Brussel*. Brussel: Racine Editions.

	In de buurt van Barcelona	Luxemburg	Riga
Endogene taalverscheidenheid	Catalaans en Spaans	Frans, Duits en Luxemburgs	Lets, Russisch...
Exogene taalkundige verscheidenheid	* Engels * Arabisch, Roemeens, Tamazight...	* Engels * Portugees, Italiaans...	* Anglais

Kraus, P.A. (2008). *Een Unie van diversiteit: Taal, identiteit en Politieitopbouw in Europa*. Cambridge: De pers van de Universiteit van Cambridge.

Kraus, P.A. (2011). De meertalige stad: De zaken van Helsinki en Barcelona. *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25-36.

1 We lenen het begrip „zelfgerichte meertaligheid” van Rafael Castelló Cogollos (Universiteit van Valencia), maar geven het een andere betekenis dan de context van het hoger onderwijs (zie het concept „converging meertaligheid” in Kraus 2008: 176-179).

29 Moeten de staten migranten onderwijs geven in moedertaal?

Robert Dunbar, Róisín McKelvey, Universiteit van Edinburgh

De aanwezigheid van een groot aantal migranten, zowel uit andere lidstaten als uit landen buiten de EU, is een realiteit in de meeste EU-lidstaten, en deze migranten hebben uiteenlopende vaardigheden in de officiële taal of talen van het gastland. Dit brengt uitdagingen met zich mee voor het onderwijsbeleid van het gastland op alle niveaus en met betrekking tot permanente educatie voor volwassenen.

Historisch gezien was overheidsondersteund onderwijs bedoeld om studenten een functionele beheersing van de officiële taal(en) van de staat te bieden, en onderwijs door de moedervan die taal is de norm geweest. In de afgelopen decennia is het internationaal recht begonnen de gevolgen van de toenemende taalverscheidenheid aan te pakken. In hoeverre verplicht het internationaal recht staten om onderwijs te geven in of via de talen van migranten?

Wat zegt het onderzoek ons?

Het internationale recht eerbiedigt in het algemeen het taalbeleid van de staten. Verscheidene internationale verdragen bevatten echter beginselen met betrekking tot de taal van het onderwijs aan migranten. Voor kinderen van migranten uit andere EU- en niet-EU-lidstaten gelden verschillende regelingen. Hoewel het door slechts zes EU-lidstaten geratificeerd is, bepaalt *het Europees Verdrag betreffende de rechtspositie van migrerende werknemers* van 1977 dat de partijen bij het verdrag in samenwerking speciale cursussen organiseren voor het onderwijzen van kinderen van migrerende werknemers in hun moedertaal (artikel 15).

Deze bepalingen zijn inderdaad overgenomen in *Richtlijn 77/486/EU* en zijn van toepassing op kinderen van migrerende werknemers uit alle andere EU-lidstaten: de ontvangende lidstaten moeten in samenwerking met de lidstaten van herkomst passende maatregelen nemen om het onderwijs van de moedertaal en de moedercultuur van het land van herkomst voor deze kinderen te bevorderen. Het (herziene) *Europees Sociaal Handvest* van 1996, dat door 20 lidstaten van de Europese Unie is geratificeerd, verplicht de lidstaten ook om het onderwijs van de moedertaal van de migrerende werknemer aan de kinderen van de migrerende werknemer zoveel mogelijk te bevorderen en te vergemakkelijken (artikel 19, lid 12). Wanneer de taal van migranten ook een minderheidstaal in het gastland is, kunnen hun kinderen in aanmerking komen voor onderwijs in de

minderheidstaal die wordt gewaarborgd door verdragen zoals het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden of het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden*.

Kinderen van migranten uit derde landen worden minder beschermd. In het *Internationaal Verdrag inzake de bescherming van de rechten van alle migrerende werknemers en hun gezinsleden* van 1990 is bepaald dat staten de eerbiediging van de culturele identiteit van migrerende werknemers en hun gezinsleden moeten waarborgen, hoewel nog geen enkele EU-lidstaat het heeft geratificeerd. Kinderen van migrerende werknemers genieten echter de bescherming van het *Verdrag inzake de rechten van het kind* van 1989, waarin is bepaald dat het onderwijs gericht is op de ontwikkeling van respect voor de culturele identiteit, taal en waarden van het kind, alsmede voor de nationale waarden van het land van herkomst van het kind (artikel 29).

Illustraties en bewijs

In veel EU-lidstaten bestaan er goed ontwikkelde onderwijsstelsels voor minderheidstaten voor de inheemse talen van de staat en zijn er daarom vele uitstekende modellen.

Het verstrekken van onderwijs via niet-inheemse/niet-inheemse talen is zeer zeldzaam, waarbij Zweden een belangrijke uitzondering vormt. Veel staten hebben gereageerd op de taalverscheidenheid van hun scholen door programma's op te zetten die de verwerving van de officiële taal vergemakkelijken; dit zijn echter meestal ad hoc administratieve antwoorden, die niet gebaseerd zijn op een wetgevings- of zelfs een alomvattend kader. Uit onderzoek blijkt dat *Directive 77/486/EU* niet effectief ten uitvoer wordt gelegd.

Overwegingen met betrekking tot het recht op gelijkheid zijn relevant. Het niet verstrekken van moedertaalonderwijs aan kinderen wier beheersing van de officiële taal ontoereikend is, althans bij wijze van overgang tot het volledige gebruik van de officiële taal, kan een schending vormen van het beginsel van gelijke bescherming van de wet (gegarandeerd door Protocol nr. 12 bij het EVRM), op grond dat deze kinderen daadwerkelijk een opleiding van dezelfde kwaliteit worden ontzegd als studenten die de officiële taal

vloeiend zijn (zie arrest van de Verenigde Staten *Lau tegen Nichols*, 414 U.S. 563 (1974), waar dit beginsel werd toegepast). Aangezien we begrijpen hoe taal het volledige en gelijke genot van rechten kan belemmeren (zie Piller (2016), UNESCO (2008)), kan dit beginsel een aanzienlijke impact hebben op de taal van de dienstverlening. Het niet verstrekken van een of andere vorm van onderwijs in de moedertaal aan kinderen wier beheersing van de officiële taal ontoereikend is, kan ook een schending vormen van het recht op onderwijs, dat wordt beschermd door artikel 2 van Protocol nr. 1 bij het EVRM (zie *Cyprus/Turkije*, nr. 25781/94, EVRM 2001-IV). Ten slotte zouden, indien een of andere vorm van moedertaalonderwijs wordt verstrekt, de non-discriminatiebepalingen vereisen dat soortgelijke bepalingen worden gegeven aan leden van andere taalminderheden.

Politieke implicaties

Ten minste zou *D irective 77/486/EU volledig* door de EU-lidstaten ten uitvoer moeten worden gelegd en moet een gestandaardiseerde aanpak worden overwogen: de richtlijn heeft tot doel grensoverschrijdende mobiliteit te bevorderen door ervoor te zorgen dat kinderen van EU-burgers die in andere EU-lidstaten werken, effectief in hun eigen land kunnen integreren als zij terugkeren, en het vermogen om dit te doen mag niet uitsluitend afhangen van het onderwijsbeleid van het gastland. Wanneer kinderen in het basis- of middelbaar onderwijs, ongeacht of zij uit andere EU-lidstaten

afkomstig zijn, niet over voldoende beheersing van de officiële taal van de staat beschikken, suggereren gelijkheidsoverwegingen sterk dat een bepaalde vorm van overgangstaalonderwijs moet worden verstrekt. Om een inconsistente toepassing van de bepaling te voorkomen, moet ten minste een allesomvattend beleid worden overwogen.

Referenties en verdieping

- Cholewinski, R. (1997). *Migrerende werknemers in het internationaal recht inzake de mensenrechten: Hun bescherming in de landen van tewerkstelling*. Oxford: De pers van Clarendon.
- Plunderen, I. (2016). *Taaldiversiteit en sociale rechtvaardigheid: Een inleiding tot Toegepaste Sociolinguïstics*. Oxford: Oxford University Press.
- Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014). *Het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, zesde editie*. Oxford: Oxford University Press.
- UNESCO. (2008). *Verbetering van de kwaliteit van op moedertongue gebaseerde geletterdheid en leren: Case Studies uit Azië, Afrika en Zuid-Amerika*. Bangkok: UNESCO.
- Speciale rapporteur van de Verenigde Naties voor Minderheidskwesties. (2017). *Taalrechten van taalminderheden: Een praktische handleiding voor de tenuitvoerlegging*. Genève: De Verenigde Naties.

30 Is Engels voldoende om nieuwkomers te bereiken voordat ze de lokale taal/talen)leren?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Lokale organisaties zoals gemeenten en openbare dienstverleners hebben tot taak de komst van nieuwe EU-burgers, migranten en mobiele vluchtelingen te vergemakkelijken. Hoewel algemeen wordt erkend dat immigranten de lokale taal moeten leren om integratie op middellange en lange termijn te bevorderen, zijn aanvullende bepalingen nodig voor het opvangbeleid. In veel situaties moeten gemeenten en lokale organisaties een nieuwe strategie ontwikkelen om een taalverscheiden bevolking te bereiken die de lokale taal nog niet kent. Het is met name van belang in situaties waarin ondoeltreffende communicatie een bedreiging kan vormen voor het leven van personen of de fundamentele mensenrechten (gezondheidssector, justitie, onderwijs). Daarnaast is een ontvangstbeleid nodig voor nieuwkomers.

Wat zegt het onderzoek ons?

Om effectief te zijn, moeten organisaties communiceren met inkomende immigranten in een taal die zij begrijpen. Informatie over formele en informele aspecten van het dagelijks leven (over administratieve procedures, toegang tot de arbeidsmarkt, huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs, faciliteiten en belangrijkste culturele en sportfaciliteiten) moet daarom worden vertaald in de talen van de nieuwkomers. Engels wordt vaak gebruikt als standaardtaal voor dergelijke doeleinden. De ervaring leert echter dat Engels niet genoeg is om immigranten te bereiken. Slechts enkele van hen spreken vloeiend Engels om verschillende redenen, zoals geboorte en onderwijs, omdat ze in een Engelstalig land hebben gewoond of vanwege hun opleiding en/of beroepsactiviteiten. Velen hebben echter geen Engelse vaardigheden, of ze hebben slechts een beperkte beheersing van het Engels die niet voldoende zou zijn voor effectieve communicatie.

Een studie van maatschappelijk werkers in Brussel toont aan dat de talenkennis van personeel en migranten wordt gebruikt in het Engels en lokale talen (Frans en Nederlands), maar alleen voor eenvoudige communicatie. „ Socialetolken” (gecertificeerd voor sociaal werk) zijn nodig voor complexere interviews (De Rijk 2016.).

Illustraties en bewijs

Van „Local Welcome Policies EU-migrants¹”, desteden Amsterdam, Brussel, Dublin, Hambo urg, Kopenhagen en Göteborg, weten we iets meer over de mobiele EU-burgers en de communicatieproblemen wanneer ze in een nieuwe stad aankomen. In Amsterdam (Nederland) worden Bulgaren beschouwd als een „moeilijke” groep. Vaak spreken ze geen Engels (*Welcome Policies 2016 Final report, Amsterdam*, blz. 43). In Göteborg (Zweden), „Roemeens is de meest voorkomende taal te gebruiken” door organisaties die werken met kwetsbare migranten in de EU, vóór Engels en Zweeds (*Welcome Policies 2016 Final Report, Gotenburg*, blz. 39).

Politieke implicaties

Daarom mogen gemeenten en andere plaatselijke organisaties die een belangrijke rol spelen bij het verwelkomen van nieuwe immigranten, zoals arbeidsbureaus, openbare diensten, woningcorporaties, banken, ziekenhuizen, scholen, sport- en culturele verenigingen, hun inspanningen niet beperken tot alleen het Engels. Zij moeten hun taalbeleid aanpassen aan de specifieke kenmerken van nieuwkomers en vertalingen voorbereiden die zijn aangepast aan de taalvaardigheden van grote groepen. Dit vereist kennis en kennis van de taalsamenstelling van de lokale context en vooral van de talenkennis van immigranten.

Naast documenten in verschillende talen (communicatietalen zoals Engels, Frans, Spaans, Portugees, Arabisch en grote groepstalen) moet een versie in de lokale taal of talen beschikbaar worden gesteld om ervoor te zorgen dat de verstrekte informatie ook toegankelijk is voor de lokale bewoners, die zich anders misschien verward voelen over de inhoud van de folders en zich uitgesloten kunnen voelen van het communicatieproces, en eventueel specifieke bepalingen en rechten. Het is relatief gemakkelijk om enige aandacht te besteden aan de lay-out om een vergelijkende lezing van hetzelfde document in verschillende taalversies mogelijk te maken voor degenen die het in twee (voor hen) vreemde talen lezen. Dit vergemakkelijkt niet alleen de communicatie van inhoud tussen migranten en lokale ambtenaren (of lokalen in hun sociale netwerk), maar ook brochures of

1 www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/ruimte-economie/amsterdam-europa/europees-project

folders kunnen worden gebruikt als lesmateriaal in taalcursussen voor het verwerven van de lokale taal of talen.

Op het gebied van mondelinge communicatie moeten lokale organisaties zich ook bewust maken van hun eigen taalverscheidenheid. Het zou werknemers in staat moeten stellen te communiceren in andere talen dan officiële talen, zodat deze middelen in noodsituaties kunnen worden ingezet. Een nationaal systeem van teletolken dat telefonisch kan worden opgeroepen, is een belangrijke hulpbron, met name in de gezondheidssector. Gemeenten en lokale organisaties (zoals ziekenhuizen) moeten hun krachten bundelen om een dergelijk systeem tot stand te brengen als het nog niet op nationaal niveau bestaat. In sommige sectoren, met name in de gezondheidssector, is de overgangperiode waarin vertolking/vertaling noodzakelijk wordt geacht om een doeltreffende communicatie en behandeling te waarborgen veel

langer dan in andere gevallen, aangezien een veel hoger niveau van talenkennis nodig is om nieuwkomers op dit gebied zelfstandig te laten zijn; ze hebben meer tijd nodig om dit niveau te bereiken.

Referenties en verdieping

Boix-Fuster, E. (Ed.) (2015). *Stedelijke diversiteit en taalbeleid in middelgrote taalgemeenschappen*. Bristol: Meertalige aangelegenheden.

De Ryck, L.-P. (2016). *Taalcommunicatie in het gebruik van brugfuncties in de Brusselse Hulpverlening*. Brussel: HET IS EEN BRIO.

King, L. & Carson, L. (Eds.) (2016). *De meertalige stad. Vitaliteit, conflict en verandering*. Bristol: Meertalige aangelegenheden.

Welkom Europa Toolkit (2016). *Lokaal welkom beleid voor mobiele EU-burgers*. Amsterdam.

31 Moeten de staten migranten in hun eigen taal diensten verlenen?

Robert Dunbar, Róisín McKelvey, Universiteit van Edinburgh

Massale migratie binnen en naar Europa vanuit het buitenland heeft geleid tot de opkomst van een groot aantal personen die legaal in EU-lidstaten verblijven met beperkte beheersing van de officiële taal of talen van de staat. Net als de algemene bevolking zijn zij afhankelijk van een reeks diensten, variërend van gezondheidszorg en sociale zekerheid tot de registratie van voertuigen en bestuurders, en zijn zij verplicht om met de staat te communiceren voor verschillende doeleinden, waaronder de betaling van belastingen, kiezersregistratie (indien zij daartoe het recht hebben) enzovoort. In hoeverre is de staat verplicht aan deze personen vertaal- en tolkdiensten te verlenen? Zijn ambtenaren zelf verplicht de talen van migranten vloeiend te spreken om deze diensten te verlenen?

Wat zegt het onderzoek ons?

Sinds het begin van de jaren negentig is een reeks internationale rechtsinstrumenten ontwikkeld, waaronder het *Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden* en het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden*, op grond waarvan de staat onder bepaalde omstandigheden bepaalde openbare diensten moet verlenen via een minder belangrijke taal. Deze instrumenten zijn in het algemeen alleen van toepassing op reeds lang bestaande minderheden op het grondgebied van de staat („inheemseminderheden”) en niet op immigranten („nieuweminderheden”), hoewel, indien de taal van de migrant ook een minder belangrijke taal is die door deze instrumenten wordt beschermd, de migrant een dergelijke bescherming kan genieten. Uit recent onderzoek blijkt echter dat het onderscheid tussen inheemse en nieuwe minderheden begint te verzwakken, ook in de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie (Burch, 2010; Medda-Windischer, 2017).

In internationale mensenrechtenverdragen zoals het *Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM)* en het *Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten* is altijd bepaald dat degenen die de officiële taal niet begrijpen, onmiddellijk moeten worden geïnformeerd in een taal die de reden van hun arrestatie en de beschuldigingen tegen hen begrijpt, en dat zij in strafzaken recht hebben op een tolk. Hoewel in deze instrumenten geen ander recht op diensten van minderheidstalen uitdrukkelijk wordt erkend, kan het beginsel van gelijke bescherming van het recht (dat is omschreven in Protocol nr. 12 bij

het EVRM) in bepaalde omstandigheden vereisen dat dergelijke diensten worden verricht, met name gezien het feit dat er thans beter inzicht bestaat in de negatieve gevolgen die het ontbreken van dergelijke diensten kan hebben voor personen die de officiële taal niet spreken (Dunbar, 2006); Plundering, 2016). Wanneer bijvoorbeeld het onvermogen om doeltreffend te communiceren in de officiële taal van invloed is op het vermogen om dezelfde kwaliteit van de medische diensten te verkrijgen als degenen die dit kunnen doen, kan van de staat worden verlangd dat hij dit herstelt, eventueel door het ter beschikking stellen van een tolk of zelfs door het verstrekken van een specialist die de taal van de minderheid spreekt (wanneer vertolking een passende zorg kan belemmeren).

Illustraties en bewijs

In veel EU-lidstaten voorziet de staat reeds in de behoeften van mensen die niet in staat zijn om effectief in de officiële taal te communiceren. meertalige openbare mededelingen, informatiebrochures, enz. zijn steeds zichtbaarder in de artsambureaus, lokale overheden en andere openbare instellingen. Deze maatregelen worden over het algemeen niet geleid door een wetgevingskader of een alomvattend en bindend beleid, maar vormen een ad-hocreactie op de realiteit van de taal. Er zijn dus aanzienlijke verschillen in de praktijk, zelfs binnen dezelfde staat. Het ontbreken van een wettelijk kader of een allesomvattend bindend beleid schept de voorwaarden voor inconsistentie in het aanbod, waarbij sprekers van bepaalde talen ten minste bepaalde diensten in hun taal ontvangen, waardoor zowel het beginsel van non-discriminatie (bv. wanneer bepaalde taalgroepen worden verwaarloosd of onvoldoende gediend) als gelijke bescherming van de wet wordt geschonden.

Het evenredigheidsbeginsel, een fundamenteel belangrijk juridisch begrip, is nuttig voor de vaststelling van een passend kader of een passend beleid. Ten eerste, hoe ernstiger de gevolgen van het onvermogen om in de officiële taal te communiceren, hoe groter de noodzaak voor de staat om te zorgen voor gelijke behandeling door toegang tot de dienst te verlenen via de taal van de gebruiker. In de ernstigste contexten, bijvoorbeeld die welke vergelijkbaar zijn met vrijheidsbeneming (wat het recht op een tolk impliceert), kan de verplichting om de dienst te verrichten, hetzij via een tolk, hetzij door de dienstverrichter, absoluut zijn. Ten tweede kan in andere gevallen het niveau van het aanbod worden

bepaald door toepassing van een „mobiele schaal”, waarbij een groter aanbod beschikbaar is wanneer er een grotere concentratie of een groter aantal sprekers vaneenbepaaldetail is die niet in staat zijn effectief in de officiële taal te communiceren.

Politieke implicaties

De staten moeten rekening houden met de mate waarin openbare en administratieve diensten in de minderheidstaal reeds in andere talen dan de officiële taal worden verleend. Wanneer een dienst wordt verricht, moeten de aard van de verleende dienst, het aantal sprekers in minderheidstalen en de mate waarin sprake is van significante concentraties van sprekers in aanmerking worden genomen bij de bepaling van het niveau van de te verlenen diensten en de talen waarin de diensten zullen worden verricht.

Referenties en verdieping

Burch, E. S. (2010). Regionale minderheden,

immigranten en migranten: De Reframing of Minority Language Rights in Europe, *Berkeley Journal of International Law*, 28, 261-312.

Dunbar, R. (2006). Is er een plicht om wetgeving vast te stellen voor taalminderheden? *Journal of Law and Society*, 33, 181-198.

Medda-Windischer, R. (2017). Oude en nieuwe minderheden: Diversiteitsgovernance en sociale samenhang vanuit het perspectief van minderhedenrechten. *Europese en regionale studies*, 11, 25-42.

Plunderen, I. (2016). *Taaldiversiteit en sociale rechtvaardigheid: Een inleiding tot Toegepaste Sociolinguïstics*. Oxford: Oxford University Press.

Speciale VN-rapporteur voor minderhedenkwesties (2017). *Taalrechten van taalminderheden: Een praktische handleiding voor de tenuitvoerlegging*. Genève: De Verenigde Naties.

32 Kan het taalbeleid de werkgelegenheidsresultaten voor migrantenvrouwen verbeteren ?

Brian Carey, Andrew Shorten, Universiteit van Limerick

Het plezier van een persoon in een interessant werk kan worden beïnvloed door zijn of haar talenkennis en door het gebruik van de taal in de samenleving en op de werkplek. Empirisch bewijs wijst erop dat immigranten die geen geschoolde sprekers van de meerderheidstaal zijn, over het algemeen benadeeld zijn op de arbeidsmarkt en dat met name migrantenvrouwen andere belemmeringen kunnen ondervinden. Dit roept de vraag op of het taalbeleid kan worden opgezet om taalbarrières voor de werkgelegenheid weg te nemen die vrouwen vaak onevenredig treffen.

Wat zegt het onderzoek ons?

Onderzoek van economen heeft aangetoond dat het onvermogen om de lokale taal te spreken een negatieve invloed heeft op het inkomen van immigranten (Chiswick en Miller, 1995; Dustmann & Van Soest, 2002). Uit sommige studies blijkt dat dit verschijnsel ook een genderdimensie heeft. Uit onderzoek in Nederland is bijvoorbeeld gebleken dat immigrantenvrouwen met een laag Nederlandse vaardigheden minder verdienen dan immigrantenvrouwen met betere Nederlandse vaardigheden, maar dat de relatie niet hetzelfde is voor mannen (Yao en Van Ours, 2015). Dit is deels te wijten aan het feit dat mannelijke en vrouwelijke immigranten vaak te maken krijgen met verschillende soorten belemmeringen voor de werkgelegenheid. Zo bleek uit een studie van Afrikaanse immigranten naar Canada dat immigranten weliswaar vaak toegang hebben tot blauwe boordwerk, maar dat migrantenvrouwen meer geneigd zijn om niet over de talenkennis te beschikken die vereist is voor vergelijkbare en traditioneel vrouwelijke beroepen, zoals detailhandel, administratie of zorg (Creese en Wiebe, 2012).

De nadelen van immigrantenvrouwen ten opzichte van mannen weerspiegelen wellicht gewoon bredere patronen van genderongelijkheid op de arbeidsmarkt, aangezien vrouwen in het algemeen om verschillende redenen minder verdienen dan mannen. Als er echter specifieke taalnadelen zijn waarmee migrantenvrouwen te maken krijgen, moeten ze worden begrepen als ze met succes met overheidsbeleid kunnen worden aangepakt.

Illustraties en bewijs

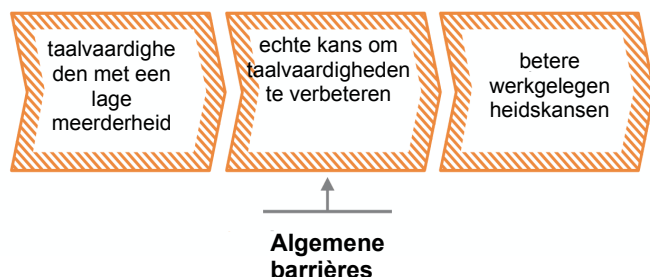
De belangrijkste taalkundige reden waarom mensen geen bevredigend werk kunnen krijgen, is dat zij niet over de door de werkgevers gewenste talenkennis beschikken, en dit nadeel zal nog groter worden als zij hun taalvaardigheden niet kunnen verbeteren. Hoewel deze omstandigheden kunnen worden ervaren door een aantal verschillende sociale groepen, komen ze het vaakst voor bij de armste mensen, en vooral onder de minder welvarende immigranten die aankomen zonder een beheersing van de dominante lokale taal. Dit is te wijten aan het feit dat minder welvarende migranten in de eerste plaats over het algemeen minder arbeidskansen hebben en omdat kansen om geschikte talen te leren niet of moeilijk toegankelijk zijn, met name voor degenen die al een overlevingsbaan hebben. Als gevolg hiervan kunnen immigranten die niet over de meeste taalvaardigheden beschikken, kwetsbaarder zijn voor langere perioden van gebrek aan werk, wanneer de werkgelegenheid onder hun kwalificatieniveau ligt.

Het is belangrijk op te merken dat migrantenvrouwen met name benadeeld kunnen worden bij het verwerven van taalvaardigheden bij meerderheid. Enerzijds bleek uit een studie dat huisvrouwen minder snel leren dan mannen in de dominante talen (Pavlenko en Piller, 2001). Dit wijst erop dat sommige vrouwen die momenteel buiten de arbeidsmarkt zijn, bijzondere nadelen zullen ondervinden als zij in de toekomst werk zoeken. Aan de andere kant kunnen vrouwen die momenteel een onbevredigende baan hebben en kunnen profiteren van aanvullende taalvaardigheden, het moeilijk vinden om dat te doen als ze ook gedwongen worden om thuis een „tweede baan” uit te voeren (Hochschild, 2012).

Politieke implicaties

Het overheidsbeleid in mobiele bedrijven moet erop gericht zijn ervoor te zorgen dat iedereen een echte kans krijgt om een bevredigende baan te vinden. Om dit te bereiken moet het taalbeleid op basis van feiten worden geïnformeerd over bestaande structurele ongelijkheden, om ze niet te verergeren. Als bijvoorbeeld het leren van een nieuwe taal te duur is, zullen de voordelen van het leren van een nieuwe taal beperkt blijven tot degenen

die het zich kunnen veroorloven. Daarom moet het taalbeleid ter bevordering van inclusie door het verbeteren van de arbeidskansen voor immigranten ook worden gebaseerd op feiten over genderongelijkheid en met name op de specifieke uitdagingen waarmee migrantenvrouwen, zowel thuis als in de arbeidsmarkt, worden geconfronteerd bij het verwerven van vaardigheden in de meerderheidstaal.

Referenties en verdieping

Chiswick, B. R. & Miller, P. W. (1995). De endogeniteit tussen taal en inkomen: Internationale analyse.

Journal of Labor Economics, 13, 246-88.

Creese, G. & Wiebe, B. (2012) „Survival Employment”: Gender en deskilling onder Afrikaanse immigranten in Canada. *Internationale migratie*, 50, 56-76.

Dustmann, C. & Van Soest, A. (2002). Taal en inkomsten van immigranten. *Evaluatie van de industriële en arbeidsverhoudingen*, 55, 473-492.

Hochschild, A. (2012). *De tweede verschuiving: Werkende ouders en de revolutie in huis* (herziene editie, met A. Machung). Londen: Een pinguïn.

Pavlenko, A. & Piller, I. (2001). Nieuwe richtingen in de studie van meertaligheid, tweede taal leren en gender. In A. Pavlenko, A. Blackledge, I. Piller & M. Teutsch-Dwyer (Eds.) *Meertaligheid, tweede taalonderwijs en gender* (blz. 17-52). New York: Gruyter's schapen.

Yao, Y. & van Bear, J.C. (2015). Taalvaardigheden en arbeidsmarktprestaties van immigranten in Nederland. *Arbeidseconomie*, 34, 76-85.

33 Hoe kan het taalbeleid de „motiliteit” van migranten verbeteren?

Christopher Houtkamp, Universiteit van Amsterdam

„Motiliteit” verwijst naar de *potentiële* mobiliteit van mensen. De mate van beweeglijkheid hangt af van het gemak waarmee een persoon van de ene plaats naar de andere kan verhuizen, wat op zijn beurt ook afhankelijk is van de vaardigheden van de persoon (inclusief taalvaardigheden). Het begrip motiliteit wordt toegevoegd aan de analyse van migratie vanuit verschillende invalshoeken, variërend van sociaaleconomische kennis (bijv. hoe taalvaardigheden gerelateerd zijn aan succes op de arbeidsmarkt) (Koopmans 2010) of sociocultureel/psychologische (bijv. hoe assimilatiebeleid gerelateerd is aan de geestelijke gezondheid van culturele minderheden) (Horenczyk 1996, Van Oudenhoven et al. 1998, Arends-Tóth & Van De Vijver 2003). Taalbeleid kan ook de beweeglijkheid beïnvloeden (Houtkamp 2017). Door de mobiliteit van mensen te vergemakkelijken om elders betere kansen te benutten, kan worden verwacht dat beweeglijkheid gepaard zal gaan met betere sociaal-economische omstandigheden.

Wat zegt het onderzoek ons?

Motiliteitsonderzoek is nog relatief nieuw. Het concept, oorspronkelijk ontwikkeld in biologisch onderzoek, werd geïntroduceerd in de stedelijke sociologie door Kaufmann et al. (2004), om een geïntegreerd kader te ontwerpen voor het bestuderen van de verschillende facetten van mobiliteitspotentieel en kapitaal dat mobiliteit vergemakkelijkt. In het kader van het MIME-project is het gebruik van het concept „motiliteit” uitgebreid tot sociolinguïstische kwesties (Houtkamp 2014), waarbij het belang van de taalkundige infrastructuur wordt onderstreept. In het geval van internationale migratie omvat deze infrastructuur faciliteiten voor het onderwijzen van de moedertaal en het verwerven van de gasttaal. Ook de standpunten van migranten over de waarde van hun taalvaardigheden, zowel in hun land van verblijf als in potentiële gastlanden, zijn relevant. Bovendien is de beoordeling van het taalbeleid van migranten in hun huidige land van verblijf ook relevant.

Illustraties en bewijs

Om de interactie tussen taalbeleid en beweeglijkheid te beoordelen, werden tussen 2015 en 2017 60 interviews gehouden met Turkse en Poolse immigranten en hun nakomelingen in Nederland, Frankrijk en Zweden. De respondenten werden gevraagd naar hun houding ten

opzichte van het moedertaalonderwijs (d.w.z. het onderwijzen in of de taal van hun land van herkomst) en over de mogelijkheden om de gasttaal te verwerven. De interviews waren ook gericht op de vaardigheden van respondenten in andere EU-talen en werden gevraagd welke talen zij zouden willen studeren om hun mobiliteit binnen de EU te vergroten. Er zijn vier belangrijke conclusies.

1. *Het verwerven van een taal in de gastgemeenschap wordt door respondenten uiterst belangrijk geacht, maar zij bekritisieren de praktische uitvoering ervan, met name de sterke nadruk op grammatica.* Onze respondenten waren van mening dat de cursussen effectiever zouden zijn door zich meer te richten op mondelinge communicatievaardigheden.

2. *De vooruitzichten voor moedertaalonderwijs en meertaligheid in het algemeen lijken een probleem van klasse te zijn.* In Nederland hebben ouders met een lage sociaal-economische status soms twijfels over het tweetalig onderwijs of de inschrijving voor tweetalig onderwijs van hun kinderen, uit angst dat dit hun kansen om de gasttaal te leren kan belemmeren en zo hun sociaal-economische kansen kan beperken.

3. *Sommige respondenten maken zich zorgen over het feit dat het beleid inzake moedertaalonderwijs en multicultureel beleid in het algemeen de segregatie kunnen bevorderen,* en uit de gegevens blijkt ook dat respondenten de effecten van moedertaaleducatieprogramma's en -apparatuur op integratie- en integratieprocessen in de lokale sociale en taalkundige context onderzoeken.

4. *Moedertaalvaardigheden worden relatief vaak genoemd als een facilitator van de mobiliteit in de EU, met name voor etnische gemeenschappen die in veel landen verspreid zijn;* zowel Polen als Turken melden frequente contacten tussen etnische gemeenschappen in de hele EU. Als gevolg daarvan vergroot de toekenning van rechten op taalonderwijs aan immigranten hun beweeglijkheid, die in het algemeen kan worden verwacht om hun sociaal-economische situatie te verbeteren.

Politieke implicaties

Onze interviews over de taalkundige dimensie van potentiële mobiliteit, of „motiliteit”, suggereren dat de autoriteiten als algemene beleidskoers een alomvattend taalonderwijsprogramma voor mobiele mensen moeten ontwikkelen en ondersteunen. Dit programma moet

betrekking hebben op het onderwijzen van lokale (officiële) talen, maar ook op immigrantentalen (erfgenamen). Een van de dimensies van een dergelijk programma moet zijn dat de nadruk wordt gelegd op taal als een draagbare competentie die de potentiële mobiliteit of *bewegelijkheid* van mensen vergroot. Bewegelijkheid is belangrijk omdat het voor mensen gemakkelijker is om betere sociaal-economische kansen te identificeren en naar andere plaatsen te verhuizen waar deze mogelijkheden toegankelijk zijn.

De noodzaak om de lokale taal te leren wordt algemeen als vanzelfsprekend erkend, teneinde de toegang tot de lokale arbeidsmarkt te vergemakkelijken en een harmonieuze integratie in de samenleving van het gastland te bevorderen. Uit interviews blijkt echter dat er behoefte is aan praktische bruikbaarheid bij de gebruikers. Bij taalcursussen in het gastland (met name voor volwassenen) moet bijzondere aandacht worden besteed aan de afstemming tussen de inhoud van de cursussen en de werkelijke behoeften van de gebruikers.

Toegang tot moedertaal (of erfgoedtaal) is niet alleen belangrijk om redenen die verband houden met mensenrechten, die op hun beurt een beroep doen op gelijke toegang tot geletterdheid, maar ook omdat het vergemakkelijken van contacten in andere EU-landen met andere gemeenschappen van expats of migranten die dezelfde taal delen, ook de bewegelijkheid vergroot, met de positieve sociaal-economische gevolgen ervan.

Sommige immigrantenouders vrezen dat het behoud van de erfgoedtaal een negatief effect zal hebben op de toekomst van hun kinderen. Deze angst wordt echter niet ondersteund door onderzoek naar de sociaal-economische trajecten van migranten. Ondermaats gebruik van moedertaalprogramma's kan in feite de kloof tussen het scala aan taalvaardigheden van de armste en de rijkste immigranten vergroten, zelfs als immigrantentalen uitgebreide rechten genieten. Daarom moeten de autoriteiten zich door middel van

voorlichtingscampagnes richten op de voordelen van tweetaligheid.

Referenties en verdieping

- Arends-Tóth, J., & Van De Vijver, F. (2003). Multiculturalisme en acculturatie: meningen van Nederlands en Turks-Nederlands. *Europees Tijdschrift voor Sociale Psychologie*, 33, 249-266.
- Horenczyk, G. (1996). Migrerend Zichzelf in Conflict. In G. Breakwell & E. Lyons (Eds.), *veranderende Europese identiteiten* (blz. 241-252). Oxford: Butterworth, Heinemann.
- Houtkamp, C. (2014). Integratie van taal in theorieën over langeafstandsbewegingen: migratie v. mobility & het concept van motiliteit. *A'dam multiling*, 1, 16-26.
- Houtkamp, C. (verwacht). De relevantie van bewegelijkheid in taalverschuiwingsonderzoek. *Taalproblemen en taalplanning*.
- Kaufmann, V., Bergman, M., & Joye, D. (2004). Motiliteit: Mobiliteit als kapitaal. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28, 745-756.
- Koopmans, R. (2010). Handel tussen gelijkheid en verschil: Integratie van immigranten, multiculturalisme en de Welzijnsstaat in het grensoverschrijdend perspectief. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36, 1-26.
- Van Oudenhoven, J., Prins, K. & Buunk, B. (1998). Houding van minderheids- en meerderheidsleden ten opzichte van de aanpassing van immigranten. *Europees Tijdschrift voor Sociale Psychologie*, 28, 995-1013.

34 Hoe moet het nationale taalbeleid worden aangepast aan de context van specifieke steden?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universität Augsburg

In de meeste Europese landen gebruiken de autoriteiten één of, in uitzonderlijke gevallen, twee officiële talen van de staat om met burgers te communiceren. Deze praktijk staat duidelijk in contrast met het taalprofiel van de stedelijke bevolking in veel grote Europese steden, die veel meertalig zijn geworden dan niet-stedelijke regio's. Deze snelle groei van de bevolking van verschillende oorsprong en de bijbehorende taaldiversiteit wordt niet alleen gevoeld door „ megastad”, maar ook door stedelijke agglomeraties met minder dan 500.000 inwoners (Carson & King, 2016: 2). Als gevolg daarvan zijn er verschillende uitdagingen voor steeds meertalige steden op het gebied van taalbeheer en taalbeleid.

Deze stedelijke taaldiversiteit creëert spanningen tussen twee doelstellingen: de doelstelling om enerzijds de sociale en geografische mobiliteit van bewoners en nieuwkomers en hun integratie in de stedelijke samenleving te verwelkomen. Als de doelstelling van hoge mobiliteit vaardigheden in andere talen vereist, houdt de doelstelling van een inclusieve samenleving verband met het verwerven van vaardigheden in de lokale taal of talen. Bovendien zijn lokale overheidsdiensten niet altijd aangepast aan de behoeften van pas aangekomen immigranten, aangezien zij vaak een andere taal spreken dan de officiële taal of talen. Deze situatie kan de integratie van immigranten in het gastland vertragen en mogelijk belemmeren.

Wat zegt het onderzoek ons?

In een zeer vereenvoudigde aanpak (hier gebruikt voor beknoptheid) kan taalbeheer worden georganiseerd op drie gebieden die van bijzonder belang zijn voor meertalige stedelijke omgevingen:

- ▶ beleid dat het gebruik en de status van talen bepaalt;
- ▶ beleid om het leren van talen te vergemakkelijken, en
- ▶ beleid inzake de verlening van openbare vertaal- en tolkdiensten (Skrandies, 2016: 114).

Deze gebieden houden rechtstreeks verband met de doelstellingen om de inclusie en mobiliteit van bewoners te ondersteunen. Zij verschillen echter wat betreft de mogelijke aanpassing aan een specifieke stedelijke context.

Illustraties en bewijs

Wat het eerste type taalbeheer betreft, hebben de meeste lidstaten wetgeving ingevoerd op grond waarvan alleen officiële talen en een aantal regionale talen in de gebieden waar zij worden gesproken, in openbare en officiële communicatie kunnen worden gebruikt. De meeste Europese staten, met name Frankrijk en Duitsland, hebben een *de jure* eentalige administratie. Andere staten, zoals Finland en Ierland, zijn *de jure* tweetalige landen. Wanneer de cijfers dit rechtvaardigen, wordt tweetaligheid ook aangenomen door hun gemeentelijke autoriteiten, die officiële of regionale talen gebruiken in communicatie met de bevolking van de stad. In het algemeen kan worden gesteld dat het taalgebruik in officiële communicatie op gemeentelijk niveau vaak wordt geregeld door de nationale wetgeving.

Wat de tweede reeks maatregelen betreft, die betrekking hebben op taalverwerving, kunnen taalonderwijsprogramma's worden gemoduleerd om gericht te zijn op de verwerving van meerderheids- en minderheidstalen in een stad.

In sommige landen, zoals Letland, krijgen gemeenten begrotingsmiddelen om taalcursussen te organiseren die zijn aangepast aan de behoeften van het leren van talen op lokaal niveau. De integratie van bepaalde vreemde talen in schoolprogramma's wordt echter vaak geregeld door het ministerie van Onderwijs op het niveau van de staat (of in de regio van sommige federale staten).

Wat het derde van de bovengenoemde beleidsterreinen betreft, namelijk het verlenen van openbare diensten in verschillende talen, kan het nationale taalbeleid gemakkelijker worden aangepast aan de context van een specifieke stad. In dit verband kunnen lokale overheden het voortouw nemen bij het wegnemen van belemmeringen voor de communicatie met hun inwoners en het vergroten van de integratie van taalminoriteiten, zonder afbreuk te doen aan de juridische status van talen die door de bevolking worden gesproken. Dit werd geïllustreerd door een meervoudige casestudy van meertalige steden in Europa, Canada en Australië, waarin een overzicht wordt gegeven van de verschillende benaderingen van taalbeheer in stedelijke contexten (King & Carson, 2016).

Uit deze voorbeelden blijkt dat de gemeentelijke overheden in zeer uiteenlopende wetgevingskaders op

nationaal niveau kunnen reageren op de feitelijke meertaligheid van de stedelijke bevolking (en daar over het algemeen baat bij hebben).

Politieke implicaties

Samengevat moet het nationale taalbeleid worden aangevuld met acties op lokaal niveau die aansluiten bij de specifieke stedelijke context. Het ondersteunen van meertaligheid door middel van beleid en praktijken op lokaal niveau kan ook het taalrepertoire van de meerderheidsburgers verbreden en hen dus meer mobiliteitsmogelijkheden bieden. Samen met het leren van de lokale taal door nieuwkomers bevordert dit de ontwikkeling van een meertalige ethiek die bevorderlijk is voor een gevoel van verbondenheid en dus tot inclusie in een (meertalige) gemeenschap.

Referenties en verdieping

Carson, L. & King, L. (2016). Inleiding: „Meertaligheid

leeft hier”. In L. King & L. Carson (Eds.), *De meertalige stad. Vitaliteit, conflict en verandering* (blz. 1-16). Bristol, Buffalo, Toronto: Meertalige aangelegenheden.

King, L. & Carson, L. (Eds.). (2016). *De meertalige stad. Vitaliteit, conflict en verandering*. Bristol, Buffalo, Toronto: Meertalige aangelegenheden.

Kraus, P.A. (2011). De meertalige stad: De zaken Helsinki en Barcelona, *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25-36.

Marten, H. F. (2016). *Sprachpolitik. Eine Einführung*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Skrandies, P. (2016). Taalbeleid en de politiek van stedelijke meertaligheid. In L. King & L. Carson (Eds.), *De meertalige stad. Vitaliteit, conflict en verandering* (blz. 115-148). Bristol, Buffalo, Toronto: Meertalige aangelegenheden.

HET TAALBELEID AANPASSEN AAN TAALVERSCHEIDENHEID IN EEN STEDELIJKE CONTEXT

Nationaal niveau

Taalbeleid dat het gebruik van talen en de status van talen regelt

Nationaal niveau + aanvullende regelgeving op regionaal niveau

Taalbeleid voor het leren van talen

Nlokaal ivoor

Beleid ter bevordering van de openbare dienst op het gebied van vertaling en vertolking

35 Waarom zouden we verschillende communicatiestrategieën combineren?

László Marác, Universiteit van Amsterdam

De mondialisering verhoogt de frequentie van contacten met taalverscheidenheid, waardoor meertalige en transnationale communicatiestrategieën relevanter worden. Een van deze transnationale communicatiestrategieën betreft de communicatie tussen lingua franca. Een lingua franca (LF) is een gatewaytaal die door de gesprekspartners wordt gebruikt voor communicatiedoeleinden; van oudsher is lingua franca niet de moedertaal van een van de gesprekspartners. Veel commentatoren merken op dat Engels in opkomst is als een wereld lingua franca. Dit brengt echter twee soorten problemen met zich mee:

► Als de verspreiding betrekking heeft op een standaard variant van het Engels, kunnen we geconfronteerd worden met een geval van linguïstisch imperialisme (Phillipson, 2006) met nadelige gevolgen voor de taalkundige rechtvaardigheid;

► Als we dit proces daarentegen beschouwen als de verspreiding van iets dat radicaal verschilt van het Engels (iets dat door zijn aanhangers vaak Engels wordt genoemd als lingua franca (ELF); zie bijvoorbeeld Hülbauer, 2011), andere soorten problemen doen zich voor. In de literatuur wordt Engels als lingua franca in feite soms gebruikt om te verwijzen naar Engels zoals gesproken door niet-inheemse sprekers, en dat afwijkt van de morfologische en lexicale kenmerken van standaard Engels. Elf pleit ervoor dat deze atypische kenmerken moeten worden aanvaard en dat dit de internationale communicatie zou democratiseren en Engels zou afschrikken van zijn potentieel imperialistische karakter. In een dergelijk standpunt wordt echter onvoldoende tegemoetgekomen aan de bezorgdheid over de langetermijneffecten van de verspreiding ervan op de taalverscheidenheid en de taalkundige rechtvaardigheid (Gazzola en Grin 2013).

Als het Engels wordt gebruikt, moet het deel uitmaken van een bredere strategie.

Que vertelt ons het onderzoek?

Het gebruik van Engels als mondiale taal heeft ambivalente effecten op mobiliteit en inclusie (Gazzola en Grin, 2013). Het wordt alleen effectief gebruikt door de hogere geledingen van de samenleving die een opleiding hebben genoten die hen in staat stelt vaardigheden te ontwikkelen die dicht bij de standaard van de moedertaalspreker liggen. In het algemeen is dit echter niet toegankelijk op de lagere niveaus van de samenleving, zoals blijkt uit de enquête *overtaal*

engeletterdheid bij volwassenen, die bijna 200.000 respondenten heeft verzameld (Gazzola, 2016). Omgekeerd kan de promotie (misschien onder het Engelse label als lingua franca) van verschillende niet-standaard of zelfs idiosyncratische varianten van het Engels de inclusie in mondiale of lokale gemeenschappen belemmeren. Daarom moet het gebruik van lingua franca (al dan niet Engels) worden gecombineerd met andere meertalige of transnationale communicatiestrategieën.

Illustraties en bewijs

Deze andere strategieën omvatten het volgende.

1. Gebruik van verschillende talen van bredere communicatie als alternatief voor Engels of „ELF”. Aangezien etnische talen, zelfs in mindere mate, problemen opwerpen die vergelijkbaar zijn met de hierboven beschreven problemen voor het Engels, mag de bijdrage van geplande talen (bv. Esperanto) (of zelfs, in sommige contexten, oude talen zoals Latijn) niet over het hoofd worden gezien.

2. Ontwikkelen van wederzijdse, maar niet productieve ontvankelijke vaardigheden in de taal van de gesprekspartner. Deze strategie staat bekend als *lingua receptiva* (LaRa). *Interbegrip* (IC) kan worden gezien als een van de vormen van de *lingua receptiva-strategie* gericht op talen die nauw verbonden zijn met de eigen moedertaal; het werkt binnen taalkundige families zoals Slavische, Germaanse of Romaanse talen.

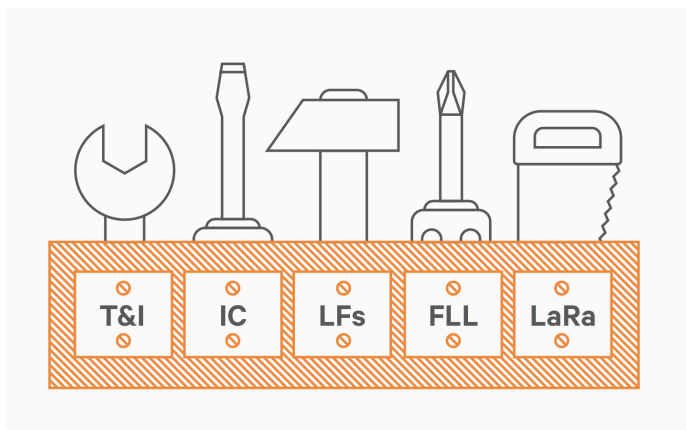
3. Andere strategieën zoals vertaling en vertolking (T & I) maken ook deel uit van de toolkit voor communicatiestrategie die kan worden gebruikt om mobiliteit en inclusie in internationale communicatie te bevorderen. Al deze communicatiestrategieën kunnen worden gefaciliteerd door ICT's, zoals machinevertaling.

4. Tot slot zullen degenen die diepgaande en duurzame communicatie moeten aangaan met mensen die een andere taal spreken, in het algemeen zien dat het leren van die taal, hoewel potentieel duur in tijd en moeite, een onvervangbare strategie blijft, d.w.z. de strategie voor *het leren* van vreemde talen (FLL).

Politieke implicaties

Communicatie-uitdagingen moeten worden aangepakt in de geest van een „toolbox” voor meertalige en

transnationale communicatie (Jørgensen 2011). Hoewel Engels een onmiskenbaar relevant hulpmiddel in de kit is, is het niet de enige. De toolkit kan alle andere strategieën omvatten die zojuist zijn opgesomd, met de nadruk op wederzijdse complementariteit tussen deze strategieën.

Referenties en verdieping

Commissie van de Europese Gemeenschappen (2003). Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, 2003 — Bevordering van het leren van talen en taalverscheidenheid: Een actieplan 2004-2006. Com(2003) 449 definitief.

Commissie van de Europese Gemeenschappen (2008). Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's:

Meertaligheid: een troef voor Europa en een gezamenlijk engagement. Com(2008) 566 definitief. Brussel: 18.9.2008. Gazzola, M. (2016). Meertalige communicatie voor wie? Taalbeleid en billijkheid in de Europese Unie, *Europese Unie Politiek*, 17, 546-596.

Europese Commissie (februari 2006). Europeanen en hun talen, speciale Eurobarometer 243, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/518>

Europese Commissie (juni 2012). Europeanen en hun talen, speciale Eurobarometer 386, ec.europa. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Gazzola, M. & Grin, F. (2013). Is ELF efficiënter en eerlijker dan vertaling? Een evaluatie van de meertalige regeling van de EU? *Internationaal Tijdschrift voor Toegepaste Taalkunde*, 23, 93-107.

Hülmbauer, C. & Seidlhofer, B. (2013). Engels als Lingua Franca in Europees Meertaligheid. In A.-C. Berthoud, F. Grin & G. Lüdi (Eds.), *Exploring the Dynamics of Multilingualism* (p. 387-406). Amsterdam: Ik ben John Benjamins.

Jørgensen, J. N. (Ed.) (2011). Een toolkit voor transnationale communicatie in Europa. *Kopenhagen Studies in Bilingualisme*, 64. Universiteit van Kopenhagen, Faculteit Geesteswetenschappen.

Phillipson, R. (2006). *Engels-Alleen Europa? Uitdagend taalbeleid*. Londen: Ik ben Routledge. //Franse versie: (2019). *De heerschappij van het Engels: een uitdaging voor Europa*. Parijs: Gratis en Solidaire.

36 Hoe moeten gemeenten gegevens verzamelen en delen over taalprofielen van hun bewonersgemeenschappen?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Lokaal bewustzijn en kennis van de lokale taalomgeving zijn essentieel voor een beter gebruik van de bestaande taalhulpbronnen en betere diensten. Statistieken op Europees en nationaal niveau zijn over het algemeen echter niet relevant voor lokale situaties, aangezien mobiele EU-burgers, onderdanen van derde landen en vluchtelingen niet uniform over het hele land worden verspreid.

Wat zegt het onderzoek ons?

De beschikbare gegevens zijn over het algemeen gebaseerd op niet-taalkundige eigenschappen (zoals nationaliteit of geboorteland dat als vervanger wordt gebruikt, in welk geval de hoofdtaal van het land van geboorte en/of nationaliteit vaak wordt verondersteld de hoofdtaal van een persoon te zijn) of tellingsvragen over de moedertaal (wanneer een telling wordt uitgevoerd). Deze kennis is zeer partieel en richt zich voornamelijk op detail van de bewoners, ten koste van een meer genuanceerde en complexe weergave van individuele taalrepertoires. Deze statistieken meten vaak zelfgerapporteerde vaardigheden in de officiële taal, in welk geval deze vaardigheden in de officiële taal worden gebruikt als een benadering van integratie en als argument voor maatregelen om het gebruik van de officiële taal te ontwikkelen. Andere taalvaardigheden en hun belang voor sociale integratie, onderwijstrajecten en/of kansen op de arbeidsmarkt worden over het algemeen verwaarloosd.

Daarom moeten gemeenten, om deze problemen aan te pakken, niet alleen de taalkenmerken van de onder hun jurisdictie vallende bevolking volgen, maar ook bijzondere aandacht besteden aan het verzamelen van gegevens over andere relevante taalvariabelen, zoals vaardigheden in andere talen en modellen voor taalgebruik in verschillende contexten. De talenkennis zou kunnen worden gemonitord in het kader van geleterheidsenquête (alsmede I nternetvaardigheid).

Tot slot zouden deze onderzoeken zich kunnen richten op metalinguïstische vaardigheden. Dit zou het bewustzijn vergroten van het belang van deze vaardigheden voor het navigeren in een taalverscheiden samenleving. Het verzamelen van dit soort gegevens vereist echter gevoeligheid en voorzichtigheid: ze moeten de collectieve kennis van de gemeenschap

verbeteren zonder de persoonlijke integriteit en privacy van bewoners in gevaar te brengen.

Illustraties en bewijs

Het is onwaarschijnlijk dat deze gegevensverzameling voor lokale overheden een belangrijke prioriteit zal zijn, maar er zijn inspirerende voorbeelden. *Multilingual Graz* is een onderzoeksproject van de Universiteit van Graz (Oostenrijk) onder leiding van Dieter halwachs die sinds 2012 de talen heeft gedocumenteerd die door de inwoners van de stad worden gesproken. Het heeft tot doel de kennis van de culturele diversiteit van lokale gemeenschappen te verbeteren op basis van het staatsburgerschap van zijn inwoners. De site toont de in Graz waargenomen talen (zie screenshot). Elke cel in deze aanklikbare tabel geeft toegang tot algemene taal informatie (namen, sprekers, status en gebied, geschreven vorm en vertaling van standaard groeten), geluidsfragmenten (met transcriptie en vertaling in het Duits), evenals taalkundige biografieën en gebruiksprofielen van Graz-bewoners die die taal spreken.

Politieke implicaties

Door een meer genuanceerde beoordeling van het lokale taalrepertoire kunnen lokale overheden hun opvang- en onderwijsbeleid en de organisatie van lokale culturele activiteiten aanpassen en verbeteren.

Wijzigingen in de belangrijkste talen van groepen die in de stad aankomen, kunnen eerder worden gemeld; doeltreffendheid van het onderwijsbeleid kan worden verbeterd door rekening te houden met gegevens over de belangrijkste talen die leerlingen hun ouders thuis spreken. Taalcursussen voor volwassen migranten kunnen meer specifiek worden gericht. Door een betere kennis van de talen die lerenden van de lokale taal(en) en een betere kennis van de taalvaardigheden van nieuwkomers, zouden de cursussen die voor de verwerving van de lokale taal(en) zijn gepland, doeltreffender kunnen worden georganiseerd. Leerlingen met vergelijkbare mappen en talenkennis of beginnend met dezelfde taal kunnen bijvoorbeeld worden gegroepeerd om zich te concentreren op specifieke problemen (van uitspraak tot vocabulaire en pragmatisch).

37 Leidt mobiliteit tot een toenemend gebruik van Engels ten koste van lokale talen?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

Een van de grondbeginselen van de Europese Unie is het behoud van de taalkundige en culturele verscheidenheid. Het overwicht van Engels als de bekendste taal, gesproken door 38 % van de Europeanen op verschillende niveaus, kan echter niet worden ontkend (Europese Commissie, 2012). In het hoger onderwijs wordt het toenemende gebruik van Engels als onderwijstaal en een dominante taal in de wetenschap gezien als een middel tot internationalisering, waardoor de mobiliteit van studenten en onderzoekers wordt bevorderd. Tegelijkertijd wordt Engels vaak gebruikt als handelstaal in een internationale economische context. De vraag is of deze wijziging van invloed is op de positie van de lokale taal of talen.

Wat zegt het onderzoek ons?

De Brusselse context, waar 23 % van de bevolking een paspoort heeft uit een andere EU-lidstaat en meer dan 10 % onderdanen van derde landen heeft, biedt een ideale natuurlijke ervaring om de impact van mobiliteit op taalgebruik te bestuderen. Onderzoek op basis van taalenquêtes (Janssens, 2013) laat een toenemend gebruik van Engels zien op de werkplek, zij het voornamelijk in combinatie met de officiële talen van Brussel, Frans en Nederlands. Dit komt overeen met eerder onderzoek dat suggereert dat in lokale bedrijven echte praktijken zeer veeltalig zijn (zie Berthoud, Grin & Lüdi 2013). Het taalgebruik op andere gebieden bevestigt deze trend. Bijna 90 % van de inwoners van Brussel beweert vloeiend Frans te spreken, maar het gemeenschappelijk gebruik van de taal is duidelijk in de richting van meertaligheid. Flexibel gebruik van verschillende talen met veelvuldig gebruik van codeverandering is algemeen en ontvankelijke talenkennis wint terrein.

Illustraties en bewijss

Brussel is officieel tweetalig, met Frans als meerderheidstaal en Nederlands als minderheidstaal. Veranderingen in de Engelse taal ten opzichte van beide officiële talen worden weergegeven in tabel 1. De cijfers zijn gebaseerd op zelfgerapporteerde kennis en verwijzen naar degenen die voldoende talen spreken om een gesprek in die taal te voeren.

Voor alle bovengenoemde categorieën neemt de kennis van het Frans als lokale lingua franca in de loop der tijd af, evenals de gemiddelde kennis van het Nederlands en

het Engels voor de hele groep niet-Belges. De positie van de Fransen als Brusselse lingua franca wordt echter niet bedreigd. Het feit dat het Nederlands zijn standpunt handhaaft, vloeit voort uit het aanbod van gratis taalcursussen. De mobiliteit in de EU en de immigratie van onderdanen van derde landen vergroten de invloed van het Engels, maar over het geheel genomen voelt slechts een derde van de bevolking zich prettig in die taal. Opmerkelijk, hoewel de gemiddelde beheersing van het Engels nauwelijks is veranderd, wordt het veel meer gebruikt. Beheersing van een taal lijkt geen voldoende voorwaarde om het te spreken, het is de mate waarin de samenleving openstaat voor meertaligheid, die de doorslaggevende factor lijkt te zijn.

Het effect van bovenstaande wijzigingen op het daadwerkelijke gebruik van de taal op de werkplek en in de lokale winkel, beperkt tot het gebruik van de drie contacttalen en hun combinaties, is weergegeven in tabel 2.

De veranderingen op beide gebieden zijn vergelijkbaar; eentalige communicatie wordt steeds meer vervangen door meertalige praktijken en Engels vervangt de lokale talen niet.

Politieke implicaties

Het voorbeeld van Brussel illustreert de complexiteit van het taalgebruik. Een „vrije” taalmarkt, gecombineerd met toenemende mobiliteit, komt tot uiting in steeds meer meertalige praktijken ter plaatse. De toespraak over de nieuwe Europese lingua franca in het Engels moet daarom worden gerelativeerd. Een meerderheid van de inwoners spreekt niet vloeiend Engels en mobiliteit gaat niet hand in hand met het vervangen van lokale talen door Engels, maar met toenemende meertaligheid. Lokale besluitvormers kunnen deze ontwikkeling beïnvloeden. Taalwetgeving, onderwijsbeleid en integratiebeleidten aanzien van nieuwkomers kunnen lokale talen ondersteunen en tegelijkertijd een openheid voor meertaligheid creëren. Dit ondersteunt de veronderstelling dat in een zeer uiteenlopende stedelijke context de communicatie tussen de inwoners en dus de integratie in de gemeenschap niet gebaseerd is op het gebruik van een lingua franca, maar op meertaligheid. Mobiliteit is niet noodzakelijk een bedreiging voor delokale talen van het gastland, zelfs voor minderheidstalen.

Referenties en verdieping

Colucci, E., Ferencz, I., Gaebel, M. & Wächter, B. (2014). *Het mobiliteitsbeleid en de mobiliteitspraktijk met elkaar verbinden: Opmerkingen en aanbevelingen over de nationale en institutionele ontwikkelingen in Europa*. Brussel: Europese Universitaire Vereniging.

Europese Commissie (2012). *Europeanen en hun talen*. Speciale Eurobarometer 386, onderzoek uitgevoerd door TNS Opinion & Social op verzoek van het directoraat-generaal Onderwijs en cultuur, het directoraat-generaal Vertaling en het Directoraat-generaal Tolken, Brussel. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Janssens R. (2013). *Meertaligheid in steden. Het geval van Brussel*. Brussel: Racine Editions.

Nationaliteit:	Belgisch		EU		Niet-EU	
	2001	2013	2001	2013	2001	2013
Taalvaardigheden in						
Frans	98,80 %	93,20 %	92,10 %	73,90 %	73,90 %	66,40 %
Nederlands	39,10 %	26,90 %	4,60 %	11,80 %	7,40 %	5,30 %
In het Engels	33,20 %	28,70 %	53,90 %	47,10 %	12,10 %	22,10 %
geen van de vorige	0,60 %	4,30 %	0,70 %	15,20 %	23,70 %	28,50 %
% bevolking	72,70 %	66,90 %	14,80 %	22,90 %	12,50 %	10,20 %

Tabel 1. Ontwikkeling van de taalvaardigheden per nationaliteit (Bron: Janssens 2013).

	plaats van tewerkstelling		winkels	TB3
meest gesproken taal	2001	2013	2001	2013
Frans	73,30 %	32,20 %	88,40 %	59,90 %
Nederlands	4,30 %	1,70 %	2,70 %	1,00 %
In het Engels	4,80 %	1,70 %	0,10 %	0,50 %
Frans/ Nederlands	10,60 %	16,70 %	6,00 %	15,00 %
Frans/Engels	2,40 %	17,00 %	0,80 %	4,00 %
Nederlands/ Engels	0,30 %	—	0,10 %	—
Frans/ Nederlands/ Engels	3,50 %	30,70 %	0,10 %	19,30 %
Andere talen	0,80 %	0,20 %	1,70 %	0,40 %

Tabel 2. Taalgebruik op het werk en tijdens aankopen (Bron: Janssens, 2013).

38 Kan het Europees beleid de sociale inclusie in lokale stedelijke contexten verbeteren?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

De vrijheid van verkeer en verblijf van EU-onderdanen is een van de grondrechten die voortvloeien uit het EU-burgerschap. De tenuitvoerlegging van dit beginsel impliceert een complex beleid dat kwesties als sociale zekerheid, toegang tot openbare diensten, belastingen, werkgelegenheid, erkenning van diploma's en de rechten van gezinsleden omvat. De omzetting van EU-richtlijnen in wetgeving is een complex en tijdrovend proces op het niveau van de lidstaten. Het aanpakken van de taalkundige impact van mobiliteit op lokaal niveau is nog complexer, aangezien de afzonderlijke nationale contexten voornamelijk gebaseerd zijn op de taalkundige homogeniteit van de natiestaat, terwijl het Europese project gebaseerd is op een beginsel van ondersteuning van de taalkundige verscheidenheid. Welke instrumenten biedt de EU lokale beleidsmakers aan om de taalaspecten van inclusie aan te pakken?

Wat zegt het onderzoek ons?

Het Europees burgerschap verdeelt de groepen nieuwkomers in EU-burgers en onderdanen van derde landen, elk met verschillende rechten en plichten in de verschillende gastlanden. Dit resulteert in verschillende, soms tegenstrijdige taalbeleid vanuit het perspectief van de EU en de natiestaten. Het migratiebeleid van de EU (Europese Commissie, 2014) is gericht op inleidende en taalcursussen om een sterk engagement voor de samenleving van het gastland te waarborgen. Ter ondersteuning van de mobiliteit van EU-burgers in een context van meertaligheid worden taalonderwijs, leraren- en studentenmobiliteit en vertaalinitiatieven ondersteund (Franke & Mennella, 2017).

Dit verschil komt tot uiting in het lokale beleid. Een vergelijkende studie tussen verschillende Europese steden bevestigt de verschillende aanpak op lokaal niveau (Ernst & Young, 2014).

De algemene beleidskaders zijn voornamelijk gericht op migratie buiten de EU als een langetermijnfenomeen, terwijl bepaalde beleidsmaatregelen specifiek gericht zijn op het bevorderen van mobiele EU-burgers met betrekking tot verschillende vormen van kortetermijnmobiliteit, voornamelijk in verband met werkgelegenheids- en onderwijs. Toch is er in alle steden een duidelijke tendens om te vertrouwen op diensten en instellingen die zich met alle buitenlanders of burgers bezighouden, in plaats van afzonderlijke diensten te

verlenen aan mobiele EU-burgers. Mobiele EU-burgers worden vaak niet als doelgroep beschouwd, hoewel kennis van de taal wordt erkend als een van de belangrijkste obstakels voor inclusie in de gastland. Waar de EU denadruk legt op een beleid ter ondersteuning van de organisatie van taalcursussen voor onderdanen van derde landen, beperkt het EU-recht de mogelijkheid om taalvereisten op te leggen aan dienstverleners in andere lidstaten, zoals advocaten, artsen en verpleegkundigen. De toepassing van eentaltest op ingezetenen uit andere EU-landen is zelfs uitgesloten (zie Van der Jeght, 2015).

Hoewel verplichte taalcursussen voor volwassen Europese burgers niet legaal zijn, is dit anders voor schoolkinderen die onder dezelfde voorwaarden als onderdanen naar school gaan. Kinderen van Europese nationaliteit die naar een ander EU-land verhuizen, hebben op grond van het EU-recht het recht om gratis taalcursussen te volgen in het nieuwe land van herkomst om hen te helpen zich aan het schoolsysteem aan te passen (Richtlijn 77/486/EEG). Hoewel er veel onderzoek wordt gedaan naar de prestaties van EU-studenten in het hoger onderwijs in andere lidstaten, wordt er minder onderzoek gedaan naar de gevolgen van de migratie van kinderen in het basis- en voortgezet onderwijs binnen de EU.

Naast het beheersen van de onderwijstaal (2008) concluderen Heath et al. (2008) dat sociaal-economische middelen en het opleidingsniveau van de ouders cruciale factoren zijn voor academisch succes, hoewel er geen verschillen zijn tussen de nationaliteit van de leerling, ongeacht of kinderen de nationaliteit van een EU-land hebben.

Illustratie en bewijs

De onderstaande tabel toont het bijzondere voorbeeld van Brussel en de ontwikkeling van de talenkennis van niet-Belgische ingezetenen die geen van de officiële talen als gasttaalspreken. Geen van de migranten was verplicht om verplichte taalcursussen bij te wonen. Een taalbeleid „gratis” of zonder beperkingen leidt niet tot een hogere mate van sociale inclusie in termen van beheersing van de lokale taal of talen. Aangezien de

meeste niet-burgers in de EUgeconcentreerd zijn in steden, kan dit problematisch zijn.

Politieke implicaties

Ondanks het subsidiariteitsbeginsel zou het zeer nuttig zijn om een algemene trans-Europese aanpak te ontwikkelen die gericht is op het leren van talen onder mobiele volwassenen. In het licht van desociale integratie is het onderscheid tussen EU-burgers en onderdanen van derde landen contraproductief en moeten beide deel uitmaken van een geïntegreerd lokaal beleid. Hetzelfde geldt voor het leren van talen in het verplichte onderwijs. Initiatieven zoals het „Integrating Handbook for Policymakers and Practitioners” (2010), een verkenning van nuttige praktijken die gericht zijn op desociale inclusie van migranten, moeten ook worden uitgebreid tot EU-onderdanen en nieuwe elementen voor inclusie moeten worden ontwikkeld.

Referenties en verdieping

- Ernst & Young (2014). Evaluatie van het effect van het vrije verkeer van EU-burgers op lokaal niveau — eindverslag. Ernst & Young, januari 2014.
- Europese Commissie (2014). Europese modules voor integratie van migranten. Eindverslag, februari 2014.
- Franke M. & Mennella M. (2017). *Taalbeleid*. Factsheet gepubliceerd door het Europees Parlement: muse.jhu.edu/article/677228/pdf
- Heath, A. F., Rethon, C. & Kilpi, E. (2008). De tweede generatie in West-Europa: onderwijs, werkloosheid en beroepsbekwaamheid. *Jaarlijkse evaluatie van de sociologie*, 34, 211-235.
- van der Jeught, S. (2015). *EU-taalrecht*. Groningen: Europa Law Publishing.

Talen	Enquête 2001		Enquête 2007		Enquête 2013	
	EU	Niet-EU	EU	Niet-EU	EU	Niet-EU
Frans	78,80 %	65,20 %	77,50 %	66,20 %	55,80 %	54,30 %
Nederlands	0,70 %	0,90 %	0,60 %	—	3,90 %	—
Tweetalig	7,30 %	5,00 %	6,20 %	2,70 %	5,40 %	4,60 %
Geen	13,20 %	29,00 %	15,70 %	31,10 %	34,90 %	41,10 %

Zelfverklearde kennis („goed” of „uitstekend”) over de mondelinge taalvaardigheid van niet-Franse en Nederlandse sprekers van niet-Belgische nationaliteit in Brussel (Bron: Janssens, 2013).

39 Hoe weerspiegelt het beleid voor de integratie van vreemde talen de voorkeuren en houdingen van de meerderheid?

François Grin, Universiteit van Genève

Het taalbeleid van de Europese natiestaten heeft in het algemeen te maken met vier soorten talen, wat leidt tot een hiërarchie van erkenning en rechten tussen talen. Hoewel bijvoorbeeld het begrip „minderheid” niet het onderwerp is geweest van een eengezaghebbende definitie in het internationaal recht, maken de staten in het algemeen onderscheid tussen traditionele (inheemse/langdurig) minderheden en minderheden die het gevolg zijn van recentere migratie. Dit onderscheid komt ook tot uiting in de beperking, in sommige VN-documenten, van het begrip „minderheid” voor de burgers van een staat. Is deze hiërarchie, die machtsverhoudingen tot uitdrukking brengt, een weerspiegeling van de mening van de meerderheid? Is er een sociale consensus over de noodzaak om het leren van de plaatselijke taal door buitenlandse ingezetenen aan te moedigen?

Wat zegt het onderzoek ons?

Ten eerste nemen alle staten formeel of informeel ten minste één officiële of staatstaal aan. Hoewel de keuze in het algemeen wordt ingegeven door een bijzonder gevoel van legitimiteit in vergelijking met andere talen, vloeit zij ook voort uit de praktische behoeften van de overheden en de regering. In de tweede plaats geven veel staten enige erkenning aan de taal die door traditionele minderheden op hun grondgebied wordt gesproken. Dit komt tot stand in een grote verscheidenheid van verschillende diëten¹; deze erkenning (soms oprecht, soms terughoudend) wordt over het algemeen als legitiem beschouwd vanwege de reeds lang bestaande historische aanwezigheid van deze minderheden. Ten derde zijn de lidstaten door het vrije verkeer van burgers van de EU-lidstaten begonnen nieuwe verantwoordelijkheden op zich te nemen ten aanzien van de talen van andere EU-lidstaten, met name met betrekking tot de opvoeding van kinderen van binnenlandse migranten uit de EU; EU-burgers zijn echter over het algemeen vrijgesteld van alle algemene vereisten voor het leren van talen (hoewel het recht om bepaalde beroepen uit te oefenen formeel afhankelijk is van een bepaald niveau van bekwaamheid in de officiële taal).

1 Zie de akte van bekrachtiging van de staten bij de toetreding tot het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden.
www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/declarations?p_auth=adpW1NPI.

Ten vierde worden de Europese staten geconfronteerd met de talen van onderdanen van derde landen. De verplichtingen van de staten met betrekking tot deze talen zijn beperkt en wanneer staten verplichtingen op het gebied van gezondheidszorg, asielprocedures en gerechtelijke procedures op zich nemen, worden zij in het algemeen gebaseerd op mensenrechtenaspecten; de onderwijsvoorzieningen zijn zwakker en vloeien voornamelijk voort uit internationale verdragen. Zij zijn bindend, maar alleen voor de staten die ze hebben geratificeerd². Tegelijkertijd hebben verschillende staten taaltests ingevoerd voor onderdanen van derde landen die zich op hun grondgebied willen vestigen of de nationaliteit willen verwerven.

Onderzoek in de antropologie en de sociale psychologie rapporteert systematisch het gewicht, in opiniepeilingen, van een onderscheid tussen de intra—groep en de ex-groep, of tussen „wij” en „hen”. Dit feit alleen heeft geen normatieve implicaties, aangezien openheid voor de „anderetaal en cultuur” over het algemeen wordt gezien als een principe dat sociale interacties moet inspireren en het overheidsbeleid moet sturen. Bovendien kan de scherpte van dit onderscheid zelf grotendeels te wijten zijn aan slecht bedoelde politieke manipulatie. Omdat een dergelijke houding echter een hardnekkig sociologisch feit lijkt te zijn, maken zij deel uit van de context waarin het beleid wordt geformuleerd en uitgevoerd.

Illustratie en bewijs

Hoewel het onderscheid „wij en hen” regelmatig weer opduikt in attitude-enquêtes, zijn de gegevens zelden nauwkeurig genoeg om de verwachtingen van de meeste respondenten met betrekking tot de taalkundige integratie van „allophones” (d.w.z. sprekers van andere talen) te onderzoeken. Uit een bijna uitgebreide en zeer gedetailleerde enquête onder meer dan 40 000 jonge Zwitserse mannen die militaire dienst in Zwitserland melden (plus een representatieve steekproef van 1500 jonge Zwitserse vrouwen) blijkt echter een wijdverbreide verwachting dat allofoons de lokale taal zullen leren (zie tabel).

Politieke implicaties

Ervan uitgaande dat de houding van jonge respondenten indicatief is voor die van de algemene bevolking,

2 Zie de vermeldingen 29 en 31 van dit vademecum.

suggererende bovenstaande resultaten algemene steun voor het idee dat het kiezen van het recht om mobiele zijnenzichhelders te vestigen een zekere taalkundige aanpassing impliceert. Het is belangrijk op te merken dat dit advies, zoals blijkt uit andere gegevens die hier niet zijn vermeld, niet de verwachting inhoudt dat immigranten hun taal- en cultureel erfgoed zullen verlaten. De verwachting van het leren van de lokale taal strekt zich ook uit tot „Amerikanen” (door te verwijzen naar „expatriates” in het algemeen, d.w.z. buitenlanders die niet het archetypische „migrant”-profiel hebben). Deze resultaten komen overeen met het idee dat mobiliteit en inclusie evenwicht moeten vinden, en dat beleidsmaatregelen die een evenwicht proberen te vinden, normaal gesproken van overheidssteun zullen profiteren.

Referenties en verdieping

- Capotorti, F. (1991). *Studie over de rechten van personen die behoren tot etnische, religieuze en taalkundige minderheden*. New York: De Verenigde Naties.
- Creech, Richard L. (2005). *Recht en taal in de Europese Unie: De Paradox van een Babel „Verenigd in Diversiteit”*. Groningen: Europa Law Publishing.
- Grin, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J. & Schwob, I., 2015: *Zwitserland-Culturele Maatschappij. Wat jongeren vandaag met hen doen*. Glarus/Ker: Rüeegger Verlag.
- Sam, D. & Berry, J. (2010). *Acculturatie: Wanneer individuen en groepen van verschillende culturele achtergronden elkaar ontmoeten. Perspectieven op Psychologische Wetenschappen*, 5, 472-481.

Gemiddelde waarde van de overeenkomst met verklaringen over de taalkundige integratie van migranten, 2008-2009, door het vergroten van de mate van begrip (bron: Grin et al., 2015)	Mate van overeenstemming (schaal 1 tot 4)	
	mannen	vrouwen
Laag akkoord		
„Schoolprogramma’s moeten taallessen in het Portugees, Albanees, Turks enz. bevatten voor leerlingen van de overeenkomstige moedertaal.”	1.82	1.90
„Het moet mogelijk zijn het schriftelijke deel van het rijbewijsexamen af te leggen in de belangrijkste immigratietalen (bv. Spaans, Servisch-Kroatisch, Turks, enz.)”	1.87	2.10
Gemiddelde overeenkomst	mannen	vrouwen
Het is goed om vreemde talen op straat, in het openbaar vervoer, enz. te kunnen horen.	2.49	2.85
Het is onaanvaardbaar dat buitenlandse collega’s met elkaar spreken in een vreemde taal tegenover Zwitserse collega’s.	2.72	2.73
Als het merk van een Chinese winkel in een Zwitserse stad in het Chinees is, moet het ook in het Frans, Duits of Italiaans zijn (afhankelijk van de regio)	2.80	2.76
Sterke overeenstemming	mannen	vrouwen
Buitenlanders die in Zwitserland wonen, mogen niet verwachten dat de federale of lokale overheid hen in hun eigen taal aanspreekt.	3.36	3.32
Amerikanen die zich in Zwitserland vestigen, moeten de taal van hun nieuwe land leren.	3.47	3.67
Het is van essentieel belang dat migranten de lokale taal leren	3.52	3.68

40 Moeten gemeenten het taalgebruik in de openbare ruimte reguleren?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Vanwege het sociale en politieke karakter van de taal is de aanwezigheid en zichtbaarheid van talen een belangrijk aspect van meertaligheid. Bij de herziening van het taalbeleid (dat tot doel heeft meertaligheid te reguleren) is het vaak aangewezen onderscheid te maken tussen drie gebieden van taalgebruik:

- ▶ Staatsruimte, die betrekking heeft op het gebruik van een of meer talen door openbare instellingen, zowel intern als in interactie met burgers en ingezetenen;
- ▶ de openbare ruimte, met inbegrip van het gebruik van de taal of talen door bedrijven of non-profitorganisaties;
- ▶ de privéruimte, die natuurlijk het taalgebruik in privéruimten zoals een huis begrijpt, maar ook een privégesprek tussen twee vrienden.

Zoals de beschrijving van deze gebieden doet vermoeden, overlappen zij elkaar. Is een schoolplein een staatsruimte of een openbare ruimte (wanneer de staat openbaar onderwijs organiseert)? En is een privégesprek nog privé als vrienden in een stadspark lopen en door voorbijgangers gehoord kunnen worden?

Hoewel formele communicatieregels gemakkelijk kunnen worden gerechtvaardigd en de individuele vrijheid in de privésfeer moet heersen, wordt het taalgebruik in de openbare ruimte vaak betwist. In de openbare ruimte domineren de lokale taal(en) meestal — soms vanwege strenge beleidsmaatregelen die het gebruik van de lokale taal verplicht stellen voor commerciële borden en reclame. Bovendien wordt het Engels in veel Europese landen steeds vaker gebruikt, maar traditioneel nietEngels sprekend, voor commerciële doeleinden, hetzij om toeristen te bereiken of om een wereldwijd merk op te roepen. Daardoor is de diepe taalkundige verscheidenheid van veel lokale contexten onzichtbaar en soms zelfs onhoorbaar in de openbare ruimte.

Wat zegt het onderzoek ons?

Het gebruik van specifieke talen in taallandschappen wordt betwist wanneer taalgroepen op het grondgebied concurreren (Gorter 2006, Shohamy en Gorter 2008). De discussie over verkeersborden in tweetalige regio's, variërend van de aanwezigheid van beide talen tot de volgorde waarin ze zijn aangegeven op het bord en de grootte van de gebruikte lettertypen, alsook de fysieke positie op een verkeersbord (dat bovenaan staat) en het gebruik van verschillende lettergrootten, wordt gezien als een aanduiding van de hiërarchieën tussen talen.

Wanneer het conflict hevig is en het politieke conflict opengaat, is vandalisme niet ongewoon: de panelen worden verwijderd of vernietigd; graffiti worden gebruikt om de taalversie te elimineren of als ongepast wordt beschouwd of om een taalversie toe te voegen die als ontbreekt wordt beschouwd.

Illustraties en bewijs

De borden in meertalige steden zijn minder omstrengd. Officiële tekens zijn zelden meertalig. Borden in het Nederlands en Chinees in een paar straten van Amsterdam om een lokale Chinese wijk voor toeristische doeleinden te promoten zijn niet controversieel (het had kunnen zijn alsde buurt een etnisch district was en de concentratie van Chinese immigranten werd gezien als een sociaal probleem); hun voornaamste doel zou dan zijn geweest in de behoeften van de begunstigden te voorzien). Wanneer nationale en/of lokale staten ook het gebruik van taal in handelstekens regelen, is het in het algemeen een kwestie om ervoor te zorgen dat de nationale taal niet door een andere wordt verplaatst of dat het verkeer wordt beperkt (Vlaanderen, Quebec, Catalonië, Wales, enz.). In de jaren negentig maakte de Toubon Act het verplicht om Engelse slogans op billboards in het Frans te vertalen. In zeldzame gevallen, zoals de Brusselse periferie in Vlaanderen (bekend als Vlaamse Rand), wordt het territoriaal principe van het Belgische federale regime strikt toegepast om de verplaatsing van Nederlanders door derançais te beperken.

Deze houding wordt ingegeven door de vrees dat een Franstalige middenklasse, evenals relatief rijke buitenlanders, vaak aangeduid als „expats”, zich in Vlaamse gemeenten zullen vestigen en hun taalsamenstelling zullen veranderen. Bovendien is het gebruik van Frans door de burgemeester en de wethouders tijdens gemeenteraadsvergaderingen verboden. Op andere plaatsen wordt het gebruik van andere talen in verkiezingsbijeenkomsten of voor verkiezingsbrochures niet formeel geregeld, maar sterk betwist, zoals in het gebruik van het Turks door de Arbeiderspartij en de Groen Linkse Partij bij de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Leiden (terwijl het gebruik van het Engels door de Conservatieve Partij in Amsterdam niet eens is opgemerkt). Tot slot is gemeld dat scholen (in Vlaanderen) het gebruik van moedertalen op het schoolplein verbieden — om de verwerving van de officiële taal van de school aan te moedigen, maar om taalkundige diversiteit en

meertalige studenten de facto te marginaliseren.

Politieke implicaties

Bovenstaande discussies illustreren het dilemma: Het gebruik van een taal in de openbare ruimte bewijst dat men zich toegestaan voelt om het te gebruiken en dat men voelt „op zijn plaats”. Dit kan collectieve sociale relaties en verschillende vormen van inclusie bevorderen, maar tegelijkertijd kan het individuele interacties met niet-leden van de groep en inclusie in de samenleving als geheel belemmeren, terwijl de verschillen tussen groepen die verschillende talen gebruiken, worden verdiept.

Evenzo kan de uitsluiting van de moedertaal van het publieke domein een gevoel van „buitende groep” creëren en de sociale inclusie belemmeren, maar kan het individu ertoe aanzetten de lokale taal aan te passen en zich op de lange termijn meer in de lokale gemeenschap te integreren. Bovendien kan de mogelijkheid voor nieuwe talen om nieuwkomers in de lokale politiek te verwelkomen, bijvoorbeeld (Frans in de gemeenteraad van Vlaamse Rand, Duits op de Balearen, Engels in Amsterdam) de taalidentiteit van de regio voor langdurig ingezetenen bedreigen (en kunnen zelfs verboden worden door bestaande taalregels).

Wanneer nationale wetten en/of voorschriften betreffende het gebruik van de taal in het openbaar bestaan, kunnen andere lokale beleidsmaatregelen deze aanvullen door ze aan de lokale situatie aan te passen. Het verbieden van bepaalde talen of het opleggen van andere talen zijn in ieder geval twee uitersten die de sociale samenhang zeker niet zullen bevorderen. Lokale overheden moeten een genuanceerd beleid ontwikkelen dat rekening houdt met de specifieke kenmerken van de lokale taalomgeving en de complexiteit van de samenhang op meerdere niveaus. De selectie van officiële tweetalige of meertalige tekens in verband met eentalige tekens en/of het aanmoedigen van het gebruik van tweetalige of meertalige borden in de openbare ruimte kan een middel zijn. De lokale overheden

moeten er in ieder geval voor zorgen dat hun beleid door ingezetenen wordt ondersteund. De grotere zichtbaarheid van nieuwe talen kan een gevoel van inclusie bij sommige inwoners bevorderen, maar kan tegelijkertijd worden gezien als een verlies van status door andere gewoonten waarvan de taal plaats moet maken voor andere talen.

De „Pactice Your Dutch Here” campagne van de Vlaamse Rand werd aangevuld met „een week van de allophone klant” om het inclusiever te maken. Hier is een poster van de gemeente Zaventem. Tegelijkertijdlijken toeristische receptieborden in het Engels na de aanslagen in Brussel in 2016 minder problematisch dan borden in het Frans (de tweede nationale taal wordt niet gebruikt op verkeersborden in Vlaanderen).

Referenties en verdieping

- Bonfiglioli, C. (2017). *Leven in de taaltest. Taal- en territoriaal beleid in de Vlaamse periferie van Brussel-Hoofdstad*. Proefschrift. Universiteit van Reims Champagne-Ardenne.
- Gorter, D. (Ed.) (2006). *Taallandschap: een nieuwe benadering van meertaligheid*. Clevedon: Meertalige aangelegenheden.
- Shohamy, E. G., & D. Gorter (Eds.) (2008). *Taallandschap: het uitbreiden van het landschap*. London: Routledge

Taalonderwijs, onderwijs en leren

- 41 Hoe kunnen inclusieve schoolsystemen het beste omgaan met taalverscheidenheid? 116
- 42 Hoe kunnen niet-formele en informele leernetwerken worden gebruikt om meertaligheid te ondersteunen? 118
- 43 Hoe mobiliteit en inclusie te bevorderen door meertaligheid in het hoger onderwijs? (ES)? 120
- 44 Hoe kunnen we studenten helpen de taal van hun gastland te leren? 122
- 45 Hoe kunnen de onderwijsstelsels reageren op de dynamiek van taalkundig complexe regio's? 124
- 46 Wat zijn de vaardigheden van leerkrachten die het meest nodig zijn om taalverschillen in inclusieve scholen aan te pakken? 126
- 47 Hoe kan ik informele taalvaardigheden het best beoordelen? 128
- 48 Waarom is het raadzaam om „internationale oriëntatie” en „regionale locatie” te combineren in de taalstrategie van universiteiten? 130
- 49 Hoe kan taalvalidatie mobiliteit en inclusie bevorderen? 132
- 50 Hoe kunnen de autoriteiten het behoud van vaardigheden op het gebied van vreemde talen voor volwassenen ondersteunen? 134
- 51 Hoe kunnen de bestaande taalvaardigheden van migranten worden gebruikt om hen te helpen de taal van het gastland te leren? 136
- 52 Wie kan profiteren van een ontvankelijke taalvaardigheidstraining? 138
- 53 Wat is de rol van Engels in meertalige en multiculturele leerruimtes? 140

41 Hoe kunnen inclusieve schoolsystemen het beste omgaan met taalverscheidenheid?

Gabriele Iannàcaro, Università di Milano-Bicocca

„Inclusiefonderwijs” betekent in het algemeen ervoor zorgen dat alle kinderen, ongeacht geslacht, klasse, etniciteit, fysieke capaciteit en andere kenmerken, in bijna gelijke mate kunnen profiteren van de vaardigheden en kennis die in de schoolomgeving beschikbaar worden gesteld. De Raad van de EU heeft zich ertoe verbonden deze doelstelling in vele politieke verklaringen te verwezenlijken en is in de meeste lidstaten een hoeksteen van het nationale onderwijsbeleid geworden (EADSNE, 2011). Het is waarschijnlijk een van de meest kosteneffectieve manieren om de vele kwesties in verband met sociale uitsluiting aan te pakken (Departement Economische en Sociale Zaken van de Verenigde Naties, 2016). Taal is een van de belangrijke verschillen die moeten worden aangepakt in een inclusief schoolstelsel. In dit verband betekent de term „inclusie” dat alle studenten toegang krijgen tot de nationale taal of talen en ervoor zorgen dat alle studenten, evenals hun gezin, zich in MIME-termen integreren en kunnen slagen, ongeacht hun taalkundige afkomst, door integratie en mobiliteit met elkaar te verzoenen. Wat zijn de gunstigste voorwaarden om een schoolstelsel op deze manier te stimuleren en te helpen functioneren?

Wat zegt het onderzoek ons?

Een breed scala aan verslagen van agentschappen zoals de OESO en het *Europees Agentschap voor de ontwikkeling van onderwijs voor studenten met speciale behoeften* (EADSNE), evenals onafhankelijke projecten zoals de beleidsindex voor integratie van migranten, wijzen erop dat verplichte onderwijsstelsels in de EU weinig invloed hebben op verschillende aspecten van taalkundige inclusie, gezien de definitie van inclusie die door deze agentschappen wordt gehanteerd. In het algemeen voorziet het nationale onderwijsbeleid in één belangrijke onderwijstaal voor alle jaren en beperkt of ontmoedigt het gebruik van andere talen door leerkrachten en studenten. Dit is altijd gezien als een weg naar sociale integratie door de nadruk te leggen op toegang tot een dominante politieke en economische taal.

Onder de voorwaarden van toenemende mobiliteit worden de beperkingen van deze aanpak echter steeds duidelijker: leerlingen met een andere taalachtergrond worden niet alleen geconfronteerd met kortetermijnbarrières voor leren en socialiseren in de klas, maar over het algemeen minder voordelen van

onderwijs op het gebied van sociale integratie, werkgelegenheid en toegang tot voortgezet onderwijs (OESO, 2015).

Het MIME-onderzoek is gericht op het identificeren van belangrijke elementen van inclusievere onderwijsmodellen die deze kosten op korte en lange termijn aanzienlijk kunnen verlagen en zo de afwegingen tussen inclusie en mobiliteit voor Europese samenlevingen in het algemeen kunnen verbeteren. De onderliggende filosofie is de capaciteitsopbouw op het niveau van lokale scholen en schoolsystemen en het in aanmerking nemen van taalverscheidenheid in de context van bredere beleidskaders voor onderwijs en sociale inclusie.

Illustraties en bewijs

Een voorbeeld van een macro-taalbeleidsreactie op het mandaat voor inclusief onderwijs is de Zweedse garantie dat leerlingen met een andere taal die thuis wordt gesproken, de eerste taal krijgen, in combinatie met een tweede garantie om zo nodig Zweeds als tweede taal te onderwijzen, waardoor integratie in het Zweeds mogelijk is. Als gevolg daarvan moet elke Zweedse school bereid zijn om de behoeften van de leerlingen te beoordelen, geschikte leraren aan te werven en de tijd van de cursussen te plannen om migranten- en minderheidsstudenten beter te kunnen opvangen. De lokale uitvoering van het beleid kent echter aanzienlijke beperkingen (Cabau, 2014), wat erop wijst dat een strategische aanpak op meerdere niveaus nodig is.

Een voorbeeld van een politieke benadering van inclusief onderwijs is te vinden in de *Catalaanse lokale onderwijsplannen* (*Educatus d'entorn-plannen*), die in 2004 zijn ingevoerd en sindsdien door 88 gemeenten van Catalonië zijn ontwikkeld. Het Catalaanse kader verwijst echter slechts in beperkte mate naar andere talen dan Catalaans en Spaans, binneneen kader van respect en waardering voor detailverscheidenheid. Een bredere aanpak zou betrekking hebben op een breder scala aan activiteiten in de nationale talen van studenten, met inbegrip van formeel, niet-formeel en informeel onderwijs. Microniveau interventies op het niveau van de klas praktijk zijn bestudeerd in de academische literatuur. De consensus is dat de belangrijkste bijdrage aan de verbetering op dit niveau is een effectieve initiële en bijscholing voor de integratie van leerkrachten; dit geldt ook voor de taaldimensies van inclusief onderwijs.

Succesvolle initiatieven omvatten de aanwerving en ondersteuning van minderheidsdocenten, de verplichting om specifieke inhoud op te nemen in de initiële lerarenopleidingsprogramma's, de eis dat kandidaten ervaring opdoen in verschillende schoolomgevingen, het opzetten van doeltreffende programma's voor de ontwikkeling van leerkrachten op de werkplek en de versterking van de capaciteit van scholen om leerkrachten en lerenden te ondersteunen door professionals met gespecialiseerde kennis en vaardigheden aan te werven (EADSNE, 2011).

Ipolitieke implicaties

Een optimaal taalbeleidskader, in de context van inclusief onderwijs, zou ten minste de volgende drie gebieden op geïntegreerde wijze bestrijken:

- ▶ Macro: Duidelijke en universele mandaten, met financieringsgaranties, om de toegang tot de nationale taal te waarborgen en tegelijkertijd te voorzien in de erkenning en het onderwijzen van familietalen, waarbij de uitvoering wordt gedelegeerd aan meer lokale niveaus van de schooladministratie;
- ▶ Mézo u: De betrokkenheid van lokale/gemeentelijke overheden, schooldistricten, gemeenschapsorganisaties, enz. bij de ontwikkeling van lokale onderwijsplannen om aan deze talenmandaten op macroniveau te voldoen, en ervoor te zorgen dat deze worden geïntegreerd in andere maatregelen voor sociale inclusie;
- ▶ Micro: Een duidelijke reeks eisen die van toepassing zijn op alle geaccrediteerde lerarenopleidingsprogramma's, waarin de ontwikkeling van de vaardigheden van leerkrachten om met taalkundige verschillen om te gaan, wordt gespecificeerd, terwijl verschillende benaderingen van het curriculumontwerp mogelijk zijn.

Moedertaal instructie in Zweden

subsidieabel deelnemers

	Aantal	%	Aantal	%
Totaal	250399	25,4	140959	56,3
Arabisch	52822	5,4	34664	65,6
Somalische	20026	2	15096	75,4
In het Engels	15506	1,6	8075	52,1
Bosnisch/ Kroaat/Serbe	15360	1,6	7946	51,7
Perzisch/ (Farsi)	13172	1,3	7360	55,9
Spaans	13011	1,3	6781	52,1
Koerdisch	11750	1,2	6622	56,4
Fins	8900	0,9	4256	47,8
Albanees	8516	0,9	5273	61,9
Pools	8309	0,8	4952	59,6
Overige	83027	8,4	39934	48,1

Referenties en verdieping

- Cabau, B. (2014). Beleid en planning op het gebied van onderwijs in minderheidstalen in Zweden. *Huidige vraagstukken in taalplanning*, 15, 409-425.
- EADSNE (2011). Lerarenopleiding voor inclusie in Europa — Uitdagingen en kansen. Europees Agentschap voor de ontwikkeling van het onderwijs voor personen met bijzondere behoeften. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/TE4I-Synthesis-Report-FR.pdf>
- OESO (2015). OESO-evaluaties over migrantenopleiding, https://www.oecd-ilibrary.org/education/examens-de-l-ocde-sur-la-formation-des-migrants_20776845
- Ministerie van Economische en Sociale Zaken (2016). Niemand achter laten: de noodzaak van inclusieve ontwikkeling. Verslag over de wereldwijde sociale situatie 2016. Verenigde Naties. www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/full-report.pdf

42 Hoe kunnen niet-formele en informele leernetwerken worden gebruikt om meertaligheid te ondersteunen?

Mark Fettes, Università di Milano-Bicocca

In de huidige benaderingen van volwasseneneducatie richt de Europese Unie zich op het beleid van „autonome lerenden”. Toch zijn de meeste mensen in mobiliteit niet echt „autonome” —ze zijn afhankelijk van de steun van een verscheidenheid aan sociale en institutionele netwerken, meestal afgestemd op de talen en culturen die al deel uitmaken van hun repertoire. Bovendien betekent het sociale karakter van de taal dat nieuwe rassen pas daadwerkelijk worden verworven wanneer de lerende erin slaagt ze te gebruiken om toegang te krijgen tot nieuwe netwerken — een belangrijk aspect van de ontwikkeling van een meertalige identiteit. De beleidskaders moeten daarom inspelen op de manier waarop mensen in mobiliteit zichzelf werkelijk organiseren en waarnemen, en moeten partnerschappen zoeken in formele, niet-formele en informele leercontexten.

Wat zegt het onderzoek ons?

Studies zoals de recente OESO-verslagen over immigrantenstudenten op school (2015) en de aanwerving van migrerende werknemers (2016) pleiten sterk voor meertaligheid in de context van sociale integratie. Het aanmoedigen van mensen in de mobiliteit om hun erfgoedtalen te behouden door deel te nemen aan informele netwerken en tegelijkertijd nieuwe taalvaardigheden in de gastgemeenschap te ontwikkelen, kan hun leercapaciteit, inzetbaarheid en begrip van andere culturen verbeteren.

De aard van niet-formele en informele netwerken die toegankelijk zijn voor volwassen lerenden verschilt echter aanzienlijk van lidstaat tot lidstaat (zie figuur en Cedefop, 2009), of zelfs van plaats tot plaats en van de ene gemeenschap naar de andere binnen een bepaalde staat. Deze netwerken evolueren grotendeels in overeenstemming met de lokale perceptie van behoeften en kansen, in plaats van in het kader van nationaal of Europees beleid.

Dit betekent dat de middelen die beschikbaar zijn om taalkundige integratie te ondersteunen en te bevorderen zeer divers zijn en geïntegreerd zijn in lokale culturen en tradities.

Illustraties en bewijs

Veldonderzoek voor het MIME-project illustreert enkele van de manieren waarop niet-formeel/informeel taalonderwijsnetwerken een aanvulling kunnen vormen

op formele onderwijstrajecten.

Interviews met studenten die deelnemen aan de „zomeruniversiteiten” georganiseerd door de AEGEE (Association of General States of Students of Europe) tonen aan hoe een niet-formeel leernetwerk een onderscheidende cultuur van meertaligheid kan verwerven: in dit geval positieve houding ten aanzien van het leren van talen en taalverscheidenheid, de nadruk op de waarde van informeel taalcontact en het frequente gebruik van onvolmaakt Engels voor praktische doeleinden. Hoewel longitudinale gegevens niet beschikbaar zijn, zijn wij van mening dat deze kenmerken vrij stabiel zijn en gemakkelijk worden doorgegeven aan nieuwe leden van het netwerk.

Onze studie van migranten uit het voormalige Joegoslavië in Zuid-Tirol illustreert de verschillende soorten leernetwerken. De deelnemers vertegenwoordigden de overname van Italiaans en Duits zoals gewoonlijk op verschillende plaatsen en op verschillende manieren: Italiaans voornamelijk in informele contexten, Duits door middel van taalcurssussen. Deze regelingen leken verband te houden met gemeenschappelijke meningen over talen en hun sprekers. De deelnemers spraken het gevoel uit dat het Italiaans toegankelijker was dan het Duits en leek zich prettiger te voelen om te spreken over de talen die zij voornamelijk of ook in informele contexten hadden verworven.

Net als in de AEGEE-studie lijkt er dus sprake te zijn van consistente taalovertuigingen en -houdingen in deze sociale netwerken, die in sommige opzichten slecht waren aangepast aan de geboden mogelijkheden om talen te leren.

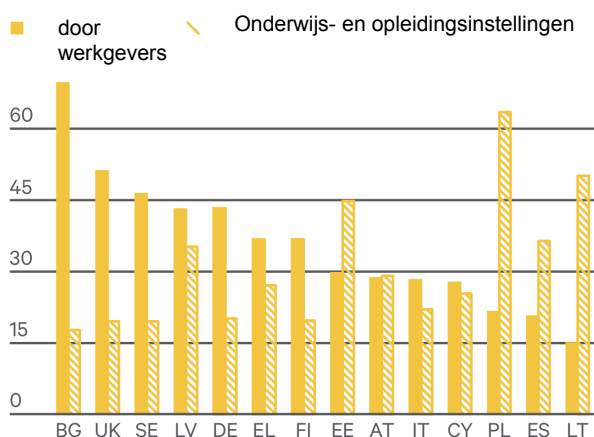
Groepsdiscussies in Vaasa, Finland met professionals van buiten Scandinavië toonden ook een gemeenschappelijke reeks attitudes en overtuigingen aan met betrekking tot het leren van lokale talen. Alle deelnemers beschouwden Fins als een zeer zware, moeilijke en ongrijpbare taal, gekoppeld aan het stereotype van de traditionele en conservatieve Finse burger. Aan de andere kant werd het Zweeds gezien als een veel hechtere, gemakkelijkere en meer bevredigende taal om te leren, terwijl de Zweedse burgers van Vaasa werden beschouwd als mooier, succesvoller, aantrekkelijker en meer open-minded. Deze houdingen werden geassocieerd met de keuze van de taal om te leren in formele, niet-formele en informele contexten. Ook moet worden opgemerkt, en dit geldt

ook voor andere casestudy's, een algemeen gebrek aan belangstelling voor het verbeteren van de Engelse vaardigheden die verder gaan dan de vaardigheden die voldoende zijn voor de dagelijkse communicatie.

Gevolgen voor het beleid

De ondersteuning van het leren van volwassenen vindt gewoonlijk plaats door cursussen of andere leermogelijkheden aan te bieden in talen die in het kader van een top-downproces worden geselecteerd. Uit de gegevens blijkt echter dat, ongeacht waar deze mogelijkheden zich bevinden (scholen, overheidscentra, bibliotheken, werkgevers, verenigingen van burgers, enz.), lokale sociale netwerken een sleutelrol spelen bij het bepalen van de wijze waarop ze worden gebruikt. Middelen kunnen efficiënter worden toegewezen en hebben een groter langetermijneffect op de integratie van talen als migranten en andere personen in mobiliteit rechtstreeks betrokken zijn bij het ontwerp en de uitvoering van programma's. Het kan gaan om initiatieven die gericht zijn op het veranderen van de perceptie van bepaalde talen en culturen, zowel binnen migrantengemeenschappen als in de gastgemeenschappen. Maatregelen om de door niet-formeel en informeel leren verworven taalvaardigheden te valideren, kunnen een belangrijke manier zijn om de motivatie te vergroten en de perceptie van de relevantie en de beloning van deze inspanningen te verbeteren.

SECTOREN DIE BETROKKEN ZIJN BIJ NIET-FORMEEL ONDERWIJS, VOLGENS DE ENQUÊTE OVER VOLWASSENENEDUCATIE

(bron: Cedefop, 2009)

Referenties en verdieping

Cedefop: Europees Centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding (2009). Wie biedt eigenlijk kansen voor niet-formeel leren? goo.gl/2Mrzmc

Raad van de Europese Unie (2012). Aanbeveling van de Raad van 20 december 2012 betreffende de validatie van niet-formeel en informeel leren. goo.gl/3kFPW4

OESO (2015). [Immigrantenstudenten op school: Versoepeling van de reis naar integratie](#). Publicatie van de OESO.

OESO (2016). [Werving van immigranten: Europa 2016](#). Publicatie van de OESO.

43 Hoe kan mobiliteit en inclusie worden bevorderd door meertaligheid in het hoger onderwijs? (ES)?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Universidade do Algarve

In het hoger onderwijs (ES) worden talen over het algemeen in afzonderlijke situaties gebruikt en op wat een segregatieve manier zou kunnen worden genoemd. Dit kan worden waargenomen in onderwijs en leren, onderzoek en bestuur, zelfs in tweetalige of drietalige universiteiten. De scheiding tussen talen ondermijnt mobiliteit en inclusie. Instellingen voor hoger onderwijs kunnen echter innovatief beleid ontwikkelen om de mobiliteit te bevorderen en tegelijkertijd inclusie te waarborgen. Het algemene idee is om studenten, onderzoekers en administratief personeel aan te moedigen om de verschillende talen in hun repertoire beter te beheren, te ontwikkelen en te gebruiken.

Wat zegt het onderzoek ons?

Sommige recente theorieën gaan ervan uit dat vaardigheden in verschillende talen geen afzonderlijke systemen zijn, maar veeleer één geïntegreerd systeem, ook wel meertalige competentie genoemd. Personen moeten de kennis van verschillende talen beheren naargelang van de communicatiecontext (bv. door bepaalde talen te remmen en de talen te gebruiken die in een bepaalde situatie noodzakelijk zijn). Dit is in het MAGICC-project opgevat als "eencommunicatieve en interactieve gids van een individu, bestaande uit verschillende talen en talenvarianten, waaronder de eerste taal(en) op verschillende niveaus van bekwaamheid, en verschillende soorten competenties, die allemaal onderling afhankelijk zijn. De directory als geheel vertegenwoordigt een bron om in verschillende gebruikssituaties te handelen. Het evolueert in de loop van de tijd en levenslange ervaring en omvat intercultureel bewustzijn en een vermogen om zich aan te passen aan en deel te nemen aan de multiculturele context van het universitaire en beroepsleven" (MAGICC Conceptual Framework 2013: 5).

Overwegende dat „het gebrek aantalenkennis een van de belangrijkste obstakels is voor deelname aan Europese onderwijs-, opleidings- en jeugdprogramma's" (Erasmus+ 2017 Guide: 9)¹ Het kan gemakkelijk worden afgeleid dat het vermogen om het volledige taalrepertoire te gebruiken en de meertalige competentie te ontwikkelen een toegevoegde waarde is voor studenten, onderzoekers en personeel. Het kan hen helpen meer motivatie te krijgen en gemakkelijker deel te nemen aan mobiliteitsprogramma's. Daarnaast verwerven ze nuttige professionele vaardigheden. De

ontwikkeling van meertalige vaardigheden door actoren in het hoger onderwijs kan hun persoonlijke, academische en professionele prestaties ondersteunen en verbeteren, waardoor hun potentiële mobiliteit wordt verbeterd. Tegelijkertijd kan een breed gebruik van taalrepertoires in het hoger onderwijs de integratie van talen vergemakkelijken. Het vermogen om de verschillende taalgidsen van studenten, onderzoekers en personeel te gebruiken, maakt de taalomgeving van het hoger onderwijs open voor ontvangst en acceptatie van taalkundige verscheidenheid. In deze zin is het gebruik en de ontwikkeling van meertalige vaardigheden een passend antwoord op het compromis tussen mobiliteit en inclusie, waardoor de spanningen tussen deze vaardigheden kunnen worden opgelost.

Illustraties en bewijs

In het hoger onderwijs kunnen meertalige vaardigheden op verschillende manieren worden aangemoedigd. De studies in het kader van het MAGICC-project² bieden relevante en praktische instrumenten die een internationale reeks categorieën bieden om meertalige en multiculturele vaardigheden te beschrijven en te beoordelen.

Een casestudy in een klaslokaal aan de Universiteit van Alin Portugal geeft een voorbeeld van hoe meertalige competentie kan worden bevorderd en hoe het kan helpen het compromis tussen mobiliteit en inclusie op te lossen.

De studie richt zich *optaal- en communicatiebeleid*, een cursus op BA-niveau. Deelnemers aan deze cursus zijn zowel lokale als Erasmusstudenten met een breed scala aan taalachtergronden. De instructeur stelt de deelnemers in staat om hun voorkeurstaal te spreken (op voorwaarde dat ze deze begrijpen of in verschillende talen kunnen worden vertaald, zodat iedereen deze kan begrijpen). Het cursusmateriaal omvat wetenschappelijke teksten in het Engels die in verschillende talen worden gelezen, geanalyseerd en besproken. Er zijn verschillende elementen van individuele studentengidsen betrokken, en een co-learning omgeving ontstaat uit het collectieve repertoire van de klas. Als gevolg hiervan worden in deze cursus veel talen gebruikt, waaronder Portugees, Engels, Frans, Italiaans en Spaans.

2 MAGICC — Modulariseren van meertalige en multiculturele academische communicatiecompetenties www.magicc.eu

1 Erasmus+programmagids. Versie 3 (2017).

Daarnaast moesten studenten een laatste presentatie maken in drie door hen gekozen talen: een taal voor de PowerPoint-presentatie, een taal voor de mondelinge presentatie en een taal om vragen van de instructeur en studenten te beantwoorden. Dit soort taken is een creatieve maar ook gestructureerde methode om meertalige vaardigheden te ontwikkelen.

Deze laatste taak en het gebruik van veel taalgidsen van studenten tijdens de cursus, ook in verband met het gebruik van Engelse teksten, leidden tot een reeks metalinguïstische reflecties over de inhoud en aanverwante taalkwesties.

Het maakte een grotere gelijkheid in de klas mogelijk en een grotere participatie van alle deelnemers, zowel lokaal als buitenlands.

Politieke implicaties

Gezien de meertalige context waarin het hoger onderwijs is geïntegreerd, zijn er verschillende redenen om meertaligheid te bevorderen. Het bevordert de mobiliteit en vergemakkelijkt de toegang tot een meertalige beroepswereld; tegelijkertijd draaghet bij tot het vergroten van het bewustzijn en de acceptatie van de bestaande taalverscheidenheid.

Beleidsmaatregelen ter bevordering van meertalige competenties kunnen door individuele instructeurs worden uitgevoerd (zoals in de hierboven genoemde casestudie). Het kan ook op institutioneel niveau worden bevorderd, bijvoorbeeld door middel van meertalige en multiculturele cursussen die openstaan voor de hele universitaire gemeenschap. Een voorbeeld

hiervan is cursussen over communicatietraining in meertalige contexten aan de Universiteit van Bazel (Zwitserland) (Gekeler et al. 2013) en op *Interaction Multilingual. Gebruik uw talen* aan de Universiteit van Jyväskylä, Finland (Kyppö et al. 2015).

Talen die tijdens de cursus in de klas worden gebruikt		
	Talen die worden gebruikt om te schrijven (whiteboard of diapresentatie)	Mondeling gebruikte talen
Leraar	Engels, Frans, Portugees	Engels, Frans, Portugees
Studenten	Engels, Frans, Portugees	Engels, Frans, Italiaans, Portugees, Spaans

Referenties en verdieping

Gekeler, P., Manger S., Meyer, S., & uRank, D. (2013). Meertaligheid, meertaligheid en internationalisering in de Europese ruimte voor hoger onderwijs: Uitdagingen en perspectieven op een Zwitserse universiteit. *Taalonderwijs in het hoger onderwijs*, 2, 405-425.

Kyppö, A., T. Natri, M. Pietarinen, & P. Saaristo. (2015). Gebruik uw talen! Van eentalig tot meertalige interactie in een taalles. In J. Jalkanen, E. Jokinen, & P. Taalas (Eds.), *Stemmen van pedagogische ontwikkeling — Uitbreiding, verbetering en onderzoek van het leren van talen in het hoger onderwijs* (blz. 319-335). Dublin: Onderzoek-publishing.net

44 Hoe kunnen we studenten helpen de taal van gastland te leren

Cyril Brosch, Sabine Fiedler, Universiteit Leipzig

Uitwisselingsprogramma's bieden studenten de mogelijkheid om lange tijd in het buitenland te blijven. Dit is vaak de eerste kans in hun leven om bijzonder acuut zijn in Europa, waar taalvaardigheid een sleutelfactor is voor mobiliteit en inclusie. Wanneer studenten echter geen voorkennis van de taal van hun gastland hebben, zijn deze uitwisselingen te kort om een adequaat taalonderwijs te waarborgen. Hoewel het gebruik van Engels de meeste mobiliteitsproblemen beperkt, kan het de inclusie op de universiteit en in het dagelijks leven belemmeren, behalve wanneer individuele studenten bijzonder volhardend in het leren van de lokale taal.

Wat zegt het onderzoek ons?

In een studie van het MIME-team van Leipzig werd het taalgebruik onderzocht door ongeveer 500 uitwisselingsstudenten, die deelnamen aan uitwisselingen van en naar Duitsland (Brosch 2017). Hij stelt voor dat landen met populaire talen, met name Engels en Frans, zeer succesvol zijn in het verbeteren van de taalvaardigheden en het bevorderen van de inclusie van uitgenodigde studenten, terwijl de resultaten voor andere landen, met name die met minder prestigieuze talen, aanzienlijk uiteenlopen.

Uit ons onderzoek blijkt dat de meerderheid van de uitwisselingsstudenten geïnteresseerd is in het leren van de taal van het gastland, maar weinig mogelijkheden heeft om dit te doen in het geval van „kleine” talen. Dit wijst erop dat projecten als Erasmus+ hun volledige potentieel ter ondersteuning van meertaligheid nog niet hebben bereikt. Uitwisselingsstudenten, met inbegrip van degenen die hun Erasmus+programma doorbrengen, verblijven in taalkundig kleinere landen, waar de onderwijstaal in het algemeen Engels is, geïnteresseerd zijn in het leren van de lokale taal (zie figuur tegenovergestelde).

Illustraties en bewijs

In de praktijk stuiten studenten vaak op obstakels. Door het gebrek aan taallessen kunnen zij niet voor de uitwisseling beginnen met het leren van de gasttaal en tijdens hun verblijf worden er zelden adequate cursussen gegeven. Gedeelte accommodatie, conferenties en recreatieve activiteiten stellen studenten in staat om het grootste deel van hun tijd door te brengen met andere uitwisselingsstudenten.

De meeste informatie die zij voor of tijdens hun verblijf ontvangen, is alleen in het Engels.

Deelnemers aan onze studie klaagden vaak over een gebrek aan contact met lokale studenten en de lokale bevolking als gevolg van de taalbarrière, evenals over een ontoereikende mate van organisatie van uitwisselingsprogramma's:

Ik had het me anders voorgesteld, in hoeverre ik Hongaars zou beheersen aan het einde van mijn verblijf. Ik was echt van plan — ik vroeg me af of ik een intensievere cursus moest volgen, maar in feite was er er geen, en ik kon alleen de basiscursus doen [...]. Het was vrij slecht.

Eris een beetje pre-triage. Er is een Erasmus-cursuscatalogus en een catalogus van universitaire cursussen. En dat is vrij beperkt, wat je wel en niet kunt selecteren. [...] Ik vind het dom, vooral in de algemene context, omdat ik hier in een studentenhuus woon, en ze doen het hier precies op dezelfde manier." [d.w.z. ze verwelkomen Erasmus+studenten apart van lokale studenten]

Als gevolg daarvan hebben sommige studenten zich tijdens hun verblijf uiteindelijk slechts aangesloten bij een kleine kring van andere uitwisselingsstudenten, die slechts een minimale kennis van de lokale taal hebben verworven. Dit belette hen om optimaal gebruik te maken van hun verblijf.

Politieke implicaties

Het is raadzaam om studenten meer mogelijkheden te geven om niet alleen de taal van het gastland te studeren, maar ook, en vooral, om de taal te gebruiken. Daarom is het niet raadzaam om de studies van inkomende studenten zodanig te organiseren dat ze tijdens de uitwisseling uitsluitend op Engels kunnen vertrouwen. Hoewel studenten nooit gedwongen mogen worden een bepaalde taal te leren, moet er een meetbaar voordeel zijn van het spreken van de lokale taal.

Enkele specifieke richtsnoeren zijn als volgt.

1. Thuisuniversiteiten van uitwisselingsstudenten moeten hun studenten zoveel mogelijk meer prikkels en mogelijkheden bieden om „kleine” talen te leren door cursussen in de lokale taal van hun partneruniversiteiten aan te bieden en door gecrediteerde taallessen voor en tijdens de uitwisseling aan te bieden.
2. De Erasmus+coördinatoren moeten van het leren van

lokale talen een topprioriteit maken voor het verblijf van een student. Voorbeelden van goede praktijken, zoals taalbewustmakingsbladen en het leren van Tandem, moeten op grotere schaal worden gebruikt.

3. Online tests en cursussen in Erasmus+ moeten de talen van alle deelnemende landen omvatten, zodat studenten vóór de uitwisseling de lokale taal kunnen leren.

4. De gastuniversiteiten moeten hun inspanningen verdubbelen om segregatie van studenten te voorkomen in ruil voor de lokale bevolking. Universitair bestuursorganen mogen hun diensten in het Engels niet als één taal of standaard aanbieden, maar ook in lokale talen om Erasmus-studenten aan te moedigen ze te gebruiken.

De gastuniversiteiten moeten hun inspanningen verdubbelen om segregatie van uitwisselingsstudenten van de lokale bevolking te voorkomen. Universitair bestuursorganen mogen hun diensten in het Engels niet als één taal of standaard aanbieden, maar ook in lokale talen om Erasmus-studenten aan te moedigen ze te gebruiken.

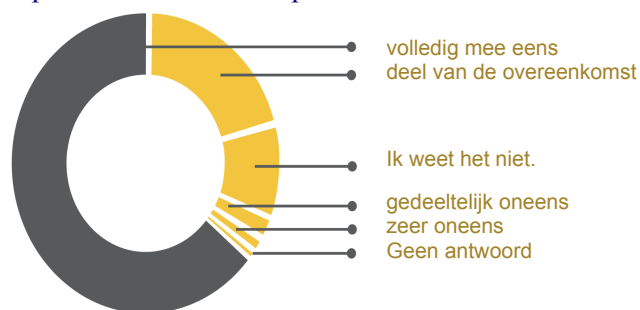
Referenties en verdieping

Brosch, C. (2017). *Inwiefern fördert das Erasmus±*

Programm Mehrsprachigkeit? (Praten tijdens het colloquium „Taalvaardigheden voor economische en sociale inclusie”, Berlijn, 12 oktober 2017).

Harrison, N. (2015). Praktijk, problemen en macht in 'internationalisatie thuis: kritische beschouwingen over recent onderzoek. *Onderwijs in het hoger onderwijs*, 20, 412-430.

Mitchell, R., McManus, K. & Tracy-Ventura, N. (Eds.) (2015). *Sociale interactie, identiteit en taal leren tijdens verblijf in het buitenland*. Europese vereniging van tweede talen eprints.soton.ac.uk/id/eprint/381255

**HET LEREN VAN TALEN IS EEN BELANGRIJKE
MOTIVATIE VOOR MIJN VERBLIJF IN HET BUITENLAND.**

45 Hoe kunnen de onderwijsstelsels reageren op de dynamiek van taalkundig complexe regio's?

Gabriele Iannàccaro, Università di Milano-Bicocca

Het taallandschap van Europa vertoont een verbazingwekkende mate van variatie als gevolg van historische, politieke, sociale en economische omstandigheden — niet alleen van staat tot staat, maar ook binnen staten. Dit maakt het opzetten van integratiebeleid moeilijker, aangezien niet alleen rekening moet worden gehouden met de politieke en culturele tradities van de staat als geheel, maar ook met lokale en regionale verschillen, alsook met de lopende ontwikkelingen als gevolg van gedifferentieerde immigratie- en emigratiepatronen.

Wat zegt het onderzoek ons?

Drie soorten verschillen hebben een grote potentiële impact. De eerste is de waaier van taalkundige variaties. Wanneer de meeste mensen een taal van dezelfde taalfamilie spreken, bevordert dit de mogelijkheid van interbegrip (bijvoorbeeld in Scandinavië of in de Westerse Slavische taalruimte). Dit vermindert over het algemeen de totale kosten van meertaligheid. Ten tweede is een bestaande staats- of regionale traditie van meertaligheid een belangrijke factor bij het beïnvloeden van de houding van inwoners aanzien van het mengen van codes en de verwerving van de talen van de regio (Iannàccaro 2010), evenals de relaties van mobiele mensen met hun originele en nieuw verworven repertoire. Ten derde speelt de verschillende demografische samenstelling van stedelijke en landelijke omgevingen (met inbegrip van gedetailleerde lokale vestigingspatronen, bv. concentratie van migranten in bepaalde wijken) een belangrijke rol bij de taalkundige integratie. Deze drie factoren zijn duidelijk zichtbaar in het MIME-onderzoek.

Illustraties en bewijs

In een casestudy in Andorra constateerden we dat Portugese migrerende werknemers voornamelijk afhankelijk zijn van hun moedertaal en hun onderling begrijpende strategieën wanneer zij in contact komen met Spaans, Catalaans en Frans. De heersende maatschappelijke houding ten opzichte van deze verschillende talen verschilt echter aanzienlijk, onder invloed van de politieke en sociale situatie. Catalaans, als enige officiële taal, wordt geassocieerd met opwaartse mobiliteit; Frans wordt beschouwd als een onderwijstaal die, net als het Catalaans, afkomstig is van Andorra; Spaans wordt gezien als een „indringende” taal die moet worden getolereerd in onofficiële contexten; Portugees wordt beschouwd als

buitenlands en wordt geassocieerd met een gebrek aan sociale mobiliteit. Deze houding belemmert het succes en de verspreiding van onderling begrijpelijke strategieën, met name tussen Portugees, Spaans en Catalaans. Tegelijkertijd biedt het officiële taalbeleid van Andorra weinig ruimte om taalverscheidenheid te erkennen. Hoewel zij tot 16 % van de bevolking vertegenwoordigen, spreken de Portugese mobiele werknemers en hun gezinnen hun afkeer uit van de vermeende ongelijke behandeling.

In een andere casestudy verzamelden we taalkundige biografieën van migranten uit het voormalige Joegoslavië die momenteel in de officieel tweetalige Italiaanse provincie Bolzano/Bozen (Zuid-Tirol) wonen. In dit geval vond migratie plaats buiten de grenzen tussen de verschillende taalgezinnen (de traditionele talen van Zuid-Tirol omvatten Ladin, Hoogduits, Germaanse dialecten en Italiaans, terwijl immigranten uit voormalig Joegoslavië Servisch/Bosnisch, Albanees en Roemeens spreken).

De taalpatronen in verband met integratie verschillen afhankelijk van de taalregisters die migranten met zich meebrengen (eentalige, tweetalige minderjarige, enz.) en de doelgroep van de gastgemeenschap. In Zuid-Tirol is de Duitse gemeenschap, gezien haar inheemse meertaligheid en een gunstiger houding ten opzichte van taalverschillen, flexibeler dan dat van het Italiaans door niet-standaardformulieren en onvolledige fasen van taalverwerving te aanvaarden; voor volledige integratie zijn Duitse en Germaanse dialecten echter noodzakelijk. Voor degenen die meer gericht zijn op de Italiaanse groep, kan de overname van standaard Italiaans volstaan.

Politieke implicaties

Het onderwijsbeleid moet rekening houden met de tradities en attitudes van bepaalde regio's, anders kan er een kloof bestaan tussen wat wordt aangeboden en wat mensen zoeken. Tegelijkertijd moeten alle taalkundige identiteiten en repertoires worden erkend als onderdeel van de diversiteit van de samenleving. Meertalige regio's, vaak aan de grenzen tussen staten, bieden voorwaarden die de weg kunnen effenen voor een beter begrip van de dynamiek van complexe repertoires. Dit impliceert de vaststelling van onderwijsbeleid dat:

► integreert het onderwijs van de regionale taal, geschiedenis en Landeskunde (in wezen de „cultuur”), dat grensoverschrijdende regio's omvat, zowel voor leerlingen in de schoolleeftijd als voor volwassenen;

► Plaatst meertaligheid als een normale situatie voor zowel inheemse als mobiele bevolkingsgroepen, die elk gebruiken om de andere te helpen begrijpen;

► benadrukken de culturele en educatieve voordelen van contacten tussen taalgemeenschappen en de rol van minderheidsgemeenschappen als brug tussen verschillende culturele en taalkundige tradities.

Deze aanbevelingen vormen een oproep tot *intercultureel burgerschapsonderwijs* (Byram et al., 2016), waarin aandacht wordt besteed aan regionale en lokale verschillen als integraal onderdeel van het beleid inzake integratie van talen.

Referenties en verdieping

Byram, M., Golubeva, I., Hui, H., & Wagner, M. (Eds.) (2016). *Van beginselen naar praktijk in onderwijs voor intercultureel burgerschap*. Clevedon: Meertalige aangelegenheden.

Iannàccaro, G. (2010). *Ling di minoranza e scuola. Een dieci anni dalla legge 482/99. Hij plurilinguismo scolastico nelle comunità di minoranza della*

Repubblica Italiana. Quaderni della Direzione Generale per gli Ordinamenti Scolastici e per l'Autonomia Scolastica 1. Roma: Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca.

Mar-Molinero, C. & Stevenson, P. (Eds.) (2006). *Taal Ideologieën, Beleid en Praktijken: Taal en de toekomst van Europa*. Londen: Palgrave Macmillan.

Stickers stimuleren het gebruik van Catalaans in een winkel in Andorra la Vella.

46 Wat zijn de vaardigheden van leerkrachten die het hardst nodig zijn om taalverschillen in inclusieve scholen aan te pakken?

Gabriele Iannàccaro, Università di Milano-Bicocca

Leerkrachten spelen een cruciale rol bij de uitvoering van taalonderwijsbeleid. Deze rol is actiever en complexer dan vaak wordt gedacht, hetgeen een verscheidenheid aan vaardigheden vereist die uitgebreid zijn onderzocht in het kader van het onderwijsonderzoek voor inclusie (d.w.z. de voorbereiding van leerkrachten op het werk in inclusieve scholen, waar de voordelen gelijkelijk over alle leerlingen worden verdeeld, ongeacht individuele of collectieve verschillen). Uit dit onderzoek hebben we ons geïnspireerd om conclusies te trekken over de rol van leerkrachten bij het in aanmerking nemen van taalverscheidenheid in deze scholen, waar tegenstrijdige eisen voor mobiliteit en inclusie kunnen worden verzoend.

Wat zegt het onderzoek ons?

Studies en conferenties die worden gesponsord door twee grote internationale organisaties hebben duidelijk de omvang van de uitdaging vastgesteld, die veranderingen vereist in de manier waarop leerkrachten werken op individueel, klasse-, school- en maatschappelijk niveau. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) vat de stand van zaken samen in twee belangrijke verslagen, *Teachers Matter* (2005) en *Educating Teachers for Diversity* (2010). Meer recentelijk heeft de Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (UNESCO) een reeks „Advocacy Guides” over inclusieve lerarenopleiding (Kaplan en Lewis, 2013) gepubliceerd.

In de Europese context werd het grootste beleidsgerichte project gecoördineerd door het Europees Agentschap voor de ontwikkeling van onderwijs voor bijzondere behoeften (EADSNE), met deelname van deskundigengroepen van beleidsmakers, opleiders van algemene en gespecialiseerde

leerkrachten uit 25 landen. Een van de resultaten van dit werk was het Evidence-Based Profile of Inclusive Teachers (EADSNE, 2012), waarin de capaciteiten werden vastgesteld die leerkrachten nodig hebben om effectief te werken in diverse klaslokalen.

Illustraties en bewijs

Zie de tabel op de volgende pagina.

Politieke implicaties

De lerarenopleidingsprogramma's in alle lidstaten moeten voldoen aan strengere eisen met betrekking tot de ontwikkeling van het vermogen van leerkrachten om te werken met taalverschillen in inclusieve scholen. Deze capaciteiten omvatten een reeks onderling verbonden attitudes en overtuigingen, kennis en begrip, vaardigheden en vaardigheden die een aanvulling vormen op de vaardigheden die zijn geïdentificeerd door het gehele onderzoek naar inclusief onderwijs voor leerkrachten.

Referenties en verdieping

EADSNE (2012). *Lerarenopleiding voor inclusie: Profiel van Inclusive Teacher*. Volledige tekst european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf

OESO (2005). De cruciale rol van leerkrachten <https://www.oecd.org/fr/education/scolaire/34990974.pdf>

OESO (2010). *Onderwijs onderwijzers voor diversiteit*. Samenvatting <https://www.oecd.org/fr/education/cei/44837540.pdf>

Kaplan, I. & Lewis, I. (2013). *Bevordering van inclusieve lerarenopleiding: Advocacy gidsen*. UNESCO. Links naar de volledige serie goo.gl/8ywS7v

Vaardigheden die leerkrachten nodig hebben om taalverschillen in inclusieve scholen aan te pakken.

	Houdingen en overtuigingen	Kennis en begrip	Vaardigheden en mogelijkheden
Vergroting van de diversiteit van lerenden			
Taalontwerpen in inclusief onderwijs	Het leren van talen en het gebruik van talen in het onderwijs moeten voor alle studenten zinvol zijn	Het leren en gebruiken van meer dan een verscheidenheid aan talen is een aanpak voor alle leerlingen, niet alleen voor sommigen die als verschillend worden beschouwd	Kritisch onderzoek van eigen overtuigingen en houdingen ten opzichte van verschillende taalvariëteiten is een basis voor wederzijds respect
Het perspectief van de leraar op het taalverschil tussen leerlingen	Meertalige studenten voegen waarde toe aan scholen, lokale gemeenschappen en de samenleving	Studenten zijn een bron voor het leren van taaldiversiteit voor zichzelf en hun leeftijdsgenoten.	In staat om van studenten te leren over taalverschillen en scholen te helpen deze verschillen te vieren
Ondersteuning van alle leerlingen			
Bevordering van school-, sociaal en emotioneel leren voor iedereen	Heeft hoge verwachtingen voor alle lerenden en streeft ernaar ouders en gezinnen erbij te betrekken, ongeacht hun taalkundige afkomst.	Kennis van meertalige ontwikkelingspatronen en -trajecten en van verschillende modellen voor het leren van talen	De nadruk ligt op communicatie, de overdracht van vaardigheden in talen die thuis en in de gemeenschap worden gesproken, en de deelname van ouders en gezinnen aan de beoordeling.
Effectief onderwijs in heterogene klassen	Verantwoordelijk voor het leren van alle studenten; taalverschillen worden beschouwd als waardevolle hulpmiddelen voor het leren	Identificeer de sterke punten van elke leerling; differentiatie van leerplannen om diversiteit van talen en culturen te omvatten	Werkt samen met individuele leerlingen, gemengde groepen; manieren vinden om andere talen productief te gebruiken in de klas
Werken met anderen			
Werken met ouders en gezinnen	Respect voor verschillende culturele, sociale en taalkundige contexten; effectieve communicatie en samenwerking. effectieve communicatie en samenwerking	Begrijpt het belang van positieve vaardigheden en interpersoonlijke relaties om samen te werken door taalverschillen	Communiqueert effectief met diverse families, voortbouwend op de taalhulpbronnen van de gemeenschap in het algemeen
Werken met een reeks andere onderwijsprofessionals	Waardeert samenwerking, partnerships en teamwork door en met meerdere talen	Weet hoe leerkrachten in inclusieve klassen kunnen samenwerken met andere deskundigen en medewerkers om hun taalexpertise te delen	Het opbouwen van een meertalige klasgemeenschap als onderdeel van een bredere schoolgemeenschap; helpt bij het beheer van taalverscheidenheid op schoolniveau
Persoonlijke professionele ontwikkeling			
Leraren als doordachte beoefenaars	Werken met verschillende talen omvat probleemoplossing op basis van empirisch onderbouwde praktijk en persoonlijke opleiding	Kent de methoden van onderzoek-actie en hoe u probleemoplossing, reflectie en zelfbeoordeling kunt ondernemen	Beoordeelt de eigen praktijken en werkt samen met anderen om te beoordelen hoe taalverschillen in de hele school worden aangepakt
Voortgezette beroepsopleiding en ontwikkeling	Begrijpt dat continu leren, verandering en ontwikkeling essentieel zijn om taalkundige diversiteit aan te pakken	Is zich bewust van de meertalige, juridische en politieke context; verbindt zich ertoe kennis en vaardigheden voor inclusieve praktijken te ontwikkelen	Streeft naar innovatie en persoonlijk leren, gebruikt collega's en andere modellen als leer- en inspiratiebronnen

47 Hoe kunnen informele taalvaardigheden het best worden beoordeeld?

Mark Fettes, Università di Milano-Bicocca

De beoordeling van taalvaardigheden is een tak van het bredere gebied van kennis, V-afschuiving en accreditatie voorvolwassenen- een belangrijke focus voor het UNESCO-instituut voor een leven lang leren en de OESO, en een terugkerend thema in de beleidsverklaringen van de EU over volwasseneneducatie. Net als andere vaardigheden voor volwassenen worden taalvaardigheden vaak informeel verworven en kunnen evaluatieprogramma's die zijn ontwikkeld voor formele instellingen zoals scholen en universiteiten slecht worden aangepast aan de behoeften van minderheden en migrantenpopulaties. Vooruitgang op dit gebied is essentieel om het evenwicht tussen mobiliteit en inclusie voor de meertalige Europese burger te verbeteren.

Wat zegt het onderzoek ons?

De Raad van de Europese Unie (2012) heeft aanbevolen dat de lidstaten uiterlijk in 2018 maatregelen moeten nemen om vaardigheden die op niet-formele en informele wijze zijn verworven te valideren, teneinde te voldoen aan het Europees kwalificatiekader. Uit de verslagen van de UNESCO (Singh, 2015) en de OESO (2015, 2016) blijkt echter dat dit een moeilijk proces kan zijn, dat een grondige aanpassing van de bestaande benaderingen vereist van de voorwaarden voor meer mobiliteit en de diversiteit van vaardigheden en kennis die op het spel staan. Dit geldt voor de taal: informele taalvaardigheden zijn vaker mondeling en voldoen zelden aan de grammaticale correctienormen die in de schriftelijke tests worden verwacht. In onze eigen casestudy's waren de informanten vaak bereid toe te geven dat hun vaardigheden in een bepaalde taalgebrekking waren, maar gaven niettemin blijk van vertrouwen en competentie in het gebruik ervan. Goede evaluatie-instrumenten en -processen zouden zowel de sterke punten als de beperkingen van deze inventarissen aanpakken.

Het beeld toont het relatieve gewicht van de processen van het verwerven van formele (grijs), niet-formele (grijze) en informele (gele) talen in een mobiel leven. Het lijkt erop dat informele taalvaardigheden zelfs in relatief laat stadium worden verworven, dat wil zeggen normaal gesproken na de leeftijd waarop mensen op school worden beoordeeld.

Illustraties en bewijs

Net als bij andere aspecten van taalkundige inclusie heeft VAR macro-, meso- en microdimensionale dimensies. Op macroniveau is het meest voorkomende model voor taalbeoordeling het gemeenschappelijk Europees referentiekader voor talen, waarin sommige lidstaten nationale examencentra aanwijzen, terwijl andere een reeks instellingen, waaronder culturele centra en instellingen voor hoger onderwijs, accrediteren. In het algemeen zijn het niet dezelfde instellingen die zich bezighouden met het onderwijs aan migranten, en het evaluatieproces van het ERK (gemeenschappelijk Europees referentiekader voor talen) zou door veel volwassen lerenden onder mobiliteitsvoorwaarden als te formeel en ontoegankelijk worden beschouwd. Een soortgelijk organisatiemodel zou migrantenorganisaties echter rechtstreeks kunnen betrekken bij het onderzoek van de informeel verworven taalvaardigheden. Het niveaus essentieel. Een inclusieve taalbeoordeling is gebaseerd op de vaststelling van processen en normen in het kader van regionale meertaligheidsvariëteiten. In onze casestudy in Andorra moeten bijvoorbeeld taalvaardigheidsnormen verwijzen naar de verschillende functies van Frans, Catalaans, Spaans en Portugees, om hun daadwerkelijke en potentiële rol in het repertoire van de leerling weer te geven.

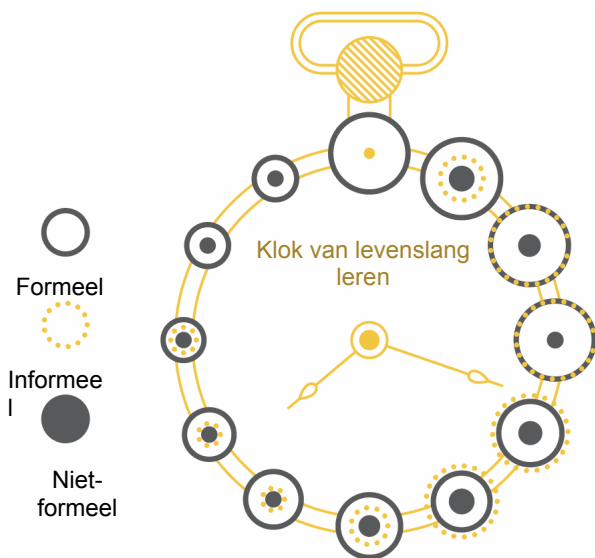
Evaluatie in een dergelijk kader kan ook een educatieve rol spelen door het bewustzijn van hun eigen taalhoudingen, gewoonten, vaardigheden en groeipotentieel te vergroten.

Op microniveau moeten specifieke evaluatie-instrumenten en -praktijken worden vastgesteld (Cedefop, 2015). In plaats van traditionele tests en onderzoeken, die intimiderend kunnen zijn en die niet nauw verband houden met de gebruikscontext, moeten andere methoden worden gebruikt, zoals conversatie (interviews), rapportage (zelfbeoordeling), observatie, simulatie of getuigenissen van derden. Om betrouwbaar te zijn, hebben velen echter een hooggekwalificeerde en ervaren beoordelaar nodig.

Veelbelovender voor een brede toepassing is de authentieke informele en continue beoordeling, die onlosmakelijk verbonden is met de probleem- en communicatievaardigheden van de leerling en die kan worden gedocumenteerd door het gebruik van folios port.

Politieke implicaties

De ontwikkeling van procedures, normen en organisatorische kaders voor inclusieve taalevaluatie is een langetermijnonderneming, maar met potentieel significante dividenden. Net als andere stappen naar inclusief meertalig onderwijs richt het zich op capaciteitsopbouw op gemeenschapsniveau. Als eerste stap zouden velddeskundigen passende validatiemethoden kiezen en het validatieproces begeleiden in samenwerking met lokale culturele centra, migrantenorganisaties en anderen. Na verloop van tijd zal deze laatste de controle over het proces overnemen. Het resulterende systeem zou de sociale integratie verbeteren en tegelijkertijd de overdraagbaarheid van informele, erkende, gevalideerde en geaccrediteerde taalvaardigheden verbeteren.

Referenties en diepten

Cedefop: Europees Centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding (e (2012)). *Europese richtsnoeren voor de validatie van niet-formeel en informeel leren*. Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie. Cedefop-referentiereeks; Nr. 104. <http://dx.doi.org/10.2801/50647>

OESO (2015). *Immigrantenstudenten op school: Versoepeling van de reis naar integratie*. Publicatie van de OESO.

OESO (2016). *Werving van immigranten: Europa 2016*. Publicatie van de OESO.

Singh, M. (2015). *Mondiale perspectieven voor de erkenning van niet-formeel en informeel leren: Waarom erkenning belangrijk is*. UNESCO Instituut voor Een Leven Lang Leren, Springer Open.

48 Waarom is het raadzaam om „internationale oriëntatie” en „regionale locatie” te combineren in de taalstrategie van universiteiten?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso; Neuza Costa Universidade do Algarve

Wanneer een (subnationaal) regionaal begeleidingsbeleid in het hoger onderwijs (ES) prevaleert, is de taalkundige inclusie van inkomende studenten of personeel niet noodzakelijk gegarandeerd en kan de mobiliteit worden belemmerd. Een beleid van internationale oriëntatie impliceert immers meestal het gebruik van een enkele lingua franca, typisch Engels. Dit compromittert de inclusie van mensen die de lokale taal niet spreken, tenzij dit resulteert in de creatie van een gelokaliseerde Anglofoonbel, waarvan lokale Engelstaligen worden uitgesloten. Een beleid dat de nadruk legt op de succesvolle combinatie van een „regionale plaats” en „internationale oriëntatie” kan een antwoord zijn op het compromis tussen mobiliteit en inclusie.

Wat zegt het onderzoek ons?

Volgens de Erasmus-programmagids (2017: 318)¹, internationalisering betreft elke actie waarbij ten minste één aan het programma deelnemend land en ten minste één partnerland betrokken zijn. In ES, betekent internationalisering in feite „Anglicisation”. Engels wordt nu beschouwd als de „internationale taal van de wetenschap” en de „lingua franca gehouden voor verworven hoger onderwijs”, zoals aangegeven, bijvoorbeeld in Mazak en Herbas-Donoso (2015). Zoals Phillipson (2009) opmerkt, benadeelt de dominante rol van het Engels niet-Engelstaligen, waaruit duidelijk blijkt dat er niets intrinsiek wetenschappelijk is over de overheersing van Engels boven het gebruik van andere talen. Als gevolg van de mobiliteit worden de linguïstische directories van het studentenorgaan en van het onderwijs- en onderzoekspersoneel van instellingen voor hoger onderwijs echter steeds meer gediversifieerd; wat de behandeling van kennis betreft, neemt het gebruik van één lingua franca steeds minder toe.

Zo biedt het Europese project IntlUni² bijvoorbeeld resultaten op het gebied van de uitdagingen en kansen van de internationale klas in het hoger onderwijs in meertalige en multiculturele leerruimten (MML's).

Internationalisering is beter begrepen in vergelijking met twee andere concepten, namelijk de

internationalisering van woningen en virtuele mobiliteit. In feite is „fysieke mobiliteit geen doel op zich; integendeel, het is een van de manieren om te internationaliseren” (Lauridsen et al. 2015: 14). Internationalisering thuis omvat het gebruik en de ontwikkeling van een internationaal curriculum en, zoals benadrukt in Verordening (EU) nr. 1288/2013 (172³), kan het niet alleen een alternatief zijn voor fysieke mobiliteit, maar ook worden beschouwd als een voorbereiding op verdere fysieke mobiliteit”. Wat virtuele mobiliteit betreft, wordt het gedefinieerd als „een reeks activiteiten die worden ondersteund door informatie- en communicatietechnologieën, met inbegrip van e-learning, die internationale samenwerkingservaringen in een onderwijs-, opleidings- of leercontext uitvoeren of faciliteren” (Erasmus+ 2017 Guide: 322)⁴.

Illustraties en bewijs

Numeriek is het aantal onderwijsprogramma's in het Engels (ETP's) op Europese universiteiten de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen (Wächter en Maiworm, 2014): het aantal identieke ETP's steeg van 725 programma's in 2001 tot 2.389 in 2007 en 8.089 in deze studie. ETP's in Europa worden voornamelijk aangeboden tijdens de tweede cyclus (Master level). Vier vijfde van alle programma's (80 %) behoort tot deze categorie. Slechts 10 à 20 % van de Europese studenten studeert in het buitenland en 80 tot 90 % van de studenten bevindt zich in hun eigen land (COM(2013) 499 final: 6).

Daarom moet de internationalisering niet alleen worden beoordeeld in termen van bruto mobiliteit van studenten, maar ook op basis van de aard van de betrokken processen, zoals de internationalisering van het curriculum, waarbij internationale/interculturele leerresultaten voor alle studenten worden gewaarborgd (Leask, 2015). Dit is geen „anglicisation”, maar een voorstel van de Europese Commissie (2013, 499 final: 6) als „integratie van een mondiale dimensie in het ontwerp en de inhoud van alle leerprogramma's en onderwijs-/leerprocessen (soms „internationaal gebruik”, genoemd), om ervoor te zorgen dat de

1 Erasmus-programmagids. Versie 3 (2017)

2 IntlUni — De uitdagingen van de meertalige en multiculturele leerruimte in de internationale universiteit.

3 Verordening (EU) nr. 1288/2013.

4 Erasmus-programmagids. Versie 3 (2017)

overgrote meerderheid van de lerenden, 80- 90 % die internationaal niet mobiel zijn voor diploma- of studiepuntenmobiliteit, niettemin in staat is om de vereiste internationale vaardigheden te verwerven in een geglobaliseerde wereld.”

Tegelijkertijd hebben mobiele studenten, onderzoekers en onderwijzend personeel specifieke steun nodig voor het leren van talen, met inbegrip van de mogelijkheid om de lokale taal of talen te leren, ongeacht of het de onderwijsstaal of de onderzoeksgroep is (COM(2013) 499 final): 6)¹.

Politieke implicaties

Om tegelijkertijd lokale en internationale oriëntatie te bereiken, moeten instellingen voor hoger onderwijs strategieën vaststellen ter bevordering van de lokale cultuur en talen en ter bevordering van de internationale dimensie van alle aspecten van het hoger onderwijs, zoals voorgesteld in Besluit (1298/2008/EG): 96²)"activiteiten (...) zoals bevordering, toegankelijkheid, kwaliteitsborging, erkenning van studiepunten, erkenning van Europese kwalificaties in het buitenland en wederzijdse erkenning van kwalificaties met derde landen, curriculumontwikkeling, mobiliteit, kwaliteit van diensten, enz. Strategieën ter bevordering van internationalisering in het hoger onderwijs, met inbegrip van internationale curricula, met bijzondere aandacht voor lokale cultuur en talen, kunnen daarom een middel zijn om intercultureel en meertalig onderwijs te bevorderen.

Referenties en verdieping

Lauridsen, K. et al. (Eds.) (2015). *Kansen en uitdagingen in de meertalige en multiculturele leerruimte. Slotdocument van het IntlUni Erasmus Academic Network project 2012-15*. Aarhus: Een internationale eenheid.

Leask, B. (2015). *Internationaliseren van het Curriculum*. Abingdon: Routledge

Mazak, C. & Herbas-Donoso C. (2015). Translanguagingpraktijken aan een tweetalige universiteit: een casestudy van een wetenschapslokaal. *Internationaal Tijdschrift voor Tweetalig Onderwijs en Tweetaligheid*, 18, 698-714.

Phillipson, R. (2009). Engels in het hoger onderwijs: Panacee of pandemie? In Peter Harder (Ed.), *Angles over de Engelstalige wereld: Engels taalbeleid*,

1 Com(2013) 499 final. Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's — Europees hogeronderwijs in de wereld.

2 Besluit nr. 1298/2008/EG.

internationalisering en universitair onderwijs (blz. 29-57). Kopenhagen, Denemarken: Museum Tusulanum Pers.

Wächter, B. & Maiworm, F. (Eds.). (2014). *Engelstalige programma's in het Europees hoger onderwijs. De stand van zaken in 2014* (ACA Papers on International Cooperation in Education). Bonn: Iken Lemmens.

49 Hoe kan de validatie van taalvaardigheden mobiliteit en inclusie bevorderen?

Gabriele Iannàcaro, Università di Milano-Bicocca

Veel factoren beïnvloeden de beslissingen van mobiele mensen op het gebied van het leren van talen. De onderwijs- en taalachtergrond van elke persoon speelt een rol, evenals zijn houding en motivatie ten opzichte van de gastsamenleving. Zijn zij van plan te blijven, zijn zij er alleen voor werk of onderwijs, wat is het belang van contacten en plaatselijke betrekkingen, enzovoort? Veel van deze factoren kunnen echter door het beleid worden beïnvloed. Met name taalbewustzijn, de bevordering van leermogelijkheden (met name buiten het formele systeem) en de officiële erkenning van in dergelijke contexten verworven taalvaardigheden zijn drie benaderingen die kunnen bijdragen tot integratie en tegelijkertijd mobiliteit kunnen bevorderen.

Wat zegt het onderzoek ons?

In veel contexten zijn mensen in mobiliteit zich onvoldoende bewust van de voordelen van extra talenonderwijs. Lingua francas (en, meer in het algemeen, de bredere communicatietalen) worden vaak gebruikt op een instrumentele en interactieve manier, waardoor onmiddellijk aan de behoeften kan worden voldaan, maar geen verdere integratie in de respectieve doelgroepen mogelijk is. Deze vormen van linguïstische communicatie worden vaak gebruikt voor praktische communicatiedoelstellingen, waarbij geen persoonlijke relaties tussen sprekers en eventueel tijdens de werkuren betrokken zijn. Verschillende MIME casestudy's bevestigen dit. Portugese werknemers die zich bijvoorbeeld in Andorra vestigen, gebruiken vaak een algemeen begrepen taal waarvan zij al enige kennis hebben (in dit geval Spaans) in plaats van Catalaans als lokale taal te leren. De internationale witte halsbanden in Vaasa, Finland, zijn meestal tevreden met hun bestaande vaardigheden, enigszins beperkt in het Engels, als werktal en om te voorzien in de dagelijkse behoeften, in plaats van een goede beheersing van het Zweeds, laat staan Fins.

In dergelijke gevallen kan de mobiele bevolking (d.w.z. mobiliteit) een reeks gemeenschappelijke attitudes ontwikkelen die de inclusie beperken.

Tegelijkertijd blijkt uit ons onderzoek dat hoogopgeleide en meertalige mensen een positievere houding ten opzichte van het leren van een nieuwe taal vertonen. Zo blijkt uit onze kwalitatieve studie van Europese universiteitsstudenten die in verschillende landen zijn ingeschreven voor zomerprogramma's, dat

zij het er vaak over eens zijn dat Engels als lingua franca geen culturele kennis en onderdompeling heeft bevorderd; hoewel ze hun beheersing in het Engels waarderen, waren ze ook voorstander van het leren en gebruiken van extra talen. Deze en andere deelnemers aan casestudy's richtten zich om verschillende redenen op informeel en niet-formeel taalonderwijs. De meest aantrekkelijke weg naar meer taalkundige inclusie is de erkenning, validatie en evaluatie van informele taalvaardigheden, alsook meer mogelijkheden om dergelijke vaardigheden te verwerven.

Illustraties en bewijs

De complexiteit van de individuele situatie wordt geïllustreerd door het tegenovergestelde cijfer, dat het scala aan taalkundige variëteiten illustreert die door een enkele Servische vrouw in Zuid-Tirol zijn verworven en gebruikt — als voorbeeld van een aantal informanten die in ons MIME- veldonderzoek zijn geïnterviewd. Er zij op gewezen dat volgens haar ervaring de aan de universiteit verworven talen over het algemeen alleen in meer formele contexten worden gebruikt, terwijl talen die informeel, thuis en in de gemeenschap worden verworven, relevanter zijn voor het dagelijks leven.

Op het intermediaire politieke niveau kunnen deze taalkundige realiteiten worden aangepakt, d.w.z. op het niveau van een regio zoals Zuid-Tirol of een stedelijk gebied zoals Vaasa, in plaats van op het niveau van een nabuurschap of land als geheel.

Voor een doeltreffende integratie van talen is een partnerschap tussen scholen, werkgevers en gemeenschappen nodig om verschillende leertrajecten voor talen te bevorderen en de verworven niet-formele/informele vaardigheden doeltreffend te valideren. Validatie kan marktintegratie, (her)intreding naar school of gewoon sociale inclusie ondersteunen. Opleiding en tewerkstelling van gemeenschapsleden bij het beoordelen en valideren van taalvaardigheden zou een belangrijke bijdrage aan dit proces zijn. Een ander belangrijk voordeel zou zijn de beoordeling van de eerdere taalvaardigheden van kinderen tijdens hun toelating op lokale scholen te verbeteren.

Politieke implicaties

Beleidsmakers moeten onder meer rekening houden met de opvattingen over verschillende talen en hun sprekers, die wijdverbreid zijn in de gastsamenleving (d.w.z.

onder zowel nieuwkomers als lokale bevolking).

Het is absoluut noodzakelijk om de percepties van het publiek te veranderen om de verscheidenheid van talen te presenteren als een wenselijk resultaat van mobiliteit, waarbij inclusie niet wordt belemmerd maar ondersteund. Dit suggereert dat naast de bevordering van de erkenning en validatie van taalvaardigheden die buiten het formele systeem zijn verworven, het Meso-onderwijsbeleid ook:

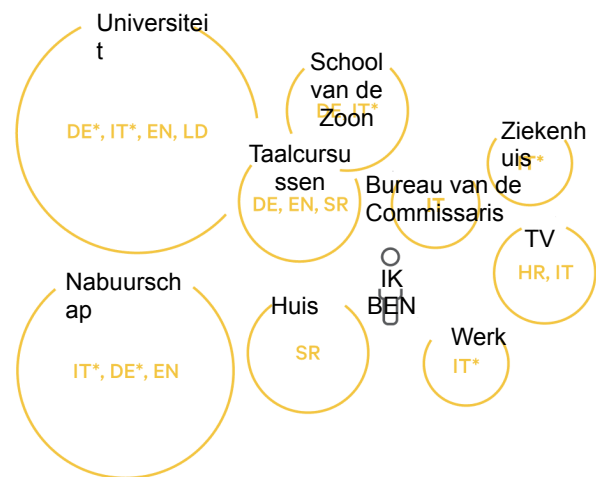
- ▶ het onderwijs van de regionale taal, geschiedenis en cultuur (met inbegrip van aangrenzende grensoverschrijdende regio's) voor zowel leerlingen in de schoolgaande als volwassenen in formele, niet-formele en informele contexten integreren;
- ▶ meertaligheid te positioneren als een normale situatie voor zowel inheemse als mobiele bevolkingsgroepen, waarbij de ene wordt gebruikt om elkaar te helpen begrijpen;
- ▶ benadrukt de culturele en educatieve voordelen van contacten tussen taalgemeenschappen en de rol van minderheidsgemeenschappen als brug tussen verschillende culturele en taalkundige tradities.

Referenties en verdieping

Cedefop: Europees Centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding (e (2012)). *Europese richtsnoeren voor de validatie van niet-formeel en informeel leren*. Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie. Cedefop-referentiereeks; Nr. 104. <http://dx.doi.org/10.2801/50647>

Herzog-Punzenberger, B., Le Pichon Vorstman, E., & Siarova, H. (2017) *Meertalig onderwijs in het licht van diversiteit: Geleerde lessen*, verslag NESET II, Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie.

OESO (2015). *Immigrantenstudenten op school: Versoepeling van de reis naar integratie*. Publicatie van de OESO.

DE TAALOMGEVING VAN EEN JONGE SERVISCHER VROUW UIT ZUID-TIROL ZELF GEZIEN

Mentale kaart van Marta Lupica Spagnolo. VAN: Duits; IN: Engels; HR: Kroatisch; IT: Italiaans; LD: Ladin; SR: Het is Servisch.

* kan worden gebruikt in verschillende lokale variëteiten.

50 Hoe kunnen de autoriteiten het behoud van vaardigheden op het gebied van vreemde talen voor volwassenen ondersteunen?

François Grin, Universiteit van Genève

Een meertalige samenleving is een samenleving waarin mensen met verschillende taalprofielen leven en samenwerken. Hoewel er via taalbeleid passende regelingen worden getroffen om ervoor te zorgen dat alle taalgroepen passende rechten en faciliteiten genieten, vereist meertaligheid op het niveau van de samenleving niet noodzakelijkerwijs dat alle personen ook meertalig zijn. Maatschappelijke meertaligheid is echter over het algemeen soepeler en efficiënter als een groot deel van de inwoners ook bi- of meertalig is. Bovendien werkt maatschappelijke meertaligheid in landen of regio's waar twee of drie talen al lang aanwezig zijn en deel uitmaken van de nationale of regionale identiteit, beter als de inspanningen om een tweede of zelfs een derde taal te verwerven, in plaats van altijd op de leden van één enkele gemeenschap te vallen, evenwichtig zijn — dat wil zeggen als leden van alle taalgroepen die historisch in de samenleving aanwezig zijn, ernaar streven de taal of talen van anderen te leren. Dit gebeurt echter niet noodzakelijkerwijs op zichzelf en enige steun van de staat is noodzakelijk. In het algemeen stelt het ministerie van Onderwijs van een staat of een tweetalig gebied het leren van een andere lokale taal verplicht: Spaans en Catalaans maken deel uit van het schoolcurriculum in Catalonië; net als Spaans en Baskisch in Baskenland, Fins en Zweeds in Finland, of Frans en Engels in Quebec. Het leren van vreemde talen is echter slechts een deel van het probleem. Na het verwerven van talenkennis moet de taalvaardigheid behouden blijven en kan de steun van de staat voor dit doel zeer nuttig zijn. Deze steun kan deel uitmaken van een gecoördineerd taalbeleidsplan.

Wat zegt het onderzoek ons?

We weten dat het onderwijs van vreemde talen in het klassieke schoolsysteem ongelijk is.

Indien beschikbaar, vertellen kwantitatieve gegevens over de vaardigheden van volwassenen in vreemde talen en de bijdrage van school- en niet-schoolleertrajecten aan hun vaardigheden een interessant verhaal: ze geven aan dat niet-schoolkanalen vaak zwaarder wegen dan traditioneel schoolonderwijs. Het relatieve belang van de verschillende niet-schoolse kanalen varieert naargelang van de moedertaal (L1) en de taal die zij leren (L2). Na zes maanden of langer te hebben gewoond, na de leeftijd van 5, in een omgeving waar de doeltaal dominant is, lijkt het echter nog steeds

een belangrijke determinant van vaardigheden te zijn, zoals blijkt uit de tabel op de tegenovergestelde pagina, waarin gegevens worden gebruikt die zijn verzameld uit een representatieve steekproef van 1600 volwassenen (18-65 jaar) in Zwitserland. Zoals uit deze cijfers blijkt, krijgt het leven in een omgeving waar de doeltaal wordt gesproken altijd een hoge score en komt het in koppigheid terecht.

Echter, niet iedereen heeft de mogelijkheid om in een vreemde taal omgeving te leven, en men kan niet altijd verwachten dat volwassenen, ondanks hun interesse om een vreemde taal te leren, in plaats daarvan avondlessen volgen. Een andere enquête in Zwitserland (van meer dan 40 000 jonge volwassenen rond de leeftijd van 19 jaar) toont aan dat de kosten worden gerapporteerd door 55,3 % en 61,6 % van de mannelijke en vrouwelijke respondenten (Grin et al., 2015: 550), en moet worden gezien als het belangrijkste obstakel voor volwasseneninvesteringen in het leren of onderhouden van vreemde talen. Dit rechtvaardigt sterk de steun van de autoriteiten voor het leren in stand houden van vreemdetalenvaardigheden. De uitdaging is om een systeem te ontwikkelen dat taalbelichting biedt (in plaats van traditioneel onderwijs) zowel goedkoop als aantrekkelijk voor volwassenen.

Illustraties en bewijs

Een dergelijk systeem werd ontwikkeld onder auspiciën van het Bilingualisme Forum van de officieel tweetalige stad Biel/Bienne, die grenst aan de Frans-Duitsetaalgrens in Zwitserland. Sinds 2000 heeft *het Bilingualism Forum*, een particuliere stichting die overheidssubsidies ontvangt, de oprichting van tweepersoons tandems vergemakkelijkt, waaronder een moedertaalspreker en een moedertaalspreker Frans, die eens per week zes maanden lang bijeenkomen voor een gesprek van een uur, met een taal die gewoonlijk 30 minuten duurt en de andere 30 minuten. Het *forum* biedt de gelegenheid om bijeen te komen, regelmatig toezicht te houden op het proces en praktische ondersteuning te bieden in de vorm van een modelovereenkomst tussen tandemleden, een certificaat van deelname en een brochure om vooruitgang of kwesties te registreren. Deelname is gratis. De *tandems* op dit moment (december 2017) omvatten 400 deelnemers, maar staan opinschreven en hebben een wachtlijst. Hoewel correspondentie voornamelijk Duits-Franse paren betreft, biedt het *Forum* ook tandems aan waarbij

Engels, Italiaans en Spaans betrokken zijn.

Politieke implicaties

Publieke steun voor het tweetaligheidsforum maakt duidelijk deel uit van het taalbeleid. Hoewel de deelnemers voornamelijk afkomstig zijn uit de tweetalige stad Biel/Bienne waar het initiatief werd gelanceerd, werd het *Forum* ook in opdracht gegeven vande autoriteiten van de Franstalige stad Neuchâtel en de Duitstalige stad Bern, die 40 km van elkaar liggen en niet aan de taalgrens liggen, om een tandemaanbod te ontwikkelen dat specifiek gericht is op de inwoners van deze twee steden. Tandem-deelnemers komen regelmatig bijeen in beide steden en hun transportkosten worden vergoed.

Naast het bieden van een goedkope en flexibele manier

BIJDRAGE AAN DE KENNIS VAN VREEMDE TALEN VAN DRIE GESELECTEERDE KANALEN VOOR HET VERWERVEN VAN EEN TWEDE TAAL (VAN DE ZEVEN). Bron: aangepast vanaf Grin (1999: 129).

L1	Duits		Frans		Italiaans		
	Frans	In het Engels	Duits	In het Engels	Duits	Frans	In het Engels
L2 schoolonderwijs (aangepast voor studiejaar)	1	4	2	3	1	2	4
6 maanden of langer in een L2-omgeving hebben gewoond na de leeftijd van 5 jaar	2	2	3	2	2	1	1
Blootstelling aan L2 thuis, tijdens de kindertijd en adolescentie	3	3	1	1	3	—	—

om taalvaardigheden in stand te houden en te ontwikkelen, biedt de tandembenadering ook mogelijkheden voor interculturele ontmoetingen en uitwisselingen tussen taalgemeenschappen.

Referenties en verdieping

Grin, F. (1999) *Vaardigheden en beloningen. De waarde van talen in Zwitserland*. Fribourg: Academische edities.

Grijns, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J., & Schwob, I. (2015). *Zwitserland-Culturele Maatschappij. Wat jongeren vandaag met hen doen*. Glarus/Ker: Rüeegg Verlag.

www.bilinguisme.ch/Tandem/Tandems-linguistiques

51 Hoe kunnen de bestaande taalvaardigheden van migranten worden gebruikt om hen te helpen de taal van het gastland te leren?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Universiteit Leipzig

Een groot aantal migranten die naar Europa komen, spreekt al een vreemde taal. Deze vaardigheden moeten bij hun taalopleiding in aanmerking worden genomen. Lokale taalcurricula zijn vaak strikt eentalig en gebruiken daarom niet het „propedeutische effect”, d.w.z. het positieve effect dat kennis van een of meer vreemde talen heeft op het leren van een nieuwe vreemde taal. Het niet gebruiken van dit effect is een verspilling van tijd en intellectueel potentieel voor economische migranten, asielzoekers of personen aan wie de vluchtelingenstatus is toegekend.

Wat zegt het onderzoek ons?

Mensen die naar Europa migreren, hebben vaak Engelse vaardigheden. Uit de statistieken voor Duitsland in 2015 blijkt bijvoorbeeld dat 28,1 % van de asielzoekers enige kennis van het Engels heeft (Rich 2016: 9). In een enquête onder vluchtelingen in Berlijn gaf 49 % aan enige kennis van het Engels te hebben, waarbij 13 % zei dat hun taalvaardigheden griep/perfectenwaren (Hochschule für Medien, Kommunikation und Wirtschaft 2016, blz. 20).

Er is gebleken dat lerenden van Duits als L3, bijvoorbeeld, hun eerder verworven kennis van het Engels als L2 kunnen gebruiken, aangezien de twee talen typologisch met elkaar verbonden zijn. Dit is vooral nuttig als de moedertaal van de spreker geen verband houdt met het Duits. Zo kan de grote groep immigranten die Arabisch spreken als eerste taal, die ook enige kennis van het Engels als vreemde taal hebben, hiervan profiteren wanneer ze Duits studeren.

Om deze bevinding met succes ten uitvoer te leggen in taalonderwijsprogramma's, met name in de context van migratie, is het noodzakelijk gegevens te hebben over het vorige taalrepertoire van elke leerling, zodat homogene klassen kunnen worden gecombineerd.

Leerkrachten zullen dan effectiever kunnen werken, vooral als hun onderwijs wordt ondersteund door passend lesmateriaal.

Aangezien mensen echter zeer verschillende niveaus in het Engels hebben, zou het nuttig zijn om het niveau van taalvaardigheid te bepalen dat nodig is om de voorkennis doeltreffend te maken. Bij een dergelijke beoordeling moet uiteraard rekening worden gehouden met de rol van andere factoren, zoals geletterdheid (of het ontbreken daarvan), zowel in de eerste taal als in andere talen in hun repertoire. Leerlingen kunnen

profiteren van de kennis van het Latijnse alfabet en moeten worden gewezen op de woordenschat en soortgelijke grammaticale elementen in het Engels en Duits, terwijl ze worden gewaarschuwd voor het bestaan van „false friends” tussen deze twee talen en de interlinguele interferentie van het Engels.

Illustraties en bewijs

De gemeenschappelijke methode om een vreemde taal alleen in de doeltaal te onderwijzen, hetzij voor pedagogische overwegingen (bijnaonderdompeling) hetzij voor praktische doeleinden (het ontbreken van een gemeenschappelijke onderwijstaal), leidt tot zeer trage vooruitgang, met name bij beginnerscurricula, zoals sommige deelnemers aan onze interviewstudies hebben gemeld (Fiedler/Wohlfarth te publiceren, teksttranscriptie; @ symboliseert lachen:

Duits@ Met Duitse leraren, denk ik, zelfs niveaus A, ze spreken alleen Duits. Dus het is echt moeilijk voor mij om je voor te stellen, je hebt geen idee van de taal en dan ga je naar de klas met een native speaker.

Uit onderzoek naar taalcurricula voor vluchtelingen is gebleken dat leerlingen toch gebruik maken van de bestaande taalvaardigheden, of ze nu vertalen naar hun moedertaal voor andere studenten of de code overschakelen naar Engels, zoals aangegeven in het volgende fragment uit onze interviews:

Ophet eerste niveau, zoals niveau B1, gebruikte de leraar soms ook Engels om het uit te leggen. Maar het is een beetje verboden omdat onze Direktor, zoals onze regisseur zegt, het niet toegestaan is om Engels te gebruiken in onze klas. Maar we kunnen het niet begrijpen, ze moet het doen.

Zoals we zien, gebruiken leraren soms Engels als lingua franca om het begrip van de leerlingen te vergemakkelijken, maar de procedure wordt niet consequent of altijd ondersteund door passend lesmateriaal, hoewel deze materialen beginnen te verschijnen, zoals blijkt uit de figuur. Homogenisering van groepen lerenden op basis van hun voorkennis zou systematisch op deze methoden vertrouwen.

Politieke implicaties

De mogelijke richtsnoeren zijn als volgt.

1. Bij de ontwikkeling van taalcursussen in de lokale taal voor migranten moet altijd rekening worden gehouden met de voorkennis van de taal. Dit moet ertoe bijdragen dat leerlingengroepen homogener worden en dus beter in staat zijn om samen te werken.

2. Lesmateriaal dat rekening houdt met de taalgidsen van leerlingen, met name hun kennis van het Engels, moet worden ontwikkeld en toegepast.

Referenties en verdieping

Aronin, L. & Hufeisen, B. (2009). *Het onderzoek van meertaligheid: Ontwikkeling van onderzoek op het gebied van L3, meertaligheid en meervoudige taalverwerving*. Amsterdam: Ik ben Benjamins.

Fiedler, S. & Wohlfarth, A. (2018). Deutsch oder Englisch? Zur Sprachenwahl von Migranten in Leipzig. In S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration — sprachliche Herausforderungen* (blz. 13-31). Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

Hochschule für Medien, Kommunikation und Wirtschaft (2016). *Flüchtlinge 2016: Studie der HMKW zu Demokratieverständnis und Integrationsbereitschaft von Flüchtlingen veröffentlicht 2016*. www.hmkw.de/news/artikel/studie-fluechtlinge-2016/
www.tagesspiegel.de/downloads/14016204/1/studie-hmkw.pdf

Rich, A.-K. (2016). Asylantragsteller im Jahr 2015: Sozialstruktur, Qualifikationslevel und Berufstätigkeit. *Kurzanalysen van Forschungszentrums Migration, Integration und Asyl des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge* 3. goo.gl/np4KuT

Schneider, D. L. (2018). Über die Verwendung des Englischen unter Geflüchteten Personen im Laufe des Deutschspracherwerbs. In S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration — sprachliche Herausforderungen* (blz. 47-67). Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

Gebruik Engels om Duits te onderwijzen. Uittreksel uit: Menschen gisteren. Deutsch als Zweitsprache. Arbeitsbuch A1.2. München: Hueber, 2013.

5 Ergänzén und vergleichen Sie.

Deutsch	Englisch	Meine Sprache oder andere Sprachen
der Norden	the north	
der O _____	the east	
der S _____	the south	
der W _____	the west	
Norddeutschland	Northern Germany	
Süddeutschland	Southern Germany	

52 Wie kan profiteren van een ontvankelijke taalvaardigheidstraining?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Universiteit van Reims Champagne-Ardenne

Mensen kunnen worden opgeleid om taalvaardigheden te verwerven die specifiek ontvankelijk zijn (of interrehsive). Dit betekent dat mensen kunnen leren begrijpen wat in een vreemde taal wordt gezegd of geschreven, zonder dat zij die taal noodzakelijkerwijs kunnen spreken of schrijven, mits deze nauw verbonden is met ten minste één taal die zij al kennen. Dit soort opleiding werd voor het eerst voorgesteld door de 17de eeuwse wiskundige en filoloog Pierre Besnier, die van mening was dat talen als een continuüm moesten worden beschouwd, en voerde aan dat ze daarom beter door vergelijking worden geleerd. Vandaag de dag is de interbegrijpe opleiding nog steeds grotendeels gebaseerd op het gebruik van taalkundige overeenkomsten tussen verwante talen: hetdoel is het vermogen van lerenden te ontwikkelen om de betekenis van semitransparante woorden te verduidelijken (zie tabel).

Vandaag de dag zijn een reeks pedagogische middelen beschikbaar, waaronder leerboeken en audiomateriaal, voor interbegripopleidingen in Romaanse talen (met name Frans, Italiaans, Portugees, Spaans, Roemeens en Catalaans), Germaanse (met name het Nederlands, Duits, Zweeds, Noors, IJslands, Luxembourgeois en Slavisch (met name Tsjechisch en Slowaaks)). Het gebruik ervan op scholen blijft echter zeer marginaal en is, wanneer het wordt gebruikt, meestal te wijten aan de sterke persoonlijke betrokkenheid van een handvol leraren. Dit kan te wijten zijn aan het feit dat de interrehsieve benadering in het algemeen wordt gepresenteerd als accessoire bij het algemene taalonderwijs of als een subtype van geïntegreerde taalinstructies met behulp van documenten die zijn geschreven in verschillende nauw verwante talen (zie Escudé 2008), zonder echt te bepalen wie er het meest van kan profiteren en aan welke speciale behoeften het kan voldoen.

Wat zegt het onderzoek ons?

Voor mobiele mensen die naar een nieuw land verhuizen, is het leren van talen een belangrijke stap in de richting van inclusie, hoewel het meestal een moeilijke en tijdrovende ervaring is. De ontwikkeling van *ontvankelijke* taalvaardigheden kan geen doel op zich zijn, maar kan een nuttige opstap zijn naar een meer omvattende taalverwerving, met inbegrip van *productieve* mondelinge en schriftvaardigheden.

Aangezien het verwerven van ontvankelijke

vaardigheden veel minder tijd kost dan leren spreken, stelt deze aanpak leerlingen in staat om snel vooruitgang te boeken en de motivatie te behouden om verder te leren. Door leerlingen een reeks nuttige instrumenten te bieden om de nieuwe taalomgeving te begrijpen, kunnen zij bovendien in korte tijd relatief onafhankelijk worden, afhankelijk van de taalkundige afstand tussen hun taal en de gasttaal. Dit kan leiden tot een gevoel van empowerment, wat vooral belangrijk is wanneer er minderzelfvertrouwen is vanwege de afhankelijkheidsstatus van de leerling. Interbegrip vergemakkelijkt ook een harmonieuze en progressieve integratie in de nieuwe taal en samenleving, waardoor de stress die vaak met de vreemde taal gepaard gaat, wordt vertraagd.

Illustraties en bewijs

We interviewden tien Italiaanse adoptiegezinnen die een kind ontvangen dat geen Italiaans sprak. Ouders benadrukten hoe belangrijk het is dat kinderentaalkundig „indices en bijdragen” krijgen, niet alleen om de ontwikkeling van de gasttaal te bevorderen, maar ook om hen te helpen vertrouwd te raken met de nieuwe omgeving. Veel ouders benadrukten hoe onnodig en soms contraproductief het was om het kind te dwingen Italiaans te spreken.

Verschillende ouders zagen school zelfs als een obstakel voor taalkundige en sociale inclusie, omdat het uitsluitend gericht was op het gebrek aan productieve taalvaardigheden van het kind, zich er niet van bewust dat sommige kinderen een taal spraken die wederzijdse begripelijkheid mogelijk maakte (zoals Spaans versus Italiaans) en het curriculum op hun leeftijd konden volgen.

Ze brachten hem in het eerste jaar ondanks het feit dat hij acht jaar oud was en toen bleef ik in mijn positie, en ik zei: Nee, nee, jegaat hetin het tweedejaar in en ze zeiden: Datkunnen we niet, omdat hij niet kan praten en hij nietkan schrijven.

Een ouder legde uit hoe zijn Spaans sprekende dochter drie maanden stil bleef op school omdat ze dacht dat het schoolpersoneel haar niet kon begrijpen. Een dergelijke situatie had gemakkelijk kunnen worden voorkomen als de leraar rekening had gehouden met de wederzijdse begripelijkheid van de moedertaal van het kind en de schooltaal.

De leraren begrepen het, maar ze hebben de moeite niet gedaan om het te begrijpen, dus onze dochter voelde zich een beetje verloren.

Uit onze studie bleek dat interbrede vaardigheden spontaan werden gebruikt in privé-omgevingen om de culturele schok als gevolg van mobiliteit te verzachten, terwijl ze vaak werden verwaarloosd in openbare en professionele omgevingen, zoals scholen.

Politieke implicaties

De volgende maatregelen moeten worden overwogen.

1. Start taaltraining en testen voor inkomende mobiele leerlingen met een focus op ontvankelijke vaardigheden, waarbij een gastvrije en productieve aanpak wordt gevolgd.
2. Het aanbieden van taalcursussen in ontvankelijke vaardigheden aan leerkrachten en maatschappelijk werkers die betrokken zijn bij de opvang van allofoons, zodat zij een beter begrip kunnen ontwikkelen van een breder scala aan talen die zij ontmoeten, in plaats van slechts enkele talen grondig te leren.
3. Leerkrachten en klasgenoten aan te moedigen de taalvaardigheden van binnenkomende Allofoonkinderen te waarderen, waardoor hun eigen taalbewustzijn kan worden verbeterd.
4. Helpen binnenkomendekinderen te integreren in

lokale scholen door hen aan te moedigen de kennis te gebruiken die zij reeds in hun verworven taal bezitten (bv. door middel van benaderingen die onderwijs geven via een vreemde onderwijstaal, zoals geïntegreerd begrip).

Referenties en verdieping

- Castagne, E. (2007). Lexicale transparantie tussen naburige talen. In E. Castagne (Ed.) *The Issues of Intercomprehension* (blz. 155-166). Kolom ICE 2, Reims: EPURE.
- Escudé, P. (2008). *Euro-mania, „Ik leer per talen, 8-11 jaar oud”, methode van disciplinaire leren in interbegrip van Romaanse talen*, EACEA/CNDP/LIDEL/HUMANITAS.
- Fiorentino, A. (2017). Strategieën voor taalonderhoud bij transnationale adoptie: welke rol voor de ouders? *Journal of Home Language Research*, 2, 5-22.
- Hufeisen, B. & Marx, N. (2007). *EuroComGerm — Die sieben Siebe: Germanische Sprachen lesen lernen*. Aken: Een schudder.

Van TRANSPARENCE naar OPACITY (volgens Castagne, 2007: 161)

Directe transparantie	Indirecte transparantie		Ondoorzichtigheid	
	Subtype 1	Subtype 2	Subtype 1	Subtype 2
Il bestaat een herkenbaar equivalent lexical equivalent in L1	stelt een lexical element in L1 voor waarvan de betekenis onnauwkeurig is, maar voldoende vergelijkbaar is om het begrip te vergemakkelijken	Er is een lexical element dat gelijkwaardig is aan L1, maar de vorm kan niet onmiddellijk herkenbaar zijn	Ne suggereert geen lexicale elementen aan L1	Stel een lexical element voor in de L1 waarvan de betekenis misleidend is
Universidade (PT) Universidad (ES) Università (IT) Universiteit (FR) Universiteit (GB) Universiteit (NL) Universität (DE)	Paraplu (GB) paraplu (F)	Miljoen (NL) *miljoenen in miljoen (F)	Zolder (NL) zolder (F)	alcune (I) geen iemand(F)

53 Wat is de rol van Engels in meertalige en multiculturele leerruimtes?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Universidade do Algarve

In heel Europa wordt het hoger onderwijs (ES) steeds meertalig, waarbij vaak een lokale of nationale taal wordt gecombineerd met lingua franca en andere talen. Formeel onderwijs en onderzoek worden echter vaak eentalig, omdat ze zich richten op het gebruik van een enkele lingua franca. Onder het mom van internationalisering wordt Engels als lingua franca (of als lingua academica) vaak gebruikt als een snelle oplossing om studenten uit het buitenland aan te trekken of om studenten voor te bereiden om als mondiale actoren en in verschillende contexten op te treden — ervan uitgaande dat Engels noodzakelijkerwijs in al deze verschillende contexten wordt gebruikt.

Wat zegt het onderzoek ons?

Als leerruimte worden hogeronderwijscampussen steeds meertalig en multicultureel¹. Studenten, professoren, onderzoekers en andere medewerkers reizen onder verschillende soorten mobiliteitsprogramma's. Er is een enorm, grotendeels verborgen kapitaal van taalkundige en culturele diversiteit dat niet wordt gebruikt in deze meertalige en multiculturele leersystemen (MML's), en zelfs vergeten door de instellingen wanneer zij mobiliteit en inclusie willen bevorderen.

Het gebruik van een lokale of nationale taal is vaak beperkt tot lokale/nationale studenten, maar moet worden aangemoedigd door mobiliteit en internationale studenten. Het gebruik van een externe lingua franca kan de indruk wekken dat het de inclusie bevordert. Dit is echter niet noodzakelijk het geval, met name wanneer de competentiegraad van studenten en personeel laag of zelfs gemiddeld is. Het gebruik van één enkel en dominante lang kan ook worden gezien als het bevorderen van mobiliteit, waardoor gebruikers een gevoel van zelfvertrouwen krijgen en de indruk wordt gewekt dat ze in een breed scala van nieuwe contexten worden geaccepteerd.

Niettemin is het voor een echte verbetering van de mobiliteit en inclusie noodzakelijk dat verschillende talen, waaronder de eigen taal, en de lokale/nationale talen in internationale mobiliteitsprogramma's worden opgenomen.

1 Voor meertaligheid en multiculturele leersystemen, zie IntlUni www.intluni.eu

Illustraties en bewijs

Een gemeenschappelijke taal is zeker nodig tussen een pas aangekomen internationale student en zijn/haar omgeving — dat wil zeggen voordat het mogelijk is om in de lokale of nationale taal te communiceren. Het is ook noodzakelijk voor internationale interactie. De functies ervan moeten echter zorgvuldig worden gekalibreerd. Bij het publiceren van onderzoeksresultaten is het noodzakelijk om voor een internationaal lezerspubliek te publiceren; tegelijkertijd is het belangrijk om te publiceren in lokale/nationale talen, zodat wetenschappelijke en technologische resultaten de gemeenschap kunnen bereiken die ze financiert en, afhankelijk van het onderwerp, een contextuele impact hebben. Bovendien is dit de enige manier om het verlies van domeinen voor de betrokken talen te voorkomen — rekening houdend met het feit dat verlies van domeinen een voorloper kan zijn van het gedeeltelijke verlies van talen.

Een algemeen misverstand leidt er vaak toe dat bestuurders van het hoger onderwijs besluiten dat internationale onderwijs- en onderzoeksactiviteiten altijd in het Engels moeten zijn, in het algemeen ervan uitgaande dat dit hun een status geeft. Het bekende geval van de „all in English” regel van de Milan Politecnico illustreert deze trend, en vele andere voorbeelden zijn te vinden op de websites van universiteiten in niet-Engelstalige landen die programma's in het Engels promoten². Het bureau Campus France promoot het Franse hoger onderwijs door te zeggen: „Het is dus niet langer nodig om vloeiend Frans te spreken om in Frankrijk te studeren”³. Deze bewering onthult waar het echte probleem is: instellingenvoor hoger onderwijs „verkopen” het idee dat talen onderling verwisselbare codes zijn.

Kennis wordt echter verworven, opgebouwd en overgedragen via talen. Universitaire klaslokalen worden vaak kunstmatig eentalig gemaakt. Lokale/nationale en erfgoedtalenen worden over het

2 Op 29 januari 2018 oordeelde de Italiaanse Consiglio di Stato echter dat het plan van de Politecnico om bepaalde cursussen alleen in het Engels aan te bieden, ongrondwettelijk was; zie www.giustizia-amministrativa.it/cdsintra/cdsintra/AmministrazionePortale/DocumentViewer/index.html?ddocname=6RRRYBGTYVS7DABC5SMN-SYVZUQ&q

3 www.campusfrance.org/en/page/programs-taught-English

algemeen niet wetenschappelijk relevant geacht, en de impact van hoger onderwijs op de lokale context lijkt vaak te worden onderschat of genegeerd. Hier zijn voorbeelden van wat Skutnabb-Kangas (1988): 13) noemt „linguïsme”, een reeks ideologieën, structuren en praktijken die worden gebruikt om een ongelijke verdeling van macht en hulpbronnen (materiële en immateriële) tussen groepen die op basis van taal worden gedefinieerd, te legitimeren, te realiseren, te reguleren en te reproduceren.

Rekening houdend met de linguïstische directory's van de verschillende actoren via meertalige conferenties, intergrehensieve benaderingen en/of vertaalstrategieën, waarbij woorden of zinnen uit andere talen in gesprek worden gebruikt, kunnen verschillende talen worden gebruikt naargelang de specifieke behoeften en doelstellingen van de context (onderwijzen en leren, lokale en nationale verspreiding, internationale communicatie, enz.). Het gebruik van verschillende talen vergemakkelijkt de toegang tot concepten en kennis, aangezien taalvaardigheid een voorwaarde is voor inhoudelijke competentie. Dit wordt bijvoorbeeld aangetoond door Dukhan et al. (2016) in de studie van de impact van de moedertaal op het maken van notities tijdens lezingen en schoolresultaten in het eerste studiejaar.

Meer gebruik van Erasmus online taalondersteuning (OLS) is een eerste mogelijke stap in de richting van meertaligheid. Deze competentie kan worden geraadpleegd en versterkt door gebruik te maken van het conceptuele kader dat is ontwikkeld in het kader van het MAGICC-project (www.magicc.eu), waarin niet alleen een competentieschaal wordt voorgesteld (in de vorm van een reeks descriptoren), maar ook scenario's voor het opbouwen van meertalige vaardigheden.

Verschillende casestudy's die in het kader van het MIME-project zijn uitgevoerd, helpen de impact van het gebruik van verschillende talen in het kennisverwervingsproces te begrijpen. Uit de resultaten ervan blijkt dat wanneer in klaslokalen of in onderzoekslaboratoria wordt gewerkt in echte MML's (bijvoorbeeld het gebruik van verschillende talen in

werkgroepen om problemen op te lossen), kennis wordt ontwikkeld en gemakkelijk wordt verworven in verschillende perspectieven, die in verschillende talenverbaal zijn.

Politieke implicaties

Het hoger onderwijs moet meertalig zijn, omdat taaldiversiteit een troef is en een echt multicultureel onderwijs niet mag worden beperkt tot eentalige praktijken. Meertalige competentie moet worden bevorderd in het kader van het taalbeleid voor het hoger onderwijs (HELP) dat is ontworpen in contextgerichte benaderingen en dat strategieën omvat om een evenwicht te bewaren tussen een lingua franca (met inbegrip van Engelsonderwijs) en onderwijs in lokale/nationale talen, waardoor studenten en personeel ook toegang krijgen tot hun eigen taalrepertoires.

Referenties en verdieping

- Skutnabb-Kangas, T. (1988). Meertaligheid en onderwijs aan minderheidskinderen. In Skutnabb-Kangas, T. & Cummins, J. (Eds.), *Minderheidsonderwijs: van schaamte tot strijd* (p. 9-44). Clevedon, Avon: Meertalige aangelegenheden.
- Dukhan S., Cameron A., & Brenner E. (2016). Impact van de moedertaal op de opbouw van nota's en eerstejaars academische prestaties. *Zuid-Afrikaans Tijdschrift voor Wetenschappen*, 112. doi.org/10.17159/sajs.2016/20160037
- Preisler, B. et al (Ed.) (2011). *Taal en leren op de internationale universiteit. Van Engelse uniformiteit tot diversiteit en Hybriditeit*. Bristol: Meertalige aangelegenheden
- Ushioda, E. (2017). De impact van wereldwijd Engels op de motivatie om andere taal te leren. Naar een ideale meertalige zelf. *The Modern Language Journal*, 101, 469-482.

Vertaling, taaltechnologieën en alternatieve strategieën

- 54 Zal machinevertaling menselijke vertalers vervangen? 144
- 55 Wat is het gebrek aan begrip en waar is het voor? 146
- 56 Vertalings- en tolkdiensten verminderen de prikkels om de gasttalen te leren? 148
- 57 Moeten we een geplande taal als Esperanto promoten als een internationale lingua franca? 150
- 58 Moet machinevertaling worden gebruikt in overheidsdiensten? 152
- 59 Moet Engels, als lingua franca, verkrijgbaar zijn in verschillende variëteiten? 154
- 60 Wat zijn de juiste taalbenaderingen om tegemoet te komen aan de taalbehoeften van mobiele gepensioneerden? 156
- 61 Hoe kan interbegrip worden gebruikt in professionele contexten? 158
- 62 Wat zijn de beste manieren om met machinevertaling te werken? 160
- 63 Wie moet als tolk of vertaler werken? 162
- 64 Hoe en wanneer moeten vertaal- en tolkdiensten worden verleend aan pas aangekomen migranten? 164

54 Zalmachinevertaling menselijke vertalers vervangen?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Aangezien de kwaliteit van de machinevertaling verbetert, moet ons beleid worden gevoerd zonder menselijke vertalers? Sommige commentatoren voorspellen de komst van „singulariteit”, wat het moment zou zijn waarop computers het menselijk brein zouden vervangen. Het begrip „singulariteit” wordt betwist, maar als dat gebeurt, zal het dan het moment zijn waarop ons beleid zal moeten vertrouwen op machines in plaats van op mensen? Er zijn verschillende redenen waarom dit waarschijnlijk niet snel zal gebeuren. Maar de populaire redenen zijn niet de meest correcte.

Wat zegthet onderzoek ons?

Ten eerste is het probleem van de huidige machinevertalingssystemen vanuit louter technisch oogpunt niet zozeer hun verwerkingscapaciteit als de databanken waarop zij werken. In zeer smalle gebieden, zoals handleidingen voor grote machines, is het geen probleem om de lijst van termen en relaties stabiel en schoon te houden. In elk open domein is het echter zeer moeilijk om de betrouwbaarheid van databases te waarborgen, vooral wanneer gebruikers machinevertalingsresultaten publiceren alsof het een menselijke vertaling betreft, en fouten worden vervolgens opnieuw in de open database geïnjecteerd. Slecht geïnformeerdegebruikers kunnen machine-intelligentie verminderen.

Ten tweede is er de vraag op de markt. De wereldmarkt voor professionele vertalingen is gestaag gegroeid, samen met de algemene toename van de interculturele mobiliteit van mensen en producten. Dit ondanks de toename in het Engels als lingua franca, de beschikbaarheid van automatische vertalingen en het toegenomen gebruik van vrijwillige vertaling („crowdsourcing”). Aangezien de globalisering de totale vraag naar vertalingen doet toenemen, wordt machinevertaling gebruikt voor situaties met een laag risico waarin de voordelen de kosten van een menselijke vertaler niet rechtvaardigen.

Op dit moment verwijderen de machines geen werk van vertalers; ze doen het werk waarvoor vertalers te duur zijn. Een soortgelijk verschijnsel lijkt van toepassing te zijn op de interpretatie: er is nog geen bewijs dat de mondelinge machinevertaling die in Skype Translator wordt gebruikt, bijvoorbeeld professionele tolken hun

werk ontnemt. In al deze gevallen verhogen technologieën alleen het vertaalvolume.

In de derde plaats verandert de aard van de professionele vertaling, aangezien een nieuw type taaldiensten zich verschuift van la cartevertaling. De menselijke vertaler (of tolk) staat garant voor kwaliteit in risicovolle situaties. Vertalers verplaatsen zich niet alleen naar een bepaalde hoeveelheid post-editing, maar ook naar herschrijven en interculturele consultatiediensten, waar zij de betrouwbaarheid en aanpassingsniveaus kunnen bieden waarvoor machinevertaling nooit is ontworpen.

Het enige nadeel is het relatief beperkte aantal talen waarvoor elektronische databanken en andere middelen beschikbaar zijn, of ten minste beschikbaar zijn op een niveau dat machinevertaling levensvatbaar maakt. De grote koloniale talen zijn goed bediend en ongeveer 90 worden momenteel genoemd als beschikbaar voor grote online systemen, maar de vele kleine talen van immigratiebeschikken gewoon niet over de elektronische middelen die nodig zijn voor automatische vertaling, in sommige gevallen van gecodificeerd schrijven. Sprekers van kleinere talen zijn daarom verplicht om in een grotere taal te werken, door machinevertaling te combineren met bemiddeling via een lingua franca.

Illustratie en bewijs

We kunnen plezier hebben met machinevertaling. Zoals hieronder te zien is, zal Luis Fonsi's *nummer Despacito*, in het Engels weergegeven door een transfer-based systeem uit 2014, waarschijnlijk niet helpen om iemand te verleiden, maar een op neuron gebaseerd systeem uit 2017 zou dat wel kunnen.

Hoewel komische fouten vaak worden gebruikt om te suggereren dat machines nooit zullen vertalen als mensen, is het op al-vertalingssysteem dat sinds februari 2017 draait veel beter, en mondelinge weergaveverbetert ook op Skype-vertaler. Dus we kunnen plezier hebben, maar machinevertaling vereist nu serieuze aandacht.

Politieke implicaties

Het beleid ter verbetering van de meertaligheid kan daarom machinevertaling op de volgende manier integreren.

1. Ervoor zorgen dat het gebruik en de beperkingen van machinevertaling worden onderwezen in het kader van de algemene opleiding in vreemde talen.

2. Het aanmoedigen van de opleiding van vertalers in communicatietechnieken die machinevertaling integreren, met inbegrip van niet alleen pre-editing en post-editing, maar ook vaardigheden die de betrouwbaarheid bevorderen.

3. Ondersteuning van de ontwikkeling van elektronische middelen in minder verspreide talen.

Referenties en verdieping

Turovsky, B. (2016). *Tien jaar Google Translate*. goo.gl/TjnUWk. Geraadpleegd in mei 2017.

van Rensburg, A., Snyman, C. & Lotz, S. (2012). Google Translate toepassen in een hoger onderwijsomgeving: Beoordeelde vertaalproducten. *Zuid-Afrikaanse taalkunde en toegepaste taalstudies*, 30, 511-524.

Wilks, Y. (2009). *Vertaalmachine. Het toepassingsgebied en de beperkingen*. New York: Ik ben Springer.

Het originele lied	Altavista Babelvis (2014)	Google vertalen (2017)	Andere vertalingen?
Despacito	Langzaam	Langzaam	
Quiero desnudarte een besos despacito	Ik wil me uitkleden om langzaam te kussen	Ik wil je langzaam kussen.	
Bedrijfsconsultants in Las paredes de tu laberinto	Gesigeneerd op de muren van je doolhof	Teken op de muren van je labyrint	
Y hacer de tu cuerpo todo een manuscrito	En maak je lichaam door een manuscript	En maak van je hele lichaam een manuscript.	

55 Wat is onbegrip en waar is het voor?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Universiteit van Reims Champagne-Ardenne

Interbegrip (ook wel *ontvankelijke meertaligheid* of *lingua receptivagenoemd*) treedt op wanneer mensen met elkaar communiceren, hun eigen taal spreken, terwijl ze elkaars taal begrijpen. Dit is mogelijk wanneer sprekers de andere taal tot op zekere hoogte hebben geleerd of wanneer talen wederzijds begrijpelijk zijn, d.w.z. wanneer ze voldoende vergelijkbaar zijn om een zekere mate van spontaan wederzijds begrip mogelijk te maken (Gooskens & van Heuven 2017). In het algemeen werkt interbegrip het beste wanneer de respectieve moedertalen van de sprekers dicht bij elkaar liggen op het gebied van woordenschat, morfologie en syntaxis, zoals Italiaans en Frans of Tsjechisch en Slowaaks. Interbegrip is wijdverbreid en goed bestudeerd in stabiele tweetalige of meertalige contexten, zoals immigrantengezinnen of grensregio's (bv. Scandinavië). Als het echter om interacties met of tussen mobieleburgers gaat, wordt het potentieel ervan nog lang niet benut.

Wat zegt het onderzoek ons?

Volgens Braunmüller en Ferraresi (2003) heeft de opkomst van de eentalige natiestaat geleid tot minder frequent gebruik van interbegrip en onwetendheid door het grote publiek. Er kan echter worden verwacht dat er in de meertalige context van de Europese samenleving meer begrip zal ontstaan en dat het spontane gebruik ervan veel vaker voorkomt dan in het algemeen wordt aangenomen.

Interbegrip is een van de *meest billijke meertalige vormen van communicatie gebleken*, omdat het iedereen in staat stelt zijn eigen taal te spreken.

Aangezien het minder tijd kost om ontvankelijke dan productieve vaardigheden te verwerven (vooral in een taal die tot dezelfde taalfamilie behoort), is interbegrip ook een rationele bemiddelingskeuze voor mensen die vaak van het ene land naar het andere reizen of verhuizen; de ontwikkeling van leesvaardigheden komt vaak op de eerste plaats, waardoor vooruitgang op het gebied van andere competenties wordt bevorderd. Bovendien zorgt interbegrip voor echt interculturele interacties, aangezien beide sprekers zich aan elkaar aanpassen.

Illustratie en bewijs

In de afgelopen 20 jaar hebben verschillende onderzoeksprojecten, waaronder sommige gefinancierd door de Europese Commissie (bijv. EuRom4, EuroCom), veel aspecten van het gebrek aan begrip

onderzocht en hebben zij geleid tot de ontwikkeling van gespecialiseerd lesmateriaal voor taalleraren of taalleerders. Verscheidene kwesties moeten echter nader worden bestudeerd, zoals de voorwaarden voor spontaan gebruik van interbegrip door zeer mobiele burgers zonder specifieke taalopleiding. Daarom richtte het MIME-project zijn empirische studies op het gebrek aan begrip in twee zeer specifieke meertalige contexten.

Onze hoofdstudie was gericht op Italiaanse gezinnen die een kind hadden geadopteerd dat geen Italiaans sprak. Uit de waarneming van twee Italiaanse gezinnen die een kind uit Chili adopteerden, bleek dat alle familieleden spontaan interbegrip gebruikten. Op de vraag hierover, ouders verklaarden dat ze de voorkeur aan interbegrip boven andere strategieën, omdat het hen in staat stelt om zich nauwkeurig uit te drukken.

Vader: Ik ben dit soort persoon die liever spreekt ik bedoel mijn taal te spreken [...] omdat het me het gevoel geeft dat ik het begrijp.

Natuurlijk kan de juistheid alleen worden meegedeeld als talen een voldoende mate van wederzijdse begrijpelijkheid mogelijk maken, zoals in het geval van het Spaans en het Italiaans. Bovendien is een goede samenwerking noodzakelijk voor mondelinge interbegrip om te werken. Ouders verklaarden dat zij eerst hun toespraak hebben aangepast om wederzijds begrip te bevorderen en een inclusieve houding aan te nemen. In het kader van de adoptie van kinderen maakt onderlinge begrip een gelijke participatie van alle gezinsleden mogelijk, waardoor de familiebanden worden versterkt.

Een andere studie van de talen die door internationale voetbalprofessionals in Frankrijk worden gebruikt, wijst erop dat het gebruik van interbegrip vaak met argwaan wordt beschouwd. De Argentijnse voetbalcoach Marcelo Bielsa, bijvoorbeeld, die op persconferenties achtereenvolgende vertolking gebruikt, werd door een journalist ondervraagd over zijn onbegripsvaardigheden, die suggereerde dat zijn gedeeltelijke taalvaardigheden blijk geven van een gebrek aan verlangen om Frans te spreken.

Journalist (in het Frans): Hoe begrijpt u soms vragen in het Frans zonder onze taal te spreken? (Vertaling in het Spaans)

Marcelo Bielsa (in het Spaans): Omdat ik bang ben dat ik belachelijk ben en mezelf belachelijk maakte. (Vertaling in het Frans)

Journalist (in het Frans): Volgend seizoen spreek je beter Frans. (Vertaling in het Spaans)

Marcelo Bielsa (in het Spaans): We zullen zien. (Franse vertaling)

Hoewel interbegrip op grote schaal wordt gebruikt en zeer gewaardeerd wordt in informele contexten, blijft het minder geaccepteerd in professionele contexten. Gelukkig blijkt uit studies van professionele contexten dat hoe meer interbegrip wordt gebruikt, hoe meer geaccepteerd het is (Berthele & Wittlin 2013).

Politieke implicaties

Sterke politieke steun is van essentieel belang om van potentiële wederzijdse begrijpelijkheid over te stappen op een echt interbegrip tussen sprekers. De volgende initiatieven kunnen worden voorgesteld:

1. Bewustmaking dat de vele formele overeenkomsten tussen verwante talen rechtstreekse toegang tot informatie mogelijk maken.
2. Mensen geruststellen over hun spontane onderlinge begripsvaardigheden en hen aanmoedigen om deze vaardigheden te versterken door middel van praktijk of opleiding.
3. De sprekers die zich bezighouden met persoonlijke interacties aanmoedigen om zich uit te drukken in de talen die zij het best kennen, wanneer zij elkaar

voldoende kunnen begrijpen (of het nu gaat om het beheersen van een nauw verwante taal of omdat ze een bepaalde passieve kennis van de andere taal of een combinatie van beide hebben).

Referenties en verdieping

Berthele, R. & Wittlin, G. (2013). Ontvankelijke meertaligheid in het Zwitserse leger. *International Journal of Multilingualism*, 10(2), 181-195.

Blanc-Benveniste, C. (Ed.) (1997). *EuRom4: Methode van het gelijktijdig onderwijzen van Romaanse talen*. Firenze: Nuova Italia.

Braunmüller, K. & Ferraresi, G. (2003). *Aspecten van meertaligheid in de Europese taalgeschiedenis*. Amsterdam: Ik ben John Benjamins.

Escudé, P. & Janin, P. (2010). *Het punt over het gebrek aan begrip, de sleutel tot meertaligheid*. Parijs: Cele International.

Gooskens, C. & van Heuven, V. (2017). Het meten van cross-linguïstische begrijpelijkheid in de Germaanse, Romaanse en Slavische taalgroepen. *Spraakcommunicatie*, 89, 25-36.

Klein, H. G., I. Galinska-Inacio, D. Rutke, T. Stahlhofen & K. Wegner (2004). *EuroComOnline — Internetskurs zum Erwerb rezeptiver Kompetenzen in Italienisch — Rumänisch — Spanisch*. eurocom.httc.de/index.php

56 Verminderen vertaal- en tolkdiensten de prikkels om de gasttalen te leren?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza tegen Ljubljani

Met de toename van de immigratie is het publieke debat in sommige gastlanden begonnen om vertaal- en tolkdiensten te koppelen aan het onvermogen om nieuwkomers in de dominante linguïstische trend te betrekken. Dit geloof is ontdekt in de Verenigde Staten (Schuck 2009: 162, 170) en het Verenigd Koninkrijk (Schäffner 2009). Soortgelijke argumenten tegen vertaling en vertolking zijn te vinden in het politieke discours. In 2007 voerde Ruth Kelly (2007) bijvoorbeeld aan dat het verlenen van vertaal- en tolkdiensten negatieve gevolgen had voor de prikkels van immigranten om Engels te leren, aangezien het dienst doet als een kruk dat hun afhankelijkheid van hun moedertaal verlengt. In 2015, de Britse secretaris van de Gemeenschappen Eric Pickles zei dat "deraden moeten stoppen met het verspillen van belastinggeld door te vertalen in vreemde talen. Leen vertaling voorkomt dat mensen integreren in de Britse samenleving" (gerapporteerd in de Daily Mail Online, 10 januari 2015).

Geen van deze beweringen is gebaseerd op empirisch bewijs en er is nooit een causaal verband aangetoond tussen het verlenen van tolk- en vertaaldiensten en de weigering om de gasttaal te leren.

Wat zegt het onderzoek ons?

In Slovenië werd een longitudinale studie uitgevoerd onder een groep recente immigranten met gratis tolk- en vertaaldiensten en gratis Sloveense taallessen. Er werd een vragenlijst gebruikt om de taalprofielen van 127 inwoners van asielzoekerscentra vast te stellen, terwijl kwalitatieve gegevens werden verkregen door middel van semi-gestructureerde interviews met 38 asielzoekers.

De resultaten hieronder weerleggen de hypothese dat vertaling en vertolking de inclusie belemmeren.

► Vertaling en vertolking zijn niet de voorkeursstrategieën. Recente migranten of nieuwkomers geven de voorkeur aan andere communicatiestrategieën, meestal Engels zoals *lingua franca* of de lokale taal, zodra ze het beheersen. Slechts 10 % van de respondenten had geen andere keuze dan tolken te gebruiken in hun dagelijks leven in het gastland. De meeste respondenten (87 %) benadrukten echter dat zij de ondersteuning van tolken en vertalers in risicovolle situaties in de juridische, politieke,

administratieve en gezondheidszorggemeenschappen nodig hebben.

► Migranten zien vertaling en vertolking als een tijdelijke oplossing. De meerderheid (61 %) ziet vertalers en tolken eigenlijk als een obstakel, waardoor hun onafhankelijke communicatie met de nieuwe omgeving wordt beperkt. Toen ze gevraagd werden een scenario voor te stellen waarin ze altijd hulp konden krijgen van een gekwalificeerde tolk wanneer ze dat wilden, zeiden ze allemaal dat ze de gasttaal liever zouden leren.

► Naast het ongemakkelijk en afhankelijk voelen bij het gebruik van een bemiddelaar, zeiden sommige migranten (31 %) dat zij niet altijd vertrouwen op tolken en vertalers om alles door te geven wat ze wilden uiten.

► In onze studie is geen verband gevonden tussen het verlenen van vertaal- en tolkdiensten door de staat en enige ontmoediging om de gasttaal te leren. Ongeveer 95 % van de respondenten vond het belangrijk om de lokale taal te kennen bij het zoeken naar werk en bouwrelaties.

Van degenen die meer dan zes maanden in Slovenië waren geweest, hadden allen een door de staat gefinancierde Sloveense cursus gevolgd en een derde had een punt bereikt waarop zij aan het Sloveense interview hadden kunnen deelnemen.

Illustratie en bewijs

We hebben daarom geen negatief verband gevonden tussen het verlenen van vertaal- en tolkdiensten en de motivatie van asielzoekers om de dominante taal van het gastland te leren.

Politieke implicaties

Beleidsmakers moeten daarom rekening houden met de volgende punten.

► Specifiek vertaalbeleid kan worden ontworpen voor verschillende groepen migranten.

► Vertalings- en tolkdiensten van hoge kwaliteit moeten door de staat worden verleend aan pas aangekomen migranten, met name in risicovolle situaties en aan het begin van hun verblijf.

► Voor de belangrijkste taalcombinaties is een hoogwaardige tolkopleiding vereist.

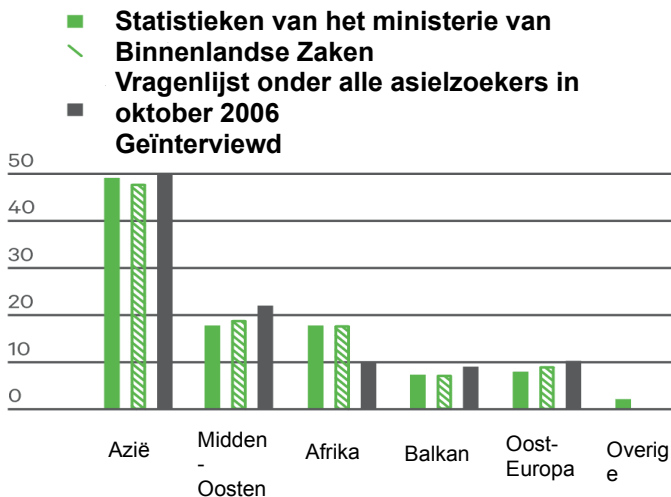
► Continue en gratis taalcursussen moeten worden verstrekt om de gasttaal te onderwijzen.

Referenties en verdieping

Kelly, R. (2007). Transcript van het interview met Ruth Kelly, staatssecretaris voor Gemeenschappen en Lokaal Bestuur, door Jon Sopel op The Politics Show, BBC NEWS, zondag 10 juni 2006. Geraadpleegd op 6 april 2018. news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/programmes/politics_show/6725673.stm

Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017). Tolken en taalkundige

Geografische oorsprong van de interviewees die wij hebben uitgewerkt in de GLOBALE POPULATIE VAN ASILE DEMANERS IN DE REPUBLIEK SLOVENIË (2013-2016, N=1585, gegevens verstrekt door het ministerie van Binnenlandse Zaken) EN POPULATIE IN SLOVENE ASILE DEMANDORS IN OCTOBRE 2016 (gegevens verzameld via een vragenlijst van 107 asielzoekers, d.w.z. 47 % van de 243 die in Sloveense asielcentra verblijven)

inclusie — vrienden of vijanden? Resultaten van een veldonderzoek. *De Vertaler*. (Online publ.: 24 nov 2017), [doi:10.1080/13556509.2017.1396406](https://doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406)

Schäffner, C. (2009). Heeft vertaling Hinder Integratie? *Forum*, 7, 99-122.

Schuck, P. H. (2009). De oprichting van immigranten in de Verenigde Staten na 9/11: Twee stappen vooruit, één stap terug. In J. L. Hochschild, J. H. Mollenkopf (Eds.): *Buitenstaanders binnenbrengen: Transatlantische perspectieven voor de politieke integratie van immigranten* (blz. 158-175). Ithaca en Londen: Cornell University Press.

57 Moeten we een geplande taal als Esperanto als internationale lingua franca bevorderen ?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Universiteit Leipzig

De sociolinguïstische status van de internationale taal Esperanto suggereert dat een geplande taal een doeltreffend communicatiemiddel kan zijn, net als elke etnische taal (of „natuurlijk“). Ondanks zijn 130 jaar geschiedenis, Esperanto is niet het onderwerp van taalkundig onderzoek zo ernstig als andere talen, en de verwerving ervan wordt niet aangemoedigd met dezelfde intensiteit.

Wat doen we aan onderzoek?

Volgens de etnoloog, een veelgebruikte verwijzing naar moderne talen, is Esperanto de tweede taal van 2 miljoen mensen (zie ook Wandel 2015); andere schattingen suggereren slechts 100.000 sprekers. Sinds mei 2015 zijn meer dan 1,6 miljoen mensen begonnen met het leren van de taal op het Duolingo-internetplatform. De ervaring leert dat Esperanto door de transparantie van de morfosyntactische structuur veel gemakkelijker te leren is dan andere vreemde talen (zie bijvoorbeeld Piron 2006: 2489), hoewel dit moeilijk te bevestigen is in de gecontroleerde studies. We bestudeerden het gebruik van Esperanto als lingua franca in gevallen van mobiliteit op lange en middellange termijn (met een focus op Esperanto-sprekende families) en het gebruik ervan als bedrijfstaal in een internationale ngo in Slowakije (zie Fiedler & Brosch 2018). Onze resultaten suggereren dat de verlamde taalkan functioneren als een effectief en expressief middel voor interculturele communicatie, waardoor een hoge mate van inclusie mogelijk is. Deelnemers aan onze studie over ngo's (voornamelijk stagiairs en vrijwilligers die voor het Europees vrijwilligerswerk werken) bevestigden het gemak van het leren van talen in relatief korte tijd.

Terwijl sommige vrijwilligers die werkzaam waren in de NGO Esperanto kenden voor hun 6 of 12 maanden durende stage, anderen begonnen het pas te leren als ze besloten daar te werken.

Een ander interessant resultaat was dat het professionele kader van de NGO, dat werknemers en stagiairs uit zes verschillende moedertalen omvatte, werd gekenmerkt door meertalige praktijken die zijn gewijzigd naar gelang van de communicatieve situatie en de deelnemers: Esperanto werd gebruikt in ongeveer 80 % van alle interacties op het werk en ook in persoonlijke communicatie tijdens lunchpauzes, terwijl in de rest van de tijd de lokale taal, Slowaaks en Engels als lingua

franca werden gebruikt. Daarnaast bleek uit onze interviews dat een aantal sprekers zeiden dat ze het propedeutische effect van Esperanto ervaren, d.w.z. hun succesvolle overname van Esperanto hielp hen andere vreemde talen te leren. Uit deze resultaten blijkt dat de invoering van een geplande taal niet noodzakelijkerwijs een devalorisatie van andere talen betekent.

Illustraties en bewijs

Kennis van de geplande taal vergemakkelijkt de daaropvolgende verwerving van andere talen, waaronder het leren van de lokale taal na vestiging in een nieuw gastland met een Spaanstalige familie:

De esperantohulp veel om mijn vermogen om te spreken [...] te stimuleren, ik zou zelfs niet eens hebben geprobeerd Hongaars te leren als ik geen Esperanto-leerboek had gehad om Hongaars te leren, wat het mij gemakkelijker maakte.

Esperanto heeft bewezen een levende taal te zijn met een groot potentieel als effectief communicatiemiddel op verschillende gebieden. Het wordt gebruikt in de dagelijkse conversatie, als taal voor specifiek gebruik en als medium van originele en vertaalde literatuur. Het is de meest succesvolle taal van meer dan 1.000 gebouwde taalprojecten. Dit is deels te wijten aan zijn structurele eigenschappen: een productief systeem van woordvorming, flexibele syntaxis en een vermindering van complexiteit en uitzonderingen, allemaal zonder verlies van expressiviteit. Maar Esperanto's succes is vooral te danken aan extralinguïstische factoren: de taal heeft een voldoende gevarieerde en creatieve gemeenschap van sprekers gevonden om de duurzame ontwikkeling en verspreiding ervan te waarborgen. In april 2012 werd Esperanto toegevoegd aan de talen van Google Translate, en de ontwikkeling van Wikipedia (de Esperanto Wikipedia) is onderweg, met meer dan 240.000 artikelen in december 2017. De weinige moedertaalsprekers van Esperanto (ongeveer 1.000 mensen) leggen geen taalnormen op, wat betekent dat alle sprekers op gelijke voet kunnen communiceren.

Om deze redenen mogen onderwijsstelsels het Esperanto niet negeren, maar het potentieel ervan als communicatietaal die gelijk is aan die van natuurlijke talen, opnieuw bekijken. Er kunnen inspanningen

worden geleverd om naast andere cursussen vreemde talen onderwijs te geven in de geplande taal.

Politieke implicaties

1. Geplande talen en interlinguïstisch (de studie van geplande talen) moeten worden gedefinieerd als gebieden van onderwijs en onderzoek aan universiteiten.
2. Er moeten professioneel lesmateriaal voor het onderwijs van Esperanto op scholen worden gecreëerd.
3. Esperanto moet op geselecteerde scholen in heel Europa als vreemde taal worden aangeboden in het kader van een gecoördineerde aanpak om de langetermijnwaarde ervan op grote schaal te bepalen. Voor elke deelnemende school zouden lerarenopleidingen moeten worden gevolgd met normen die kwaliteitsonderwijs garanderen, net als voor andere vreemde talen.

Referenties en verdieping

Brosch, C. (2018). Esperanto als Mittlersprache bei längerfristiger Mobilität. In S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration — sprachliche Herausforderungen*. Leipzig: Leipziger

Universitätsverlag, 69-90.

Brosch, C. & Fiedler, S. (2017). Der spezifische Beitrag des Esperanto zum propädeutischen Effekt beim fremdsprachenlernen (mit Schwerpunkt auf der Erwachsenenphase). In C. Brosch & S. Fiedler (Eds.), *Jahrbuch der Gesellschaft für Interlinguistik*, 11-38.

Fiedler, S. & Brosch, C. (2018). Esperanto — een lingua franca in gebruik: Een casestudy over een educatieve NGO. *Taalproblemen & Taalplanning*, 42, 194-219.

Pereltsvaig, A. (2017). *Esperantische studies: State-of-the-Art*. On-line publicatie: www.esperantic.org/en/research/state-of-the-art/

Piron, C. (2006). Het kiezen van een officiële taal/Wahl einer Amtssprache. In U. Ammon et al. (Eds.), *Sociolinguïstiek/Soziolinguistik. Een internationaal handboek van de wetenschap van taal en samenleving/Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft* Vol. 3/3. Teilband (blz. 2484-2493). Berlijn/New York: van Gruyter.

Wandel, A. (2015). Hoeveel mensen spreken Esperanto? *Esperanto op het web. Interdisciplinaire beschrijving van complexe systemen*, 13, 318-321.

58 Moet machinevertaling in overheidsdiensten worden gebruikt?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Machine Translation (TA) is algemeen beschikbaar in gratis online formaten, waarvan de belangrijkste worden beheerd door 's werelds grootste IT-bedrijven, gevestigd in de Verenigde Staten. Er bestaat een wijdverbreide opvatting dat de vertalingen van deze systemen gebrekkig en onbetrouwbaar zijn en onder alle omstandigheden moeten worden vermeden. Veel mensen maken echter consequent gebruik van deze online diensten en weten hoe ze resultaten kunnen integreren in andere communicatiestrategieën. De vraag is niet of machinevertaling kan worden gebruikt, maar hoe en wanneer het kan worden gebruikt.

Wat zegt het onderzoek ons?

Een overzicht van het gebruik van technische bijstand in overheidsdiensten laat twee soorten situaties zien, die fundamenteel verschillen.

In het eerste scenario wordt een vaste tekst (officiële tekst of eventueel een website) aangedreven door een gratis online machinevertalingssysteem, of worden knoppen online aangeboden zodat gebruikers dat zelf kunnen doen. Het resultaat is een geschreven vertaling die fouten bevat. U zult deze fouten niet zien als u de taal niet kent; fouten mogen niet fataal zijn; maar hij is hier. In veel gevallen zal de gebruiker de inhoud van de website of het document kunnen begrijpen, maar er zullen vrijwel zeker negatieve gevolgen zijn.

1. De gebruiker zal het gevoel hebben dat zijn/haar taal niet wordt gerespecteerd, wat negatieve gevolgen kan hebben voor zijn of haar gevoel van sociale inclusie.
2. Er zijn negatieve gevolgen voor het merkimago van de betrokken openbare dienst.
3. Hoewel algemene ideeën worden gedeeld, ontwikkelt de gebruiker een rationeel wantrouwen ten aanzien van details, wat betekent dat alle belangrijke of risicovolle informatie vaak niet rauw is of door andere kanalen moet worden gevolgd.
4. In de meest ongunstige situaties, niet in de laatste plaats met betrekking tot gezondheidsdiensten, zou informatie met een hoog risico kunnen worden geloofd en aangepakt, met mogelijk rampzalige gevolgen.

In een tweede scenario kiezen gebruikers zelf machinevertaling in een taal die niet anderszins

beschikbaar is en worden ze gewaarschuwd voor de bijbehorende risico's. Een website van gezondheidsdiensten zou dit bijvoorbeeld kunnen doen om een lijst van telefoonnummers te presenteren die kunnen worden gebruikt voor vervolghulp (zie Liddicoat en Hale 2015), een situatie met een laag risico waarbij machinevertaling zeker beter is dan niets.

Illustraties en bewijs

Wanneer machinevertaling wordt toegepast op gespecialiseerde situaties zoals medische consultaties, kan men doorgaan door de dialoog te delen in gesloten scripts, met een beperkt aantal opties bij elke stap. Dit kan vrij goed werken, zolang de dialoog in het script blijft, zoals te zien is in een gespecialiseerde medisch vertaler die gratis kan worden gedownload. Zodra we het gesloten script verlaten, zijn er andere oplossingen nodig.

Uit onze MIME-casestudies in Tarragona, Leipzig en Ljubljana is gebleken dat recente immigranten en asielzoekers online machinevertaling gebruiken om zich voor te bereiden op belangrijke evenementen zoals een bezoek aan de dokter.

Zij komen dus tot het gesprek met op zijn minst enig begrip van de termen die zullen worden gebruikt en het soort dingen dat zal worden gezegd. In dergelijke situaties, machinevertaling is niet gewoon „beter dan niets”. Dit is een echte hulp bij het gebruik in combinatie met andere bemiddelingsstrategieën: Lingua franca, onbegrip, gebruik van de gasttaal. In dit soort situaties is het gebruik van machinevertaling niet alleen legitiem, maar verdient het om te worden gecultiveerd en specifiek opgeleid.

Politieke implicaties

De politieke implicaties zijn als volgt.

1. In het algemeen mag automatische vertaling niet door dienstverleners worden gebruikt, tenzij zij verband houden met andere communicatiestrategieën (pre-editing, post-editie). Dit geldt met name voor situaties met een hoog risico.

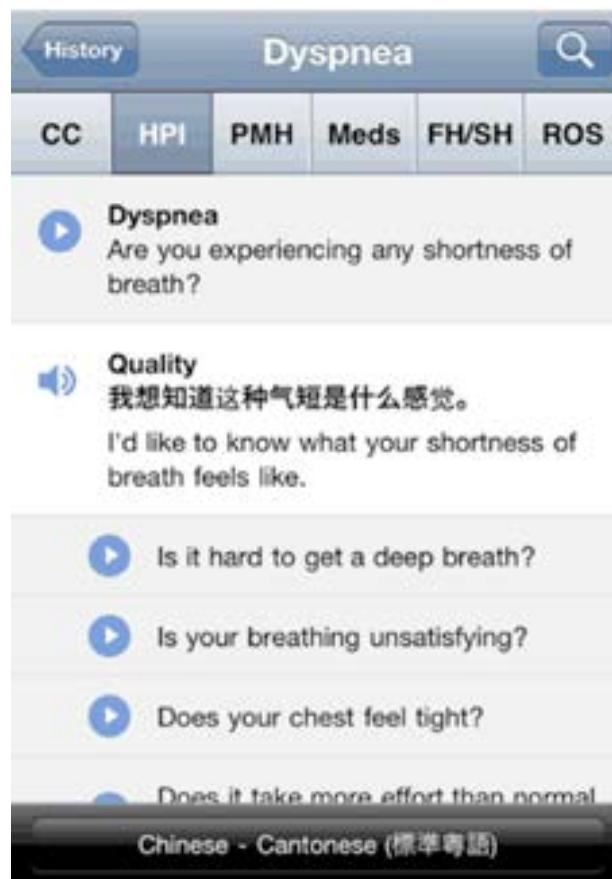
2. Tegelijkertijd kunnen links naar de door de gebruiker gekozen machinevertaling worden gebruikt voor situaties met een laag risico en voor talen waarin

waarschijnlijk geen menselijke vertaling zal worden verstrekt. Machinevertaling wordt in geen geval beschouwd als een vervanging van een vertaling door een gekwalificeerde beroepsbeoefenaar.

3. Dienstverleners moeten erkennen dat veel van hun klanten machinevertaling gebruiken door zich volledig bewust te zijn van de beperkingen ervan en door succesvolle combinaties met andere bemiddelingsoplossingen. Er mag geen poging worden ondernomen om dergelijke praktijken te verbieden.

4. Opleiding in intelligent gebruik van machinevertaling moet deel uitmaken van de algemene opleidingsprogramma's voor bemiddeling, die worden erkend als basistaalcompetentie.

De komst van neuronale machinevertaling uit 2016 heeft de outputkwaliteit voor veel talenparen verbeterd, en er is geen twijfel dat de jongere gebruikers zijn, hoe meer ze weten hoe ze machinevertaling in sets van communicatiestrategieën kunnen integreren.

Referenties en verdieping

García, I. (2010). Is machinevertaling al klaar? *Doel*, 22, 7-21.

Liddicoat, A. & Hale, S. (2015). De betekenis van nauwkeurigheid en cultuur, en de opkomst van de machine in vertolking en vertaling. *Cultus: Het Tijdschrift voor interculturele bemiddeling en communicatie*, 8, 14-26.

59 Moet Engels, als lingua franca, verkrijgbaar zijn in verschillende variëteiten?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

In de afgelopen jaren hebben verscheidene politieke filosofen het gebruik van het Engels als lingua franca in de wereld opnieuw onderzocht, waaronder de vraag of deze dominante rol verenigbaar is met de beginselen van rechtvaardigheid. In dezelfde periode ontstond een nieuw groeiend debat in de taalkunde over het gebruik van het Engels als lingua franca, wat suggereert dat bij gebruik door niet-inheemse sprekers Engels in feite wordt vervangen door een ander duidelijk idioom, een beetje zoals andere commentatoren spreken van „Glorblish”integenstelling tot standaard Engels in een van de vele inheemse rassen (zie bijvoorbeeld Seidlhofer 2011, Jenkins 2014). Sommigen beweren dat het type Engels dat als lingua franca wordt gebruikt, niet als „eigendom” van moedertaalsprekers moet worden beschouwd. In plaats daarvan moet het Engels als lingua franca (ELF) op zich als legitiem worden beschouwd en niet als een gebrekkige vorm van het Engels.

Wat zegt het onderzoek ons?

De taalkundige belangstelling voor het ELF en het belang van politieke filosofen voor taalkundige rechtvaardigheid hebben zich tegelijkertijd ontwikkeld, maar de twee literatuur is tot nu toe nietbenaderd (behalve bijvoorbeeld Gazzola en Grin 2013). Van Parijs (2011), een sterke pleitbezorger van het gebruik van Engels internationaal, en een aantal van zijn volgelingen, gaan ervan uit dat Engels internationaal gebruikt niet anders is dan Engels als moedertaal (ENL). Elf-aanhangers beschouwen hen integendeel als wezenlijk verschillend. Afgezien van enkele verwijzingen was hij echter niet geïnteresseerd in kwesties die door politieke filosofen die geïnteresseerd zijn in taalkundige rechtvaardigheid, aan de orde worden gesteld. Dit gebrek aan aandacht is problematisch, omdat het kan leiden tot ernstige fouten bij de diagnose van de problemen die op het spel staan.

Bijvoorbeeld, de bewering dat niet-inheemse Engelstaligen niet langer in het nadeel zijn van moedertaalsprekers wanneer Engels wordt gesproken in lingua franca (in de zin van „ELF”; zie Jenkins 2014: 39-40; Seidlhofer 2011: 16) blijft vaag. Om een dergelijke bewering te onderbouwen, zouden we eerst een duidelijk begrip nodig hebben van wat onrecht of niet-verwant nadeel is, en hoe ELF het oplost of vermindert. Alleen dan zal men in staat zijn een passend advies te geven over de grootste rechtvaardigheid van

ELF.

Tegelijkertijd, als het gebruik van Engels door niet-inheemse sprekers kan worden losgekoppeld van het gebruik van Engels door moedertaalsprekers, zou dit filosofen ertoe moeten brengen de bewering te heroverwegen dat het gebruik van Engels als een wereldwijde voertuigtaal oneerlijk is. Sommige kenmerken van het ELF-argument zouden dan de normatieve discussie over mondiale taalkundige rechtvaardigheid moeten aangaan, met als gevolg een herschikking van de huidige standpunten en een heroriëntering van overheersende argumenten.

Het onderzoek identificeert vier bronnen van wereldwijd taalrecht in een wereld waar Engels zou worden gebruikt als een wereldwijde lingua franca.

1. **Communicatieve onrechtvaardigheid:** niet-Engelstaligen hebben relatief lagere communicatievaardigheden, wat hun communicatie kan belemmeren.
2. **Hulpbronnenoneigenlijkheid:** niet-inheemse sprekers moeten aanzienlijke middelen investeren in het leren van Engels, terwijl moedertaalsprekers dat niet hoeven te doen.
3. **Onrecht van de wereld van het leven:** niet-Engelse talen worden gedegradeerd naar de periferie, terwijl sprekers van deze talen een steeds groter deel van hun leven doorbrengen in een Engelssprekende omgeving en referenties (wat politieke filosofen een „wereld van het leven”noemen).
4. **Onrechtvaardigheid van de waardigheid:** de hogere status van het Engels impliceert, correlatief, een lagere status voor de andere talen, en een lagere mate van waardigheid en prestige voor hen.

Illustraties en bewijs

Het hervatten van het Engels als een ELF elimineert taalrechtvaardigheid niet. Ten eerste blijven de investeringen in middelen fundamenteel ongelijk. Ten tweede, aangezien het ELF niet stabiel en intrinsiek dynamisch is, is het voor de sprekers niet duidelijk wat het communicatieve doel is, wat kan leiden tot communicatieve onzekerheid. Bovendien bestaat er in de meeste gevallen nog steeds een kloof in de competentie tussen moedertaalsprekers en niet-

inheemse sprekers. Ten derde, hoewel het theoretisch mogelijk is om „deculturalisering” vande Engelse taal en „re—culturaliseren” als een werkelijk gedeelde en neutrale taal, is dit niet aannemelijk, vooral in het licht van de fundamentele instabiliteit van de ELF, die sterk contrasteert met de sterke culturele wortels van ENLinlanden vangroot economisch, politiek en demografisch belang zoals Groot-Brittannië, de Verenigde Staten, Australië, enz. (Mackenzie, 2014). Ten vierde, juist vanwege het verschil tussen een instabiele ELF en een lang gevestigde ENL met sterke literaire en nationale tradities, is het onwaarschijnlijk dat het prestige van het ELF overeenkomt met dat van ENL.

Politieke implicaties

Een mogelijk alternatief, aangezien Engels een aanzienlijke invloed heeft en momenteel meer wordt gebruikt dan enige andere taal in internationale communicatie, is het zoeken naar een andere strategie met betrekking tot het gebruik van het Engels. Het kan met name worden opgevat als een polycentrische lingua franca, net zoals *moedertalen* zoals Duits, Nederlands (en Engels zelf!) ook polycentrisch zijn. De daaruit voortvloeiende betrokkenheid vertaalt zich niet rechtstreeks in beleidsmaatregelen, maar kan de reikwijdte van overwegingen in verband met de doelstellingen van het taalbeleid verruimen.

Als lingua franca zelf als polycentrisch wordt beschouwd, moet het gebruik van Engels in internationale communicatie de manier omvatten waarop Engels wordt gesproken op basis van L1, wat de taal intern meer divers maakt. Deze aanpak voorziet in een duidelijkere communicatienorm om rechtsonzekerheid tegen te gaan (zoals het geval zou zijn als de FLE als leerdoelstelling zou worden

beschouwd). Zoals De Schutter (verwachting) laat zien, maakt het mogelijk om L1-kenmerken en -uitdrukkingen over te dragen naar het Engels, waardoor een stabielere herculturalisatie wordt gewaarborgd, en het herstelt meer gelijke waardigheid door de taal toe te passen, normen daarvoor vast te stellen en niet-inheemse Engelse gebruikers het vertrouwen te geven dat wat zij spreken ook (goed) Engels is, volgens lokale regels, waarvan de standaardisering de sprekers een geloofwaardiger tegengewicht geeft voor ENL-normen dan de volatiliteit van de ELF.

Referenties en verdieping

- Door Schutter, H. (aanstaande). Wereldwijd taalkundig recht en Engels als Lingua Franca. In F. Grin & P. Kraus (Eds.), *The Politics of Multilingualism. Taalgovernance, globalisering en Europeanisering*. Amsterdam: Ik ben John Benjamins.
- Gazzola, M. & Grin, F. (2013). Is ELF effectiever en eerlijker dan vertaling? Een evaluatie van de meertalige regeling van de EU. *Internationaal Tijdschrift voor Toegepaste Taalkunde*, 23, 93-107.
- Jenkins, J. (2014). *Engels als lingua franca in de internationale universiteit: De politiek van academisch Engels taalbeleid*. Oxford: Ik ben Routledge.
- Mackenzie, I. (2014). *Engels als een Lingua Franca. Theoriseren en onderwijzen Engels*. Oxford: Ik ben Routledge.
- Seidlhofer, B. (2011). *Engels begrijpen als een Lingua Franca*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Parijs, P. (2011). *Taalrechtvaardigheid voor Europa en voor de wereld*. Oxford: Oxford University Press.

60 Wat zijn de juiste taalbenaderingen om tegemoet te komen aan de taalbehoeften van mobiele gepensioneerden?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

De migratie van relatief welvarende gepensioneerden uit Noord-Europa naar pensioenbestemmingen langs de Middellandse Zeekusten leidt tot een specifieke sociolinguïstische context. Veel gepensioneerde migranten leren de taal van het gastland niet, althans niet diepgaand. In plaats daarvan maken migranten en andere lokale actoren gebruik van een reeks taalstrategieën om aan hun communicatiebehoeften te voldoen. Wat zijn deze strategieën en hoe moeten lokale besluitvormers het complexe taallandschap van internationale migratie bij pensionering navigeren?

Wat zegt het onderzoek ons?

Er kunnen twee normatieve perspectieven worden vastgesteld op het gebied van mobiliteit en taalverscheidenheid in Europa. Ten eerste spelen taalkwesties een prominente rol in de discussies over de integratie van immigranten. Het wordt vaak van essentieel belang geacht dat immigranten de taal van het gastland leren om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt en deel te nemen aan politieke processen, alsook om culturele redenen die verband houden met behoren en identiteit. Vanuit dit oogpunt heeft de voorkeur meertaligheid op individueel niveau, d.w.z. immigranten leren naast hun moedertaal de taal van het gastland.

Ten tweede zijn er zowel Europees als nationaal beleid inzake rechten van minderheden, dat soms ook van toepassing is op migranten. Deze rechten impliceren dat legaal ingezetenen met een andere moedertaal dan een meerderheids- of officiële taal in bepaalde omstandigheden de mogelijkheid moeten hebben om hun moedertaal te gebruiken. Vanuit dit oogpunt heeft de voorkeur meertaligheid op maatschappelijk niveau: de gastmaatschappij verstrekt informatie niet alleen in de meerderheidstaal, maar ook in de relevante minderheidstalen, en in bepaalde situaties is vertolking of vertaling beschikbaar.

Wanneerbeleidsmakers worden geconfronteerd met de taalbehoeften van mobiele gepensioneerden, moeten zij een evenwicht vinden tussen deze twee perspectieven.

Illustraties en bewijs

In het geval van internationale migratie van gepensioneerden heeft het MIME-onderzoek een aantal taalstrategieën vastgesteld die door mobiele gepensioneerden worden gebruikt.

1) Veel gepensioneerden — althans die uit kleinere taalgemeenschappen — proberen in eerste instantie de taal van het gastland te leren. Lokale overheden kunnen een rol spelen bij het aanbieden van taalcursussen die zijn afgestemd op de behoeften van buitenlandse gepensioneerden, tenzij andere actoren dat doen. Zo geven gepensioneerden de voorkeur aan communicatieve vaardigheden in plaats van op grammaticale correctie, en kunnen onlinecursussen nuttig zijn op bestemmingen waar veel seizoensgebonden migranten geen reguliere cursussen ter plaatse kunnen volgen.

Taalonderwijs is echter niet voldoende. Ouderen vinden het vaak moeilijk om een nieuwe taal te leren en hebben minder kansen en prikkels dan jongeren om de lokale taal te leren. Uit onderzoek van MIME blijkt dat gepensioneerden die migreren om „levensstijl” redenen vaak weinig beheersing krijgen van de talen van hun nieuwe thuisland.

2) In plaats daarvan kunnen gepensioneerde migranten vaak hun moedertaal gebruiken. MIME-onderzoek heeft vier manieren gevonden om dit te doen. Ten eerste hebben veel pensioenbestemmingen de opkomst van expatgemeenschappen waar gepensioneerde migranten een groot deel van hun dagelijks leven in hun moedertaal kunnen leven.

Ten tweede kunnen gepensioneerden gebruikmaken van tolken- of vertaaldiensten, die vaak gemakkelijk beschikbaar zijn op plaatsen waar veel buitenlandse gepensioneerden zich hebben gevestigd. Uit de MIME-studie bleek echter dat deze taaldiensten vaak worden verleend door vrienden, kennissen of tolken zonder formele kwalificaties. In gevoelige situaties kan dit een probleem zijn. Ten derde is in sommige contexten melding gemaakt van onderling begrip (wederzijds begrip tussen gebruikers van naaste talen). Ten vierde kunnen migranten tijdelijk terugkeren naar hun (voormalig) thuisland om bepaalde activiteiten uit te voeren, bijvoorbeeld om hun arts te raadplegen. Deze strategie kan worden omschreven als een „output”.

3) Ten slotte wordt het Engels in toenemende mate gebruikt als lingua franca in pensioenbestemmingen, aangezien zowel gepensioneerden als lokale bewoners een betere kennis van het Engels krijgen. Voor veel

gepensioneerde migranten maakt dit het leven gemakkelijker als ze in staat zijn om in het Engels te communiceren in plaats van in de lokale taal. Maar de overheersing van het Engels omvat ook kwesties van macht en status die gevoelig kunnen zijn in de interactie tussen inboorlingen en buitenlanders, en dus voor sociale cohesie. Bovendien lijken lokale overheden soms te veel vertrouwen in het Engels te hebben en geloven zij dat de in het Engels verstrekte informatie toegankelijk is voor alle buitenlanders.

Dit is niet het geval, aangezien niet alle mobiele gepensioneerden het Engels begrijpen en zelfs degenen die over het algemeen beter kunnen begrijpen als zij informatie in hun moedertaal ontvangen. Engels is vaak nuttig voor de dagelijkse communicatie en verspreiding van algemene informatie, maar vertolking of vertaling in de moedertaal is noodzakelijk om bepaalde groepen en individuen aan te vullen, en in bijzonder gevoelige situaties.

Politieke implicaties

Gepensioneerde migranten gebruiken een breed scala aan taalstrategieën om de dagelijkse communicatie te beheren. Beleidsmakers moeten deze diversiteit erkennen en zich daaraan aanpassen, „size-one” oplossingen vermijden en bereid zijn om, afhankelijk van de situatie, verschillende taalbenaderingen te hanteren. Het kan hierbij gaan om migrantenvriendelijk taalonderwijs, samenwerking met etnische verenigingen, openbare tolk- en vertaaldiensten van goede kwaliteit en een goed doordacht gebruik van Engels als lingua franca. Indien de autoriteiten van het gastland in staat en bereid zijn om tolkdiensten te verlenen op andere gebieden dan gerechtelijke procedures, indien het EU-recht dit vereist, moet voorrang worden gegeven aan medische zorg.

Referenties en verdieping

- Casado-Díaz, M. A. (2006). Met pensioen gaan naar Spanje: Een analyse van de verschillen tussen Noord-Europese onderdanen. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32, 1321-1339.
- O'Reilly, K. (2008). *Gesprekken aan de Costa*. Gepubliceerd door Lulu.com
- Torkington, K., David, I., & Sardinha, J. (Eds.). (2015). *Het goede levenbeoefenen: Leefstijlmigratie in praktijken*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars.

1

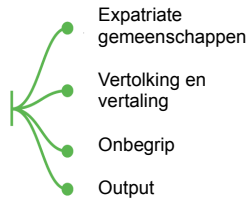
Communicatie in de taal van het gastland

2

Communicatie in de moedertaal van migranten

3

Communicatie in een lingua franca (vaak Engels)

61 Hoe kan interbegrip in professionele contexten worden gebruikt?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Universiteit van Reims Champagne-Ardenne

Een van de belangrijkste uitdagingen waarmee openbare en particuliere instellingen in Europa worden geconfronteerd, is de manier waarop een breed scala aan meertalige communicatiecontexten, waaronder werk, kan worden beheerd. Uit onderzoek naar de taaleconomie blijkt dat een hoog niveau van Engels niet noodzakelijk voldoende is en dat vaardigheden in andere vreemde talen op grote schaal kunnen worden beloond omdat zij een extra concurrentievoordeel bieden (bv. Grin, Sfredo en Vaillancourt 2010). Alternatieve oplossingen voor bedrijven die in een meertalige context actief zijn, zijn onder meer het werven van moedertaalsprekers, het gebruik van professionele tolken en vertalers en het aanbieden van interne taalopleidingen. Parallel met deze bekende strategieën blijft het potentieel voor onderling begrip grotendeels onderbenut, zowel mondeling als schriftelijk.

Wat zegt het onderzoek ons?

In professionele contexten werd het gebruik van mondelinge intercomprehension waargenomen tijdens face-to-face vergaderingen, zowel tussen nauwe medewerkers (Ribbert & ten Thije 2007) als informele bijeenkomsten (Klaveren & De Vries 2012). Voor deze bemiddelingsmethode is een aantal voordelen geclaimd, met name in verband met teamwork. Wanneer collega's spreken (of voldoende kennis hebben) van verwante talen (d.w.z. relatief dicht bij elkaar), kunnen deze gemeenschappelijke taalvaardigheden worden gebruikt om tijd te besparen, mentale vermoeidheid te voorkomen en wederzijds cultureel begrip over te dragen.

In professionele contexten met documenten die in vreemde talen zijn geschreven, is interbegrip vrij wijdverspreid, vooral in combinatie met het gebruik van woordenboeken of vertaalhulpmiddelen. Schriftelijke ontvankelijke vaardigheden zijn om twee belangrijke redenen zeer kosteneffectief.

Ten eerste bieden ze een maximale flexibiliteit, omdat het met een kleine opleiding niet alleen mogelijk is om een kwalitatief hoogstaand begrip van verwantetalen te bereiken, maar ook om informatie op te halen uit documenten die zijn geschreven in minder nauw

verwante talen, maar ook uit contacttalen (Castagne 2007). Ten tweede brengen zij geen directe kosten met zich mee en kunnen zij de behoefte aan tolk- en vertaaldiensten verminderen. Uit een simulatie van de interne communicatie tussen de Europese instellingen en de lidstaten blijkt dat de invoering van onderling begrip tussen de leden van het Europees Parlement en de Europese ambtenaren, als alternatief voor een model dat uitsluitend gebaseerd is op vertolking en vertaling tussen alle officiële talen van de EU, het aantal vertaalparen aanzienlijk zou verminderen, waardoor de lidstaten enkele miljoenen euro's zouden besparen (Grin 2008) en meertalige praktijken zouden worden bevorderd.

Illustraties en bewijs

Om interbegrip in professionele kringen te verkennen, voerden we een studie uit van tien oud-afgestudeerden van de Universiteit van Reims Champagne-Ardenne die twee jaar in ontvankelijke vaardigheden waren opgeleid in ten minste drie Romaanse talen (Italiaans, Spaans, Portugees) en drie Germaanse talen (Duits, Engels en Nederlands). Negen van de tien deelnemers meldden het gebruik van geschreven interbegrip meestal in combinatie met het gebruik van een woordenboek. Slechts een paar deelnemers meldden echter dat zij hun onbegripsvaardigheden alleen in privéverband gebruikten voormondelinge documenten.

Zo gebruiken zelfs professionals die in ontvankelijke meertaligheid zijn opgeleid, deze vaardigheden meestal niet in mondelinge contexten.

Dit suggereert dat het professionele gebruik van mondelinge interbegrip nog niet wordt gezien als een echt alternatief voor strategieën zoals lingua franca. Een mogelijke oplossing zou kunnen zijn om beroepsbeoefenaren ertoe aan te zetten expliciet overeenstemming te bereiken over de bemiddelingsstrategieën die zij kunnen gebruiken, bijvoorbeeld door kort hun respectieve taalrepertoires te bespreken wanneer zij beginnen samen te werken.

Politieke implicaties

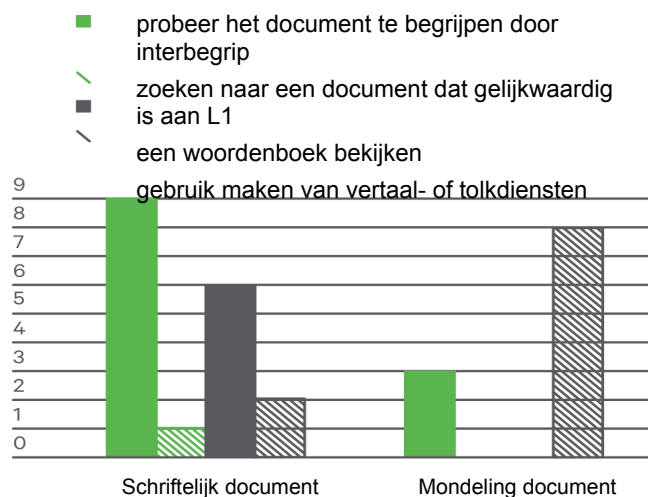
In het licht van het bovenstaande zouden beleidsmakers de volgende maatregelen kunnen overwegen.

1. Beroepsorganisaties aanmoedigen en bijstaan bij de

uitvoering van proefprojecten die hetgebruik van onderling begrip bevorderen, zowel om schriftelijke documenten te verwerken als voor persoonlijke interacties binnen teams.

2. Beroepsorganisaties moeten individuele opleidingen aanbieden op het gebied van interactieve interbegrijpe vaardigheden voor personeelsleden die betrokken zijn bij meertalige teams en schriftelijke vaardigheden op het gebied van ontvankelijkheid voor personeelsleden die vaak worden geconfronteerd met documenten die in onderling begrijpelijke of reeds gedeeltelijk bekende talen zijn opgesteld.

3. Omvatten opleiding in interbegrijpe vaardigheden voor functieprofielen met meertalige eninterculturele oriëntatie.

ANTWOORDEN VAN RESPONDENTEN OP DE VRAAG: „IN HET GEZICHT VAN EEN VREEMDE TAALDOCUMENT, WELKE STRATEGIE GEBRUIKT U?”

Referenties en verdieping

Castagne, E. (Ed.) (2007). *De problemen van het gebrek aan begrip*. Kolom ICE 2, Reims: EPURE.

Grijns, F. (2008). Interbegrip, efficiëntie en billijkheid. In V. Conti & F. Grin (Eds.), *Overeenstemming tussen naburige talen: tot begripsbegrip* (blz. 79-109). Genève: Ik ben Georg.

Grain, F., Sfreddo, C. & Vaillancourt, F. (2010). *De economie van de meertalige werkplek*. New York: Ik ben Routledge.

Klaveren, S. & De Vries, J. (2012). *De praktijk en de mogelijkheden van Interbegrehsion. Onderzoek naar de doeltreffendheid van het begrip begrip met betrekking tot de workflow bij het directoraat-generaal Vertaling van de Europese Commissie*. Universiteit Utrecht.

Ribbert, A. & ten Thije, J. D. (2007). Ontvankelijke meertaligheid in Nederlands-Duitse interculturele samenwerking. In J. D. ten Thije & L. Zeevaert (Eds.), *Receptieve meertaligheid: taalanalyses, taalbeleid en didactische concepten* (blz. 73-101). Amsterdam: Ik ben John Benjamins.

62 Wat zijn de beste manieren om met machinevertaling te werken?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Het is gemakkelijk om een gratis online vertaling te krijgen, geschokt te worden door fouten, en om te verklaren dat systemen nutteloos zijn, en mensen zullen altijd beter vertalen. Maar wanneer online vertaaldiensten meer dan 500 miljoen gebruikers aantrekken en beschikbaar zijn in meer dan 100 talen (Turovsky 2016), is het duidelijk dat mensen ze nuttig vinden, vooral in situaties van intensieve mobiliteit. De uitdaging is om precies te weten welke machinevertaling juist is, en wanneer het moet worden gebruikt.

Wat zegt het onderzoek ons?

Aangezien machinevertaling op veel verschillende gebieden wordt gebruikt, zijn onderzoekers in staat om de gebieden te selecteren die het beste passen bij de resultaten die ze willen bereiken. Het onderzoek dat door ontwikkelaars en hun bedrijven wordt uitgevoerd, heeft dus de neiging de algehele prestaties te overschatten, net zo gemakkelijk als het zoeken naar verzet van traditionele vertalers de slechte prestaties weinig overschat. Ons onderzoek naar hoe machinevertaling daadwerkelijk in overheidsdiensten wordt gebruikt, identificeert een aantal zeer verschillende scenario's.

Machinevertaling in gesloten ruimten: hoewel een beperkt aantal zaken op een beperkt aantal manieren met elkaar verbonden zijn, bijvoorbeeld in machinehandleidingen of specifieke computerproducten, kan de ruwe kwaliteit van machinevertaling zeer hoog zijn, zelfs als de resultaten moeten worden geverifieerd („post-edited”) in geval van communicatie met een hoog risico. Wanneer interne machinevertalingssystemen op deze manier worden gebruikt, functioneren ze als grote vertaalgeheugens.

Machinevertaling voor communicatie met een laag risico: in alle situaties waarin de kosten van fouten minimaal zijn en door de gebruikers worden begrepen, is het gebruikelijk om op initiatief van de gebruiker machinevertalingen te verstrekken voor talen die anders geen vertalingen zouden ontvangen.

Dit kan bijvoorbeeld gebeuren op gemeentelijke websites, waar de gebruiker op de betreffende taal moet klikken en moet worden geïnformeerd dat de vertaling mogelijk onjuist is. Hetzelfde beginsel is van toepassing in situaties waarin de dialogische feedback de mondelinge verificatie van vertalingen mogelijk maakt, zoals bij medische consultaties. In dergelijke situaties is machinevertaling meestal een van de oplossingen die

door mobiele mensen worden gebruikt.

Post-editing in open of risicovolle domeinen: aangezienbovenstaande criteria niet van toepassing zijn, moeten machinevertalingen door de mens worden gecorrigeerd („post-edited”), misschien op verschillende manieren. Op veel gebieden produceert de post-bewerkmachinevertaling vertalingen van dezelfde kwaliteit als die van volledig menselijke vertalingen met enige tijdsbesparingen.

Niet-vertalers als post-uitgevers: op veel technische gebieden kunnen veldexperts die de starttaal niet kennen, met succes de uitvoer van de machinevertaling achteraf bewerken. Zij kunnen geïnteresseerde vrijwilligers zijn, zoals in het geval van „participatieveaanbestedingen”. Hun werk kan vervolgens worden gecontroleerd door professionele vertalers, afhankelijk van de vereiste kwaliteit.

Pre-editing wanneer meerdere doeltalen vereist zijn: het belangrijkste alternatief voor post-editie is de „pre-editie”, waarbij de starttekst wordt geschreven in een vereenvoudigde en gecontroleerde taal alvorens te worden aangedreven door een machinevertalingssysteem. De kwaliteit kan zeer hoog zijn, en efficiëntiewinsten toenemen met elke extra doeltaal die nodig is. In de regel, als u vertaalt in meer dan vijf doeltalen, dan zal pre-editing beter zijn dan post-editing.

Illustraties en bewijs

Er zijn vele manieren om machinevertaling te integreren in workflows. Een maximalisatiemodel is het bijgevoegde diagram van Carson-Berndsen et al. (2009). De tekst komt linksboven in, waar de vertaalbare elementen worden geëxtraheerd en automatisch worden gesegmenteerd (meestal in zinnen) voor verwerking in tractiegeheugensystemen. De segmenten worden vervolgens geïntroduceerd met een machinevertalingssysteem, dat een versie geeft die kan worden herzien door vrijwillige professionals of doeltaaldeskundigen op het betrokken gebied. Professionele vertalers herzien vervolgens het resultaat, voeren vervolgens een stilistische revisie uit en een herziening van de doeltaal. De vertaalbare elementen worden vervolgens in het oorspronkelijke formaat („reconstructie”) ingevoerd, met enig grafisch materiaal, en de vertaling is klaar voor levering. Het is duidelijk niet nodig om al deze stappen in alle projecten te hebben, maar alles kan volgens de behoeften worden overwogen. En het is niet nodig om deze specifieke

volgorde te volgen: Temizöz (2013) stelde bijvoorbeeld vast dat de kwaliteit hoger was toen ingenieurs in de doeltaal de publicatie van vertalers beoordeelden dan in de andere richting. Het belangrijkste punt is dat niemand in de professionele sector ruwe machinevertaling als eindproduct presenteert.

Politieke implicaties

Beleidsmakers die betrokken zijn bij machinevertaling dienen rekening te houden met de volgende richtsnoeren:

- ▶ machinevertaling kan worden geïntegreerd in workflows die post-editing en/of pre-editing omvatten;
- ▶ Ruwe machinevertaling mag alleen worden gepresenteerd in situaties met een laag risico wanneer de gebruiker het initiatief neemt, de limieten worden begrepen en de taal anders niet zou worden vertaald. Bruto machinevertaling op zich kan dus niet voldoen

aan de eisen op basis van taalrechten;

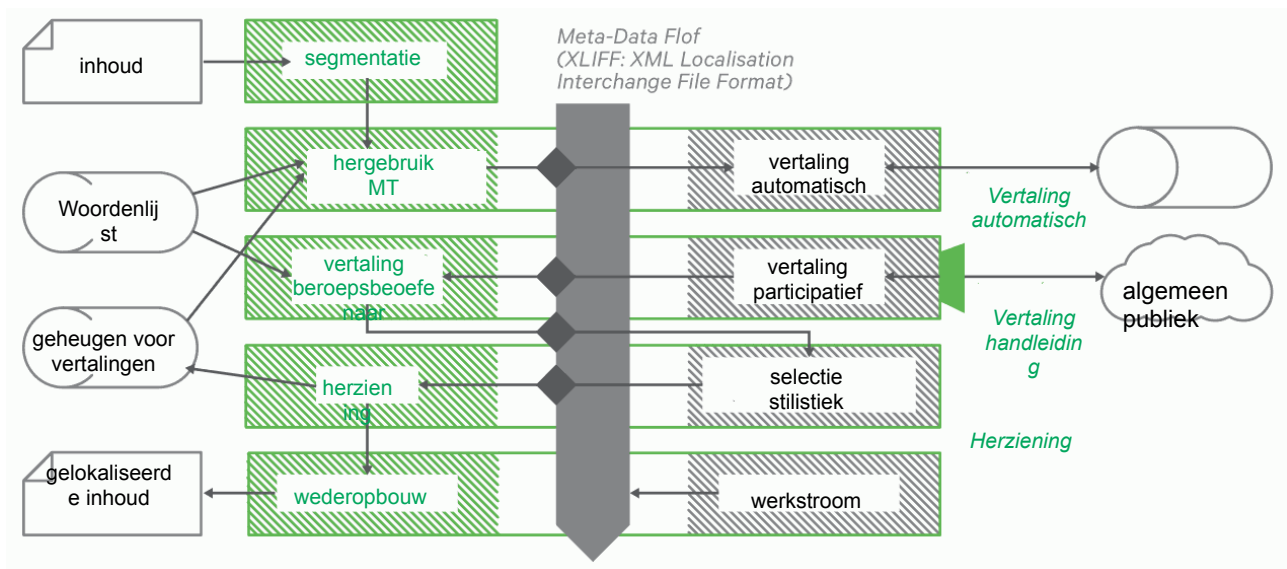
- ▶ De opleiding van vertalers moet post-editing en pre-editing omvatten, en beroepsbeoefenaren met deze vaardigheden moeten in dienst worden genomen.

Referenties en verdieping

Carson-Berndsen, J., Somers, H., Way, A., & Vogel, C. (2009). Geïntegreerde taaltechnologie als onderdeel van Next Generation Localization. *Lokalisatiefocus: Het International Journal of Localization*, 8, 53-66.

Temizöz, Özlem (2013). *Postediting machine-vertaling output en de revisie ervan*. Proefschrift. Universitat Rovira i Virgili. tdx.cat/handle/10803/128204

Turovsky, B. (2016). *Tien jaar Google Translate*. goo.gl/TjnUWk. Geraadpleegd in mei 2017.

63 Wie moet als tolk of vertaler werken?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza tegen Ljubljani

Pas aangekomen migranten, tweetaligefamilieleden, beroepsbeoefenaren op andere gebieden (bv. verpleegkundigen) en tweetalig personeel (bv. schoonmakers in de gezondheidszorg) werken vaak als cultuurmakelaars in zeer gevoelige contexten in verband met gezondheidszorg, juridische diensten, politie en school, met weinig of geen opleiding voor deze taken. Deze geïmproviseerde tolken en vertalers worden regelmatig in dienst van de staat en andere belanghebbenden in verschillende EU-lidstaten. Daarom moeten wij vertalers en tolken opleiden of kunnen wij voor deze communicatiedoelinden gebruik maken van tweetaligen en ongetrainde specialisten.

Wat zegt het onderzoek ons?

Verschiedende studies hebben situaties geanalyseerd waarin tolken werden uitgevoerd door beroepsbeoefenaren die niet als tolk waren opgeleid. Zelaten zien dat professionals vaak onjuiste informatie doorgeven die leidt tot slechte communicatie. Zo analyseerde Elderkin-Thompson et al. (2001) 21 Spaanstalige patiënten die contact opnamen met hun arts met behulp van verpleegkundige tolken. Zij stelden vast dat ongeveer de helft van de vergaderingen resulteerde in ernstige communicatiefouten, waardoor het inzicht van de arts in de symptomen in gevaar kwam en de geloofwaardigheid van de bezorgdheid van de patiënt werd ondermijnd. Ook Berg-Seligson (2011) bestudeerde politieagenten die optreden als tolk tijdens verhoor van verdachten en ontdekte dat hun bemiddeling leidde tot de overdracht van onjuiste informatie die tot ernstige communicatiefouten leidde.

Uit ander onderzoek blijkt dat er aanzienlijke risico's verbonden zijn aan het gebruik van geïmproviseerde tolken en vertalers, waaronder de onnauwkeurigheid van de overdracht (ommissies en toevoegingen) en het gebrek aan onpartijdigheden vertrouwelijkheid.

Geïmproviseerde tolken presenteren vaak hun eigen mening, betwisten verklaringen van de persoon die de verklaring interpreteert, begeleiden antwoorden of beantwoorden vragen namens de persoon die zij interpreteren, endoen vaak andere taken buiten het tolkgesprek (Cambridge 1999, Flores et al. 2003, Martínez-Gómez 2014; Lesch en Saulse 2014).

Illustraties en bewijs

Geïmproviseerde tolken en vertalers kunnen ook een aanzienlijk wantrouwen in de communicatie introduceren. Uit de MIME-enquête onder asielzoekers in Slovenië in 2016 bleek dat migranten die tolken moeten gebruiken in hun communicatie met de autoriteiten weten dat ongetrainde tolken vaak worden gebruikt in de geïnterpreteerde communicatie en dat dit gebrek aan opleiding leidt tot slechte communicatie. Een 33-jarige man uit Iran zei:

Officiële vertalers en tolken die documenten vertalen, ja, zijn gekwalificeerd. Maar de anderen die alleen tolken zijn... Sommigen van hen, ze hebben niet gestudeerd, de meesten van hen, ze hebben niet gestudeerd op dit gebied, dus ze... Omdat ze de taal kennen, komen ze aan het werk. Soms is er een misverstand tussen mensen geweest, of een verkeerde vertaling tussen mensen.

Deze laaggeschoolde beroepsbevolking leidt dan tot frustratie, zoals een 22-jarige Afghaanse man zei:

Ik heb vaak gemerkt dat demeeestvertalers niet in staat zijn om te begrijpen wat je wilt begrijpen... ofwel zijn ze niet in staat om te begrijpen, ofwel zijn ze niet in staat, ik weet het niet... of misschien kun je het niet uitleggen zoals je wilt, weet je. En op deze manier is informatie verloren op weg naar de derde persoon.

Uit onderzoek blijkt dat het gebruik van ongetrainde tweetalige mensen kan leiden tot een storing in de communicatie en de frustratie onder de deelnemers kan vergroten.

Politieke implicaties

Om communicatiefouten als gevolg van vertolking of vertaling door ongetrainde tolken en/of vertalers te voorkomen, moeten beleidsmakers rekening houden met het volgende:

1. de opleiding van beroepsbeoefenaren te subsidiëren, met de nadruk op het verwerven van vaardigheden op het gebied van tolk- en vertaaldiensten;
2. het verstrekken van opleidingen aantweetalige leerkrachten, met de nadruk op de verwerving van thematische vaardigheden (d.w.z. kennis van het veld),

tolk- en vertaalvaardigheden en beroepsethiek;

3. betaalbare opleidingsmogelijkheden te ontwikkelen, zodat migranten toegang hebben tot het beroep van gemeenschapstolk en vertaler.

Referenties en verdieping

Berk-Seligson, S. (2011). Onderhandelings- en communicatieve accommodatie in tweetalige lettertypevragen: een kritisch sociolinguïstisch interactieperspectief. *International Journal of the Sociology of Language*, 207, 29-58.

Cambridge, J. (1999). Informatieverlies in tweetalige medische interviews via een ongetrainde tolk. *De Vertaler*, 5, 201-219.

Elderkin-Thompson, V., Silver R. C., & Waitzkin, H. (2001). Wanneer verpleegkundigen verdubbelen als

tolk: Een studie van Spaanstalige patiënten in een Amerikaanse eerstelijnszorgomgeving. *Sociale Wetenschappen en Geneeskunde*, 52, 1343-1358.

Flores, G. et al. (2003). Fouten in medische interpretatie en hun mogelijke klinische gevolgen bij pediatrie ontmoetingen. *Kindergeneeskunde*, 111, 6-14.

Lesch, H. M. & Saulse, B. (2014). Herziening van de tolkdienst in de gezondheidszorg: een beschrijvend overzicht. *Vooruitzichten*, 22, 332-348.

Martínez-Gómez, A. (2014). Criminelen die voor criminelen interpreteren: normen breken of vormgeven? *Het Journal of Specialized Translation*, 22, 147-193.

Weisskirch, R. S. (Ed.) (2017). *Taalmakeling in immigrantenfamilies: Theorieën en contexten*. Londen: Ik ben Routledge.

64 Hoe en wanneer moeten vertaal- en tolkdiensten worden verleend aan pas aangekomen migranten?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza tegen Ljubljani

De recente migratiestromen hebben het moeilijk gemaakt om ondersteuning te bieden voor vertalingen of vertolking in het kader van maatschappelijke, sociale, economische en politieke activiteiten. Deze diensten worden vaak in de media vertegenwoordigd als een aanzienlijke en onnodige belasting op overheidsmiddelen. In verschillende taalbeleidslijnen wordt aangegeven wanneer vertaling en vertolking moeten worden verstrekt. In de EU zijn zij inziende asielprocedures gewaarborgd door Richtlijn 2013/32/EU en in strafprocedures door Richtlijn 2010/64/EU. Er bestaat echter geen EU-wetgeving die gemedieerde toegang garandeert tot openbare instellingen (scholen, universiteiten, gemeenschapscentra, enz.), menselijke en sociale diensten (vluchtelingencentra, zelfhulpcentra), gezondheidsinstellingen, geloofsorganisaties of noodhulpdiensten.

Wat zijn de contexten waarin de ondersteuning van vertaling en vertolking cruciaal is en door de staat moet worden verstrekt en tegen welke kosten?

Wat zegt het onderzoek ons?

Uit verschillende studies over het gebruik van niet-getraindetolken bij rechtbanken is gebleken dat vertolking van hoge kwaliteit essentieel is voor een eerlijke rechtsgang (Hertog 2015). Andere studies tonen het belang aan van hoogwaardige vertolking en vertaalondersteuning in zorgorganisaties.

In het kader van de gezondheidszorg kan het ontbreken van passende taalondersteuning leiden tot ontoereikende diagnose of slechte diagnose, vertraagde of onjuiste medische behandeling, te frequente afspraken met de arts, langere duur van het ziekenhuisverblijf en dubbele tests. Lindholm et al. (2012) analyseerde de dossiers van 3.771 patiënten in een ziekenhuis in de Verenigde Staten tussen 2004 en 2007.

De duur van een ziekenhuisverblijf voor patiënten met een beperkte kennis van het Engels was aanzienlijk korter wanneer professionele tolken werden gebruikt bij de opname of bij zowel in- als uitreis. Patiënten zonder professionele interpretatie hadden een gemiddeld verblijf van 0,75 tot 1,47 dagen langer dan patiënten die een tolk hadden bij zowel opname als vertrek.

Bovendien was het minder waarschijnlijk dat patiënten die tolkdiensten ontvingen bij toelating en/of vertrek na 30 dagen werden overgenomen. De besparingen zijn vrij duidelijk gezien het feit dat de gemiddelde kosten van een dag ziekenhuisopname in de Verenigde Staten in 2013 varieerden van \$ 1.791 (for-profit ziekenhuizen) tot \$ 2.289 (non-profit ziekenhuizen), terwijl het gemiddelde salaris voor een vertaler of tolk in een Amerikaans ziekenhuis \$22,90 per uur was. Dit betekent dat een tolk ongeveer 80 uur met een patiënt moet doorbrengen voordat de vertolkingskosten hoger zijn dan de kosten van tijdsbesparing in het ziekenhuis.

Het onvermogen om hoogwaardige vertolking en vertaalhulp op het gebied van gezondheidszorg te verlenen, kan ook aanleiding geven tot klachten en geschillen. Quan en Lynch (2010) melden dat er in vier staten van de Verenigde Staten tussen 2005 en 2009 35 claims waren voor in totaal US \$ 2.289.000 voor schade of schikking en \$ 2.793,800 aan juridische kosten als gevolg van het gebrek aan passende taaldiensten in de gezondheidszorg.

Illustraties en bewijs

In een studie van de universiteit van Ljubljana werden 38 asielsezoekers geïnterviewd en werd bijzondere nadruk gelegd op het gebruik van vertalers en tolken (zie Pokorn & Čibej 2017).

Uit de resultaten blijkt dat migranten, zelfs wanneer zij de gasttaal hebben kunnen leren, vaak niet over de vaardigheden beschikken om te interageren in gespecialiseerde contexten, zoals interviews voor asielprocedures en afspraken met advocaten en artsen, zoals blijkt uit een 26-jarige geïnterviewde uit Iran die af en toe tolken in de gezondheidszorg:

Ja, buiten of bij de dokter. Van farsi naar Engels. Maar ik begrijp niet veel woorden voor dokter, voor het lichaam, maar ik leer heel luid.

Een soortgelijk punt werd aan de orde gesteld door een 22-jarige Afghaanse persoon die ten tijde van het verhoor vijf jaar in Slovenië was.

Ik gebruikte in het begin vooral vertalers en tolken, toen ik het Sloveens niet kende. Ik had ze vooral nodig voor

officiële relaties zoals interviews of andere verplichtingen, of in het ziekenhuis toen ik met een arts sprak, ik had altijd iemand nodig die kon uitleggen wat ik bedoelde.

Vertaling en vertolking spelen daarom een belangrijke rol aan het begin van het integratieproces en bieden ondersteuning in enkele van de meest kwetsbare situaties waarmee migranten worden geconfronteerd.

Politieke implicaties

In het licht van deze bevindingen moeten de tolken en vertalingen van openbare diensten door de staat worden gefinancierd en aan nieuw aangekomen migranten in risicovolle situaties worden verstrekt, met name in de juridische, politie- en gezondheidszorgstructuren. Dergelijke steun zou het integratieproces helpen versnellen en de kosten verlagen, met name op het gebied van de gezondheidszorg.

Referenties en verdieping

Ertl, A. & Pöllabauer (2010). Opleiding (medische)

tolken — de sleutel tot goede praktijken. Medint: Een gezamenlijk Europees opleidingsperspectief. *Het Journal of Specialized Translation*, 14, 145-164.

Hertog, E. (2015). Richtlijn 2010/64/EU van het Europees Parlement en de Raad betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures: omzettingsstrategieën met betrekking tot vertolking en vertaling in strafprocedures. *Monti*, 7, 73-100.

Lindholm, M., Hargraves J.L., Ferguson W. J., & Reed, G. (2012). Professionele taalvertolking en intramurale verblijfsduur en overnamepercentages. *Journal of General Internal Medicine*, 27, 1294-99.

Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017). Tolken en taalkundige inclusie — vrienden of vijanden? Resultaten van een veldonderzoek. *De Vertaler*. (Online publ.: 24 nov 2017). doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406

Quan, K. & Lynch J. (2010). *De hoge kosten van taalbarrières in medische wanpraktijken*. Universiteit van Californië: School of Public Health, The National Health Law Program. www.healthlaw.org/publications/the-high-costs-of-language-barriers-in-medical-malpractice#.Vj78naR-QhY

Speciale onderwerpen

- 65 Hoe kan ik het concept van inclusie toepassen op mobiele gepensioneerden? 168
- 66 Zijn meertalige mensen creatiever? 170
- 67 Hoe werkt de bescherming van meertaligheid in de EU-wetgeving inzake consumentenbescherming? 172
- 68 Hoe kunnen we de manipulatie van etnische verdeeldheid voor geopolitieke doeleinden voorkomen? 174
- 69 Heeft monolingualisme in de wereldhandel invloed op het onderwijs en de financiële praktijk? 176
- 70 Bevat de Roma-aanpak van het leren van talen nuttige lessen voor het taalonderwijsbeleid? 178
- 71 Wat kan worden gedaan om mobiele gepensioneerden te helpen die institutionele zorg nodig hebben? 180
- 72 Hoe meertaligheid in de Europese consumentenwetgeving te bevorderen? 182

65 Hoe kan het begrip „integratie” worden toegepast op mobiele gepensioneerden?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

Het MIME-kader en de huidige politieke en wetenschappelijke discussies over de integratie van immigranten richten zich op inclusie in de gastsamenleving. In het geval van internationale pensioenmigratie (MIR = MRI) vindt integratie echter vaak plaats in expatgemeenschappen, gedefinieerd door een gemeenschappelijke nationaliteit en taal, in plaats van in relatie tot de gastsamenleving. Veel gepensioneerde migranten kennen de taal van het gastland niet. Hoe moeten lokale beleidsmakers de specifieke constellatie van mobiliteit en inclusie, vertegenwoordigd door relatief geprivilegieerde oudere intra-Europese migranten, benaderen?

Wat zegt het onderzoek ons?

„Internationale pensioenmigratie” verwijst naar gepensioneerden uit de westerse wereld die permanent of tijdelijk verhuizen naar een nieuw land op zoek naar een betere levenskwaliteit. Factoren die verband houden met klimaat, gezondheid en andere levensstijlen zijn vaak belangrijke factoren voor migranten, evenals economische factoren.

Internationale pensioenmigratie verschilt van andere vormen van migratie doordat sociale, culturele en taalkundige inclusie in de gastsamenleving moeilijk wordt. Het is moeilijk om op gevorderde leeftijd een nieuwe taal te leren en mensen die na hun pensionering migreren, hebben minder kans dan migrerende werknemers om de plaatselijke bevolking te ontmoeten. Mobiele gepensioneerden migreren vaak seizoensgebonden tussen hun oude en nieuwe landen en zijn daarom een deel van het jaar afwezig in hun nieuwe verblijfplaats. Bovendien wonen veel gepensioneerde migranten in onderverdelingen die rechtstreeks aan buitenlandse kopers zijn gebouwd en verkocht. Al deze factoren zijn belemmeringen voor het leren van talen en sociale inclusie.

Het lage niveau van inclusie van gepensioneerden in gastverenigingen weerspiegelt ook de specifieke sociolinguïstische landschappen die zich in belangrijke IR-bestemmingen hebben ontwikkeld. Deze worden gekenmerkt door grote expatriate gemeenschappen (etnische clubs, kerken, bedrijven en sociale netwerken), het wijdverbreide gebruik van Engels als lingua franca en overlapping tussen MIR en toerisme.

Dankzij deze taallandschappen kunnen veel mobiele gepensioneerden een goede levenskwaliteit en een hoge mate van inclusie in expats bereiken zonder de taal van het gastland te leren.

De wetenschappelijke literatuur maakt zich echter zorgen dat integratie in etnische enclaves in plaats van in de meerderheidssamenleving de algehele sociale cohesie kan ondermijnen. Er zijn ook voorbeelden van lokale bezorgdheid en frustratie in MIR -bestemmingen over het mislukken van de integratie van gepensioneerden van migranten. Echter, ernstige xenofobe of anti-immigranten gevoelens zijn over het algemeen niet gemeld bij deze categorie migranten.

Illustraties en bewijs

Onderzoek in het kader van het MIME-project laat een aantal manieren zien waarop de autoriteiten van het gastland kunnen proberen de integratie van gepensioneerde migranten te vergemakkelijken. Het kan ontmoetingen, interacties en uitwisselingen tussen gepensioneerde migranten en inheemse volkeren bevorderen. Ze kunnen ondersteunen en samenwerken met lokale expatriate organisaties, gezamenlijke festivals en feesten organiseren, en verschillende sociale en educatieve bijeenkomsten initiëren.

Het kan gaan om uitwisselingen tussen buitenlandse gepensioneerden die de taal van het gastland willen beoefenen en inboorlingen die hun Engels (of andere vreemde talen) willen verbeteren, bijvoorbeeld door gepensioneerde migranten uit te nodigen voor lokale scholen. Meer in het algemeen kunnen lokale overheden informatie over culturele en andere evenementen in hun eigen taal ter beschikking stellen van buitenlandse ingezetenen om hen welkom te laten voelen. Etnische clubs, verenigingen en kerken kunnen nuttige partners zijn bij de samenwerking en verspreiding van relevante informatie.

De ontwikkelingen op het gebied van huisvesting in belangrijke kustbestemmingen van MIR zijn duidelijk nadelig geweest voor inclusie. Veel wooneenheden gebouwd voor buitenlandse bewoners bevinden zich buiten de stadscentra, met soms weinig toegang tot het openbaar vervoer. Deze gebieden zijn grote enclaves van expatriates geïsoleerd van buurten met inheemse bewoners. Een betere stedelijke planning kan de etnische segregatie van woningen beheersen en de

interactie tussen inheemse volkeren en migranten vergemakkelijken.

Uit onderzoek in het kader van het MIME-project blijkt echter dat volledige integratie in de gast samenleving niet echt een optie is in de specifieke sociale en taalkundige omgevingen die momenteel belangrijke Europese MIR-bestemmingen kenmerken. In plaats daarvan vindt inclusie vooral plaats in expatgemeenschappen. Tegelijkertijd geeft intra-Europese migratie veel mobiele gepensioneerden een betere levenskwaliteit. Als deze gepensioneerden aan grotere eisen voor taalaanpassing zouden voldoen, zouden zij waarschijnlijk minder geneigd zijn om te migreren. Bovendien leidt de migratie van gepensioneerden in het algemeen niet tot ernstige vijandigheid, protesten of andere xenofobe reacties in de gastgemeenschappen, mede door de associatie met toerisme en een relatief voorrecht.

Politieke implicaties

Gastgemeenschappen kunnen lokale interculturele ontmoetingen aanmoedigen en maatregelen nemen om segregatie in woningen tegen te gaan teneinde de inclusie te verbeteren. De integratie van gepensioneerde migranten, althans in de belangrijkste MIR-bestemmingen, zal echter grotendeels plaatsvinden in expatgemeenschappen op basis van nationale afkomst en een gemeenschappelijke taal. Uit de resultaten van de MIME-studie blijkt dat lokale besluitvormers geen brede taalintegratie van gepensioneerde migranten mogen verwachten of vereisen, maar veeleer institutionele en taalkundige benaderingen moeten ontwikkelen om de huidige situatie te beheersen.

Referenties en verdieping

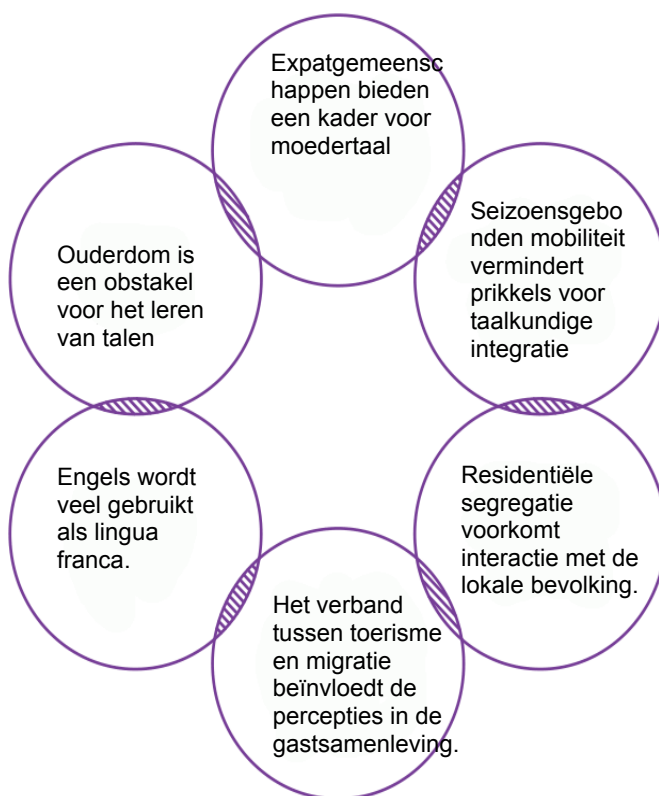
Betty, C., & Durán, R. (2008). Teruggetrokken Britse expats onder verwijzing naar het belang van sociale

clubs en integratie in de lokale Spaanse samenleving: Een casestudy. Malaga: Observatorio Europeo de Gerontomigraciones, Universiteit van Malaga. hdl.handle.net/10630/7279

Gustafson, P. (2008). Transnationalisme bij pensioenmigratie: Het geval van Noord-Europese gepensioneerden in Spanje. *Etnisch en Racial Studies*, 31, 451-475.

King, R., Warnes, T., & Williams, A. (2000). *Zonsondergang leeft: Britse pensioneringsmigratie naar de Middellandse Zee*. Oxford: Ik ben Berg.

FACTOREN DIE VAN INVLOED ZIJN OP HET LEREN VAN TALEN EN DE INTEGRATIE IN INTERNATIONALE PENSIENMIGRATIE

66 Zijn meertalige mensen creatiever?

Guillaume Fürst, François Grin, Observatorium van de financiële Universiteit van Genève

Vaak wordt beweerd dat diversiteit creativiteit genereert. Het is echter een brede kwestie die aanleiding geeft tot een groot debat. De specifieke kwestie van meertaligheid-creativiteit maakt deel uit van dit debat. Aangezien meertaligheid positief gekoppeld is aan creativiteit, kan dit het bevorderen van het leren en het gebruik van verschillende talen in verschillende contexten — van onderwijs tot zakelijk en persoonlijk leven — rechtvaardigen.

Deze vraag vormt een conceptuele en empirische uitdaging en roept een aantal daarmee samenhangende vragen op: Wat is creativiteit? Hoe kunnen we de relatie met meertaligheid meten en kwantificeren? Kunnen wij ons specifiek richten op taalverscheidenheid en deze onderscheiden van andere vormen van persoonlijke ervaring in verband met culturele diversiteit? Kunnen individuele resultaten op andere niveaus (zoals kleine groepen of hele ondernemingen) worden veralgemeend?

Wat zegt het onderzoek ons?

In wezen kan creativiteit worden gezien als een complex cognitief vermogen: de integratie van verschillende bekwaamheden (b.v. uiteenlopende denkwijzen, redeneringen, algemene en veldspecifieke kennis) die samen leiden tot de productie van nieuwe ideeën, hun evaluatie, selectie en ontwikkeling. Vele andere factoren, zoals persoonlijkheidskenmerken of milieumogelijkheden, hangen nauw samen met creativiteit. Echter, een definitie gericht op de cognitieve aspecten van creativiteit weerspiegelt zeker veel van de essentiële dimensies ervan. Studies naar de impact van tweetaligheid op *cognitie* hebben aangetoond dat tweetaligheid, die tot uiting komt in taalverandering, positief is gekoppeld aan cognitieve processen zoals flexibiliteit van aandacht en het vermogen om informatie te filteren die niet-relevant is.

Bovendien lijken de voordelen van tweetaligheid voor dergelijke cognitieve processen te generaliseren voor andere cognitieve processen, zowel verbale als niet-verbale (Bialystok, 2017).

De specifieke studie van het verband tussen *creativiteit* (afgezien van cognitieve) en *meertaligheid* (in tegenstelling tot *tweetaligheid*) heeft tot dusver echter weinig aandacht gekregen. Sommige baanbrekende studies suggereren dat tweetaligheid inderdaad bevorderlijk is voor creativiteit, maar veel van hen richten zich uitsluitend op specifieke bevolkingsgroepen zoals immigranten, kinderen of tweetaligen op hoog niveau. Bovendien is het in deze studies vaak moeilijk om te bepalen of taalvaardigheden

op zich bevorderlijk zijn voor creativiteit of de algemene multiculturele ervaring die vaak met meertaligheid gepaard gaat.

Illustraties en bewijs

Het oorspronkelijke empirische onderzoek in het MIME-project heeft de hypothese van meertaligheid en creativiteit verder getest en de bovengenoemde beperkingen vermeden. Gegevens uit vier onderling compatibele studies (met een totale steekproef van 592 personen) werden gebruikt om verschillende modellen te testen met behulp van geavanceerde statistische methoden.

In deze studie werd meertaligheid opgevat als een reeks vaardigheden, waarbij het totale aantal bekende talen werd gecombineerd, evenals productieve en ontvankelijke capaciteiten in een tweede, derde en vierde taal (beoordeeld met behulp van een standaardinstrument op basis van *het gemeenschappelijk Europees referentiekader voor talen*).

Creativiteit werd geëvalueerd aan de hand van twee reeksen variabelen: 1) Creativiteitsvragenlijsten, waarin opleidingen over het creëren van wereldwijde ideeën en de mogelijkheid om ideeën te selecteren, worden gecombineerd, evenals informatie over creatieve activiteiten en prestaties op verschillende gebieden (bijvoorbeeld beeldende kunst, muziek, wetenschap); en 2) creativiteitstaken, waarbij de behaalde scores voor drie verschillende taken worden gecombineerd (deze scores waren gebaseerd op zowel collegiale toetsing als objectievevaluatieprocedures).

Bij het samenvatten van deze resultaten blijkt uit debijgevoegde grafiek dat een willekeurig geselecteerde persoon in de bevolking voor beide soorten creativiteit 50 % kans heeft op een bovengemiddelde creativiteitsscore, terwijl die persoon meertalig is dan 60 %. Dit zijn gemiddelde waarden, en hoe meertalig een persoon is, hoe groter de kans dat ze creatief zijn.

Meertaligheid houdt ook verband met buitenlandse ervaringen. Meertalige mensen hebben gemiddeld vaker in het buitenland gereisd en gewoond, en uit andere analyses blijkt dat deze ervaring ook positief gekoppeld is aan creativiteit. Hoewel rekening wordt gehouden met deze en andere factoren, zoals leeftijd, geslacht of onderwijs, blijft het effect van meertaligheid positief en significant, met name op creatieve taken.

Politieke implicaties

In dit stadium kunnen we zeggen dat het zeer aannemelijk is dat meertaligheid op individueel niveau creativiteit bevordert — direct, maar ook indirect door multiculturele ervaring.

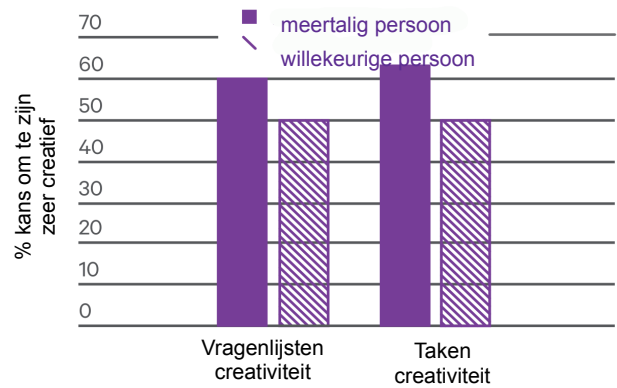
Met andere woorden, het uitstippelen van beleid ter bevordering van meertaligheid moet leiden tot meer creativiteit. In het bijzonder:

► het leren van vreemde talen kan worden bepleit vanwege de waarschijnlijke gunstige invloed ervan op creativiteit en algemene cognitie, en vanwege het „kick”-effect dat het geeft aan de multiculturele ervaring, die op zijn beurt ook verband houdt met creativiteit;

► Dit effect is duidelijker voor vaardigheden in een breder scala van talen, wat suggereert dat blootstelling aan meer dan één vreemde taal bijzonder gunstig is.

Hoewel op individueel niveau een positieve correlatie tussen meertaligheid en creativiteit is gevonden, is de omzetting van deze resultaten in groepen (en, bij uitbreiding, in een hele samenleving) niet eenvoudig. Literatuuronderzoek wijst er echter op dat meertaligheid en, meer in het algemeen, culturele diversiteit ook positief gekoppeld zijn aan creativiteit op groepsniveau, en vervolgens bevorderlijk kunnen zijn voor innovatie. Sociale psychologiebijdragen hebben aangetoond dat groepen zonder interne diversiteit zeer kwetsbaar zijn voor collectieve reflectie; mensen in deze groepen willen vaak consensus, wat leidt tot voorbarige en vaak suboptimale beslissingen. Omgekeerd lijken groepen met ten minste één lid van een minderheid creatiever te zijn, waarschijnlijk omdat minderheden uiteenlopende

gedachten en meerdere perspectieven stimuleren.

Referenties en verdieping

- Bialystok, E. (2017). De tweetalige aanpassing: Hoe geesten tegemoetkomen aan ervaring. *Psychologisch Bulletin*, 143(3), 233-262.
- Fürst, G. & Grin, F. (2017). Meertaligheid en creativiteit: Een multivariate aanpak, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. doi.org/10.1080/01434632.2017.1389948
- Kharkhurin, A. V. (2012). *Meertaligheid en creativiteit*. Bristol, Verenigd Koninkrijk: Meertalige aangelegenheden.
- Paulus, P. B., & Nijstad, B.A. (Eds.) (2003). *Creativiteit van de groep: Innovatie door samenwerking: Innovatie door samenwerking*. Oxford University Press, Verenigde Staten.

67 Hoe werkt de bescherming van meertaligheid in de EU-wetgeving inzake consumentenbescherming?

Christine Kaddous, Laura Marcus, Universiteit van Genève

Meertaligheid is een frequentewrijving in de spanningen tussen de economische integratie van de Europese Unie en de soevereiniteit van de lidstaten. Deze laatste beschikken over de talenregeling die op hun respectieve grondgebied van toepassing is, wat betekent dat burgers een specifieke taal moeten gebruiken of kennen. In de meeste gevallen worden regels vastgesteld om een of meer nationale of officiële talen te beschermen. Dergelijke nationale voorschriften kunnen in strijd zijn met het primaire en/of afgeleide recht van de Unie dat elke nationale bepaling verbiedt die een beperking van de toepassing ervan vormt, behalve op redelijke gronden.

Wat zegt het onderzoek ons?

Het consumentenrecht is een gebied waarop de EU-wetgever wetgeving heeft aangenomen om het gebruik van verschillende talen te reguleren. Deze wetgeving harmoniseert de taalkundige aspecten van de betrekkingen tussen handelaars en consumenten echter niet volledig. Dit is te wijten aan het gebrek aan algemene bevoegdheid van de EU op dit gebied.

Daarom zijn de door de EU-wetgever vastgestelde verordeningen voornamelijk gericht op de lidstaten en hebben zij betrekking op specifieke gebieden. De regelgeving legt de economische subjecten in het algemeen geen directe verplichtingen op om een bepaalde taal te gebruiken. Zij beletten de lidstaten veeleer om de keuzes te beperken die deze actoren kunnen maken om een taal of een andere taal te kiezen wanneer zij een economische relatie met een consument aangaan. De EU-wetgever stelt daarom brede taalcriteria vast (zondertalenkennis als zodanig kan de EU economische actoren niet vragen een specifieke taal te gebruiken).

De EU-lidstaten moeten, binnen hun respectieve wettelijke bepalingen, EU-richtlijnen inzake consumentenbescherming uitvoeren en de economische actoren moeten voldoen aan de specifieke taalvereisten van de nationale wetgeving dienovereenkomstig is vastgesteld (zie figuur).

Illustraties en bewijs

Laten we voorbeelden nemen van taalvereisten op EU-niveau op het gebied van goederen, bijvoorbeeld met betrekking tot etikettering en marketing, die kunnen worden beschouwd als „verkoopmodaliteiten”. In

sommige verordeningen is bepaald dat marktdeelnemers een „door de consument gemakkelijk te begrijpen taal” moeten gebruiken, terwijl andere het gebruik van de officiële taal (s) van de lidstaten vereisen. Wanneer deze vereisten op nationaal niveau ten uitvoer worden gelegd, krijgen zij een specifieke betekenis: de officiële taal van de lidstaat in Frankrijk zal het Frans zijn; een „door de consument gemakkelijk te begrijpen taal” is Frans en Nederlands in België.

In het geval van diensten of contracten bestaat er geen specifieke EU-taalregel, maar een algemene vereiste van taalkundige consistentie voor het sluiten en uitvoeren van contracten. Op nationaal niveau houdt dit vereiste in dat de economische subjecten de consumenten voldoende informatie moeten verstrekken over de talen waarin een overeenkomst kan worden gesloten of een dienst kan worden verricht, en dat de transactie vervolgens in de overeengekomen taal moet plaatsvinden.

Politieke implicaties

De algemene taalvereisten die op EU-niveau zijn vastgesteld, kunnen door het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ-EU) worden geïnterpreteerd. In de jurisprudentie van het HvJ-EU worden de taalvereisten van de EU gedefinieerd, waardoor de flexibiliteit van de lidstaten bij het vaststellen van taalvereisten wordt beperkt. Zo is een „voor de consument gemakkelijk te begrijpen taal” in de meeste gevallen de officiële taal van de betrokken lidstaat, tenzij er een andere taal is die gemakkelijk te begrijpen is en een of meer andere talen die door de ondernemer kunnen worden toegevoegd (naast de „taalgemakkelijk te begrijpen” of de „officiële taal”).

Hoewel het rechtsstelsel goed werkt om in geval van een geschil aan de bovengenoemde taalcriteria te voldoen, is het echter noodzakelijk de taalvereisten te verfijnen in overeenstemming met de doelstellingen van de EU-wetgeving. Momenteel zijn er geen duidelijke criteria voor de EU-wetgever om de keuze van een of andere taalvereiste toe te passen bij de vaststelling van nieuwe wetgeving. De ontwikkeling van dergelijke criteria zou zeker nuttig zijn.

Referenties en verdieping

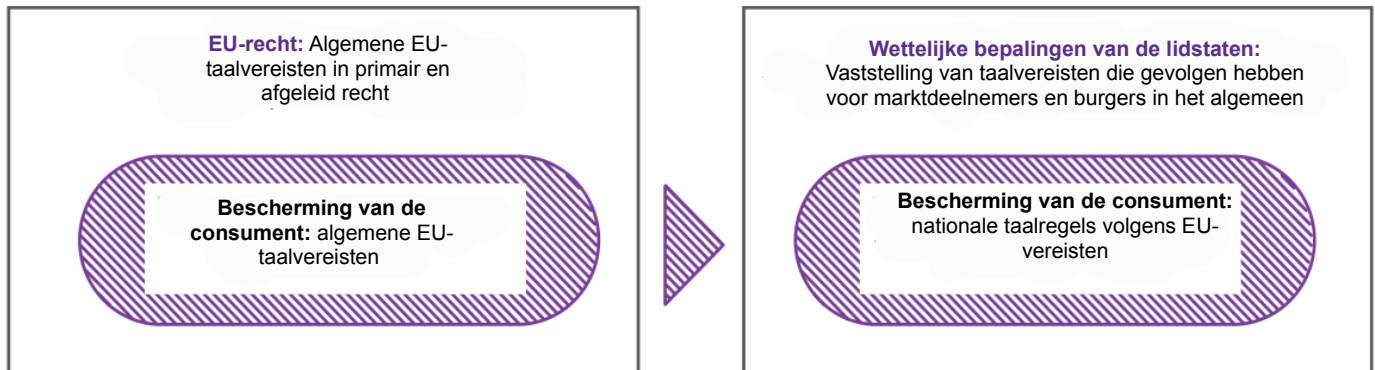
Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's - *Meertaligheid: een*

troef voor Europa en een gezamenlijkengagement (2008) 566 definitief, 18 september 2008.

Van Hamme, J. (2007). De gelijkwaardigheid van talen in de interne markt: de bijdrage van het Hof van Justitie, *Papers of European Law*, 43, 359-380.

De Witte, B. (2014). Internemarktrecht en nationaal taalbeleid. In K. Purnhagen & P. Rott (Eds.), *variëteiten Europees economisch recht en reglement* (blz. 419-435). Berlijn: Ik ben Springer.

EUROPESE CONSUMENTENWETGEVING EN REGULERING VAN MEERTALIGHEID IN DE EU — „VERTICALE”

68 Hoe kunnen we de manipulatie van etnische verdeeldheid voor geopolitieke doeleinden voorkomen?

Žaneta Ozolida, Rihards Bambals, Latvijas Universitāte

Een belangrijke kracht voor de EU ligt in de grote culturele, historische en taalkundige verscheidenheid van haar leden. Derde partijen, ongeacht of zij al dan niet tot de staat behoren, kunnen echter gebruik maken van de meertalige omgeving, met negatieve sociale en politieke gevolgen. Dergelijke acties kunnen de geopolitieke veiligheid op het niveau van de EU of haar verschillende lidstaten of binnen sommige van hun samenstellende etnolinguïstische minderheden in gevaar brengen. Het nemen van specifieke maatregelen ter versterking van de maatschappelijke veerkracht van alle taalgroepen, met name minderheden die soortgelijke kenmerken delen met potentieel vanderden, kan de EU en haar partners helpen spanningen te voorkomen, de stabiliteit te handhaven en de veiligheid te vergroten. In deze toetreding tot het Vademecum wordt het geval van de grootste buur van de EU, de Russische Federatie, onderzocht, waarbij rekening wordt gehouden met het feit dat deze situatie niet uniek is.

Wat zegt het onderzoek ons?

Sinds de annexatie van het schiereiland de Krim en externe inmenging in binnenlandse aangelegenheden van Oekraïne hebben academici en beleidsmakers in de hele EU bijzondere aandacht besteed aan destudie en het zoeken naar oplossingen voor de nieuwe „hybridedreiging” (Racz: 2015; Winnerstig: 2014). Met behulp van verschillende instrumenten van „zachte macht” en „harde macht”, zoals desinformatie of inlichtingenoperaties, kunnen derden, om hun eigen belangen te behartigen, proberen de interne aangelegenheden van een ander land net onder de drempel van een open conflict te beïnvloeden. Meertaligheid is een belangrijk onderdeel van hybride strategieën geweest. Door gebruik te maken van de multi-etnisch-linguïstische achtergrond van minderheden die een historische, etnische of taalkundige band met de derde partij delen, kunnen nationale gemeenschappen tegen hun nationale politieke vestiging worden gekant.

De Russische Federatie heeft expliciet voorrang gegeven aan de bescherming van Russische sprekers in het buitenland in haar buitenlands beleid, veiligheidsbeleid en militaire doctrine. Vanwege de erfenis van het Sovjettijdperk en de migratiestromen van de 20e eeuw zijn er belangrijke Russischtalige gemeenschappen, zowel binnen de EU (Estland, Letland, Litouwen) als in de landen van het Oostelijk Partnerschap met nauwe historische, culturele en taalkundige banden met de Russische Federatie. De EU

heeft verschillende beleidsmaatregelen genomen om mogelijke destabiliserende initiatieven te voorkomen die de aanwezigheid van deze gemeenschappen voor tegenstrijdige doeleinden kunnen manipuleren. In mei 2015 kwamen alle ministers van Buitenlandse Zaken van de EU overeen voorstellen te ontwikkelen voor de aanpak van hybride dreigingen en de veerkracht te bevorderen¹. In hetzelfde jaar werd de East StratCom Task Force (EDEO) opgericht, met een expliciet mandaat om desinformatie in de hele EU te identificeren en te weerleggen². Het *Europees kenniscentrum voor de bestrijding van hybride dreigingen* (Helsinki, Finland) heeft ook bijgedragen tot het vinden van praktische oplossingen³.

Het opbouwen van veerkracht, met name op maatschappelijk niveau, is een van de mogelijke reacties op hybride bedreigingen. Op staatsniveau bestaat de weerbaarheid uit sterke en stabiele politieke en militaire instellingen, bestrijding van corruptie en het overwinnen van andere belangrijke kwetsbaarheden in alle etnolinguïstische gemeenschappen. Er moet ook rekening worden gehouden met de omvang van de minderheidsgemeenschap zelf, haar geografische nabijheid tot derde en de invloed van de media die door haar worden gecontroleerd, aangezien dit essentiële dimensies zijn voor de aanpak van geopolitiek gevoelige situaties. Binnen de staat hangt de veerkracht van de samenleving met name af van het gevoel van verbondenheid van mensen, de mate van integratie van de economie, de perceptie van risico's, taalvaardigheden en andere vaardigheden binnen zowel meerderheids- als minderheidsethnolinguïstische gemeenschappen.

Illustraties en bewijs

Het geval van de Baltische staten is een voorbeeld van succesvolle weerstand tegen hybride dreigingen.

- 1 Conseil van de EU, 18 mei 2015 (8971/15).
- 2 De East StratCom Working Group publiceert wekelijkse tijdschriften over desinformatie; zie www.euvsdisinfo.eu
- 3 Estland, Finland, Frankrijk, Duitsland, Letland, Litouwen, Nederland, Noorwegen, Polen, Spanje, Zweden, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Deelname aan het centrum staat open voor EU-lidstaten en NAVO-bondgenoten. De EU en de NAVO worden uitgenodigd om deel te nemen aan de activiteiten van het Centrum. www.hybridcoe.fi/about-us

Letland en Estland zijn erin geslaagd een hoog niveau van nationale veiligheid te handhaven door hun integratie met de EU en de NAVO, terwijl zij bijna volledig elk groot conflict tussen zijn etnolinguïstische gemeenschappen vermijden. Op staatsniveau voldoen deze Baltische landen niet noodzakelijkerwijs aan alle voorwaarden die nodig zijn om hybride dreigingen het hoofd te bieden: zij bevinden zich geografisch dicht bij Rusland, hebben grote minderheidstaalgroepen en worden geconfronteerd met de sterke aanwezigheid van de media die door de Russische autoriteiten worden gecontroleerd. De Russischtalige gemeenschap van Letland heeft na het herstel van de onafhankelijkheid (1991) blijk gegeven van een aanzienlijke taalkundige en culturele vitaliteit in het kader van het integratiebeleid in Letland. Uit enquêtes, interviews en statistieken blijkt echter dat duizenden Russische sprekers nog steeds geen Lets staatsburgerschap aanvragen; sympathie voor het Sovjettijdperk lijkt nog steeds wijdverspreid in een groot deel van de Russischtalige gemeenschap; velen betreuren de toetreding van Letland tot de NAVO en een groot deel van de gemeenschap wil zijn banden met Rusland versterken. Tegelijkertijd blijkt uit opiniepeilingen dat de Russischtalige gemeenschap sterk trouw is aan Letland. Slechts een klein deel van deze gemeenschap heeft al gehoord van ngo's die door de Russische regering in Letland (of hun leiders) zijn gesponsord en die het concept van een „Russischewereld” steunen; weinigen willen in Rusland wonen of zijn geneigd deel te nemen aan grootschalige demonstraties ter ondersteuning van een dergelijk programma. Onderzoek in het buurland Estland laat vergelijkbare trends zien binnen de Russischtalige gemeenschap.

Politieke implicaties

Het evenwicht tussen nationale veiligheid, inclusie en veerkracht van alle etnolinguïstische groepen in landen binnen de EU en in de nationale context kan worden versterkt door de volgende beleidsmaatregelen:

► Het opzetten van een systeem van meetbare indicatoren voor maatschappelijke veerkracht als praktisch analytisch instrument, waarmee de doeltreffendheid van het op EU- en nationaal niveau

vastgestelde integratiebeleid van minderheden kan worden gemeten;

► opdracht te geven voor een pan-Europese studie over hybride campagnes en bedreigingen en mogelijke oplossingen om de weerbaarheid van meerderheids- en minderheidstaalgemeenschappen in EU-lidstaten en partnerlanden te bevorderen;

► Versterking van de samenwerking tussen de verschillende gespecialiseerde instanties die hybride bedreigingen bestuderen en manieren om de weerbaarheid te bevorderen en propaganda te bestrijden, op internet, nepnieuws en desinformatie;

► Bevordering van mediageletterdheid bij alle taalgroepen, met name in het post-Sovjet geografisch gebied, dat volgens de wekelijkse verslagen van de EU tegen desinformatie vaak het doelwit is van desinformatiecampagnes (met name in het Russisch). Het zou gepaard kunnen gaan met de oprichting van een pan-Europees mediakanaal van Russisch-taalequivalent in termen van middelen en inhoudbeheer bij de BBC of CNN als een alternatieve bron van informatie voor Russischtalige gemeenschappen die in de EU wonen.

Referenties en verdieping

Ozolida Ž. (ED.) (2016). *Maatschappelijke veiligheid: Inclusie- Uitsluiting Dilemma. Een portret van de Russischtalige Gemeenschap in Letland*. Riga: Zinātne.

Kallas K. (2016). Claimen de diaspora: Het landgenootschapsbeleid van Rusland en de ontvangst ervan door de Ests-Russische bevolking. *Journal on Etnopolitics and Minority Issues in Europe*, 15, 1-25.

Racz A. (2015). *De hybride oorlog van Rusland in Oekraïne: Het breken van de vijand zijn vermogen om te weerstaan*. Fins Instituut voor Internationale Betrekkingen.

Winnerstig M. (Ed.) (2014). *Instrumenten voor destabilisatie: Russische zachte kracht en niet-militaire invloed in de Baltische staten*. Gepubliceerd door FOI.

69 Heeft monolingualisme in de wereldhandel invloed op het onderwijs en de praktijk van financiën?

Marc Chesney, Paul H. Dembinski, Philippe Rudaz, waarnemingspost Financiën

Gezien hun historische wortels in Noord-Amerika onderzoek, de meeste dominante financiële theorieën nemen Amerikaanse wetten en instellingen als de „normale” omgeving, waarvan de aanhangers verwachten dat het uit te breiden uiteindelijk overheersen over de hele wereld. Als gevolg hiervan is Engels uitgegroeid tot de dominante taal van financiën, zowel in bedrijven als in conferentiezalen waar economie en bedrijfskunde worden onderwezen. Veel niet-inheemse sprekers gebruiken bijvoorbeeld Engels in hun dagelijks werk. Hoewel ze het professionele en technische jargon in hun dagelijkse werk kunnen beheersen, zijn ze niet altijd in staat om volledig rekening te houden met de impliciete en impliciete normatieve positie van de huidige financiële theorie. Dit geldt met name voor geïntegreerde standpunten over institutionele en juridische kwesties.

Tegelijkertijd zijn financiële ondernemingen in Engelstalige landen wereldwijd geworden. Dit leidt eerst tot problemen op het gebied van commando en rapportage, waarbij meertaligheid als een obstakel wordt beschouwd. Engels (of eerder een zeer Engels-gebaseerd professioneel jargon) is geleidelijk uitgegroeid tot de lingua franca van het management van vele multinationale ondernemingen die wereldwijd actief zijn. De tweede vraag heeft betrekking op de dimensie corporate governance van bedrijven en hun inspanningen om uniforme interne en externe communicatiekanalen te ontwikkelen.

Wat zegt het onderzoek ons?

Een van de plausibele gevolgen van de waargenomen trends is de toenemende homogenisering van talen en wereldbeelden in financiële kringen. Uit een onderzoek in het kader van het MIME-project blijkt in hoeverre deze homogenisering van invloed is op de waarden die de beroepspraktijk bepalen.

De wereldwijde financiële crisis heeft enkele zwakke punten in de ethiek van financiële en bedrijfsculturen aan het licht gebracht. De gegevens suggereren verschillende niet-wederkerige verklaringen: a) de voorrang van technische benaderingen van financiële educatie en beheer, met weinig belangstelling voor ethische implicaties; (B) de algemeen waargenomen kloof tussen de beroepscontext van het werk in de financiële sector en „het reële leven”; een logisch

gevolg hiervan is dat actoren die in een abstracte beroepsomgeving actief zijn, moeite hebben de verstrekkende praktische gevolgen van hun beslissingen te erkennen; (C) het gebrek aan instrumenten om snel de ethische dilemma's te identificeren die zich kunnen voordoen. Daarom worden problemen benaderd en behandeld als louter technische kwesties, terwijl de ethische dimensies ervan en de daarmee samenhangende dilemma's niet door de instellingen worden aangepakt. De vraag is dan ook of wijdverbreide eentaligheid in het onderwijs en de financiële praktijk tot deze situatie bijdraagt door ethische blindheid aan te moedigen.

Illustraties en bewijs

Twee groepen respondenten (studenten en beroepsbeoefenaars) werden geïnterviewd en gevraagd om twee reeksen vragen te beantwoorden. In een eerste reeks vragen wordt ingegaan op de omvang en de diepte van hun meertaligheid, wat betreft vaardigheden en gebruik. Een tweede reeks vragen richt zich op het vermogen van respondenten om complexe ethische kwesties in het Engels aan te pakken, in vergelijking met andere talen die zij goed geïnformeerd zijn. De resultaten suggereren dat hun begrip van ethische dilemma's en hun gevoeligheid voor deze dilemma's in het Engels zwakker zijn dan in een andere taal — vaak de moedertaal van de respondent. Zoals blijkt uit het cijfer, is het percentage respondenten dat ethische dilemma's ondervindt lager onder degenen waarvan het Engels niet de moedertaal is en die in het Engels werken (40 %) dan degenen die in hun moedertaal werken — met inbegrip van het Engels - en die gemakkelijker kunnen omgaan met ethische kwesties.

Dit resultaat heeft twee belangrijke implicaties. Ten eerste is de rol van het Engels als lingua franca in de financiën over het algemeen beperkt tot de technische vragen van „business as usual”. Het feit dat niet-inheemse Engelse vaardigheden zijn bevooroordeeld ten opzichte van technische inhoud maakt communicatie in het Engels over „soft”kwesties, zoals ethische dilemma's, problematisch in veel multinationale ondernemingen. Dit kan leiden tot een algemene afname van het ethisch bewustzijn bij beroepsbeoefenaars, zoals blijkt uit de figuur.

Politieke implicaties

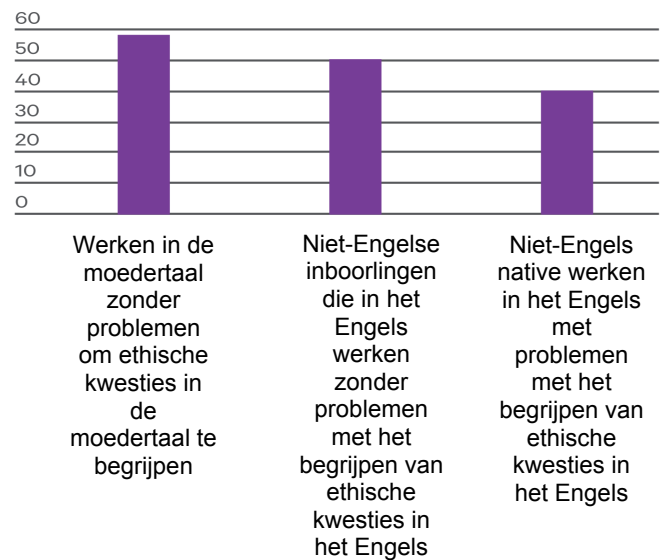
Hoewel het Engels de lingua franca van financiën en zaken is geworden, is het nog niet de lingua franca waarin mensen het meest op hun gemak zijn in het identificeren en bespreken van ethische kwesties en bijbehorende waarden. Dit verhoogt de asymmetrie tussen technische en ethische uitdagingen. Door te voorkomen dat ethische dilemma's worden aangepakt wanneer ze zich voordoen, kan deze paradox de zaden van toekomstige financiële crises zaaien. De bevordering van „diepe” meertaligheid (wat een beter begrip van de taal impliceert, naast technische taalvaardigheden) is daarom een belangrijk onderdeel van de verantwoordelijkheid van het bedrijf.

Deze bevinding wijst er verder op dat meertaligheid kan bijdragen tot de versterking van de ethische en verantwoordingsplichtskaders die in Europa worden gebruikt, zoals uiteengezet in de gids voor corporate governance in de Europese Unie (IFC 2015), en meer gewicht kan geven aan de meertalige aanpak die wordt voorgesteld in de Taalgids voor het Europese bedrijfsleven (Europese Commissie 2011). Er wordt erkend dat een ethische bedrijfscultuur cruciaal is, maar moeilijk te reguleren met „harde wetten”. Zoals voorgesteld in het Corporate Governance Policy in de Europese Unie - via het prisma van de investeerder (Pitt-Watson & Dallas, 2016), kan de EU echter meer coherente informatie over sociale en milieugovernance (ESG) nodig hebben. De bevordering van meertaligheid binnen bedrijven kan dan worden opgenomen in de ESG-kaders. Ten slotte moet meer aandacht worden besteed aan de taalkundige verscheidenheid in economische en bedrijfsscholen om te voorkomen dat de economische en financiële disciplines steeds meer worden verergerd en om de taalvaardigheden van studenten goed in evenwicht te brengen.

Referenties en verdieping

- Dembinski, P. H. (2017). *Ethiek en vertrouwen in financiën*. Routledge: Naar Londen.
- ECODA (2015). Gids voor corporate governance in de Europese Unie. ECODA, IFC. goo.gl/E3kf5K
- Europese Commissie (2011). *Taalgids voor het Europese bedrijfsleven*. goo.gl/Z3LkTk
- Geipel, J., Hadjichristidis, C. & Surian, L. (2015). Hoe vreemde taal moreel oordeel vormt. *Journal of Experimental Social Psychology*, 59, 8-17.
- Gural, S. K. & Smokotin, V.M. (2014). De taal van wereldwijde communicatie en taalkundige en culturele globalisering. *Taal en cultuur*, 1, 4-13.
- Pitt-Watson, D. & Dallas G. (2016). *Corporate governance beleid in de Europese Unie — via een*

PERCENTAGE RESPONDENTEN GECONFRONTEERD MET ETHISCHE DILEMMA'S

70 Bevatde Roma-aanpak van het leren van talen nuttige lessen voor het taalonderwijsbeleid?

Lia Pop, Mona Stănescu, Universitatea din Oradea

De Roma-bevolking in Europa is vaak arm en gemarginaliseerd en heeft vaak beperkte toegang tot formeel onderwijs, laat staan onderwijs via de belangrijkste taal van de gemeenschap, Romani. Bovendien impliceert de nomadische traditie van de Roma een voortdurende ontmoeting en confrontatie met andere talen, met name die welke worden gesproken door de meerderheid van de sedentaire bevolking in heel Europa. Als antwoord op deze uitdagingen hebben de Roma een uitsluitend mondelinge, flexibele en informele methode ontwikkeld voor het verwerven van vreemde talen. Deze unieke ervaring kan waardevolle elementen bevatten voor innovatieve benaderingen van taalbeleid in een context van toenemende mobiliteit.

Wat zegt het onderzoek ons?

Onderzoek naar meertalige Roma in Bihor, Roemenië, heeft gewezen op een aanpak van het leren van talen die kan worden omschreven als „alles leren”. Deze aanpak is geworteld in de gemeenschap, waar ze wordt gebouwd en sociaal overgedragen. De pedagogische studies beschrijven een dergelijke methode niet specifiek, maar vertonen gelijkenissen met de methode voor het leren van talen van Michel Thomas, die gericht is op oraliteit, vertrouwen in het gemak van kennisoverdracht en de identificatie van taalkundige overeenkomsten en vereenvoudigingen¹. Het voldoet ook aan enkele van de kenmerken van Maria Montessori's methode, die zich richt op een aangename leeromgeving in meerdere leeftijdsgroepen.

De Roma-aanpak blijft ongewoon, aangezien zij tot doel heeft traditionele Roma-groepen te helpen zich aan te passen aan de taalimplicaties van mobiliteit, met gebruikmaking van hun eigen middelen, onafhankelijk van elk formeel onderwijsstelsel.

Naast het feit dat het uitsluitend mondeling is, zijn de belangrijkste kenmerken flexibiliteit en constante aanpassing aan de context, openheid voor improvisatie en verbetering door getalenteerde leden, en integratie van de hele groep. Het heeft twee hoofddoelstellingen: (I) zorgen voor onmiddellijke taalkundige interacties met Romani-niet-sprekers als mogelijke klanten voor Roma-producten en -diensten, en ii) Roma in staat stellen snel nieuwe kansen te identificeren. Het kan echter worden aangepakt in termen van standaardaspecten van een onderwijsproces, namelijk:

I) onderwijs- en leerinhoud;)de rol van leerkrachten en studenten; (III) pedagogische technieken.

Illustraties en bewijs

Doelgerichte onderwijs- en leerinhoud: debenederingen richten zich op lexica ux elementen en gebruiken op effectieve wijze benaderende fonetica, terwijl generatieve structuren — de reguliere onderwerpen van formeel leren — niet als van significant belang worden beschouwd. De woordenschat wordt geselecteerd om effectief te zijn in de context en voor specifieke gebruikers. De kwaliteit van de gedeelde inhoud wordt gegarandeerd door de Pakiv (Roma ere), en de bereidheid om het goed en effectief te delen vloeit voort uit de Phralip (Roma broederschap).

Flexibele rollen van docenten en studenten: denadruk op rol in plaats van op status stelt slimme kinderen, jongeren of vrouwen in staat om op voet van gelijkheid te handelen, wanneer zij kennis delen, met gerespecteerde ouderen. Bijvoorbeeld, een 13-jarige meisje, het enige geletterde lid van de familie, werd de familie tolk en „leraar” in Frankrijk. Toegang tot nieuwe technologieën vergemakkelijkt de overgang van status naar rol.

De leertechnieken zijn gebaseerd op collectieve aanmoediging van attitudes, procedures en evaluaties die de leervooruitgang bevorderen.

Attitudes spelen een cruciale rol en Roma zijn zich zeer bewust van de behoeften van de groep om talen te leren en zoeken naar mogelijkheden om optimaal gebruik te maken van alle middelen en om desteun van de groep in dit verband te krijgen. Nieuwe overnames worden gewaardeerd, maar ook aangekondigd en gedeeld met andere leden van de groep. Naast het creëren van prestige binnen de groep, bevorderen deze attitudes positieve leer- of taalaanpassingservaringen in verschillende contexten.

De traditionele Roma- aanpak „leren van iedereen” is een groepsmethode die gericht is op de behoeften van de groep en het groepsleren. De eenvoud, evenals het stressvrije en goedkope karakter ervan, bevelen het aan aan andere groepen die met vergelijkbare sociale, culturele en economische omstandigheden worden geconfronteerd. Deze methode lijkt dus vooral te worden gebruikt door de armen in de mobiliteit, met inbegrip van sociaal-economisch kwetsbare volwassenen op de arbeidsmarkt, zoals werknemers in de landbouw op doorreis, die vaak weinig toegang

¹ www.michelthomas.co.uk/how-it-works.php, geraadpleegd in mei 2017.

hebben tot geletterdheid.

Politieke implicaties

EU-steun voor de ontwikkeling van taalvaardigheden als praktisch voordeel voor kansarme groepen zou de mogelijkheden kunnen onderzoeken om de Roma-ervaring over te dragen aan deze andere categorieën potentiële gebruikers.

Meertalige Roma, die vertrouwd zijn met de „Leer iedereen”-benadering, evenals opgeleide leden van de Roma-gemeenschap die ook hebben geprofiteerd van formele technieken in hun eigen taalleerervaring, zijn duidelijke helpers. Er zouden proefprojecten kunnen worden opgezet waarbij Roma-activisten worden betrokken, ondersteund door de EU en gecontroleerd door lokale of regionale overheden, om de doeltreffendheid van de overdracht te testen, waarbij niet alleen toezicht wordt gehouden op de ontwikkeling van taalvaardigheden, maar ook op andere sociaal-economische indicatoren.

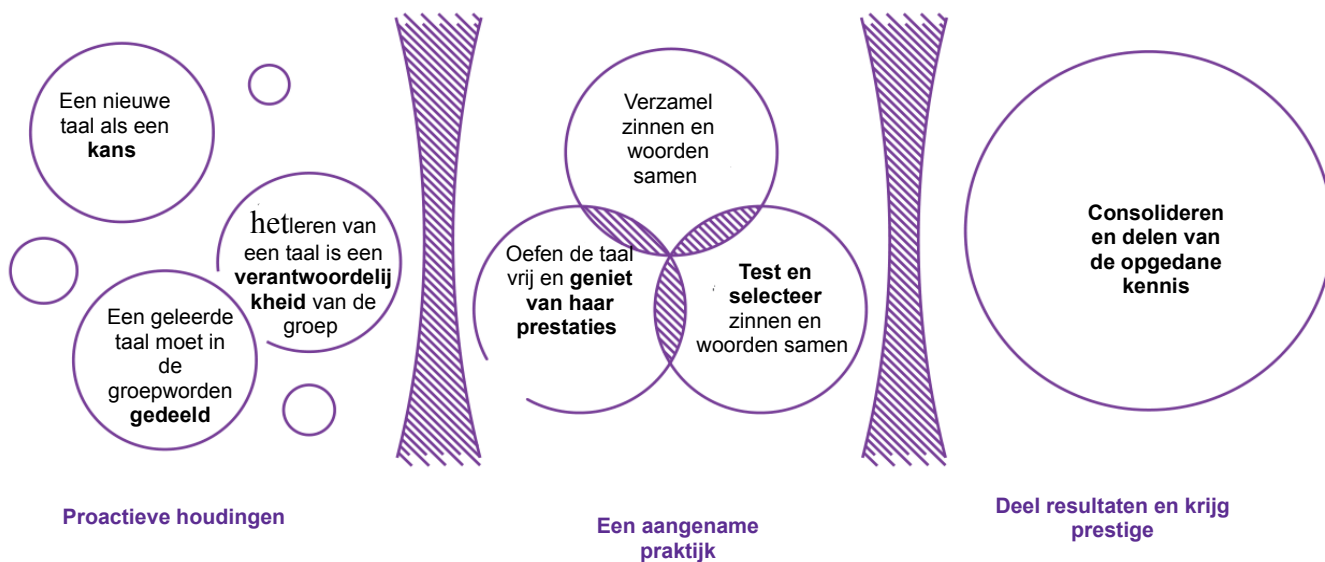
Referenties en verdieping

Grigore, D., Neacsu, M., et al. (Eds.) (2009). *Evaluarea politicis publice educaționale pentru rromi* [Assessing the Public Policies for Roma Education], Boekarest, Editura ALPHA DND.

Hancock, I.F. (2003). Taal Corpus en Taal Politiek: Het geval van de normalisatie van Romani. In F. Daftary & F. Grin (Eds.), *Nation-Building, Etniciteit en Taalpolitiek in overgangslanden* (blz. 267-286). Flensburg: Europees Centrum voor Minderheidskwesties & Boedapest: De boeken van LGI.

Marącz, L. (2016). *De relevantie van talen en meertalige communicatie voor een sociaal Europa?* Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo Universiteta. *Kul'turologia i Iskusstvovedenie*, 22, 83-98.

LEER ALLES VAN ALLES

71 Wat kan er worden gedaan om mobiele gepensioneerden te helpen die institutionele zorg nodig hebben?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

De ernstigste problemen in het kader van de internationale pensioenmigratie betreffen gepensioneerden die zorg nodig hebben en de plaatselijke taal niet voldoende spreken en die niet over de economische middelen beschikken om in een privéziekenhuis of verpleeghuis te verblijven waar zij hun moedertaal kunnen gebruiken. Dit zijn ouderen met ernstige lichamelijke of geestelijke aandoeningen. Wat kunnen beleidsmakers doen om deze mensen te helpen?

Wat zegt het onderzoek ons?

Intra-Europese migratie van wilde dieren is voor het grootste deel een relatief bevoorrechte vorm van mobiliteit. Gepensioneerden in Noord-Europa verhuizen naar pensioenbestemmingen waar ze vanaf hun pensionering kunnen wonen en waar een warmer klimaat en andere faciliteiten hen in staat stellen comfortabel te leven. Uit verschillende studies blijkt dat gepensioneerden vaak niet veel van de taal van het gastland leren, maar dat zij het in het algemeen goed vinden om hun moedertaal of Engels te gebruiken. Naarmate ze ouder worden en hun gezondheid verslechtert, kan hun situatie echter problematisch worden.

In dergelijke gevallen kunnen gastverenigingen over het algemeen alleen openbare zorg aanbieden in lokaletaalinstellingen, terwijl voormalige thuislanden of gemeenten van gepensioneerden misschien niet willen helpen als gepensioneerden officieel zijn geëmigreerd en niet langer in hun socialezekerheidsstelsel zijn ingeschreven. Voor ernstig zieke ouderen die zorg nodig hebben in een ziekenhuis of bejaardentehuis, kan het onvermogen om de lokale taal te spreken een ernstig probleem zijn, vooral in gevallen van gehoor en dementie. Onvoldoende communicatie als gevolg van taalbeperkingen kan leiden tot isolatie en verergering van lichamelijke en geestelijke gezondheidsproblemen. Dergelijke omstandigheden kunnen op hun beurt ook bijdragen tot de afname van de taalvaardigheden.

Thuisverpleging, thuishulpdiensten en ondersteuning voor de ouders van zieken kunnen ook moeilijk zijn voor degenen die de lokale taal niet spreken.

Illustraties en bewijs

Een casestudy van Scandinavische gepensioneerden in de provincie Alicante in Spanje, uitgevoerd in het kader van het MIME-project, wijst op de situatie van oudere migranten in slechte gezondheid. De openbare zorg voor ouderen in Spanje is minder ontwikkeld dan in Scandinavische landen, en gepensioneerde migranten die hulp of institutionele zorg nodig hebben, zijn voornamelijk afhankelijk van particuliere dienstverleners. Er waren een aantal particuliere bejaarden voor Scandinavische gepensioneerden die hulp nodig hadden in hun dagelijks leven, met Scandinavisch sprekend personeel, toegang tot Scandinavische televisiezenders, en maaltijden en andere dagelijkse routines aangepast aan Scandinavische gewoonten. Thuiszorgdiensten met Scandinavisch-taalpersoneel waren ook beschikbaar. Particuliere alternatieven zijn echter duur, vooral voor mensen die langdurige institutionele zorg nodig hebben.

Gepensioneerden die geen Spaans spreken, die niet voor zichzelf konden zorgen en niet in staat waren particuliere zorg te betalen, zouden in hun eigen huis of sociaal geïsoleerd in een Spaans instituut in nood kunnen verkeren. Maatschappelijk werkers uit een Scandinavische kerk of vrijwilligers uit de Scandinavische gemeenschap konden bezoek en hulp bieden, maar in dergelijke gevallen leek de beste oplossing vaak te zijn om terug te keren naar het voormalige thuisland van de gepensioneerden.

De „permanente exit” lijkt in feite een belangrijke taalstrategie te zijn. Veel gepensioneerden willen niet afhankelijk zijn van institutionele zorg in het buitenland, waar ze hun moedertaal niet kunnen gebruiken.

Ze hadden besloten om naar het buitenland te verhuizen in de veronderstelling dat ze „thuis” zouden kunnen terugkeren als ze ernstig ziek zouden worden.

Belangrijke informanten zeiden dat degenen die willenterugkomenover het algemeen doen. Scandinavische consulaten, kerken en internationale ziekenhuizen hebben soms bijgedragen aan de

repatriëring. Gepensioneerden die niet in staat zijn hun eigen terugkeer te organiseren als gevolg van bijvoorbeeld ernstige ziekte, dementie of alcoholisme — of die niet willen terugkeren — kunnen echter geen bevredigende oplossing vinden.

Formele problemen met de toegang tot gezondheidszorg en sociale uitkeringen in het voormalige land van herkomst kunnen zich ook voordoen als gepensioneerden geregistreerd zijn als ingezetenen in Spanje. De voormalige landen van herkomst kennen in dit verband verschillende praktijken, die deels afhangen van de wijze waarop zij de huidige Europese regelgeving inzake de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels toepassen.

Politieke implicaties

De nationale autoriteiten in de landen van herkomst en van bestemming moeten zo nodig op bilaterale basis procedures ontwikkelen om adequate zorg te bieden aan gepensioneerde ernstig zieke migranten die de lokale taal niet spreken. Een voorbeeld hiervan is het ontwikkelen van samenwerking tussen verpleeghuizen in gastverenigingen en instellingen voor hoger onderwijs in de landen van herkomst, om stages en beroepsopleidingen voor toekomstige artsen, verpleegkundigen en andere gezondheidswerkers in belangrijke IR-bestemmingen te vergemakkelijken. Sommige van dergelijke initiatieven bestaan reeds in Spanje.

In sommige gevallen is repatriëring echter duidelijk de

beste optie. Repatriëring kan een politiek gevoelige kwestie zijn in herkomstverenigingen als pensioenmigratie wordt geassocieerd met het „zoeken” van belasting- en sociale uitkeringen, met name in gevallen waarin gastorganisaties verschillende gunstige belastingstelsels toepassen om rijke buitenlandse gepensioneerden aan te trekken. Deze fiscale subveiling kan de intra-Europese cohesie en solidariteit in het algemeen ondermijnen. Het kan met name de inspanningen ondermijnen om legitieme uittredingsmogelijkheden te creëren voor mobiele gepensioneerden die in een laat stadium van hun leven terug moeten keren naar hun voormalige thuisland.

Referenties en verdieping

Blaakilde, A. L. (2015). Waar is „plaats” in veroudering op zijn plaats? Transnationale kwesties voor de Deense staat en zijn pensioenmigranten in het buitenland. *Dagboek Huisvesting voor de Ouderen*, 29, 146-163.

Centrum voor Toekomstige Studies. (2009). *Zorg in Spanje: Studie naar de huidige en toekomstige zorgbehoeften van de Britse Ex-Service gemeenschap die permanent in Spanje woont*. Canterbury: Centrum voor Toekomstige Studies.

Hall, K., & Hardill, I. (2016). Terugtrekkingsmigratie, het „andere” verhaal: Zorgen voor zwakke oudere Britse burgers in Spanje. *Leeftijd en Maatschappij*, 36, 562-585.

72 Hoe kan meertaligheid in het EU-consumentenrecht worden bevorderd?

Christine Kaddous, Laura Marcus, Universiteit van Genève

Er bestaat geen gemeenschappelijke EU-aanpak van taalvereisten voor de lidstaten in de betrekkingen tussen ondernemingen en consumenten („B2C”). Deze situatie kan tot rechtsonzekerheid leiden.

Wat zegt het onderzoek ons?

De taalvereisten verschillen per EU-wetgeving en zijn niet noodzakelijk consistent. Sommige onlogische situaties kunnen zelfs voorkomen. Op het gebied van etikettering bijvoorbeeld lijkt de taalvoorwaarde die geldt voor de etikettering van voor dieren bestemde levensmiddelen (die het gebruik van de „officiële taal van de Lid-Staat” vereist) strenger te zijn dan de taalvoorwaarde die geldt voor de etikettering van levensmiddelen voor „mensen” (die alleen het gebruik vereist van een „door de consument gemakkelijk te begrijpen taal”). Het lijkt geen twijfel dat de „officiële taal van delidstaat” consumenten in een bepaalde staat een betere bescherming biedt, waardoor het moeilijk is te begrijpen waarom de EU-wetgever dieren meer bescherming biedt dan voor menselijke voeding.

Illustraties en bewijs

De huidige situatie vertoont een verscheidenheid aan taalregels die van toepassing zijn op de verschillende gebieden van het consumentenrecht waarop het EU-recht van toepassing is. De diversiteit op dit gebied kan tot rechtsonzekerheid leiden, aangezien de lidstaten, marktdeelnemers en consumenten niet kunnen vertrouwen op een coherente aanpak. In plaats daarvan lijkt de EU-wetgeving per geval te worden benaderd. Taalcriteria worden niet gekozen om een specifieke reden, zoals de kwetsbaarheid van de betrokken consumenten, het gebied waar een goed of een dienst wordt verkocht, enz. Deze juridische dubbelzinnigheid kan leiden tot onzekerheid en inefficiëntie.

Politieke implicaties

Verbeteringen in de taalvereisten van de EU kunnen worden overwogen, aangezien de oprichtingsverdragen geen specifieke bevoegdheden omvatten die de EU in staat stellen het taalgebruik in de lidstaten te reguleren. Er moet worden voorzien in twee specifieke behoeften om meertaligheid in de EU-wetgeving inzake consumentenbescherming te bevorderen.

De eerste noodzaak betreft de aanpassing van de taalvoorschriften voor consumentenbescherming om de algehele samenhang te waarborgen. Dit geldt vooral voor goederen en verkoopmodaliteiten. Het zou ook van toepassing kunnen zijn op diensten, maar het huidige vereiste van taalkundige consistentie dat het grootste deel van de tijd op dit gebied van toepassing is (en het verbod op oneerlijke handelspraktijken) volstaat om taalproblemen op te lossen. Het opleggen van specifieke criteria zou marktdeelnemers en consumenten soms beletten een andere taal te kiezen dan de officiële taal of degemakkelijk te begrijpen taal. In sommige gevallen zou dit de overeenkomstsluitende partijen niet ten goede komen, aangezien er meer ruimte is voor onderhandelingen op het gebied van diensten dan op het gebied van goederen. Daarom zou het opleggen van specifieke taalcriteria deze onderhandelingsmarge en het vrije verkeer van diensten verminderen; beoordelen wanneer deze beperking gunstig is en wanneer deze niet gunstig is, is een kwestie die nader moet worden onderzocht, waarbij bijzondere aandacht moet worden besteed aan het evenredigheidsbeginsel.

Wat goederen en verkoopovereenkomsten betreft, is het noodzakelijk het bestaande systeem aan te passen, maar niet volledig te vervangen. Er zijn weinig geschillen ontstaan tussen (1) marktdeelnemers en consumenten en (2) lidstaten.

Sinds de jaren negentig hebben zeer weinig taalvereisten voor de lidstaten en de marktdeelnemers geleid tot een geschil voor het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ-EU). Zelfs in dergelijke gevallen heeft de sterke jurisprudentie van het HvJ-EU het mogelijk gemaakt deze kwesties te beslechten (de meeste kwesties met betrekking tot etikettering).

Zelfs indien deze rechtspraak bestaat en de meeste problemen oplost, moet de Uniewetgever de taalvereisten echter nog beter indelen.

► Ten eerste is het op het gebied van goederen en verkoopregelingen nuttig om een schaal in de taalvereisten te creëren, afhankelijk van het door de Uniewetgever nagestreefde doel en de betrokken situatie. De criteria van „voor de consument gemakkelijk te begrijpen taal” zoals uitgelegd door het Hof van Justitie van de Europese Unie (dat in de meeste gevallen de officiële taal betekent, tenzij er een andere taal is die de gemiddelde consument gemakkelijker begrijpt, naast een of meer andere talen) moeten de

algemene regel worden, aangezien hierdoor een evenwicht wordt gecreëerd tussen de noodzaak om de gemiddelde consument adequaat te informeren (indien nodig en in laatste instantie, door middel van pictogrammen en symbolen, zoals uitgelegd door het Hof van Justitie) en de noodzaak om een doeltreffend vrij verkeer van goederen binnen de Unie te waarborgen.

► Ten tweede moet, wanneer de bescherming (bv. voor specifieke groepen consumenten zoals kinderen) moet worden versterkt, „de nationale taal(en) van de lidstaten” van toepassing zijn. Dit criterium wordt gewoonlijk door de Commissie en de lidstaten goedgekeurd omdat de informatie in beginsel beter aan de consument wordt verstrekt in zijn eigen nationale taal („eengemakkelijk te begrijpen taal” kan verschillen van de officiële taal van de regio waar de consument is gevestigd).

► Ten derde moet de EU-wetgever, om volledige harmonisatie van de taalvereisten van de EU-wetgeving inzake consumentenbescherming te voorkomen, die tot buitensporige starheid zou kunnen leiden en aanpassing aan onvoorziene situaties voorkomen, de mogelijkheid krijgen om specifieke situaties aan te pakken die mogelijk niet tot de twee bovengenoemde categorieën behoren (bv. toeristen, „expatriated” of taalminderheden waarvoor een regel zoals de officiële taal van de lidstaten niet erg nuttig is).

De tweede behoefte betreft de algemene bevordering van meertaligheid in alle EU-beleidsterreinen, ook op het gebied van consumentenbescherming. In dit verband dienen de artikelen 21 en 22 van de Charter van de grondrechten van de Europese Unie, waarin de EU wordt opgeroepen de taalkundige verscheidenheid te eerbiedigen, door de EU-instellingen te worden toegepast. Zij moeten worden beschouwd in samenhang met artikel 3 (eerbiediging van de culturele en taalkundige verscheidenheid) en artikel 4 (eerbiediging van de nationale identiteiten van de lidstaten) van het Verdrag betreffende de Europese Unie, teneinde meertaligheid en taalverscheidenheid te bevorderen als een horizontale doelstelling die als zodanig in elk EU-beleid moet worden opgenomen, en niet alleen als een aanvulling op een economische doelstelling, zoals thans in de rechtspraak van de EU is bepaald.

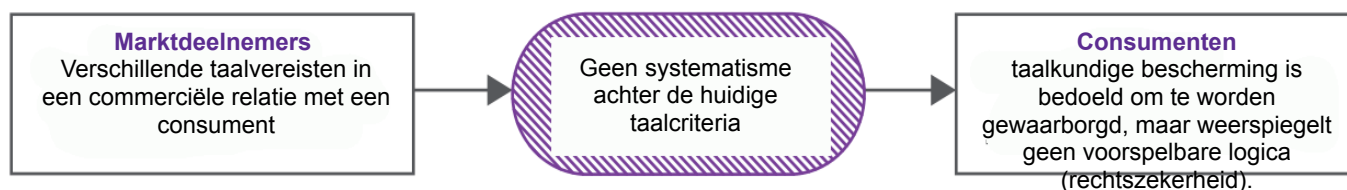
Referenties en verdieping

Touijer, K. (2016). Taalverscheidenheid en consumentenbescherming. *Evaluatie van de Europese aangelegenheden*, 3, 381-390.

van der Jeught, S. (2015). *Het taalrecht van de EU*. Groningen: Europa-recht.

Weerts, S. (2014). Gelijkheid van talen? De ontwikkeling van de talenregeling van de Unie in het licht van de rechtspraak, *Journal of European Law*, 6, 234-241.

EU-WETGEVING INZAKE CONSUMPTIE EN TAAL: HORIZONTALE GEVOLGEN VOOR GOEDEREN

Lijst van contribuanten

Terug naar boven

Latvijas Universitāte

Wedstrijden in Zuid-Afrika

Universiteit Leipzig

Astrid von Busekist

Wetenschap Po Parijs

Wat is er aan de hand?

Universiteit van Limerick

Elisa Caruso

Universidade do Algarve

Wat is er aan de hand?

Waarnemingspost Financiën

Jaka Čibej

1 jaar geleden xHamster xHamster

Wedstrijden in Zuid-Afrika

Universiteit van Genève

Terug naar boven

Universität Augsburg

Manuel Célio Conceição

Universidade do Algarve

Foto's van Neuza Costa

Universidade do Algarve

Helder De Schutter

Katholieke Universiteit Leuven

Paul H. Dembinski

Waarnemingspost Financiën

Wedstrijden in Zuid-Afrika

MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont, Boedapest

Robert Dunbar

De Universiteit van Edinburgh

Nesrin el Ayadi

Universiteit van Amsterdam

Mark Fettes

Università di Milano-Bicocca

Wat is er aan de hand?

Universiteit Leipzig

Terug naar boven

Universiteit van Reims
Champagne-Ardenne

Wat is er aan de hand?

Universität Augsburg

Voeg toe aan mandje

Waarnemingspost Financiën

Wedstrijden in Zuid-Afrika

Universität Augsburg

Michele Gazzola

Humboldt-Universität zu Berlin

Jean-François Grégoire

Wetenschap Po Parijs

François Grin

Universiteit van Genève

Per Gustafson

1 jaar geleden

Wat is er aan de hand?

Universiteit van Amsterdam

Wedstrijden in Zuid-Afrika

Università di Milano-Bicocca

Rudi Janssens

Vrije Universiteit Brussel

Christine Kaddous

Universiteit van Genève

Peter A. Kraus

Universität Augsburg

Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo

1 jaar geleden

1 jaar geleden xHamster

Universiteit van Amsterdam

László Marác

Universiteit van Amsterdam

Wedstrijden in Zuid-Afrika

Universiteit van Genève

Róisín McKelvey

De Universiteit van Edinburgh

Voeg toe aan mandje

Universiteit van Reims

Champagne-Ardenne

Sergi Morales-Gálvez

Katholieke Universiteit Leuven

Žaneta Ozoliņa

Latvijas Universitāte

Nike K. Pokorn

1 jaar geleden xHamster xHamster

Lia Pop

Universitatea din Oradea

Terug naar boven

Universitat Rovira i Virgili

De heer Rudaz

Waarnemingspost Financiën

Wat is er aan de hand?

Universiteit van Limerick

Mona Stănescu

Universitatea din Oradea

Nenad Stojanović

Katholieke Universiteit Leuven

Terug naar boven

Humboldt-Universität zu Berlin

Balázs Vizi

MTA Társadalomtudományi

Kutatóközpont, Boedapest

Bengt-Arne Wickström

Humboldt-Universität zu Berlin